

The Torture Reporting Handbook

**How to document and respond to allegations of torture within
the international system for the protection of human rights**

By Camille Giffard

Human Rights Centre, University of Essex

Translated and Published in Persian by
Penal Reform International (PRI)

چگونه شکنجه را گزارش دهیم

چگونه می‌توانیم در قالب نظام بین‌المللی و به‌منظور حمایت از
حقوق بشر، در مورد ادعاها و اظهارات مربوط به شکنجه
مدارکی ارائه دهیم و به آن‌ها واکنش نشان دهیم

نوشته کامیل جیفارد

چگونه شکنجه را گزارش دهیم

چگونه در قالب نظام بین‌المللی و به منظور حمایت از حقوق بشر، در مورد ادعاها و اظهارات مربوط به شکنجه مدارکی ارائه دهیم و به آنها واکنش نشان دهیم.

نوشته‌ی

کامیل جیفارد

(مرکز حقوق بشر دانشگاه اسکس)

دانشگاه اسکس

چگونه شکنجه را گزارش دهیم

ترجمه و چاپ این کتاب به زبان فارسی توسط سازمان اصلاحات جزایی بین‌المللی (PRI) صورت گرفته است.

فهرست مطالب

بخش اول، موضوعات مقدماتی

۱۳	۱- مقدمه	۱۳
۱۵	۲- چگونه از این کتاب راهنما استفاده کنیم	۱۵
۱۶	۱-۲- خطوط کلی فصل‌های اصلی کتاب	۱۶
۱۷	۲-۲- مجموعه واژگان	۱۷
۱۷	۳-۲- مباحث و خط‌مشی اصلی کتاب	۱۷
۲۰	۳- تعیین زمینه‌ی کار	۲۰
۲۰	۱-۳- مقدمه	۲۰
۲۰	۲-۳- چه نتایجی را از ارائه‌ی گزارش شکنجه می‌خواهید کسب کنید؟	۲۰
۲۰	۱-۲-۳- جلب توجه به یک موقعیت / ساختن الگویی در مورد نقض حقوق بشر	۲۰
۲۱	۲-۲-۳- یافتن تحولات مثبت در موقعیتی کلی	۲۱
۲۱	۳-۲-۳- مبارزه با مصونیت	۲۱
۲۲	۴-۲-۳- یافتن راهکار و علاجی برای قربانی	۲۲
۲۲	۱-۴-۲-۳- یافته‌هایی مربوط به نقض حقوق بشر	۲۲
۲۲	۲-۴-۲-۳- متعهد کردن متخلف به پاسخگویی	۲۲
۲۲	۳-۴-۲-۳- غرامت	۲۲
۲۳	۴-۴-۲-۳- ممانعت از اخراج فرد به کشوری که احتمال و خطر شکنجه‌ی وی می‌رود	۲۳
۲۳	۳-۳- شکنجه چیست؟	۲۳
۲۳	۱-۳-۳- مقدمه	۲۳
۲۳	۲-۳-۳- از نگاه حقوق بین‌الملل، معنای شکنجه چیست؟	۲۳
۲۴	۳-۳-۳- این امر در عمل به چه معنا است؟	۲۴
۲۴	۱-۳-۳-۳- عناصر اصلی	۲۴
۲۵	۲-۳-۳-۳- میزان درد و رنج	۲۵
۲۷	۴-۳-۳- نتیجه‌گیری: شکنجه چیست؟	۲۷
۲۸	۴-۳- چگونه شکنجه روی می‌دهد؟	۲۸
۲۸	۱-۴-۳- عاملان شکنجه چه کسانی هستند؟	۲۸
۲۹	۲-۴-۳- قربانیان چه کسانی هستند؟	۲۹
۳۰	۳-۴-۳- معمولاً شکنجه در چه مکان‌هایی روی می‌دهد؟	۳۰
۳۰	۴-۴-۳- معمولاً شکنجه در چه زمان‌هایی روی می‌دهد؟	۳۰

- ۵-۳- در چه موقعیت‌هایی می‌توان اظهارات و ادعاهای مربوط به اعمال شکنجه را دریافت کرد؟ ۳۱
- ۶-۳- آیا می‌توان علیه عاملان غیردولتی ادعاهایی طرح کرد؟ ۳۵
- ۱-۶-۳- آیا براساس حقوق بشر می‌توان دست به اقدام زد؟ ۳۵
- ۲-۶-۳- آیا قوانین دیگری وجود دارد که اعمال شکنجه را از سوی عوامل غیردولتی ممنوع کند؟ .. ۳۶
- ۱-۲-۶-۳- قوانین بین‌المللی جنگ مسلحانه ۳۶
- ۲-۲-۶-۳- جرائم علیه بشریت ۳۷
- ۳-۲-۶-۳- قانون ملی ۳۷
- ۳-۶-۳- نتیجه‌گیری: ۳۷
- بخش دوم، اثبات ادعاها ۴۳
- ۱- مقدمه ۴۵
- ۲- اصول پایه‌ای به منظور گردآوری مدارک و اثبات ادعاها ۴۶
- ۱-۲- چرا این اصول اهمیت دارد؟ ۴۶
- ۲-۲- اطلاعاتی با کیفیتی مطلوب، شامل چه عناصری است؟ ۴۶
- ۳-۲- چه کاری می‌توان انجام داد تا صحت و سقم اطلاعات را به حداکثر رساند؟ ۴۸
- ۳- مصاحبه با فردی که ادعای اعمال شکنجه می‌کند ۵۰
- ۱-۳- مقدمه ۵۰
- ۲-۳- ملاحظات کلی ۵۰
- ۳-۳- انجام مصاحبه ۵۱
- ۱-۳-۳- پیش از شروع ۵۱
- ۲-۳-۳- چگونه باید مصاحبه را آغاز کنید؟ ۵۱
- ۳-۳-۳- آیا یادداشت‌برداری در حین مصاحبه ضروری است؟ ۵۲
- ۴-۳-۳- به کمک چه کسی باید مصاحبه را انجام داد؟ ۵۲
- ۵-۳-۳- آیا به هنگام کار با یک مترجم، ملاحظات خاصی وجود دارد که باید به خاطر سپرد؟ ۵۲
- ۶-۳-۳- چه کارهایی می‌توانید انجام دهید تا مصاحبه شونده احساس راحتی بیشتری کند؟ ۵۳
- ۷-۳-۳- چگونه می‌توانید با افرادی که از صحبت کردن بسیار می‌هراسند، برخورد کنید؟ ۵۳
- ۸-۳-۳- آیا به هنگام مصاحبه در زندان یا در دیگر بازداشتگاه‌ها ملاحظات خاصی وجود دارد که باید به آنها توجه شود؟ ۵۴
- ۹-۳-۳- چگونه می‌توانید با حساسیت موضوع برخورد کنید؟ ۵۴
- ۱۰-۳-۳- برای به حداکثر رساندن وثوق و اعتبار اطلاعات چه کارهایی می‌توان انجام داد؟ ۵۵
- ۱۱-۳-۳- آیا به هنگام انتخاب مصاحبه‌گر یا تیم مصاحبه، باید به ملاحظات خاص جنسی توجه کرد؟ ۵۵
- ۱۲-۳-۳- آیا به هنگام مصاحبه با کودکان باید ملاحظات خاصی را در نظر گرفت؟ ۵۵
- ۴- اطلاعاتی که باید ضبط شوند ۵۷
- ۱-۴- الگوی اطلاعات ۵۷

- ۱-۱-۴- برای پاسخ به این پرسش‌های اساسی به چه جزئیاتی نیاز دارید؟ ۵۷
 - ۲-۱-۴- چه نتایجی بدون سمت و سودادن به محتوای گزارش، می‌توان از این جزئیات به دست آورد؟ ۶۱
 - ۲-۴- محیط‌های خاص ۶۵
 - ۵- مدارک ۶۸
 - ۱-۵- مدارک پزشکی ۶۸
 - ۱-۱-۵- مدارک مربوط به وضعیت جسمی ۶۹
 - ۲-۱-۵- مدارکی مربوط به وضعیت روانی ۷۰
 - ۲-۵- اظهارات فردی که ادعای تسلیم کرده است ۷۱
 - ۳-۵- مدارک مربوط به شاهد ۷۲
 - ۴-۵- مدارک و قرائن دیگر ۷۳
- بخش دوم: جمع‌آوری مدارک و دلایل
- ۱- مقدمه‌ای بر روش‌های عملی ممکن ۷۹
 - ۱-۱- اقدام در سطح بین‌المللی ۷۹
 - ۱-۱-۱- طیفی از روند دادرسی بین‌المللی ۸۰
 - ۱-۱-۱-۱- خاستگاه این مراجع ۸۰
 - ۱-۱-۱-۲- وظیفه و عملکرد یک مرجع ۸۱
 - ۲-۱-۱- چگونه یک مرجع بین‌المللی را انتخاب کنیم ۸۳
 - ۱-۲-۱-۱- قابل دسترس بودن: کدام یک از مراجع در دسترس ما است؟ ۸۴
 - ۲-۲-۱-۱- مناسب بودن: کدام یک از این مراجع با توجه به اهداف شما، مناسب‌ترین است؟ ... ۸۵
 - ۲-۱- اقدام در سطح ملی ۸۵
 - ۱-۲-۱- دادرسی کیفری ۸۶
 - ۲-۲-۱- روند دادرسی مدنی ۸۶
 - ۳-۲-۱- روند دادرسی اداری ۸۷
 - ۴-۲-۱- روند دادرسی انضباطی ۸۷
 - ۵-۲-۱- دعاوی مربوط به پناهندگی ۸۷
 - ۶-۲-۱- راهکارهای خاص ۸۸
 - ۷-۲-۱- روش‌های دیگر ۸۸
 - ۲- درمورد مراجع بین‌المللی بررسی گزارش‌ها از چه نکاتی باید مطلع بود و چگونه باید به آن نکات متوسل شد؟ ۸۹
 - ۱-۲- اطلاعات شما باید دارای چه ویژگی‌هایی باشد؟ ۸۹
 - ۱-۱-۲- قابل فهم بودن ۹۰
 - ۲-۱-۲- معقول و معتبر بودن ۹۱
 - ۳-۱-۲- جزئیات ۹۲
 - ۲-۲- به منظور ارائه‌ی اطلاعات به یک نهاد نظارت کننده، گزارش شما باید حاوی چه مطالبی باشد؟ ۹۳
 - ۱-۲-۲- ارسال اطلاعات کلی به یک نهاد نظارت کننده ۹۳

- ۲-۲-۲- ارسال اظهارات و ادعاهای خاص و فردی به یک نهاد نظارت کننده..... ۹۵
- ۳-۲- ارائه اطلاعات در چهارچوب روند رسیدگی به گزارشات دولتی ۹۷
- ۱-۳-۲- روند رسیدگی به گزارشات دولتی..... ۹۷
- ۲-۳-۲- شما از رهگذر ارائه اطلاعات در چهارچوب روند رسیدگی به گزارشات دولتی، چه چیز حاصل می‌کنید؟ ۹۷
- ۳-۳-۲- گزارش یک سازمان غیردولتی با توجه به روند رسیدگی به گزارشات دولتی، باید شامل چه مطالبی باشد؟ ۹۸
- ۴-۳-۲- توصیه‌هایی عملی برای ارائه اطلاعات در چهارچوب روند رسیدگی به گزارشات دولتی . ۹۹
- ۴-۲- ارائه اطلاعات به یک هیئت تحقیقاتی ۱۰۰
- ۱-۴-۲- ارائه اطلاعات پیش از بازدید ۱۰۰
- ۲-۴-۲- ارائه اطلاعات طی بازدید هیئت تحقیقاتی ۱۰۱
- ۳- از چه نکاتی باید در مورد روند رسیدگی بین‌المللی به شکایات مطلع بود و چگونه باید از آنها استفاده کرد؟ ۱۰۳
- ۱-۳- با توسل به روند شکایت فردی چه نتایجی می‌توانید حاصل کنید؟..... ۱۰۳
- ۲-۳- مراجع رسیدگی به شکایات فردی به چه نوع شکایاتی رسیدگی می‌کنند؟ ۱۰۴
- ۳-۳- چگونگی روند رسیدگی به شکایت فردی ۱۰۵
- ۱-۳-۳- ترتیب اصلی مراحل ۱۰۵
- ۲-۳-۳- پذیرش ۱۰۵
- ۱-۲-۳-۳- پذیرش چیست؟..... ۱۰۵
- ۲-۳-۳-۳- چرا یک شکایت غیرقابل پذیرش اعلام می‌شود؟ ۱۰۶
- ۳-۳-۳- لایحه‌ی مشاور بی‌طرف (amicus curiae) یا میانجی‌گری‌های شخص ثالث ۱۰۸
- ۴-۳-۳- تدابیر موقتی..... ۱۰۹
- ۴-۳- براساس روند رسیدگی به شکایت فردی، یک دادخواست باید شامل چه مطالبی باشد؟..... ۱۱۰
- ۵-۳- توصیه‌هایی عملی به منظور استفاده از روند رسیدگی به شکایات فردی ۱۱۱
- ۴- مراجع و روند دادرسی: سازمان ملل ۱۱۲
- ۱-۴- مقدمه‌ای بر سیستم سازمان ملل ۱۱۲
- ۲-۴- مراجع بررسی گزارش‌ها در درون سیستم سازمان ملل ۱۱۲
- ۱-۲-۴- روند غیرمعهده‌ای رسیدگی به گزارشات سازمان ملل..... ۱۱۲
- ۱-۱-۲-۴- روند رسیدگی ۱۵۰۳ ۱۱۴
- ۱-۱-۲-۴- نحوه‌ی اجرای روند رسیدگی ۱۵۰۳ چگونه است؟..... ۱۱۴
- ۲-۱-۲-۴- با ارائه اطلاعات به روند رسیدگی ۱۵۰۳ چه چیز حاصل می‌کنید؟..... ۱۱۶
- ۳-۱-۲-۴- یک شکایت به مرجع رسیدگی ۱۵۰۳ باید شامل چه مطالبی باشد؟ ۱۱۷
- ۴-۱-۲-۴- توصیه‌های خاص ۱۱۸
- ۱-۲-۲-۴- گزارشگران موضوعی و گروه‌های کاری..... ۱۲۰
- ۲-۲-۱-۲-۴- گزارشگر ویژه‌ی شکنجه..... ۱۲۲
- ۳-۲-۱-۲-۴- گزارشگران خاص هر کشور..... ۱۲۶
- ۲-۲-۴- نهادهای معاهده‌ای سازمان ملل ۱۲۷

- ۱۲۷ ۱-۲-۲-۴- کمیته‌ی منع شکنجه
- ۱۲۸ ۱-۱-۲-۲-۴- کمیته‌ی منع شکنجه چگونه عمل می‌کند؟
- ۱۲۸ ۲-۱-۲-۲-۴- با تحویل اطلاعات به کمیته‌ی منع شکنجه چه نتایجی می‌تواند حاصل شود؟ ...
- ۱۲۹ ۳-۱-۲-۲-۴- شکایت ارسالی به کمیته‌ی منع شکنجه باید حاوی چه مطالبی باشد؟
- ۱۳۰ ۴-۱-۲-۲-۴- توصیه‌های خاص
- ۱۳۱ ۲-۲-۲-۴- کمیته‌ی حقوق بشر
- ۱۳۱ ۱-۲-۲-۲-۴- نحوه‌ی عملکرد کمیته‌ی حقوق بشر چگونه است؟
- ۱۳۲ ۲-۲-۲-۲-۴- توصیه‌های خاص
- ۱۳۲ ۳-۲-۲-۴- کمیته‌های دیگر
- ۱۳۳ ۱-۳-۲-۲-۴- توصیه‌های خاص
- ۱۳۴ ۳-۴- روند رسیدگی به شکایات در سیستم سازمان ملل
- ۱۳۴ ۱-۳-۴- کمیته‌ی منع شکنجه
- ۱۳۵ ۱-۱-۳-۴- این کمیته چه نوع شکایاتی را می‌تواند بررسی کند؟
- ۱۳۵ ۲-۱-۳-۴- شرایط پذیرش یک شکایت چیست؟
- ۱۳۶ ۳-۱-۳-۴- توصیه‌های خاص
- ۱۳۷ ۲-۳-۴- کمیته‌ی حقوق بشر
- ۱۳۷ ۱-۲-۳-۴- شرایط پذیرش یک شکایت چیست؟
- ۱۳۹ ۲-۲-۳-۴- توصیه‌های خاص
- ۱۳۹ ۳-۳-۴- کمیته‌های دیگر
- ۱۳۹ ۱-۳-۳-۴- شرایط پذیرش یک شکایت چیست؟
- ۱۴۰ ۲-۳-۳-۴- توصیه‌های خاص
- ۱۴۱ ۵- مراجع و روند رسیدگی: منطقه‌ای
- ۱۴۱ ۱-۵- سیستم اروپایی
- ۱۴۱ ۱-۱-۵- مرجع رسیدگی به گزارشات: کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه
- ۱۴۱ ۱-۱-۱-۵- نحوه‌ی عملکرد کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه چگونه است؟
- ۱۴۳ ۲-۱-۱-۵- با ارائه‌ی اطلاعات به کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه چه نتایجی حاصل می‌شود؟ ...
- ۱۴۴ ۳-۱-۱-۵- شکایت به کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه، باید حاوی چه مطالبی باشد؟
- ۱۴۵ ۴-۱-۱-۵- توصیه‌های خاص
- ۱۴۶ ۲-۱-۵- روند رسیدگی به شکایات: کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (ECHR)
- ۱۴۷ ۱-۲-۱-۵- شرط پذیرش یک شکایت چیست؟
- ۱۴۷ ۲-۲-۱-۵- درخواست شما باید شامل چه مطالبی باشد؟
- ۱۵۰ ۳-۲-۱-۵- توصیه‌های خاص
- ۱۵۰ ۲-۵- سیستم کشورهای آمریکایی
- ۱۵۲ ۱-۲-۵- مرجع بررسی گزارشات: کمیسیون آمریکایی حقوق بشر

۱۵۲	۵-۲-۱-۱-کمیسیون آمریکایی حقوق بشر چگونه عمل می‌کند؟
۱۵۲	۵-۲-۱-۲-با ارائه‌ی اطلاعات به کمیسیون آمریکایی حقوق بشر چه نتایجی حاصل می‌شود؟
۱۵۳	۵-۲-۱-۳-شکایت به کمیسیون آمریکایی حقوق بشر باید حاوی چه مطالبی باشد؟
۱۵۳	۵-۲-۲-روند رسیدگی به شکایات: کمیسیون آمریکایی و دیوان آمریکایی حقوق بشر
۱۵۵	۵-۲-۲-۱-از این روند رسیدگی چه نتایجی می‌توان حاصل کرد؟
۱۵۵	۵-۲-۲-۲-چه نوع شکایاتی توسط کمیسیون آمریکایی حقوق بشر مورد بررسی قرار می‌گیرد؟
۱۵۶	۵-۲-۲-۳-شرایط پذیرش شکایت چیست؟
۱۵۶	۵-۲-۲-۴-توصیه‌های خاص
۱۵۷	۵-۳-سیستم آفریقایی
۱۵۸	۵-۳-۱-مراجع بررسی گزارشات
۱۵۸	۵-۳-۱-۱-کمیسیون آفریقایی در مورد حقوق بشر و ملت‌ها
۱۵۸	۵-۳-۱-۱-۱-عملکرد
۱۵۸	۵-۳-۱-۲-توصیه‌های خاص
۱۶۰	۵-۳-۱-۲-گزارشگر ویژه‌ی زندان‌ها و شرایط زندان در آفریقا
۱۶۱	۵-۳-۲-روند شکایت: کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها
۱۶۱	۵-۳-۲-۱-شرایط عدم پذیرش یک شکایت چیست؟
۱۶۲	۵-۳-۲-۲-توصیه‌های خاص
۱۶۳	۵-۴-مناطق دیگر
۱۶۴	۶-جدول‌هایی به منظور بررسی مقایسه‌ای مراجع بین‌المللی
۱۷۴	۷-از چه منابعی می‌توانید کمک بیشتری طلب کنید؟
۱۷۴	۷-۱-چرا ممکن است نیاز به کمک بیشتری داشته باشید؟
۱۷۶	۷-۲-برخی منابع خاص قابل ارجاع
۱۷۶	۷-۲-۱-کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ
۱۷۶	۷-۲-۲-کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل
۱۷۷	۷-۲-۳-هیئت‌ها و بازدیدهای عملیاتی
۱۷۷	۷-۲-۴-سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی و ملی یا بومی و دیگر سازمان‌های حمایتی
۱۷۷	۷-۲-۵-صندوق داوطلبانه‌ی سازمان ملل برای قربانیان شکنجه
۱۷۸	۷-۲-۶-اعمال فشار
۱۸۳	ضمائم

همکاران اصلی

مؤلف و محقق:

دفتر تحقیقات دانشگاه اسکس

خانم کامیل جیفارد

مدیران پروژه:

پروفسور سرنیجل رادلی، گزارشگر ویژه‌ی سازمان ملل در مورد شکنجه و

دارای مدال شوالیه‌ی امپراطوری انگلیس استاد حقوق دانشگاه اسکس

پروفسور ژئوف گیلبرت استاد حقوق دانشگاه اسکس

گروه ویراستار:

عضو کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه

دکتر سیلویا کاساله

استاد حقوق دانشگاه بریستول

پروفسور ملکم اونز

عضو کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر و

پروفسور فرانسوا همسن

استاد حقوق دانشگاه اسکس

پروفسور ژئوف گیلبرت

پروفسور سرنیجل رادلی

همکاران اداری مجموعه:

خانم آن اسلوگروو

خانم هایدی ویگام

خانم آن ماسارا (اجلاس کاری)

سپاسگزاری

مؤلف و مدیران پروژه مایلند پیش از هر چیز و در وهله نخست از دکتر سیلویا کاساله، پروفیسور ملکم اونز و پروفیسور فرانسوا همسن، به دلیل مشاوره‌های بی‌نظیر، کمک‌های خستگی‌ناپذیر، حُسن‌نیت و کاردانی‌شان در انجام این پروژه سپاسگزاری کنند. آنان همچنین مایلند تا از بسیاری از نهادها، سازمان‌ها و افرادی که در مراحل مختلف این کار به این پروژه یاری رساندند، قدردانی کنند. واکنش این نهادها، سازمان‌ها و افراد به این پروژه واکنشی حاکی از علاقه و حمایت بود، به نحوی که حضورشان موجب موفقیت این پروژه شد. در این‌جا لازم است از وزارت امور خارجه‌ی انگلستان تشکر ویژه‌ای به عمل آوریم، چرا که بدون تأمین بودجه و توجه اولیه‌ی این وزارت‌خانه به پروژه هرگز این طرح به بار نمی‌نشست. ایشان همچنین سپاس عمیق‌شان را نسبت به شرکت کنندگان در اجلاس کاری دانشگاه اسکس که از اول تا سوم سپتامبر ۱۹۹۹ برگزار شد، ابراز می‌کنند، چرا که با همیاری‌های خود موجب شدند تا پیش‌نویس اولیه و تا حدودی آزمایشی مبدل به کتاب راهنمایی شود که تا حد ممکن و به نحو احسن بتواند کار خود را به انجام رساند.

افرادی که در این راستا کمک‌های ارزنده‌ای ارائه دادند عبارتند از: باربارا برنات، میلن بیدو، سعید بومدوا، کریگ برت، السیو برونی، کریستیانا چرنا، دانیلا دو ویتو، کارلا دلنیوس، کارولین فورد، دکتر دانکن فارست، یووال گینبار، ساراگی‌یه، روژییه هویزاندا، ماریا فرانسیسکا ایز-کارزن، سیسیلیا خیمنس، مارک کیلی، جوانا مک‌وی، ناتالی مَن، دکتر آندرو موسن، فیونامکی، سیسیلیا مولر، راد مورگان، احمد موتالا، پاتریک مولر، دکتر مایکل پیل، بوریسلاو پترانوف، کارمن روزا روئد کاستانون، الهنور سولو، اریک سوتاس، ترورا ستیونز، موریس تیدبال، ریک تاول، اگنس وِن‌استیجن، اولگا ویلاروبیا و جیم ولش.

نهادها و سازمان‌هایی که طرف مشورت قرار گرفتند:

سازمان عفو بین‌الملل، انجمن منع شکنجه، دبیرخانه‌ی کمیته‌ی اروپایی شکنجه، دفتر دیوان اروپایی حقوق بشر، فدراسیون بین‌المللی حقوق بشر، دبیرخانه‌ی اجرایی کمیسیون آمریکایی حقوق بشر، انستیتوی آمریکای حقوق بشر، Interights، کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ، بنیاد پزشکی قربانیان شکنجه، سازمان جهانی شکنجه، REDRESS، نجات کودکان، دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل و دفتر کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل.

بخش اول، موضوعات مقدماتی

۱- مقدمه

۲- چگونه از این کتاب راهنما استفاده کنیم

۱-۲- خطوط کلی فصل‌های اصلی کتاب

۲-۲- مجموعه واژگان

۳-۲- مباحث و خط‌مشی اصلی کتاب

۳- تعیین زمینه‌ی کار

۱-۳- مقدمه

۲-۳- چه نتایجی را از ارائه‌ی گزارش شکنجه می‌خواهید کسب کنید؟

۳-۳- شکنجه چیست؟

۴-۳- چگونه شکنجه روی می‌دهد؟

۵-۳- در چه موقعیت‌هایی می‌توان اظهارات و ادعاهای مربوط به اعمال شکنجه را دریافت کرد؟

۶-۳- آیا می‌توان علیه عاملان غیردولتی ادعاهایی طرح کرد؟

شکنجه برای اکثر افراد یادآور تصاویری از اشکال به شدت ظالمانه‌ی درد ورنج بدنی و روانی است: کشیدن ناخن‌ها، شوک الکتریکی، اعدام‌های نمایشی و وادار کردن به مشاهده‌ی شکنجه‌ی والدین یا فرزندان و تجاوز. به‌طور کلی، هر فرد معمولی از دیدن چنین تصاویری متقلب می‌شود، و تعداد اندکی از افراد ممکن است نسبت به وارد شدن چنین درد ورنجی بر انسان بی‌تفاوت بمانند. عموماً شکنجه به‌طور گسترده محکوم شده و در واقع پس از بیانیه‌ی جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸، شکنجه در تمامی اسناد مربوط به حقوق بشر منع شده است. نقض این ممنوعیت، عملی بسیار نکوهیده است، به نحوی که هیچ توجیه قانونی برای آن وجود ندارد، حتی به‌هنگام شرایط فوق‌العاده یا جنگ. اما با نگاهی به گزارش‌های گزارشگر ویژه‌ی سازمان ملل در مورد شکنجه یا کمیت‌ی اروپایی منع شکنجه یا در واقع با نگاهی به اکثر روزنامه‌ها، معلوم می‌شود که شکنجه پدیده‌ای منسوخ شده نیست. و هر چند که امروزه هرگونه دفاع علنی از شکنجه از سوی هر مقام دولتی غیرقابل قبول است، اما این نکته انکارناپذیر است که شکنجه و خویشاوند نزدیک‌اش یعنی رفتار و تنبیهات غیرانسانی و تحقیرآمیز کاملاً در پشت درهای بسته به تجارت پُررونق خود ادامه می‌دهند.

با این حال کلید این در در دستان هر آن کسی است که شکنجه را تجربه کرده، شاهد آن بوده، یا شهادتی را استماع کرده است. اطلاعات به این معنی است؛ تنها با جلب توجه جامعه‌ی بین‌المللی به چنین رویدادهایی است که می‌توان به ریشه‌کشی شکنجه امید بست. اکنون سازمان‌های گوناگونی وجود دارند که دقیقاً هدف‌شان کسب اطمینان از منسوخ شدن شکنجه است. با این حال، بدون داشتن اطلاعات دستان آن‌ها بسته است. چنین ارگان‌هایی ندرتاً می‌توانند از نزدیک و با چشم خود چنین موقعیتی را بررسی کنند، به عبارتی در اکثر موارد توانایی آن‌ها در انجام تحقیقات دست اول به شدت محدود است. پس چگونه گزارشگر ویژه‌ی سازمان ملل در مورد شکنجه می‌تواند در محدوده‌ی جهانی یا در کشوری خاص در مورد مسئله‌ای گزارش تهیه کند، اگر کسی به او اطلاعاتی ندهد؟ چگونه کمیت‌ی اروپایی منع شکنجه مطلع خواهد شد که در هر کشوری کدام گروه از بازداشت شدگان بیش از سایرین در معرض خطر شکنجه هستند، اگر هیچ گزارشی دریافت نکند. پاسخ هر دو پرسش یکسان و ساده این است که آن‌ها نمی‌توانند.

اگر اطلاعات کلید اصلی است، پس می‌توان گفت که سازمان‌های غیردولتی کلیدداران اصلی‌اند. وابستگی ارگان‌های بین‌المللی به این سازمان‌ها به نحوی است که فقدان فعالیت بی‌قید و شرط یک سازمان غیردولتی در یک کشور می‌تواند دقیقاً به این معنا باشد که توجه جامعه‌ی بین‌المللی به موقعیت این کشور جلب نشده است، حتی اگر نقض حقوق بشر در این کشور ضرورت چنین توجهی را اقتضاء کند. علت این عدم توجه را می‌توان به این امر نسبت داد که آسان‌تر است که توجه‌ها و منابع معطوف کشورهایی شود که اطلاعات در موردشان فراوان‌تر است. تنها راه برای آن که دیدگان جامعه‌ی بین‌المللی را به روی موقعیت‌های کمتر شناخته شده باز کرد، این است که شرایطی فراهم شود تا اطلاعات موثق در دسترس این جامعه قرار گیرد. و در این شرایط نباید بیش از اندازه به اهمیت نقش سازمان‌های غیردولتی در نبرد در راه ریشه‌کشی شکنجه امیدوار بود. به عبارتی، هر چند که برخی از سازمان‌های متخصص غیردولتی از شیوه‌های فوق‌العاده‌ای برای خبررسانی برخوردارند، اما بسیاری از سازمان‌های غیردولتی و نه چندان با تجربه وجود دارند که از اهمیت اطلاعاتی که ارائه می‌دهند بی‌خبرند، یا این که هرگز این فرصت را نیافته‌اند که بهترین شیوه‌ی ارائه‌ی اطلاعات را فراگیرند. از همین رو، در شرایط خاصی که اظهاراتی در مورد اعمال

شکنجه بیان می‌شود، متأسفانه بخش اعظمی از اطلاعاتی که از یک چنین سازمان غیردولتی اخذ شده است، به هرز می‌رود؛ و این به آن دلیل نیست که این اطلاعات بی‌پایه و اساس‌اند، بلکه صرفاً به این علت است که اطلاعات مهم از میان می‌رود، به این علت که این اطلاعات ممکن است به زبانی بیش از اندازه سیاسی بیان شود، و یا به این علت که زبان آن برای شخص گیرنده‌ی اطلاعات بیگانه است و ترجمه‌ی آن نیز امکان‌پذیر نیست. و در موارد دیگر نیز شاید به دلیل عدم آشنایی با کارکردهای متفاوت و نقش‌های غالباً متناظر ارگان‌های مختلف بین‌المللی باشد. به عبارتی، سازمان‌های غیردولتی اغلب ممکن است اطلاعات‌شان را به مرجعی تسلیم کنند که این مرجع قدرت لازم را برای کسب نتایج مطلوب مورد نظر این سازمان‌ها ندارد. برای مثال، گزارشگر ویژه‌ی سازمان ملل در مورد شکنجه نمی‌تواند به دولتی حکم کند که به یک قربانی شکنجه غرامت پرداخت کند، اما دیوان اروپایی حقوق بشر می‌تواند چنین کند.

مخاطب این کتاب راهنما در اساس سازمان‌های کم‌تجربه‌تر و به ویژه سازمان‌های کوچک‌تر غیردولتی‌اند، سازمان‌هایی که در سطح ملی یا محلی کار می‌کنند و قصد دارند تا بیشتر در امر گزارش‌دهی اعمال شکنجه مشارکت کنند و خود را در این زمینه ارتقاء دهند. هدف این کتاب راهنما، ارائه‌ی دستورالعمل‌های پزشکی یا حقوقی نیست، بلکه تمرکز بر خود روند خبررسانی است. بر همین اساس، این کتاب درصدد است تا چنین سازمان‌هایی را یاری دهد تا اطلاعات ارزشمندی در خصوص رویدادهای فردی و نیز الگوهای شکنجه ارائه دهند، آن هم با این هدف که کاربرد این اطلاعات را برای ارگان‌های بین‌المللی به حداکثر برساند و نیز به سازمان‌های غیردولتی کمک کند تا قادر شوند بهترین روش یا روش‌ها را اتخاذ کنند، و بر این مبنا، با توجه به مقاصد موردنظرشان اطلاعات کسب کنند. کانون توجه این کتاب شکنجه است، اما بخش اعظم آن‌چه در این جا بیان می‌شود، بیان به دیگر موارد نقض حقوق بشر نیز مربوط است. حتی زمانی که اظهارات و ادعاها حاکی از نقض ممنوعیت شکنجه نیست، ممکن است نقض دیگر هنجارهای حقوق بشر نظیر نقض حق برخورداری از آزادی و امنیت یا حق برخورداری از دادگاهی عادلانه رخ داده باشد.

باید در نظر داشته باشیم که رهنمودهایی که در این کتاب ارائه می‌شود، ضامن کسب نتیجه‌ای خاص از یک ارگان بین‌المللی خاص نیست و این که اغلب ممکن است به نظر رسد که در مواردی، نتایج اندکی حاصل شده است. هر چند که در چنین مواردی بروز ناامیدی و یأس اجتناب‌ناپذیر خواهد بود، اما باید یادآور شد که در هر حال تلاش برای ریشه‌کنی شکنجه روندی طولانی و بطئی است و نباید صرفاً براساس نتایج موردی محاسبه شود. هرگونه اطلاعات موثقی که به دقت گردآوری شود، سلاحی است برای این مبارزه و هر دری که گشوده شود، در واقع از دری برای پنهان شدن شکنجه‌گران در پس آن کاسته می‌شود.

توجه:

از حجم این کتاب نترسید - نیازی نیست تا برای بهره بردن از این کتاب، تمام آن را بخوانید و نیازی هم نیست تا برای استفاده از آن ضرورتاً یک متخصص باشید. اگر شما اطلاعاتی مبنی بر سوء رفتار دارید، اما نمی‌توانید یا نمی‌خواهید خودتان اقدام کنید، این اطلاعات را به کسی که می‌تواند منتقل کنید.

برای آن که درک درستی از تهیه و ارائه‌ی اظهارات مبنی بر اعمال شکنجه به دست آورید، لازم است این کتاب را به طور کامل بخوانید. هرچند می‌توان هر بخش این کتاب را مجزا از دیگر بخش‌ها مطالعه کرد و لزومی نیست که تمامی بخش‌ها را به ترتیب خواند. بدان معنا که هر خواننده می‌تواند بسته به نیاز خاص خود، در این کتاب سیر کند. با این حال، توصیه می‌کنیم که اگر کسی در ارائه‌ی اظهارات در مورد اعمال شکنجه جدی و پیگیر است، لازم است، پیش از آن که خیلی دیر شود، هر بخش را به دقت مطالعه کند.

با نگاهی به کتاب، درخواست یافت که هدف آن حتی‌الامکان هدفی عمل‌گرایانه است. بدین معنا که کتاب درصدد بررسی بسیار دقیق ماهیت آکادمیک یا نظری مفاهیم نیست. در مورد شکنجه و مباحث مربوط به آن آثار آکادمیک بسیار زیادی وجود دارند، و آنچه در این میان ضروری به نظر می‌رسد وجود یک کتاب راهنما با ماهیتی عملی‌تر است، آن هم برای کسانی که مایلند در مورد نحوه‌ی گزارش‌دهی از اظهارات و ادعاهای مربوط به شکنجه اطلاعاتی کسب کنند، بدون آن که برای احاطه بر این مبحث نیازی به مطالعات حقوقی و پزشکی مفصل‌تری داشته باشند. علاوه بر آن که چنین کتاب راهنمایی در این حوزه باید دارای کاربردی عملی باشد، باید حجم مناسبی نیز داشته باشد و دسترسی به هر بخش از اطلاعات آن آسان باشد، بدون آن که خواننده ناچار شود این اطلاعات را از خلال عبارت‌های مطول یک متن حجیم استخراج کند. به عبارت دیگر، روشن است که در انتخاب محتوای این کتاب راهنما، باید به نحوی کاملاً گزینشی عمل شده باشد. ممکن است علاقمندان به یادگیری در این حوزه، عرصه‌های بی‌شماری برای مطالعه و تحقیق مدنظر داشته باشند. [به همین منظور] در پیوست ۲ کتاب مجموعه‌ای از ارجاعات و منابع برای سازمان‌ها و افرادی که مایل به کسب اطلاعات بیشتر یا کمک‌های بیشتری هستند، ارائه می‌شود.

فراموش نکنید که به جز مراجع خاص دادرسی شکنجه، بسیاری از مراجع دیگری که در این کتاب توصیف می‌شوند، می‌توانند شکایات یا ادعاهایی را در مورد طیف گسترده‌ای از رفتارهای ناقض حقوق بشر (جدا از شکنجه) دریافت کنند. اما آنچه در این کتاب ذکر می‌شود در مورد چنین شکایاتی نیز مصداق دارد. هرچند که محور بحث کتاب گزارش‌دهی در مورد شکنجه است و تأکید آن بر امکانات تهیه و ارائه‌ی اطلاعات در مورد شکنجه است، اما هر آن‌جا که چنین امکاناتی موجود نباشند، همچنان می‌توان بر مبنای حق دیگری شکایتی را تنظیم کرد.

تسلیم اظهارنامه در مورد اعمال شکنجه صرفاً به معنای نامه‌نگاری به یک ارگان بین‌المللی نیست. بلکه به این معنا است که بدانیم چه چیز را باید جست‌وجو کنیم و چگونه عمل کنیم و این امر را از همان نخستین کلمات اولین گفت‌وگو با کسی که در مورد اعمال شکنجه اظهاراتی عنوان کرده است در نظر بگیریم. کیفیت و اعتبار بعدی اظهارات تقریباً به‌طور کامل به اطلاعات ضبط شده در این باره بستگی دارد. بدان معنا که بدانیم چه پرسش‌هایی باید طرح شود، و به هنگام یادداشت برداشتن از گفت‌وگو توجه کافی به جزئیات مبذول شود، چرا که شاید اغلب، زمان و فرصت دیگری برای برطرف کردن خلأها وجود نداشته باشد. این کار مستلزم آشنایی با بافت عملی و حقوقی شکنجه، و آشنایی با اهداف و نتایج احتمالی اظهارات و ادعاها نیز هست. سه بخش زیر در واقع بخش‌های اصلی‌ای هستند که به مراحل مختلف این روند می‌پردازند:

بخش اول، فصل ۳: تعیین زمینه‌ی کار - این فصل شرایطی را در مورد چگونگی گزارش اظهارات مربوط به شکنجه تعیین می‌کند؛ به عبارتی، به این بحث می‌پردازد که از این گزارش‌دهی احتمالاً چه چیز حاصل شود، به اختصار مفهوم شکنجه و دیگر شکل‌های سوء رفتار را توضیح می‌دهد، به موقعیت‌ها و مکان‌هایی می‌پردازد که شکنجه احتمالاً در آن‌ها روی می‌دهد و بر موقعیت‌هایی تأکید می‌کند که به احتمال زیاد این اظهارات در آن‌ها شنیده می‌شود. و سرانجام به مسئله‌ی پُر در دسر عملکردهای فعالان غیردولتی اشاره می‌کند و این پرسش را طرح می‌کند که در مورد اظهارات و ادعاهایی که به این گروه مربوط است، چه می‌توان کرد.

بخش دوم، اثبات ادعاها: هدف این بخش ارائه‌ی رهنمود در مورد چگونگی جمع‌آوری اطلاعات مربوط به شکنجه و دیگر اشکال سوء رفتار است. این بخش بر آن اطلاعاتی تأکید می‌کند که در مورد هرگونه ادعا و گفته‌ای ضروری است، توصیه‌هایی در مورد نحوه‌ی انجام یک گفت‌وگو با قربانی یا شاهد [شکنجه] ارائه می‌دهد، و شواهد اثبات‌کننده‌ای را مشخص می‌کند که باید به منظور تقویت یک ادعا یا امکان‌پذیر شدن یک پیگرد قانونی جمع‌آوری کرد.

بخش سوم، واکنش نسبت به اطلاعات گردآوری شده: این بخش مراجع متنوعی را معرفی می‌کند که برای گزارش‌دهی در مورد اظهارات مربوط به اعمال شکنجه و دیگر اشکال سوء رفتار موجود است، و به ویژه در سطح بین‌المللی رهنمودهایی را جهت انتخاب مراجع و چگونگی ارائه‌ی شکایات، با توجه به مرجع خاص، ارائه می‌دهد. در این بخش همچنین بر وجود موقعیت‌هایی تأکید شده است که شخص رأساً در صدد طرح شکایت نیست ولیکن نیاز به حمایت یا مشاوره در مورد چگونگی طرح آن دارد یا آن که خواهان برخورداری از حمایت سیاسی و نیز حقوقی است. در این بخش پیشنهادهایی در این خصوص ارائه شده است.

او [مذکر یا مؤنث]: در این کتاب قاعده‌ی کلی بر این است که به جای به کارگیری واژگان مشخص‌کننده‌ی جنسیت، از واژگانی خنثا استفاده شود، مگر آن که در یک بافت خاص دقت بیشتری اقتضاء شود. در چنین مواردی، واژگان خنثا معمولاً به جای واژه‌ی او [مذکر یا مؤنث] خواهد آمد. ارجاعات استثنایی به او [در شکل مؤنث یا مذکر] صرفاً (باید در یک بافت خاص غیرجنسیتی درک شود) به هر دو جنس اشاره دارد.

شکنجه / سوء رفتار: همان‌طور که در فصل ۳ خواهید دید، در قوانین مربوط به حقوق بشر واژه‌ی «شکنجه» معنای بسیار خاصی دارد و در واقع به معنای شکل ویژه‌ی سوء رفتار شدید تعبیر می‌شود. کاربرد واژه‌ی «شکنجه» در کل کتاب با هدف فهم یک معنای حقوقی نیست، مگر آن که به وضوح به آن تصریح شده باشد.

اصطلاحات تخصصی: خوانندگان باید توجه داشته باشند که شاید برخی واژه‌ها در کشورشان دارای معانی تخصصی یا حقوقی باشند، اما ممکن است همین واژه‌ها در کشوری دیگر معنای متفاوتی داشته باشند. واژگان این کتاب دارای مضامین حقوقی نیستند، و باید در معنای عام تعبیر شوند - برای مثال استفاده از واژه‌ی دستگیری به نوعی از دستگیری دلالت ندارد که با اتهام به ارتکاب بزه همراه است، بلکه صرفاً به معنای محرومیت از آزادی و دستگیری فرد توسط پلیس است که شامل بازجویی غیررسمی نیز می‌شود. همچنین اسامی‌ای که برای انواع معینی از نهادهای حبسی به کار می‌رود، نظیر زندان ممکن است در یک کشور به نهاد خاصی اطلاق شود، اما در کشور دیگری معنای عام‌تری داشته باشد.

خوانندگان باید بدانند که مباحثی وجود دارند که نمی‌توان در کتابی با این ماهیت و حجم به دقت به آن‌ها پرداخت، اما با توجه به اهمیت مضامین این مباحث، باید در حین مطالعه‌ی کتاب بیشترین اهمیت به آن‌ها داده شود. و توصیه می‌شود که برای تأمل بر روی این مباحث فرصتی در نظر گرفته شود، و در صورت لزوم (در مورد سازمان‌ها)، سیاست‌های مقتضی زیر اتخاذ و دنبال شود.

● **امنیت:** مصاحبه‌کنندگان باید بسیار مراقب باشند که بی‌جهت برای کسی، خودشان، دیگر اعضای سازمان‌شان یا افرادی که با آن‌ها مصاحبه می‌کنند، خطری ایجاد نکنند. شاید گفته شود که در کار در حوزه‌ی حقوق بشر خطراتی بدیهی، به ویژه برای کارکنان بومی سازمان‌های غیردولتی نهفته است، اما کارکنان عرصه‌ی حقوق بشر و محققانی که از کشوری دیگر یا از سایر مناطق همان کشور آمده‌اند، نباید فراموش کنند که ممکن است پیامدهایی گریبانگیر افرادی شود که آنان پشت سر خود رها کرده‌اند. هیچ‌کس نباید به دلیل شور و اشتیاق بیش از حد یک فرد [برای کسب اطلاعات] در معرض خطر قرار گیرد. به ندرت می‌توان از افرادی که ادعاها و اظهارات‌شان ضبط می‌شود، حمایت کرد؛ با این حال کسانی که برای داوطلب شدن خیلی نگران نیستند، اغلب معتقدند که گفت‌وگو با خارجیان

اغلب با نوعی حمایت همراه است. از طرف دیگر باید اطمینان حاصل کرد که این افراد این امکان را دارند تا رضایت آگاهانه‌شان^(۱) را نسبت به مصاحبه و نسبت به استفاده‌ی بالقوه از این اطلاعات ابراز کنند.

● **اخلاق حرفه‌ای:** آثار مکتوب بسیاری در مورد تعارض میان وظایف در قبال جامعه‌ای بزرگ‌تر و روابط میان متخصصان، اعم از پزشکان یا وکلا و مراجعه‌کنندگان‌شان به وجود آمده است. در موارد سوء رفتار، این وظایف در یک رویارویی قرار می‌گیرند، چرا که وظیفه در قبال جامعه می‌تواند به این معنا باشد که تمامی تخلفات را باید براساس مصلحت عمومی افشاء کرد، در حالی که اخلاق حرفه‌ای، به منظور حفظ منافع فردی، کلاً معتقد به حفظ رازداری میان پزشکان، وکلا و مراجعه‌کنندگان‌شان است. این مسئله دغدغه‌ی عمده‌ی پزشکان است، و شماری از قوانین و بیانیه‌های اخلاقی در مورد حرفه‌ی پزشکی وجود دارد، اما این دغدغه در هر رابطه‌ی حرفه‌ای از جمله رابطه‌ی میان کارکنان حقوق بشر و یک مصاحبه‌شونده نیز به چشم می‌خورد.

پزشکان و دیگر متخصصان درمانی‌ای که مایلند در مورد نحوه‌ی برخورد با چنین دغدغه‌های اخلاقی از نظرات مشورتی بهره‌مند شوند، باید با یک سازمان پزشکی (خواه ملی یا بین‌المللی) تماس برقرار کنند و این سازمان باید قادر باشد رهنمودها و حمایت‌های لازم را در مورد بهترین شیوه‌ی برخورد، اتخاذ کند. دیگر سازمان‌های حرفه‌ای نیز باید بتوانند با استعانت از شبکه‌هایی با رسمیت کمتر ولیکن حرفه‌ای و سازمان‌های غیردولتی متخصص به‌طور مشابه به اعضایشان یاری دهند.

● **رضایت آگاهانه:** به معنای اطمینان یافتن از این امر است که وقتی کسی به انجام مصاحبه یا طرح یک ادعا رضایت می‌دهد، باید هم از امتیازهای بالقوه‌ی این کار و هم از پیامدهای منفی اقدام به چنین عملی کاملاً آگاه باشد. اکنون این سؤال مطرح می‌شود که آگاهی کامل به چه معنا است؟ در این مورد توصیه نمی‌شود که یک رویکرد نظام‌مند اتخاذ شود، بلکه بهتر است هر مورد خاص به‌طور جداگانه ارزیابی شود.

لازم است میان این نکته که مصاحبه‌شونده باید از خطرات بالقوه‌ی ارائه‌ی اطلاعات آگاه باشد و نیز به‌دست آوردن مفیدترین اطلاعات ممکن (زیرا هدف کلی مصاحبه همین است، مگر آن که این مصاحبه بنا به دلایل درمانی صورت گرفته باشد) تعادلی برقرار کرد. تأکید بر خطرات بالقوه ممکن است موجب شود که مصاحبه‌شونده از سخن گفتن امتناع کند، اما در عین حال این نیز قابل قبول نیست که اطلاعات را بر فردی که خطرات جدی تهدیدش می‌کند، مقدم بدانیم. براساس هدفی که برای نیل به آن از اطلاعات استفاده می‌شود، می‌توان رویکردی اتخاذ کرد. قانون طلایی باید این باشد که هرگز نباید از کسی نام برده شود یا او به منزله‌ی منبع اطلاعات شناسایی شود، مگر آن که شخص رضایت‌اش را اعلام کرده باشد – اگر هدف نام بردن از فرد است، باید رضایت وی را در مورد مسیر کار و تمامی پیامدهای آن (چه مثبت و چه منفی) به‌دست آورید. اما اگر هدف، برای مثال، انجام یک مصاحبه‌ی غیررسمی با کسی است که نیازی به تعیین هویت او نیست (زیرا شما صرفاً به تأیید اظهارات مصاحبه‌شونده‌ی قبلی یا اطلاعات کلی نیاز دارید)، تأکید بر خطرات احتمالی و بالقوه‌ی مصاحبه‌ی غیرضروری است و نتیجه‌ی عکس خواهد داشت. خطرات واقعی نباید کتمان شوند، اما مهم است که در هر مورد، خطرات واقعی ارزیابی گردند نه آن که در مورد این خطرات بیش از حد مبالغه شود و به گونه‌ای غیرضروری از ارزش مصاحبه کاسته شود.

۱. در ادامه توضیح داده می‌شود.

فراموش نکنید که علاوه بر این که در مورد این رضایت باید فرد را مطلع کرد، بلکه وی باید آزادانه رضایت‌اش را اعلام کند. افراد نباید در اظهار رضایت تحت فشار قرار گیرند، به ویژه اگر پس از آگاهی یافتن از پیامدهای این کار، به وضوح رضایت به این کار نداشته باشند.

توان بخشی و حمایت از قربانیان: کارکنان حقوق بشر غالباً دارای هیجانی گریزناپذیر در امر حقیقت‌یابی و گردآوری اظهارات و کشف شواهدند. اما برای یک قربانی، سخن گفتن در مورد چنین تألمات شخصی و اغلب دهشتناکی ممکن است عکس‌العمل‌های بسیار متفاوتی را موجب شود. شاید این کار در برخی موارد ویژگی درمانی داشته باشد، اما می‌تواند موجب گشودن زخم‌های بسیار عمیق روحی و حتی موجب فشارهای بسیار شدید روانی و حتی جسمانی نیز بشود. بنابراین ضروری است که هم در حین مصاحبه و هم پس از آن قربانی تا حد ممکن تحت حمایت‌های واقعی و مؤثر قرار گیرد. شاید مصاحبه با افرادی که در بازداشت به سر می‌برند دشوار باشد، اما دست‌کم می‌توان گام‌هایی در جهت انجام معقولانه‌ی مصاحبه برداشت (به بخش ۲، فصل ۱-۳ نگاه کنید). در مورد مصاحبه با افراد در خارج از محیط بازداشتگاه باید تلاش‌هایی در جهت حمایت و توان بخشی آنان صورت گیرد. این امر می‌تواند به معنای ارائه‌ی مشاوره‌های تخصصی و یا اطمینان خاطر دادن به فرد در مورد امکان پیوسته‌ی دسترسی او به چنین کمک‌هایی باشد. [و او در محظوری قرار ندارد]. سازمان‌ها باید تشویق شوند تا این مسئله را از طریق ارگان‌های متخصص که فهرست آن‌ها در پیوست ۲ آمده است، بیشتر پیگیری کنند. قربانیان تجربه‌ای به شدت شخصی و دردناک را با شما در میان می‌گذارند و هر چند شما آن را کمکی در جهت تحولی مثبت یا پیشبرد یک دعوی تلقی کنید، اما این کار ممکن است برای آنان درد و رنجی بیافریند - در مقابل، شما باید اطمینان دهید که در مقابله با این درد و رنج از آن‌ها حمایت می‌شود و این فرایند را به فرایندی درمانی بدل خواهید کرد.

این فصل درصدد پاسخگویی به برخی از پرسش‌های بنیادینی است که ممکن است در مورد فرایند گزارش‌دهی اظهارات و ادعاهای مربوط به شکنجه و دیگر اشکال سوء رفتار طرح شود.

● نخست و پیش از همه اهمیت این فرایند در چیست؟ آیا با بهره‌گیری از سازمان‌ها و مراجعی که در این کتاب راهنما توضیح داده خواهد شد، نتیجه‌ای حاصل می‌شود؟ [بخش اول، فصل ۲-۳]

● در مرحله‌ی بعد باید دید منظور از «اطلاعات در مورد شکنجه» چیست. شکنجه دقیقاً چیست؟ آیا فرمولی وجود دارد که به ما بگوید شکنجه چیست؟ چگونه می‌توان اطمینان یافت که اطلاعات گردآوری شده حاکی از اعمال شکنجه است؟ آیین‌آزی به دانستن این نکته است؟ [بخش اول، فصل ۳-۳]

● چگونه شکنجه روی می‌دهد؟ در پاسخ به این پرسش باید پرسیم که عوامل چه کسانی هستند، غالباً در چه مکان‌ها و چه زمان‌هایی اقدام به این کار می‌کنند، و معمولاً قربانیان چه کسانی هستند؟ [بخش اول، فصل ۴-۳]

● آیا موقعیت‌های ویژه‌ای وجود دارند که اطلاعاتی در مورد سوء رفتار از آن‌ها به دست آید؟ آیا در این موقعیت، عوامل خاصی وجود دارند که باید از آن‌ها با خبر بود؟ و در مورد منابع غیر معمول تر اطلاعاتی چه چیز وجود دارد؟ [بخش اول، فصل ۳، ۵]

● چه روی می‌دهد اگر سوء رفتارها از سوی افرادی اعمال شود که هیچ ارتباطی با مقامات دولتی ندارند، برای مثال از سوی شورشیان در جنگ داخلی؟ آیا علیه آن‌ها نیز می‌توان ادعاها و اظهاراتی طرح کرد؟ [بخش اول، فصل ۶-۳]

۳-۲- چه نتایجی را از ارائه‌ی گزارش شکنجه می‌خواهید کسب کنید؟

گزارش اظهارات و ادعاهای مربوط به اعمال شکنجه به مراجع بین‌المللی، می‌تواند هم برای موقعیت کلی یک کشور و هم برای قربانی شکنجه مفید باشد.

۳-۲-۱- جلب توجه به یک موقعیت / ساختن الگویی در مورد نقض حقوق بشر

دولت‌هایی که عاملان آن‌ها حقوق بشر را زیر پا گذاشته‌اند، ترجیح می‌دهند این اعمال را از چشمان مردم مخفی کنند تا بدین ترتیب از محکومیت طفره روند. برای اجتناب از این امر، گزارش به مراجع بین‌المللی بسیار راهگشا

خواهد بود، زیرا موجب افزایش آگاهی در مورد موقعیت واقعی در کشوری خاص خواهد شد. جامعه‌ی بین‌المللی به احتمال قریب به یقین در مورد موقعیت‌هایی که اطلاعات زیادی درباره‌ی آن‌ها کسب کرده است، دست به عمل خواهد زد. تنها راه افزایش مشارکت تمامی جهان علیه نقض قوانین حقوق بشر در یک کشور، اطلاع یافتن از موقعیت این کشور است.

اگر اطلاعات موجود مصلدق این امر باشد، باید کوشید تا مدارکی در مورد الگوی نقض قوانین [در این کشور خاص] ارائه داد. اطلاعات منسجم و پیوسته گواه وجود چنین الگوهایی است و این اطلاعات به مراتب بیش از معدودی رویدادهای مجزا و پراکنده می‌توانند موجب افزایش توجه جامعه‌ی بین‌المللی شوند، چرا که نشان می‌دهند مسئله جدی است و برای یک دولت بسیار دشوار خواهد بود ادعا کند که در این اعمال دخالت نداشته یا از آن‌ها بی‌خبر بوده است.

۳-۲-۲- یافتن تحولات مثبت در موقعیتی کلی

جلب توجه [جامعه‌ی بین‌المللی] به یک موقعیت، صرفاً به معنای محکوم کردن یا استنطاق یک دولت نیست؛ بلکه مهم‌تر از آن اقدام در جهت پیشرفت‌های سازنده و درازمدت است که در نهایت به حذف شکنجه می‌انجامد. و این هم اغلب مستلزم تحولاتی در چهارچوب قانون‌گذاری و نیز تحولاتی در نگرش مقامات در مورد شکنجه است. بسیاری از مراجع بین‌المللی شیوه‌هایی را به دولت‌ها پیشنهاد می‌کنند که به کمک آن‌ها می‌توانند موقعیت کلی‌شان را بهبود بخشند. برای مثال می‌توان به ارائه‌ی تدابیر حمایتی حقوقی و عملی که موجب حمایت بیشتری از زندانیان می‌شود اشاره کرد، و این امر باید شامل وضع قوانینی باشد که از مدت زمانی که یک زندانی ممکن است بدون دسترسی به وکیل‌اش در زندان به سر می‌برد بکاهد، و نیز شامل معاینات پیوسته‌ی پزشکی از سوی پزشکی مستقل برای تمامی زندانیان و نیز شامل تدابیری باشد برای حذف مصونیت [از محاکمه‌ی شکنجه‌گران] (در بخش‌های بعدی به آن اشاره می‌شود). معمولاً ارائه‌ی پیشنهادهایی از سوی نهادهای بین‌المللی آغازگر گفت‌وگو با کشور موردنظر خواهد بود و هدف از این کار کسب اطمینان از اجرای این پیشنهادها است.

۳-۲-۳- مبارزه با مصونیت

افشای شکنجه به منظور پاسخگویی دولت‌ها یکی از نتایج گزارش‌دهی در مورد اظهارات و ادعاهای مربوط به اعمال شکنجه است. از طرف دیگر، این گزارش‌دهی می‌تواند موجب شود تا عاملان چنین اعمالی در معرض دید همگان قرار گیرند. و سبب می‌شود تا بدانند که ادامه‌ی چنین رفتارهایی عواقبی برای آنان به همراه خواهد داشت. در وضعیت مطلوب این کار باید با پیگرد قضایی در درون نظام حقوقی هر کشور همراه شود. اما آن جایی که چنین پیگرد قضایی امکان‌پذیر نیست، یا مؤثر واقع نمی‌شود، بسیاری از نهادهای بین‌المللی باید به سرعت تسامح مقامات در مورد شکنجه را محکوم کنند و دولت را ملزم کنند یا به آن پیشنهاد دهند که اقداماتی برای رفع این مصونیت انجام دهد. مادامی که متخلفان بتوانند «از مجازات جان سالم به‌در ببرند»، و در برخی موارد معلوم شود که با توسل به شکنجه به منظور کسب نتایج در بازجویی‌ها، امکان ارتقاء رتبه افزایش می‌یابد، انگیزه‌ای برای آن‌ها وجود نخواهد داشت تا از شکنجه و دیگر اشکال سوء رفتار دست بکشند.

اگر دولتی برای مقصران و عاملان شکنجه مصونیت قائل شود، این امر سبب می‌شود تا دولت مزبور در برابر حقوق

بین الملل پاسخگو باشد. بسیاری از کشورها در واقع براساس برخی از معاهدات، از جمله کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل متحد، تعهداتی دارند که به موجب آن عاملان شکنجه باید مسئول و پاسخگوی رفتارهایشان باشند. اگر دولتی افرادی را که می‌داند مرتکب شکنجه شده‌اند مورد پیگرد قانونی قرار ندهد و یا اجازه ندهد که کشور دیگری به این کار اقدام کند، براساس حقوق بین‌المللی در انجام تعهداتش کوتاهی کرده است.

۴-۲-۳- یافتن راهکار و علاجی برای قربانی

شاید اهداف ذکر شده تا حدودی غیرمستقیم و درازمدت به نظر رسند، و در ظاهر ممکن است راهکاری به قربانیان ارائه ندهند. برای فردی که در کشوری زندگی می‌کند که دارای سابقه‌ی رعایت شایسته‌ی حقوق بشر است، علاوه بر این که مزایای درازمدت وجود دارد، همچنین راهکارهای متعدد و بی‌واسطه‌تری به عبارتی مستقیم‌تری وجود دارد که از رهگذر روند گزارش‌دهی در مورد دعاوی مربوط به شکنجه حاصل شده است.

۴-۲-۳-۱ یافته‌هایی مربوط به نقض حقوق بشر

بسیاری از نهادهای متعهد بین‌المللی که به آن‌ها اشاره شد، قادرند در این مورد که آیا شکنجه روی داده است یا خیر و این که آیا تخلفی در این خصوص صورت گرفته است، حکم صادر کنند. بدان معنا که این نهادها می‌توانند بیانیه‌ای رسمی و موثق صادر کنند مبنی بر این که دولتی براساس حقوق بین‌الملل و در مورد فردی خاص، تعهدات خود را زیر پا گذاشته است. و حتی اگر دولت مزبور هیچ راهکاری برای قربانی نیندیشد، فعالیت آن‌ها این نتیجه را خواهد داشت که همگان به مقصر بودن دولت مزبور پی ببرند و این دولت ملزم به پاسخگویی در برابر رفتار خود باشد.

۴-۲-۳-۲ متعهد کردن متخلف به پاسخگویی

برخی از مراجع می‌توانند در مورد اظهارات و ادعاهای مربوط به شکنجه درخواست انجام تحقیقات مؤثر کنند یا بدان حکم کنند و نیز دستور دهند که متخلف به دلیل رفتارش مورد پیگرد قانونی قرار گیرد. این کار علاوه بر رفع مصونیت متخلفان از محکومیت به طور کلی، موجب می‌شود که قربانی اطمینان خاطر پیدا کند که متخلف نمی‌تواند بدون پرهیز از تبعات اعمال شکنجه، اقدام به این کار کند.

۴-۲-۳-۳ غرامت

غرامت جبران خساراتی است که بر فرد وارد آمده است. شماری از ارگان‌های بین‌المللی و قضایی این اختیار را دارند که در مواردی که یافته‌هایی حاکی از نقض حقوق بشر است، به دولت مزبور حکم کنند که غرامت بپردازد. و این به اشکال متفاوتی صورت می‌گیرد. به طور سنتی، این غرامت غالباً به صورت مالی است، اما اکنون شکل‌های دیگر پرداخت غرامت نیز به تدریج متداول شده است. احکام پولی معمولاً براساس خسارت مالی و نیز خسارت‌های معنوی محاسبه می‌شود که اغلب به معنای محاسبه‌ی درد و رنجی است که بر فرد یا بر خانواده‌اش وارد آمده است و بدین ترتیب به آن یک ارزش مادی می‌دهند. شکل‌های کمتر سنتی غرامت که از بسیاری لحاظ برای پرداختن به پیامدهای نقض حقوق بشر مناسب‌تر و مؤثرترند، ممکن است شامل این شیوه‌ها باشند: تأسیس

از این تعریف می‌توان سه عنصر اساسی را که سازنده‌ی شکنجه‌اند استخراج کرد:

- تحمیل درد یا رنج شدید روحی یا بدنی
- بارضایت یا قبول مقامات دولتی
- برای مقاصد خاص نظیر کسب اطلاعات، تنبیه یا ارعاب

کلمه‌ی شکنجه دارای بار شدید احساسی است، اما نباید آن را سرسری به کار برد. همان‌طور که در تعریف فوق می‌بینید شکنجه بنابر درجه‌ی درد و رنجی که در خود دارد از دیگر اشکال سوء رفتار متمایز می‌شود. بنابراین، اهمیت دارد که این واژه را در مورد رفتارهایی که بسیار عینی و جدی‌اند، به کار برد.

رفتار ظالمانه و رفتار و تنبیه غیرانسانی و تحقیرآمیز اصطلاحاتی حقوقی‌اند که به سوء رفتار اطلاق می‌شوند و درجات متفاوتی از درد و رنج را که از شکنجه کمتر است موجب می‌گردند. اشکال سوء رفتار، که مصداق شکنجه نیستند، بنابه هدفی خاص اعمال نمی‌شوند، بلکه فرد، عمداً در شرایطی قرار داده می‌شود که به سوء رفتار منتج می‌شود. از این رو عوامل اصلی‌ای را که به سوء رفتار، و نه شکنجه، می‌انجامد می‌توان این چنین خلاصه کرد:

- قرار دادن تعمدی در برابر درد و رنج روحی و جسمی
- بارضایت و با قبول مقامات دولتی

برای آن که نهادهای بین‌المللی بتوانند میان اشکال متفاوت سوء رفتار تمایز قائل شوند و میزان درد و رنج این رفتارها را ارزیابی کنند، باید قادر باشند هر زمان که می‌خواهند شرایط خاص هر مورد و ویژگی‌های رفتاری هر قربانی خاص را مورد بررسی قرار دهند. این امر تعیین مرزهای دقیق میان اشکال متفاوت سوء رفتار را دشوار می‌سازد، زیرا این شرایط و ویژگی‌ها متغیرند، اما در عین حال سبب می‌شود تا قانون انعطاف‌پذیرتر شود، زیرا به قانون امکان می‌دهد تا با شرایط مختلف هماهنگ شود. نکته‌ی مهمی که باید به خاطر سپرد این است که تمامی اشکال سوء رفتار بر اساس قانون بین‌الملل منع شده‌اند؛ بدان معنا که دولت حتی در مورد رفتاری که (به لحاظ حقوقی) آن قدر خشن نیست که شکنجه تلقی شود، همچنان مسئول اعمال سوء رفتار تلقی خواهد شد.

۳-۳-۳-۳ این امر در عمل به چه معنا است؟

حقوق بین‌الملل دو رهنمود اصلی تعیین کرده است که بر این اساس می‌توان تعیین کرد که آیا مجموعه‌ای از داده‌ها به معنای اعمال شکنجه است یا خیر.

- داده‌ها باید مؤید عناصر اصلی موجود در تعریف شکنجه باشند.
- شکنجه به دلیل شدت درد و رنجی که دربردارد و نیز نیاز به یک عنصر هدفمند از دیگر اشکال سوء رفتار متمایز می‌شود.

۳-۳-۳-۱ عناصر اصلی

از چکیده‌ی مواد کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل متحد که در صفحات قبل بدان اشاره شد، چنین درمی‌یابیم که تعریف حقوقی شکنجه ماهیتاً تعریفی کاملاً انتزاعی است. این تعریف به شکل‌های خاص سوء رفتار اشاره

نمی‌کند و نیز فهرستی از تکنیک‌های ممنوع ارائه نمی‌دهد. برعکس به عناصر اصلی‌ای اشاره می‌کند که برای شکنجه‌دانستن یک مورد در معنای حقوقی لازم است. عناصر ضروری برای تعیین سوء رفتار (و نه شکنجه) نیز به همین ترتیب عناصری انتزاعی‌اند. این عناصر را می‌توان در شکل زیر مطرح کرد:

● **چه روی داده است؟ درد یا رنج شدید** بدنی یا روحی تعمداً اعمال شده است (شکنجه)، یا این که **درد یا رنج** روانی یا بدنی **قابل توجهی** اعمال شده است (سوء رفتاری به جز شکنجه).

● **چه کسی مرتکب شده است؟ مقامات دولتی** خود این رنج را وارد کرده‌اند، یا از آن مطلع بودند یا باید مطلع می‌بودند، اما برای جلوگیری از آن کاری انجام نداده‌اند.

● **چرا اعمال شده است؟** این رنج به منظور دستیابی به **هدفی خاص** نظیر کسب اطلاعات، تنبیه یا ارعاب (نفس شکنجه کردن) انجام شده است.

تفسیر این که این عناصر دقیقاً از چه وجوهی تشکیل شده‌اند، برعهده‌ی نهادهای ناظر بین‌المللی است. این نهادها مسئول تفسیر تعریف شکنجه و دیگر اشکال سوء رفتارند و باید به هنگام بررسی هر مورد، از معیارهای یکسانی استفاده کنند. بدان معنا که شما در مقام فرد یا یک سازمان غیردولتی نباید در این مورد تصمیم بگیرید که آیا سوء رفتار انجام شده شکنجه است یا خیر، بلکه با ارائه‌ی اطلاعاتی که مؤید عناصر اصلی است، مدارکی را به نهادهای بین‌المللی ارائه می‌دهید و تصمیم‌گیری را به آن‌ها واگذار می‌کنید.

۳-۳-۲- میزان درد و رنج

شکنجه به دلیل شدت درد و رنجی که به همراه دارد از اشکال دیگر و خفیف‌تر سوء رفتار متمایز می‌شود. و این امر شاید دشوارترین جنبه‌ی شکنجه به لحاظ ارزیابی باشد. دو عنصر اصلی دیگر تا حد زیادی از نظر عینی قابل اثبات‌اند - معمولاً به لحاظ عینی می‌توان تعیین کرد که آیا مرتکب شکنجه ارتباطی با دولت دارد، یا این که شکنجه با چه هدف خاصی اعمال شده است. اما در مورد ماهیت و میزان درد و رنجی که فرد متحمل شده است، قضیه کاملاً فرق می‌کند. این موارد معمولاً به ویژگی‌های شخصیتی قربانی بستگی دارد - برای نمونه، به جنسیت، سن، مذهب، باورهای فرهنگی یا سلامت. در موارد دیگر، برخی از اشکال سوء رفتار یا برخی از جنبه‌های بازداشت فی‌نفسه شکنجه تلقی نمی‌شوند، اما شاید در ترکیب با یکدیگر شکنجه محسوب شوند.

برخی از انواع سوء رفتار به‌طور عینی در رده‌ی شکنجه قرار می‌گیرند - برای مثال شوک الکتریکی به اندام تناسلی یا کشیدن ناخن‌ها. اما شکنجه به این نمونه‌های آشنا محدود نمی‌شود - و طبیعتاً اشکال دیگری از درد و رنج، اعم از روحی یا بدنی، را شامل می‌شود. از این رو حائز اهمیت است که اشکال روانی سوء رفتار را از یاد نبریم - اشکالی که غالباً عواقب بسیار طولانی مدتی برای قربانی دارد، چرا که جراحات بدنی او شاید بهبود یابند، اما همچنان به دلیل ارعاب شدید روانی، رنجور باشد.

اشکالی از سوء رفتار که به تنهایی یا با ترکیب با دیگر اشکال رفتاری به شکنجه می‌انجامد، عبارتند از:

● فالاکا یا فالانگا: ضربه وارد کردن بر کف پا

● آویختن فلسطینی: معلق نگهداشتن از بازوها در حالی که بازوها از پشت بسته‌اند

● آشکال شدید ضرب و شتم

● شوک الکتریکی

● اعدام‌های نمایشی

● زنده‌به‌گور کردن

● قطع عضوهای نمایشی

با این حال «وضعیت‌های مبهم» بسیاری وجود دارند که به صراحت شکنجه تلقی نمی‌شوند، یا در مورد آن‌ها اختلاف نظر وجود دارد، اما در عین حال توجه بسیار زیاد جامعه بین‌المللی را به خود جلب کرده‌اند. نمونه‌هایی چون:

● مجازات‌های بدنی‌ای که به منزله کیفری قضایی اجرا می‌شود

● برخی از آشکال اعدام و پدیده‌ی بند محکومان به مرگ

● حبس انفرادی

● برخی جنبه‌های مربوط به شرایط نامساعد زندان به ویژه اگر این جنبه‌ها به صورت یک مجموعه عمل کنند

● ناپدید شدن‌ها، که شامل تأثیر آن بر بستگان نزدیک فرد ناپدید شده می‌شود

● رفتاری که با یک کودک می‌شود که شاید اگر بر یک بزرگسال روا داشته شود، شکنجه تلقی نشود

عامل به ویژه مهمی که ممکن است در ارزیابی شدت درجه‌ی درد و رنج تأثیر گذارد، فرهنگ است. مهم است که از فرهنگ‌های متفاوت با اطلاع باشیم و این که در واقع افراد با ویژگی‌های خاص فرهنگی تلقی‌های متفاوتی از شکنجه دارند. این گفته می‌تواند از دو جنبه معنا داشته باشد - از یک سو، می‌تواند به این معنا باشد که رفتاری که از دید یک فرهنگ یا یک قربانی شکنجه محسوب می‌شود، ممکن است از دید نهادهای بین‌المللی شکنجه نباشد. از سوی دیگر، می‌تواند به این معنا باشد که رفتاری که جامعه‌ی بین‌المللی پیوسته آن را شکنجه می‌داند، ممکن است از دید فرد در معرض این رفتار، شکنجه محسوب نشود. برای مثال، شاید در کشوری ضرب و شتم و حتی ضرب و شتم بسیار شدید شکنجه تلقی نشود و روشی معمول محسوب شود، در حالی که [در همان کشور] پاره کردن لباس (و نه بیشتر) در مورد یک زن ممکن است شکنجه تلقی شود. حتی ممکن است رفتاری که در سطح بین‌المللی غیرقانونی تلقی می‌شود، در سطح ملی قانونی باشد. در چنین مواردی نباید از ارسال گزارش [در مورد شکنجه] منصرف شد؛ به این دلیل که راهنمای نهادهای بین‌المللی، حقوق بین‌الملل است. همواره باید به یاد داشت که حتی اگر عملی شکنجه تلقی نشود، ممکن است همچنان شکل دیگری از سوء رفتار منع شده دانسته شود. برای حصول اطمینان از این نکته که به هنگام ارائه‌ی اظهاراتی مبنی بر اعمال شکنجه گوناگونی فرهنگی لحاظ شده است باید به امور زیر توجه کرد:

● در اظهارات و گزارش‌ها به تبیین اهمیت نگرش‌های فرهنگی در مورد شیوه‌های معینی از یک رفتار پرداخت،

چرا که این نکته می‌تواند بر ارزیابی نهادهای بین‌المللی در مورد درجه‌ی درد و رنج تأثیر گذارد.

● اطمینان حاصل کنید که هیچ یک از جزئیات رفتاری را که بر فرد اعمال شده است از قلم نیندازید، زیرا وقایعی که ممکن است مهم تلقی نشوند در واقع می توانند به ادعاهای مربوط به شکنجه بسیار ربط داشته باشند.

● به یاد داشته باشید که قربانیان نیز ممکن است جزئیاتی را که فکر می کنند کم اهمیت است از قلم بیندازند، و این که باید آن ها را تشویق کرد تا در مورد آنچه بر آن ها رفته است همه چیز را تمام و کمال بگویند. (بخش دوم، فصل ۴ رهنمودهایی ارائه می دهد مبنی بر این که چه نوع اطلاعاتی بسیار مربوط و به جا است).

۳-۴- نتیجه گیری: شکنجه چیست؟

تمامی این مبحث به این مسئله می پردازد که چگونه می توان اطمینان حاصل کرد که موارد به دست آمده به معنای اعمال شکنجه است یا سوء رفتار؟ پاسخ کاملاً ساده است – نمی توان مطمئن بود، اما نیازی هم به حصول اطمینان نیست.

● وظیفه ی شما در مقام یک فرد یا یک سازمان غیر دولتی که ادعاها و اظهاراتی در مورد شکنجه ارائه می دهد، تضمین این نکته است که اطلاعات تان مؤید سه عنصر اصلی (یا دو عنصر، در صورت ادعای اعمال سوء رفتار) باشد، عناصری که سازنده ی تعریف حقوقی شکنجه است.

● تعیین دقیق اعمالی که شکنجه یا سوء رفتار محسوب می شوند و اعمالی که این عناوین را شامل نمی شوند، به عهده سازمان های بین المللی است.

تفسیر عناصر تشکیل دهنده ی شکنجه، پیوسته در حال تغییر و تحول است. و این امر ممکن است به نظر موجب پیچیده شدن مسائل شود، اما در واقع به نهادهای بین المللی امکان می دهد تا هنگام ارزیابی اشکالی از سوء رفتار که تا پیش از این شکنجه محسوب نمی شدند، روشن بین تر باشند. برای کسی که در صدد است تا ادعاهایی در مورد اعمال شکنجه ارائه دهد، قطعیت در مورد این که آیا عملی شکنجه است یا نه ضرورت ندارد، البته نه به این معنا که ما فاقد یک معیار حداقل هستیم. به یاد داشته باشید که وظیفه ی شما تعیین عناصر اصلی است.

شما باید نشان دهید که:

● **درد یا رنج** شدید جسمانی یا روانی از روی عمد اعمال شده است (شکنجه) یا این که [فردی] از روی قصد در معرض درد یا رنج قابل ملاحظه ی روانی یا جسمی قرار گرفته است (سوء رفتاری به جز شکنجه).

● **مقامات دولتی** یا خود این درد و رنج را وارد کرده اند، یا از آن با خبر بودند یا باید با خبر می بودند، اما تلاشی برای ممانعت از آن انجام ندادند.

● در مورد شکنجه (گرچه در مورد اشکال دیگر سوء رفتار ضرورت ندارد)، درد و رنج به منظور دستیابی به هدفی خاص، نظیر کسب اطلاعات، تنبیه یا ارباب، تحمیل می شود.

۳-۴-۱. عاملان شکنجه چه کسانی هستند؟

همان‌طور که در بخش «شکنجه چیست» بر آن تأکید شده، رفتار موردنظر [شکنجه یا سوء رفتار] قاعداً یا از سوی مقامات دولتی، یا با رضایت آن‌ها و یا از سوی نماینده‌ی آن‌ها اعمال می‌شود. بدان معنا که هر مقام دولتی بالقوه در شکنجه یا سوء رفتار دخالت داشته است. اما با توجه به اهداف مشترک شکنجه که از کسب اطلاعات طی بازجویی یا در مراحل بالاتر مرعوب کردن کل جمعیت در برابر شورش یا اغتشاش را شامل می‌شود، جای تعجبی ندارد که عاملان چنین رفتارهایی مأمورانی باشند که در روند بازجویی کیفری دخالت دارند و نیز کسانی که مسئول حفظ امنیت کشورند. به این ترتیب غالباً افرادی که در شکنجه یا دیگر اشکال سوء رفتار دخالت دارند عبارتند از:

- پلیس
- ژندار مری (در کشورهای که چنین نهادی وجود دارد)
- ارتش
- نیروهای شبه نظامی که در ارتباط با مقامات رسمی عمل می‌کنند
- نیروهای ضد چریکی تحت نظارت دولت

اما همچنین این گروه می‌تواند شامل افراد زیر باشد:

- مأموران زندان
- جوخه‌های مرگ (شکنجه و در پی آن ناپدید شدن و قتل)
- هر مأمور دولتی
- مقامات بهداشتی – پزشکان، روان‌پزشکان و پرستاران که می‌توانند یا عملاً در اعمال شکنجه مشارکت داشته باشند (دخالت مستقیم به این صورت که ممکن است گواهی دهند که فردی برای بازجویی آماده است) یا با چشم‌پوشی (گزارش‌های پزشکی دروغین یا عدم ارائه‌ی درمان لازم) [به طور غیرمستقیم عمل کنند].
- هم‌بندی‌هایی که یا با موافقت یا به دستور مقامات رسمی عمل می‌کنند

به علاوه، شکنجه ممکن است در درگیری‌های مسلحانه اتفاق بیفتد، به ویژه در درگیری‌های داخلی که در آن نیروها مقابل صاحبان قدرت می‌ایستند و بخش‌هایی از کشور را تحت کنترل خود قرار می‌دهند. در چنین شرایطی، شاید شکنجه و اشکال دیگر سوء رفتار از طریق این جماعات اعمال شود:

- نیروهای اپوزیسیون
- مردم کشور

(به بخش یک، فصل ۳-۶ مبحث مربوط به اظهاراتی علیه نیروهای غیردولتی، مراجعه کنید)

۳-۴-۲- قربانیان چه کسانی هستند؟

هر کس می‌تواند قربانی شکنجه باشد - مرد، زن، پیر، جوان، مذهبی، غیرمذهبی، روشنفکر یا کشاورز. اغلب، اعضای گروه‌های خاص مذهبی، سیاسی یا قومی و یا اقلیت‌ها در معرض شکنجه‌اند. اما با این حال هیچ‌کس از شکنجه ایمن نیست.

در میان افرادی که اظهارات و ادعاهایی مبنی بر اعمال شکنجه گزارش می‌دهند، معمولاً این گرایش وجود دارد که مشخصاً بر اطلاعات مربوط به «زندانیان سیاسی» تمرکز کنند، منظور افرادی است که وارد عرصه‌ی سیاست می‌شوند و معمولاً با صاحبان قدرت در تعارض هستند. با این حال، مجرمان عادی به ویژه متهمان به جرایم سنگین، قربانیان اصلی شکنجه‌اند و این شاید به دلیل کسب اطلاعات یا گرفتن اعتراف و یا صرفاً به منظور ارعاب و اخاذی انجام می‌شود. زمانی که هدف پراکندن بذر ترس و وحشت در میان مردم است، همه به‌طور مساوی در معرض خطر شکنجه قرار دارند. نباید چنین برداشت شود که صرفاً «زندانیان سیاسی» در معرض خطرند، و برای این اساس آن‌ها را از سایر قربانیان که به مراتب بیشتر در معرض خطر شکنجه‌اند، متمایز کرد.

هویت قربانی اهمیت دارد، زیرا:

- گروه‌های خاصی نظیر کودکان، زنان، سالخوردگان و مذهبیون ممکن است نسبت به اثرات سوء رفتار آسیب‌پذیرتر باشند و میزان درد و رنج به حدی است که آن رفتار را آسان‌تر می‌توان شکنجه تلقی کرد.
- بر این اساس می‌توان الگوهای سوء رفتار را تعیین کرد، الگوهایی که گروه خاصی از قربانیان در معرض آن قرار می‌گیرند.
- می‌توان به دیگر مراجع بین‌المللی که برای گروه‌های خاص در نظر گرفته شده، توسل کرد - نظیر گزارشگر ویژه در مورد خشونت علیه زنان.

نمونه‌های خاصی که هویت قربانی می‌تواند دارای اهمیتی ویژه باشد عبارتند از:

- **کودکان:** کودکان گروه آسیب‌پذیر خاصی شناخته شده‌اند. به ویژه، باید تأکید کرد که شاید آثار نوع معینی از سوء رفتار بر یک کودک با آثار همین رفتار بر یک بزرگسال متفاوت باشد. باید اشاره کرد که یکی از اشکال سوء رفتار که می‌تواند اثرات دامنه‌داری بر کودک داشته باشد، مشاهده‌ی شکنجه‌ی والدین یا اقوام نزدیک است. همچنین تهدید یا واداشتن والدین به مشاهده‌ی شکنجه‌ی فرزندشان نیز ممکن است اثرات روانی شدید بر والدین بگذارد.

- **شکنجه‌ی خاص مربوط به جنسیت:** تجاوز به منزله‌ی یکی از روش‌های شکنجه خاص قربانیان زن نیست،

بلکه شیوه‌ای مشترک برای هر دو جنس است؛ زیرا از این طریق می‌توان احساس ضعف و انقیاد را در قربانی یا در یک جامعه ایجاد کرد. همچنین بنا به دلایل بسیار، تجاوز به مردان ممکن است گزارش نشود، که از میان این دلایل می‌توان به بی‌توجهی مصاحبه‌گر اشاره کرد.

نمونه‌های دیگری که جنسیت قربانی می‌تواند حائز اهمیت باشد، عبارتند از زنان باردار که به طور خاص آسیب‌پذیرند و نیز زنانی که در سن بچه‌دار شدن هستند و احتمال دارد که تأثیر وخیم‌تر تجاوز بر آن‌ها، بارداری باشد.

● **مذهبیون:** نمونه‌هایی وجود دارد که به دلیل شخصیت مذهبی قربانی، سوء رفتار ممکن است شکنجه یا رفتار غیرانسانی تلقی شود، برای مثال متدینین معمولاً در معرض متلک‌های مذهبی قرار می‌گیرند؛ یا می‌توان به کشیدن ریش یک کشیش اُرتدکس اشاره کرد.

● **سوء رفتاری که آماج آن حرفه‌ی فرد است:** در یک مورد، یک نوازنده‌ی پیانو مورد شکنجه‌ی روانی قرار گرفت، به این ترتیب که به‌طور نمایشی شرایط قطع انگشتان او را ایجاد کردند.

فهرست کامل‌تری از انواع متفاوتی از ویژگی‌ها که باید مورد توجه قرار گیرند، در بخش دوم و در فصل ۴-۱ می‌آید.

۳-۴-۳- معمولاً شکنجه در چه مکان‌هایی روی می‌دهد؟

شکنجه در هر جایی ممکن است انجام شود، به ویژه در کشورهایی که جوّ خشونت به‌طور گسترده حاکم است. مکان‌هایی که خطر شکنجه در آن‌ها زیاد است، مکان‌هایی است که بازجویی در آن‌ها انجام می‌شود، نظیر اداره‌ی پلیس و ژاندارمری و هر بازداشتگاه دیگری، و به ویژه به هنگام بازداشت پیش از محاکمه.

هر چند که اکثریت این مکان‌ها، بازداشتگاه‌های رسمی‌اند و برای کسانی که بومی آن منطقه‌اند، مکان‌هایی آشنا هستند، اما بازداشتگاه‌های ناشناخته‌ی دیگری نیز وجود دارند که طیف گسترده‌ای را در برمی‌گیرند: از تأسیساتی که معمولاً برای چنین مقاصدی استفاده می‌شوند (برای مثال کارخانه‌ای متروکه یا ساختمان‌های دولتی) گرفته تا مکان‌هایی که معمولاً برای منظوری خاص از آن‌ها استفاده می‌شود، چرا که این مکان‌ها برای چنین وضعیتی مناسب‌اند (برای مثال استفاده از ساختمان یک مدرسه به منزله‌ی محلی برای نگهداری افراد، یا حتی یک فضای باز).

از یاد نبرید که شکنجه محدود به مکان‌های بازداشت نمی‌شود و ممکن است در خانه‌ی قربانی یا به هنگام جابه‌جایی وی به یک بازداشتگاه رسمی انجام شود.

۳-۴-۴- معمولاً شکنجه در چه زمان‌هایی روی می‌دهد؟

به جای تمرکز بیش از حد بر روی مکان‌های شکنجه، شاید مفیدتر باشد به مرحله‌ی دستگیری و بازداشت توجه کنید، مرحله‌ای که بازداشت شدگان بیش از هر زمان دیگری در معرض خطر شکنجه قرار دارند.

● بیشترین زمان خطر شکنجه یا دیگر شکل‌های سوء رفتار، در نخستین مرحله‌ی بازداشت و دستگیری روی می‌دهد، یعنی پیش از زمانی که آنان امکان دسترسی به وکیل یا دادگاه را داشته باشند. این خطر، صرف‌نظر از محل بازداشتگاه مظنون، تا زمانی که بازجویی‌ها ادامه دارد، وجود خواهد داشت.

● **بازداشت به صورت ممنوع‌الملاقات** (به این معنا که فرد را بدون اعلام رسمی یا بدون امکان دسترسی به کسی، اعم از خانواده یا وکیل، بازداشت کنند) در این شرایط خطر اعمال شکنجه زیاد است، زیرا هیچ‌گونه نظارت خارجی بر روند بازجویی وجود ندارد. گاهی اوقات نیروهای امنیتی فقط زمانی نام فرد را در فهرست بازداشتی‌ها ثبت می‌کنند که مراحل اولیه‌ی بازجویی به اتمام رسیده باشد.

● شکنجه معمولاً در زندان‌های معمولی و برای محکومان چندان رایج نیست، زیرا مراحل بازجویی سپری شده است، اما باید یادآور شد که بسیاری از زندان‌ها علاوه بر نگهداری زندانیان محکوم، زندانیان در انتظار محاکمه را نیز نگهداری می‌کنند. نباید خطری که زندانیان در انتظار محاکمه را تهدید می‌کند نادیده گرفت، به ویژه اگر خود نیروهای امنیتی اداره‌ی زندان را برعهده داشته باشند یا آن که در اداره‌ی زندان مشارکت تنگاتنگی داشته باشند. خطر شکنجه شدن در مورد زندانیان در انتظار محاکمه ضرورتاً و فقط در درون خود نهاد زندان نیست، بلکه این امکان وجود دارد که مجدداً به دست بازجویان سپرده شوند.

● چه در مرحله‌ی اولیه‌ی بازداشت و چه پس از انتقال به زندان، باید به یاد داشت که **شرایط حبس** خود ممکن است بارفتاری غیرانسانی یا تحقیرآمیز مترادف باشد و از همین رو نیز باید مدارک و مستندات مربوط به آن گردآوری شود. (به بخش دوم، فصل ۴-۱ مراجعه کنید)

● شکنجه ممکن است پس از **آدم‌ربایی** رخ دهد. در آدم‌ربایی موقت، قربانی پس از چند ساعت یا چند روز آزاد می‌شود. در یک مورد **ناپدید شدن**، مدارک نشان داد که قربانی یا از سوی مقامات یا با رضایت آن‌ها دستگیر شده است، با این حال مقامات از تأیید آن سر باز می‌زدند. قربانی ممکن است برای همیشه مفقودالثر باقی بماند یا این که جسدش پیدا شود. آدم‌ربایی در هر دو شکل فوق ممکن است با شکنجه همراه شود و معمولاً از آدم‌ربایی [در هر دو شکل] به منظور ایجاد رعب و وحشت در مردم استفاده می‌شود. هرچند ناپدید شدن معمولاً بانقض حقوق همراه است و نه با شکنجه (برای مثال، حق زندگی، حق آزادی و امنیت فردی)، اما با این حال هر مدرکی که دال بر اعمال شکنجه به هنگام ناپدید شدن باشد، باید ثبت شود. ناپدید شدن نیز باید مترادف شکنجه تلقی شود، خواه برای خود قربانی، خواه برای خویشاوندان وی.

۵-۳- در چه موقعیت‌هایی می‌توان اظهارات و ادعاهای مربوط به اعمال شکنجه را دریافت کرد؟

اظهارات مربوط به اعمال شکنجه یا دیگر شکل‌های سوء رفتار را می‌توان در طیف گسترده‌ای از موقعیت‌ها و مکان‌ها دریافت کرد. به‌طور کلی بعید است که بتوان این اظهارات را در محل شکنجه کسب کرد؛ بلکه در محل

دیگری که قربانی شکنجه آزادانه بتواند سخن بگوید، این امکان مهیا می‌شود. این اظهارات ممکن است به هنگام انتقال به زندان (در صورتی که در بازداشتگاه پلیس مورد شکنجه قرار گرفته باشد)، در دادگاه، یا پس از آزادی و بازگشت به جامعه یا حتی پس از ترک کشور ثبت شود.

موقعیت‌هایی کلی که در آن‌ها می‌توان ادعاهای مربوط به شکنجه را دریافت کرد عبارتند از:

- شرایط ناآرامی‌های سیاسی یا خشونت‌های فراگیر
- مناطق جنگی

موقعیت‌های خاصی که در آن‌ها می‌توان ادعاهای مربوط به شکنجه را دریافت کرد عبارت است از:

- بازدید از بازداشتگاه‌ها
- مکان‌های پزشکی
- اردوگاه‌ها و مراکز نگهداری پناهیجویان یا آوارگان داخلی هر کشور
- هنگام درخواست پناهندگی

اکثر این موقعیت‌ها به خودی خود گویای مطلب‌اند. با این حال، گاهی اطلاعات ممکن است از مکان‌هایی غیرمعمولی به دست آید که حتی نمی‌توان تصورش را کرد، و می‌تواند بسیار مفید و راهگشا باشد. همین حقیقت ویژه‌ی اطلاعات است که ممکن است مستندات را در مورد یک ادعا ارائه دهد، یا این مستندات را تقویت کند، ادعایی که یا شفاهاً در یک مصاحبه یا در جای دیگری بیان شده است. مکان‌های ممکن که می‌توان به آن‌ها مراجعه کرد یا افرادی که می‌توان با آن‌ها گفت‌وگو کرد عبارتند از:

- اوراق تحقیق دادرها
- کیفرخواست‌ها
- گزارش‌های پزشکی
- دفاتر ثبت پذیرش یا آزادی در پایگاه‌های پلیس یا زندان (ناهماهنگی‌ها و جاهای خالی در چنین گزارش‌هایی اغلب نشانه‌ی یک عمل غیرعادی است)
- دفاتر حضور و غیاب در محیط کار یا در محیط آموزش (این کار می‌تواند در تأیید این ادعا یاری رساند که فرد برای یک مدت معین نتوانسته است به دلیل جراحات ناشی از شکنجه در سر کار یا در کلاس درس حاضر شود)
- روزنامه‌های محلی یا گزارش‌های خبری
- انجمن‌های محلی نظیر گروه‌های جوانان
- پرسنل مذهبی
- بازداشت‌شدگان دیگر

اظهارات و ادعاهای مربوط به شکنجه که در موقعیت‌های عادی به دست می‌آید، نیاز چندانی به شرح و تفصیل ندارد. با این حال در برخی از موقعیت‌ها لازم است که به برخی عوامل خاص توجه کرد:

● **مناطق جنگی:** باید توجه کنید که خشونت در چنین مناطقی از سوی هر دو جناح اعمال می‌شود، خواه دولتی و خواه غیردولتی، و از این رو مهم است که گزارش دقیقی از عوامل ادعایی شکنجه در هر مورد، یا گزارشی دقیق در مورد ویژگی‌هایی که می‌تواند به شناسایی آن‌ها کمک کند، ثبت شود. همچنین به یاد داشته باشید که ترس و وحشت، عامل مهمی است، زیرا غیرنظامیان اغلب از سوی هر دو جناح در معرض ایذا و شکنجه‌اند تا مانع از کمک آن‌ها به جناح مخالف شوند. به بخش اول، فصل ۳-۶ مراجعه کنید که مربوط است به روش‌های ممکن در واکنش به ادعاهای مربوط به شکنجه از سوی فعالان غیردولتی.

● **بازدید از نهادهای حبس:** بازداشت شدگانی که در حبس بازجویان (حبس پیش از محاکمه) به سر می‌برند، به گونه‌ای قابل درک تمایل چندانی به ارائه اظهاراتی در مورد سوءرفتار ندارند، و در چنین شرایطی باید توجه ویژه‌ای به امنیت فرد مبذول شود. به‌طور کلی، آنان بیشتر مایلند که پس از گرفتن حکم و قرارگرفتن در یک زندان عادی، به بیان تجارب‌شان در مورد بازجویان بپردازند.

با این حال تمایز برقرار کردن میان این دو دسته بازداشتگاه و احساس امنیت مربوط به این دو مکان، براساس عوامل چندی، تمایزی مبهم و غیردقیق خواهد بود. در برخی کشورها، زندانیان در انتظار محاکمه و زندانیان محکوم ممکن است در یک زندان نگهداری شوند؛ در موارد دیگر، هر دو این زندان‌ها ممکن است از مرجعی واحد (نظیر پلیس) که مسئول بازجویی است دستور بگیرند. در چنین مواردی، باید آگاه باشید که انتقال به زندانی دیگر ضرورتاً به معنای رهایی از دست مقامات بازجو نیست.

دسترسی به نهادهای حبس دشوار است، اما برخی از سازمان‌های غیردولتی ممکن است بتوانند با موافقت مقامات و به منظور ارائه خدمات بهداشتی، غذا یا به منزله بخشی از سیستم ملاقات زندان به این امکان ویژه دست یابند، که این امکان معمولاً فقط شامل بازدید از زندانیان محکوم می‌شود. با این حال، در چنین مواردی باید همواره به خاطر داشت که رازداری شرط دستیابی به این افراد است (به ویژه به فعالیت‌های کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، بخش سوم، فصل ۷-۲ مراجعه کنید). افراد دیگری که شاید قادر باشند به زندان‌ها دسترسی پیدا کنند عبارتند از وکلا و متخصصان درمانی.

در چنین شرایطی ممکن است سه نوع از اظهارات و ادعاهای دریافت شود:

نخست و به ویژه در مورد تازه‌واردان، اظهاراتی که دریافت می‌شود ممکن است مربوط به رفتاری باشد که زندانی پیش از ورود به زندان و زمانی که در دست بازجویان بوده، تجربه کرده است.

دوم، مربوط به رویدادهای فردی‌ای می‌شود که در درون زندان اتفاق افتاده‌اند، نظیر بدرفتاری نگهبانان یا زندانیان دیگر که با رضایت یا تشویق نگهبانان صورت گرفته است، رویداد خاصی نظیر شورش که در آن افراد معینی مورد حمله‌ی نگهبانان قرار می‌گیرند، و یک مورد به ویژه افراطی حبس انفرادی، یا مورد فردی که به رغم شرایط وخیم بیماری‌اش، تحت درمان لازم قرار نمی‌گیرد.

و سرانجام، اطلاعاتی در مورد شرایط کلی زندان اعم از فضای زندگی، بهداشت، جنبه‌ی به ویژه ملال‌آور نظام زندانبانی، روش‌های غیرقابل قبول تنبیه نظیر غل و زنجیر یا جدا نگه داشتن طولانی مدت از دیگر زندانیان. اگر بتوان به‌طور فردی با زندانیان مصاحبه کرد تا جمعی، اظهارات مربوط به زندان قوی‌تر و معتبرتر خواهد بود. باید دقت داشت که زندانیانی که برای مدتی طولانی در زندان بوده‌اند با شرایط کلی آشناترند تا تازه‌واردان.

گفت‌وگو با پزشک زندان نیز می‌تواند بسیار روشنگرانه باشد، به ویژه اگر مایل باشد پرونده‌ی پزشکی زندانیان را نشان دهد. البته دسترسی به پرونده‌های پزشکی باید با ضرورت حفظ هویت زندانیان و ضرورت رازداری همراه باشد (به ضرورت رازداری در بخش اول، فصل ۲ در بالا مراجعه کنید). در صورت انجام معاینات پزشکی در بدو ورود فرد به زندان، درخواست برای مشاهده‌ی گزارش‌های پزشکی مربوط به اولین معاینات به ویژه مفید خواهد بود، چراکه شواهدی مبنی بر جراحات وارد شده در بازداشتگاه پلیس ارائه می‌دهد، یا نشان می‌دهد که فرد در بدو ورود از سلامت کامل برخوردار بوده، اما پس از ورود به زندان جراحاتی دیده یا بیمار شده است. شاید پزشکان زندان بیشتر مایل باشند تا مدارکی دال بر وقوع حوادثی در بیرون از محیط زندان ارائه دهند، زیرا این امر آن‌ها را کمتر در معرض سؤال قرار می‌دهد.

توجه: باید هشیار باشید که استفاده‌ی خاصی از اطلاعات، ممکن است عواقبی برای پزشک زندان داشته باشد. بنابراین در صورت امکان، باید در این مورد با پزشک زندان یا دیگر اعضای کادر درمانی صحبت کرد و رضایت آن‌ها را در مورد نام بردن از هر یک از آن‌ها یا قربانیان، به‌دست آورد (به مبحث رضایت آگاهانه در بخش اول، فصل ۲ در بالا نگاه کنید).

● ارتباط با پزشکان

در کشورهایی که شکنجه به کرات در آن‌ها اعمال می‌شود، گاه پزشکان نخستین شاهدان این واقعه‌اند، چراکه از آن‌ها خواسته می‌شود جراحات ناشی از سوءرفتار و آسیب‌های روانی آن را درمان کنند. در برخی کشورها، حوزه‌ای از پزشکی تحت عنوان پزشکی قانونی وجود دارد که در آن پزشکان در مورد انواع و علل احتمالی جراحات یا بیماری‌ها تخصص دارند. بنا به دلایل حقوقی، معمولاً پلیس یا دادگاه‌ها از پزشک قانونی می‌خواهند تا قربانیان خشونت را معاینه کند و گزارش دقیقی ارائه دهد. هر چند پزشکان ممکن است خود بسیار از گزارش دادن به‌راستی، اما می‌توان به پرونده‌های پزشکی مراجعه کرد، به عبارتی پرونده‌های پزشکی قانونی، پزشک خانوادگی، بیمارستان یا پزشک زندان، و اگر این امر تحقق یابد اطلاعات ارزشمندی به‌دست خواهد آمد. در این جا نیز مباحث **رضایت و رازداری** باید رعایت شود (به بخش اول، فصل ۲ نگاه کنید).

اخلاق حرفه‌ای به پزشکان حکم می‌کند تا گزارش‌های دقیقی ارائه دهند، هر چند که در برخی موارد ممکن است فشارهای زیادی مبنی بر از قلم انداختن اطلاعات یا جعل گزارش‌ها وجود داشته باشند؛ یکی از مشکلات گزارش‌های پزشکی، ثبت جراحات بدون اشاره به علت آن‌ها است. در چنین مواردی این امکان وجود دارد که از یک متخصص مستقل درخواست کرد که اطلاعات را تفسیر کند تا معلوم شود که آیا این اطلاعات با اظهارات مربوط به شکنجه همراه است یا خیر.

● اردوگاه‌ها و مراکز نگهداری پناهندگان و آوارگان داخلی

اردوگاه‌ها و مراکز نگهداری افرادی که اجباراً آواره شده‌اند (چه درون یک کشور چه بیرون از آن کشور، و به ویژه در مناطق جنگی) به ناگزیر مکانی است برای افراد به شدت آسیب دیده‌ای که هم شکنجه را تجربه کرده‌اند و هم شاهد آن بوده‌اند، و شاید این افراد مایل باشند اظهاراتی در این مورد بیان کنند. اگر هدف کسب اطلاعات در مورد یک رویداد خاص یا مجموعه‌ای از وقایع باشد، این اردوگاه‌ها می‌توانند این هدف را متحقق کنند، زیرا افرادی را از یک منطقه یا دهکده‌ای واحد در خود جای داده‌اند. با این حال، لازم است تا در نتیجه‌ی این کار احتیاط‌هایی را در نظر گرفت، نخست از آن‌رو که اگر افراد این اردوگاه‌ها از یک گروه تشکیل شده باشند، ممکن است اطلاعات‌شان یک‌جانبه باشد، و از سوی دیگر از آن‌رو که احتمال دارد خود عاملان یک حادثه در اردوگاه‌ها پنهان شده باشند و اطلاعات گمراه‌کننده‌ای ارائه دهند. اگر اطلاعاتی که از پناهندگان به دست آمده، حاکی از اعمال شکنجه‌ای گسترده است (یکی از عوامل جریان مهاجرت)، در این صورت شما باید این اطلاعات را به کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد گزارش دهید - به بخش سوم، فصل ۷-۲ مراجعه کنید.

● **درخواست پناهندگی:** ادعاهایی مبنی بر اعمال شکنجه‌ی فرد در کشور خودش می‌تواند مبنایی برای درخواست پناهندگی از کشور میزبان شود. هر چند که شاید طول زمان سپری شده پس از اعمال سوءرفتارهای ادعایی، جمع‌آوری مدارک را با مشکل مواجه کند، اما در هر حال باید از اصول بنیادینی که در این کتاب عنوان می‌شود، پیروی کرد (به بخش دوم، فصل ۵ مراجعه کنید). باید توجه کرد که گاهی اوقات افراد صرفاً به این علت که از کشور میزبان اخراج نشوند، به دروغ ادعا می‌کنند که مورد شکنجه قرار گرفته‌اند.

۳-۶- آیا می‌توان علیه عاملان غیردولتی ادعاهایی طرح کرد؟

بسیاری از سوءرفتارها نسبت به حقوق بشر (از جمله شکنجه) در بافتی از ناآرامی، تنش و درگیری‌های سیاسی روی می‌دهد. در چنین شرایطی، اغلب عاملان شکنجه صرفاً مقامات دولتی نیستند بلکه همچنین افرادی غیردولتی بدون هرگونه پیوند با دولت نیز هستند (که معمولاً غیردولتی و غیرحکومتی خوانده می‌شوند). و این امر از بسیار جنبه‌ها مسئله‌ی بسیار پیچیده و بغرنج است، اما در این جا با توجه به اهداف این کتاب، مسئله این است که آیا می‌توان در واکنش به ادعاهای مربوط به اعمال شکنجه از سوی عوامل غیردولتی، اقدامی کرد؟

۳-۶-۱- آیا براساس حقوق بشر می‌توان دست به اقدام زد؟

پیشتر در همین فصل دیدید که تعریف اصلی شکنجه که در معاهده‌ی کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل متحد آمده است، به اعمالی اشاره دارد که از سوی «یک مقام دولتی یا فرد دیگری در سمت دولتی» انجام گرفته است. آیا این امر نشانگر آن است که حقوق بشر بین‌المللی اعمال بی‌رحمانه‌ی افراد غیردولتی را می‌پذیرد؟ خیر - این تعریف به افرادی محدود می‌شود که دارای سمتی دولتی‌اند، چرا که از دولت‌ها انتظار می‌رود تا به کمک قوانین داخلی‌شان با اعمال [خلاف قانون] افراد غیردولتی مقابله کنند.

با این حال، برای قوانین حقوق بشر امکان عدم انجام این وظیفه توسط دولت‌ها قابل تصور نیست. در نتیجه، یک دولت می‌تواند هم مسئول اعمال خودش باشد (اقدام تعمدی به شکنجه)، و هم مسئول سهل‌انگاری‌هایش

(ناتوانی در انجام تدابیر مؤثر به منظور پیشگیری از شکنجه / ناتوانی در تعقیب عاملان / و ناتوانی در انجام تحقیقات در مورد اظهارات و ادعاهای مربوط به اعمال شکنجه) باشد. در مورد امکان اقدام در واکنش به اظهارات مربوط به اعمال شکنجه از سوی عوامل غیردولتی این کار چه نتایجی به همراه خواهد داشت؟ این گفته به معنای آن است که:

● در اساس سازمان‌های بین‌المللی مسئول اجرای حقوق بشر بین‌المللی نمی‌توانند مسئولیت احتمالی یک عامل غیردولتی را در مورد اعمال شکنجه بررسی کنند. و این گفته به ویژه در مورد سازمان‌هایی که طبق یک معاهده به وجود آمده‌اند نیز مصداق دارد چرا که این سازمان‌ها صرفاً می‌توانند مسئولیت کشورهای طرف معاهده را بررسی کنند.

● این سازمان‌ها می‌توانند مسئولیت احتمالی دولت را به دلیل ناتوانی‌اش در انجام تدابیر مؤثر به منظور پیشگیری از شکنجه، بررسی کنند.

● آن‌ها همچنین می‌توانند مسئولیت احتمالی دولت را بررسی کنند، به عبارتی مسئولیت دولت در اخراج فرد و فرستادن وی به کشوری که در آنجا خطر شکنجه شدن، حتی از سوی عاملان غیردولتی وجود دارد.

۳-۶-۲- آیا قوانین دیگری وجود دارد که اعمال شکنجه را از سوی عوامل غیردولتی ممنوع کند؟

۳-۶-۲-۱- قوانین بین‌المللی جنگ مسلحانه

قوانین بین‌المللی جنگ مسلحانه (ILAC) قوانینی است که صرفاً در مورد شرایط جنگ مسلحانه به کار می‌رود، حال چه در موقعیت‌های بین‌المللی (آن‌جایی که جنگ میان دو کشور یا بیشتر است)، و چه غیر آن (آن‌جایی که جنگ درون مرزهای کشوری واحد است و ممکن است نیروهای دولتی و یک یا چند نیروی مخالف یا حتی نیروهای غیردولتی که به جناح‌های مخالف تقسیم شده‌اند، درگیر این جنگ باشند).

قوانین بین‌المللی جنگ مسلحانه موارد زیر را ممنوع کرده است: شکنجه، رفتارهای ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز در مورد هر کس که در دست‌گروه دیگری اسیر است (منظور از جنگ مسلحانه‌ی داخلی)، زمانی است که این گروه ماهیتاً غیردولتی باشد. (ماده‌ی مشترک ۳ از کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو)

این قانون به نظر نویدبخش می‌رسد - چرا که تعهدی قانونی و الزام‌آور را به منظور عدم اعمال شکنجه بر عوامل غیردولتی تحمیل می‌کند، اما متأسفانه مشکلاتی در اجرای آن وجود دارد، زیرا بازوی اجرایی قانون بین‌المللی جنگ مسلحانه اساساً قوانین کیفری داخلی هر کشور است، به این معنا که عوامل شکنجه باید از سوی دولت بازداشت و محاکمه شوند یا این که نیروهای غیردولتی باید نظام حقوقی خاص خود را برای پذیرفتن چنین تعهداتی داشته باشند.

برخی از گونه‌های نقض قانون بین‌المللی جنگ مسلحانه بسیار جدی و فاحش تلقی می‌شوند، به نحوی که به هر دولتی امکان می‌دهد تا در دادگاه‌های داخلی‌اش (حوزه‌ی قضایی عام) متخلفان را دادگاهی کند، البته در صورتی که قوانین داخلی آن‌ها اجازه این کار را بدهد. تعداد اندکی از دولت‌ها مایل به انجام این کار هستند، اما این وضعیت

در آینده تغییر خواهد کرد. در سال‌های اخیر و در دو مورد خاص به منظور بررسی تخلف‌های احتمالی از قانون بین‌المللی جنگ مسلحانه، دو دادگاه بین‌المللی تشکیل شد - یک دادگاه در مورد یوگسلاوی سابق و دیگری در مورد رواندا. اما این دادگاه‌ها صرفاً می‌توانند به مسائل مربوط به این جنگ‌های خاص رسیدگی کنند. پیشرفت جدیدتری که در این عرصه به وقوع پیوسته عبارت است از تشکیل دادگاه جزائی بین‌المللی به طور دائمی (ICC) که در کنار وظایف دیگر به بررسی موضوعات مربوط به نقض قانون بین‌المللی جنگ مسلحانه نیز می‌پردازد. با این حال، این دادگاه هنوز شروع به کار نکرده است و هنوز روشن نیست که در این فرایند، نقش سازمان‌های غیردولتی (اگر نقشی داشته باشند) چیست.

۳-۲-۶-۲-جرائم علیه بشریت

جرائم علیه بشریت، جرائم و تخلفات شدید خاصی است که علیه بشریت در مقیاس گسترده روی می‌دهد. این جرائم معمولاً شامل شکنجه و دیگر رفتارهای غیرانسانی می‌شود، به ویژه هنگامی که بخشی از حمله‌ای گسترده یا نظام‌مند علیه غیرنظامیان و با هدف حمله به آن‌ها باشد. این جرائم ضرورتاً ممکن است در شرایط جنگ مسلحانه روی ندهند، و سیاست حمله ممکن است از سوی گروه‌های غیردولتی اعمال شود. بدان معنا که می‌توان عوامل غیردولتی را مسئول شکنجه‌هایی دانست که در بافتی از یک سیاست گسترده‌تر انجام می‌شود. با توجه به قوانین بین‌المللی جنگ مسلحانه، اجرای احکام مربوط به جرائم علیه بشریت با مشکلاتی مواجه خواهد بود. اگر دادگاه دائمی جزائی بین‌المللی کار خود را آغاز کند این امکان وجود دارد که بتواند به دعوای مربوط به چنین جرائمی رسیدگی کند. مقوله‌ی کلی جرائم به حدی جدی تلقی می‌شود که احتمال دارد دولت‌ها حوزه‌ی قضایی عام را در مورد آن‌ها اعمال کنند، البته اگر قوانین داخلی‌شان این اجازه را به آن‌ها بدهد و تخلف‌های شدیدی از قانون بین‌المللی جنگ مسلحانه صورت گرفته باشد. نتیجه دیگر جدی بودن این جرائم این است که مرور زمان شامل پیگرد قانونی این متخلفان نمی‌شود - در مورد برخی جرائم، پیگرد قانونی باید در یک زمان معین انجام گیرد، برای مثال، ظرف ده سال پس از وقوع جرم. اما در مورد جرائم علیه بشریت چنین محدودیتی وجود ندارد.

۳-۲-۶-۳-قانون ملی

عوامل و متخلفان غیردولتی اعمال شکنجه و دیگر شکل‌های سوء رفتار باید همچون مقامات دولتی و براساس قوانین ملی کشوری که این جرائم در آن روی داده است، تحت پیگرد قانونی قرار گیرند. قوانینی که براساس آن این پیگرد انجام می‌شود از کشوری به کشور دیگر متفاوت است و می‌تواند شامل قوانینی باشد که قانون بین‌المللی جنگ مسلحانه را به اجرا درمی‌آورد، یا شامل قوانینی باشد مربوط به جرائم علیه بشریت که به آن اشاره شد. معمولاً این قوانین برای مثال، در شکل پیگرد قانونی علیه تجاوز است، تجاوز در معنای آسیب شدید بدنی یا هتک ناموس.

۳-۶-۳- نتیجه‌گیری:

چگونه می‌توان از اطلاعاتی مبنی بر ادعای اعمال شکنجه از سوی عوامل غیردولتی استفاده کرد؟ این امر بستگی به آن دارد که شما بخواهید از این اطلاعات چه بهره‌ای ببرید. زمانی که شما با عوامل غیردولتی

سروکار دارید و نه مقامات رسمی، روش‌های عملی به مراتب محدودتر می‌شوند، و باید بدانید که احتمال به‌دست آوردن نتایج عینی کم خواهد شد. با این حال، اگر اطلاعات‌تان را به شیوه‌ی درست ارائه دهید، امکان کسب بهره‌های بیشتر را دارید:

● اگر در صدد یافتن راهکار فردی هستید:

باید براساس قوانین داخلی کشوری که شکنجه در آن روی داده است، راهکاری بیابید (همان‌گونه که در بخش سوم خواهید دید، این کار گامی مؤثر در یافتن یک راهکار فردی است). در ضمن باید این نکته را بررسی کنید که آیا قانون اجرایی‌ای وجود دارد که پیگرد قانونی را براساس قانون بین‌المللی جنگ مسلحانه یا جرائم علیه بشریت میسر کند یا خیر.

اگر این امر امکان‌پذیر نباشد، می‌توانید به یک نهاد بین‌المللی متوسل شوید. بر اساس قوانین حقوق بشر، این امکان وجود ندارد که بتوان عوامل غیردولتی را مستقیماً مورد مؤاخذه قرار داد، بنابراین شما باید با در دست داشتن یک دعوی قانونی علیه دولت اعلام جرم کنید، اما نخست باید ثابت کنید که دولت مزبور در انجام وظایفش کوتاهی کرده است – به عبارتی گامی در جهت ممانعت از شکنجه، انجام تحقیقات مناسب در مورد دعاوی مربوط به شکنجه یا پیگرد قانونی متخلفان بر نداشته است.

این امکان نیز وجود دارد که به منظور ممانعت از اخراج فرد به کشوری که خطر شکنجه شدن، حتی از سوی عوامل غیردولتی وجود دارد، به نهادهای بین‌المللی متوسل شد. این حکم همین اواخر به تصویب رسیده است و کمیته‌ی منع شکنجه و دیوان اروپایی حقوق بشر این مصوبه را در مورد اخراج‌های پیشنهادی به سومالی به کار بستند. البته این مورد به دلیل غیبت کامل قدرت مرکزی و دولتی در آن کشور، موردی استثنایی است، به نحوی که می‌توان چنین برداشت کرد که فعالان غیردولتی کار دولت را انجام می‌دهند و بدین ترتیب «در سمت دولتی ایفای نقش می‌کنند». با این حال، این‌ها همه تأییدی است بر این نکته که مسئله‌ی مهم خودِ خطر اعمال شکنجه است و نه منابع اعمال شکنجه.

● اگر در صدد یافتن راهکاری با ماهیتی کلی‌تر هستید:

در مقایسه با نهادهایی که به پرونده‌های فردی رسیدگی می‌کنند، سازمان‌های بین‌المللی‌ای که وضعیت کلی حقوق بشر در یک کشور را مورد بررسی قرار می‌دهند، به واقع در موقعیتی نیستند که اقدامی عملی در ارتباط با تخلفات عوامل غیردولتی انجام دهند، بلکه برای آن‌ها آن‌چه بسیار اهمیت دارد کسب آگاهی از نقش عوامل غیردولتی در آن موقعیت کلی است. این امر به آن‌ها کمک می‌کند تا شرایط را درک کنند و بفهمند که دولت در واقع مسئول چه اعمالی است. دولت‌ها اغلب می‌کوشند این چنین ادعا کنند که هرگونه تخلفی که روی می‌دهد زیر سر نیروهای مخالف است – اگر شما اطلاعات کافی در مورد عملکرد این نیروها ارائه دهید، نهاد بین‌المللی بهتر می‌تواند نسبت به این ادعاها واکنش نشان دهد.

و سرانجام این که، شاید مهم‌ترین شیوه‌ی عملی افشای اعمال عوامل غیردولتی باشد – چه از طریق ارسال اطلاعات به نهادهای بین‌المللی به منظور دستیابی به درکی کلی از موقعیت آن کشور و هر چه به عنوان گروه‌های

فشار (به بخش سوم، فصل ۷ مراجعه کنید که مربوط است به پیشنهادهایی در مورد اعمال فشار).
زمانی که حقوق بشر بین‌المللی نمی‌تواند کمک زیادی در مورد عوامل غیردولتی کند، احتمالاً فشار افکار عمومی
می‌تواند چنین کند.

چکیده‌ی مطالب

۱- انتظار دارید که از گزارش دهی شکنجه چه چیز حاصل کنید؟

- جلب توجه به یک موقعیت / ساختن یک الگو
 - جست‌وجو برای یافتن تحولاتی مثبت در موقعیتی کلی
 - مبارزه با مصونیت
 - یافتن راهکار و علاجی برای قربانی
- یافته‌هایی مربوط به نقض حقوق بشر
ایجاد تعهد در متخلف برای پاسخگویی
غرامت
ممانعت از اخراج فرد به کشوری که احتمال و خطر شکنجه‌ی وی می‌رود.

۲- شکنجه چیست؟

- ارائه‌ی تعریفی از شکنجه دشوار است، اما نیازی نیست تا به منظور تهیه‌ی گزارش در مورد ادعاهای مربوط به شکنجه، تعریفی ارائه کنید. حداقل کاری که باید انجام دهید این است که نشان دهید:
- تعمداً درد یا رنج شدید جسمی یا روحی اعمال شده است (شکنجه) یا این که از روی قصد، فردی در معرض درد یا رنج قابل ملاحظه‌ی روحی یا جسمی قرار گرفته است (سوءرفتاری به غیر از شکنجه).
 - مقامات دولتی یا خوداین درد و رنج را تحمیل کرده‌اند، یا از آن با خبر بودند یا باید با خبر می‌بودند، اما تلاشی برای ممانعت از آن به عمل نیاورده‌اند.
 - در مورد شکنجه (گرچه مورد دیگر اشکال سوءرفتار الزامی نیست)، درد و رنج برای دستیابی به هدفی خاص نظیر کسب اطلاعات، تنبیه یا ارعاب اعمال می‌شود.

۳- چگونه شکنجه روی می‌دهد؟

مرتکبان چه کسانی هستند؟

- همه‌ی کسانی که در سمتی دولتی کار می‌کنند که ممکن است شامل پلیس، ژاندارم‌ها، نیروهای امنیتی، افسران زندان، پرسنل ارتش، مأموران دولتی یا کارمندان دولت، مقامات سیاسی، «جوخه‌های مرگ» یا کادر پزشکی باشند.
- اعضای گروه‌های مسلح و مخالف

قربانیان چه کسانی هستند؟

- همه‌ی افراد معمولاً شکنجه در کجاها روی می‌دهد؟
- همه جا (از جمله به هنگام نقل و انتقالات یا در خانه‌ی خود فرد قربانی)، اما به ویژه در هر جایی که بازجویی انجام می‌شود.
- معمولاً چه زمانی شکنجه اعمال می‌شود؟
- در مراحل اولیه‌ی بازداشت، به ویژه به هنگام ممنوع‌الملاقات بودن (بدون امکان دسترسی به وکیل یا خانواده). خطر شکنجه تا زمانی که بازجویی ادامه دارد، وجود خواهد داشت.

۴- در چه موقعیت‌هایی می‌توان اظهارات و ادعاهای مربوط به شکنجه را دریافت کرد؟

- **موقعیت‌های کلی:** این موقعیت‌ها ممکن است شامل ناآرامی‌ها یا خشونت‌های فراگیر یا مناطق جنگی باشد.
- **موقعیت‌های خاص:** این موقعیت‌ها ممکن است شامل بازدیدهایی از نهادهای حبس، مکان‌های پزشکی، اردوگاه‌ها و مراکز نگهداری پناهندگان و آوارگان داخلی یا به هنگام درخواست پناهندگی باشد. توجه به مکان‌های غیرمعمول‌تر را نیز از یاد نبرید. برای توضیح بیشتر به متن اصلی مراجعه کنید.

۵- آیا می‌توان ادعاهایی علیه عوامل غیردولتی طرح کرد؟

- بر اساس قوانین بین‌المللی مسئولیت‌پذیری عوامل غیردولتی محدود است.
- اگر درصدد یافتن راهکارهای فردی هستید باید:
- **راهکاری را براساس قوانین ملی بیابید:** و این شامل پیگرد قانونی بر اساس قانون بین‌المللی جنگ مسلحانه یا جرائم علیه بشریت است، البته اگر قوانین داخلی هر کشور امکان آن را فراهم کند.
 - **توسل به یک نهاد بین‌المللی حقوق بشر:** از آن‌جا که بر اساس قوانین حقوق بشر نمی‌توان مستقیماً عوامل غیردولتی را مورد مؤاخذه قرار داد، باید کشوری را که شکنجه در آن روی داده است، آماج حملات خود قرار دهید، آن‌هم با این استدلال که آن کشور برای اجتناب از شکنجه تعهدات‌اش را انجام نداده است، در مورد دعاوی مربوط به شکنجه تحقیقات کافی به عمل نیاورده یا مرتکبان و عوامل آن را تحت پیگرد قانونی قرار نداده است.
- اگر درصدد یافتن راهکاری با ماهیتی کلی‌تر هستید، می‌توانید:
- **نهادهای بین‌المللی حقوق بشر را از فعالیت‌های عوامل و فعالان غیردولتی مطلع کنید.**
 - **از اهرم فشار بهره بگیرید.**

بخش دوم، اثبات ادعاها

۱- مقدمه

۲- اصول پایه‌ای به منظور گردآوری مدارک و اثبات ادعاها

۱-۲- چرا این اصول اهمیت دارد؟

۲-۲- اطلاعاتی با کیفیتی مطلوب، شامل چه عناصری است؟

۳-۲- چه کاری می‌توان انجام داد تا صحت و سقم اطلاعات را به حداکثر رساند؟

۳- مصاحبه با فردی که ادعای اعمال شکنجه می‌کند

۱-۳- مقدمه

۲-۳- ملاحظات کلی

۳-۳- انجام مصاحبه

۴- اطلاعاتی که باید ضبط شوند

۱-۴- الگوی اطلاعات

۲-۴- محیط‌های خاص

۵- مدارک

۱-۵- مدارک پزشکی

۲-۵- اظهارات فردی که ادعای تسلیم کرده است

۳-۵- مدارک مربوط به شاهد

۴-۵- مدارک و قرائن دیگر

هدف این فصل از کتاب، ارائه روش‌های گردآوری مدارک و ادله اثبات ادعای شکنجه است. این کتاب راهنما به‌طور خاص به اثبات و ارائه گزارش از شکنجه می‌پردازد، اما همچنین می‌توان ادعاهای مربوط به ناپدید شدن‌ها، قتل‌های غیرقانونی و دیگر اشکال نقض حقوق بشر را با بهره‌گیری از همین اطلاعات ثابت و با استفاده از این رهنمودها جمع‌آوری کرد.

اظهارات فردی پایه و اساس هرگونه لایحه‌ای را شکل می‌دهد. حتی اگر هدف نهایی شما گزارش در مورد موقعیت کلی یک کشور باشد، باز هم به اظهارات فردی نیاز دارید؛ چرا که این بهترین راه ایجاد و ساخت الگوها و گرایش‌های کلی است. اظهارات فردی ضرورتاً از سوی خود قربانی بیان نمی‌شود - در مواردی که قربانی ناپدید شده، کشته شده یا در حبس انفرادی به سر می‌برد، اظهارات فردی در این موارد می‌تواند از سوی شاهدان یا نزدیکانی بیان شود که آخرین بار قربانی را دیده‌اند و نیز ممکن است متوجه جراحات یا تغییر رفتاری در وی شده باشند که شاید ناشی از سوء رفتار بوده باشد.

به منظور تعیین رهنمودهایی برای اثبات ادعاهای مربوط به شکنجه و دیگر شکل‌های سوء رفتار، این فصل به مباحث زیر می‌پردازد.

● **برخی اصول پایه‌ای وجود دارد که اگر قصد دارید مدارکی در جهت اثبات تخلف از حقوق بشر گردآوری کنید، باید این اصول را به خاطر بسپارید.** به ویژه، کلید طرح چنین ادعاهایی ارائه‌ی اطلاعات صحیح، موثق و باکیفیت مطلوب است. این گفته دقیقاً به چه معنا است؟ آیا این امر با توجه به مرجع یا سازمان تحویل‌گیرنده‌ی اطلاعات متفاوت خواهد بود؟ برای اطمینان یافتن از این که اطلاعات شما دارای ویژگی‌های مناسبی است، باید چه گام‌هایی برداشته شود؟ [بخش دوم، فصل ۲]

● **در بسیاری از پرونده‌ها، شما باید با فرد مدعی مصاحبه کنید.** این فرد ممکن است خود قربانی، اعضای خانواده‌ی او، شاهد شکنجه، یا فرد دیگری باشد که مایل است در مورد این واقعه گزارش دهد. آیا به هنگام انجام مصاحبه، ملاحظات ویژه‌ای وجود دارد که لازم باشد از آن مطلع گردید؟ [بخش دوم، فصل ۳].

● **نوع جزئیاتی باید به هنگام مصاحبه ضبط شود؟ آیا یک حداقل اطلاعات وجود دارد که باید تا حد ممکن به آن دست یافت؟ چه نوع پرسش‌هایی باید مطرح شود؟ چگونه می‌توان مطمئن شد که اطلاعاتی را که می‌خواستیم به دست آورده‌ایم؟** [بخش دوم، فصل ۴]

● **چرا مدارک و ادله‌ی اثبات شکنجه مهم‌اند؟ باید به دنبال چه نوع مدارکی باشیم و باید آن را در چه مکان‌هایی بیابیم؟** [بخش دوم، فصل ۵]

۲- اصول پایه‌ای به منظور گردآوری مدارک و اثبات ادعاها

هدف اصلی اثبات ادعاهای مربوط به نقض حقوق بشر ضبط و ثبت درست و موثق رویدادها است. بهره‌ها و کاربردهایی که ممکن است از این ضبط بُرده شود متفاوت خواهد بود، اما به‌طور مسلم همه‌ی این‌ها به کیفیت کار نیز بستگی دارد. بدان معنا که وقتی درصدد اثبات ادعاها هستید باید:

- در جست‌وجوی کسب اطلاعاتی با کیفیت مطلوب باشید
- به منظور به حداکثر رساندن دقت و صحت اطلاعات، اقداماتی انجام دهید.

۲-۱- چرا این اصول اهمیت دارد؟

اگر شما خود و براساس تجارب خودتان ادعایی را طرح نکنید، در این صورت تعیین کیفیت، دقت و صحت اطلاعاتی که گردآوری کرده‌اید، دشوار خواهد بود. نقض حقوق بشر معمولاً در شرایطی روی می‌دهد که احساسات و سرسپردگی‌ها شدید است و معمولاً بر گزارش‌ها تأثیر می‌گذارد. مهم این است که شما منتتهای سعی‌تان را بکنید تا به هنگام ارزیابی ماهیت اطلاعات، بی‌طرف بمانید - بدون توجه به عقیده‌تان نسبت به یک موقعیت کلی یا احساس شدیدی که ممکن است نسبت به محتوای یک ادعا داشته باشید، باید از روی بی‌طرفی تصمیم بگیرید که اگر اطلاعات به حد کافی صحیح، موثق و با کیفیت مطلوب است، آن را به یک مرجع داخلی یا یک نهاد بین‌المللی تسلیم کنید. همان‌طور که بعداً به این مطلب خواهیم پرداخت، درجه‌ی کیفیت، صحت و صدق اطلاعات ممکن است بر حسب شیوه‌ای که برمی‌گزینید متفاوت باشد، اما هدف باید همواره رسیدن به حداکثر استاندارد ممکن در شرایط معین باشد. این که چقدر جدیت و موشکافی به خرج می‌دهید تصمیمی است که به شما و سازمان‌تان بستگی دارد، اما همواره به یاد داشته باشید که اطلاعاتی که ارائه می‌دهید، بازتابی است از اعتبار خود شما - این امر بر اعتبار شما نزد نهادهای بین‌المللی و اهمیت اظهارات شما تأثیر می‌گذارد.

۲-۲- اطلاعاتی با کیفیتی مطلوب، شامل چه عناصری است؟

کیفیت ضروری اطلاعات مرتبط با ادعایی خاص به هدف کاربرد این اطلاعات بستگی دارد. برای مثال، روند قضایی، چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی، معمولاً به ادله‌ای با استاندارد بالا نیاز دارد. اما در مقابل، برای ارائه یک گزارش ممکن است بدون مدارکی اثبات‌گری یا با مدارکی اندک و یا با جزئیاتی معدود عمل کرد. باید سعی کنید تا تحت شرایط خاص بهترین اطلاعات ممکن را به‌دست آورید - بدان معنا که باید پیش از تسلیم و ارائه‌ی اظهارات حداکثر استاندارد را در مورد آن‌ها به‌دست آورید، اما در عین حال باید به منظور گردآوری مستدل‌ترین و موثق‌ترین مدارک در مورد اظهارات و ادعاهای ارائه شده نهایت کوشش خود را مصروف کنید و از تمام اطلاعات در دسترس‌تان بهره بگیرید.

مواردی که به اطلاعات شما کیفیت مطلوب می‌بخشند، این عناوین را شامل می‌شوند:

● **منبع اطلاعات:** اطلاعات از کجا به دست آمده‌اند؟ مستقیماً از قربانی، از خانواده یا از دوستان قربانی، از شاهدهی که در صحنه‌ی واقعه حضور داشته است، از کسی که این واقعه را از زبان دیگری شنیده است، از گزارش رسانه‌ها؟ هر چه از قربانی یا از واقعه دورتر شوید، صحت اطلاعات شما کم‌تر خواهد شد.

● **سطح جزئیات:** آیا اظهارات بسیار مفصل است؟ آیا ابهاماتی در گزارش وجود دارد؟ آیا شما صرفاً از وقایع بسیار روشن با خبرید؟ هر چه جزئیات بیشتری به دست آورید، بهتر خواهد بود، زیرا به دیگران کمک می‌کند تا آن‌چه را که روی داده درک کنند.

● **وجود یا عدم وجود تناقضات:** آیا گزارش ارائه شده از انسجام برخوردار است؟ آیا در گزارش تناقضاتی به چشم می‌خورد یا عناصری وجود دارد که غیرمنطقی است؟ اطلاعات صحیح باید منسجم باشد، یا دست‌کم علت عدم انسجام را توضیح دهد. برای مثال، اگر قربانی و شاهد اظهارات متناقضی بیان می‌کنند، احتمال دارد ناشی از ترس و وحشت باشد. ناهماهنگی‌های اندک، معمول است، اما اگر متعدد بود باید در مورد این اطلاعات بررسی بیشتری انجام شود.

● **حضور یا غیاب عناصری که اظهارات و ادعاها را تأیید (تقویت) یا رد کنند:** آیا گفته‌های شاهد، سخنان قربانی را تأیید می‌کند؟ آیا گواهی پزشکی یا گزارش کالبدشکافی، جراحات قربانی را تصدیق می‌کنند؟ هر چه مدارک موثق‌تری ارائه دهید، احتمال بیشتری وجود خواهد داشت که ادعا و اظهارات قابل قبول تلقی شوند.

● **مبنایی که بر اساس آن، اطلاعات معرف یک الگو هستند:** آیا ادعا و اظهارات ارائه شده شبیه دیگر اظهارات و اطلاعات مشابه است؟ آیا این اظهارات یگانه اظهارات از نوع خود است که در یک حوزه‌ی خاص ارائه شده است؟ وقتی شواهد دال بر انجام یک عمل عادی است، فرض قوی‌ترین خواهد بود که اطلاعات صحیح‌تر است.

● **عمر اطلاعات:** آیا اطلاعات بسیار جدید است؟ آیا این اطلاعات مربوط به وقایعی است که چند سال پیش روی داده‌اند؟ هر چه اطلاعات شما جدیدتر باشد، راحت‌تر می‌توان وقایع ادعایی را مورد تحقیق و بررسی قرار داد.

[اطلاعات] دست اول + جزئیات + انسجام درونی + از جنبه‌های مختلف قوام یافته + ارائه‌ی یک الگوی اثبات‌گر + جدید بودن = بالاترین استاندارد

به خاطر داشته باشید که فرمول بالا، نشانه‌ای از استاندارد بسیار بالا است. اغلب این امکان وجود ندارد که اطلاعاتی با این کیفیت به دست آورید. اما نه به این معنا که نمی‌توان از این فرمول استفاده کرد. برعکس، اگر زمان انتخاب مرجع یا مراجعی فرابرسد که مایل اید اطلاعات را برای آن‌ها ارسال کنید، در این صورت کیفیت اطلاعات شما عامل مهمی خواهد بود. تأکید این فصل برگردآوری ادله و اثبات و ادعای طرح شده است، به نحوی که شما باید اساساً بتوانید مدارک را به هر سازمان یا مرجع قابل دسترس، ارائه و تسلیم کنید. در بخش سوم به حداقل ضروریات یا محدودیت‌های ویژه‌ی هر مرجع خاص اشاره خواهد شد.

بررسی صحت و سقم اطلاعات، وظیفه‌ای دشوار و حساس است، و قطعاً شما تا حد زیادی به حُسن‌نیت افرادی که اطلاعات را در اختیار تان قرار می‌دهند، وابسته‌اید و سازمان‌های بین‌المللی نیز به همین اندازه به حُسن‌نیت شما وابسته‌اند. با این حال، این امکان وجود دارد که بتوان احتمال صحت و سقم اطلاعات را به حداکثر رساند، آن هم با انجام برخی پیش‌بینی‌های کلی، با یافتن مدارکی برای تقویت پرونده‌های خاص (هم در زمان مصاحبه و هم پس از آن) و نیز با یک داوری مطلوب.

پیش‌بینی‌های کلی که می‌توان انجام داد تا صحت اطلاعات را به حداکثر رساند، عبارتند از:

- با خبر بودن از منابع تان و آشنا بودن با بافتی که ادعاها و اظهارات در آن طرح شده‌اند
- حفظ ارتباط با منابع – ممکن است لازم شود که جزئیات را بعداً کسب کنید یا مورد بررسی قرار دهید
- پرسیدن نام قربانیان و جست‌وجو برای جزئیات، حتی اگر قرار باشد که محرمانه بمانند
- در مورد اطلاعات مبهم و کلی سعی کنید تا هوشیارتر و دقیق‌تر باشید
- سعی نکنید تا بدون یافتن ادله‌ی محکم، ادعاها را صرفاً بر پایه‌ی گزارش رسانه‌ها یا شایعه‌ها بنا کنید

به هنگام انجام مصاحبه می‌توانید هم دقت و هم صحت اطلاعات را به حداکثر برسانید، آن هم توسط موارد زیر:

- با استفاده از پرسش‌های دقیق
- با یک نظم زمانی به مآل نزدیک شوید، به نحوی که راحت‌تر بتوانید ناهماهنگی‌ها را ببینید و تشخیص دهید
- ناهماهنگی‌های ظاهری را از زوایای مختلف بررسی کنید و در صورت لزوم پرسش‌هایتان را در قالب و شکل دیگری طرح کنید – شاید مصاحبه شونده گیج شده باشد یا پرسش‌تان را نفهمیده باشد
- در مورد وجود شاهدان واقعی ادعایی یا هرگونه مدرک اثبات‌کننده‌ی دیگر پرس‌وجو کنید، نظیر گزارش پزشکی یا رونوشتی از دادخواست که در نتیجه‌ی این واقعه طرح شده باشد – به مصاحبه شونده توضیح دهید که مدارک اثبات‌کننده می‌توانند موجب تقویت بیشتر ادعا و افزایش فرصت‌ها به منظور یافتن راهکار مناسب شود
- با دقت به رفتار و حرکات مصاحبه شونده توجه کنید و از خود بپرسید – آیا گفته‌های این شخص معتبر است؟ در این شرایط شما باید از تأثیر فرهنگ، جنسیت و وضعیت روانی آگاه باشید
- و در صورت امکان، هرگاه که مصاحبه شونده به وجود مدارک محکم و بالقوه‌ای اشاره کرد، باید سعی کنید آن را به دست آورید.

سرانجام این که باید دست به قضاوت بزنید – اگر نسبت به صحت و سقم ادعاها تردید دارید، ارزش دارد که وقت بیشتری را برای یافتن مدارک مستدل بیاورید، تا این که خودتان را قانع کنید که ادعای طرح شده صحت دارد، اگر در مورد صحت ادعا شک دارید، این احتمال می‌رود که دیگران نیز همانند شما در این مورد شک داشته باشند، چرا که زاویه‌ی نگاه آنان به این ادعا صرفاً از زاویه‌ی نگاه شما است. اگر نتوانید تردیدهایتان را رفع کنید وقت و منابع

بیشتری را در تهیه‌ی این اظهارات تلف خواهید کرد، تا این که تصمیم بگیرید این تردیدها را از میان ببرید یا تصدیق کنید.

به خاطر داشته باشید که اگر علت واقعی در اختیارتان هست که فردی در معرض خطر است و به کمک فوری نیاز دارد، باید به سرعت دست به اقدام زنید حتی اگر تردیدهایتان در مورد صحت این اطلاعات هنوز به قوت خود باقی باشد — واضح است که در چنین شرایطی امنیت فرد در اولویت قرار دارد.

۳- مصاحبه با فردی که ادعای اعمال شکنجه می‌کند

۳-۱- مقدمه

از بسیاری جهات، ضبط اظهارات و ادعاهای مربوط به اعمال شکنجه مهم‌ترین گام در کل فرایند ارائه گزارش است، چرا که تعیین می‌کند که در مراحل بعدی با این اطلاعات چه کار می‌توانید انجام دهید. با این حال این شیوه دشوارترین شیوه است، دشوار از لحاظ آموختن و توضیح دادن آن به گونه‌ای که کاربردی جهان‌شمول داشته باشد. پیش از جمع‌آوری مدارک و اثبات ادعاها، آموزش تکنیک‌های مصاحبه به پرسنل باید بخشی از مراحل آماده‌سازی هر سازمان غیردولتی باشد و البته این بحث فراتر از بحث کتاب است. رهنمودها و پیشنهادهای زیر یک خلاصه‌ی مطلب است و هرگز نمی‌تواند جایگزین آموزش مناسب به پرسنل باشد.

به یاد داشته باشید که اظهارات و ادعاهای مربوط به شکنجه از عناصر زیر تشکیل شده است:

- قربانی
 - بستگان قربانی
 - شاهدان، نظیر پزشکی که فرد را معاینه کرده است یا افرادی که شاهد جلب قربانی به زندان بوده‌اند و یا به هنگام شکنجه حضور داشته‌اند.
- در تمامی موارد، اطلاعات را می‌توان با مصاحبه با فردی که ادعاهایی اظهار می‌کند، به دست آورد. ممکن است این مصاحبه شما را وادارد تا به دنبال شاهدان بیشتری برآیید، افرادی چون هم‌بندی‌ها [ی قربانی] و پزشکی که او را معاینه کرده است. (به بخش دوم، فصل ۵-۳ مراجعه کنید)

۳-۲- ملاحظات کلی

به هنگام مصاحبه باید ملاحظات کلی زیر را در نظر داشته باشید:

- شما باید میان دو ضرورت مهم، که مکمل هم و گاهی در تضاد با هم هستند، تعادلی برقرار کنید: نیاز برای به دست آوردن گزارش مفید، و اهمیت در نظر گرفتن نیازهای مصاحبه شونده.

⇐ از یک سو، اصل راهنما باید این باشد که بکوشید تا منطقی‌ترین، دقیق‌ترین و مفصل‌ترین گزارش ممکن در مورد یک واقعه را به دست آورید، به نحوی که شما یا هر کس دیگری با بررسی ادعاها و اظهارات بتوانید درک روشنی از آنچه روی داده است به دست آورید، و نیز این امکان وجود داشته باشد که بتوانید صحت اطلاعات را بررسی کنید و در مورد آن تحقیق کنید.

⇐ از سوی دیگر، به سهولت این وضعیت پیش می‌آید که مصاحبه‌گری که قصد دارد تا توالی رویدادها را بازسازی کند، فراموش می‌کند که خودِ نفسِ مصاحبه می‌تواند برای کسی که تجارب دردناکی را پشت سر گذاشته است،

بسیار دشوار باشد، و حالا ما از او می‌خواهیم تا با جزئیات روی همان واقعه تمرکز کند. مصاحبه‌گر باید در پرسش‌گری‌اش هوشمند باشد و مراقب علائم خستگی و تألم باشد. همچنین باید با ممنوعیت‌های [تابوها] فرهنگی آشنا باشد، به ویژه در مورد سوء استفاده‌ی جنسی. اگر فرد [مصاحبه‌شونده] خسته یا آشفته شود، علاوه بر این که شاید مصاحبه‌برایش غیرقابل تحمل بشود، ممکن نیز هست که از صحت و وثوق گزارش‌کاسته شود.

● باید میان نیاز به کسب حداکثر جزئیات ممکن و عدم تحمیل و القاء گزارش توافقی برقرار شود. داده‌هایی که شما ضبط می‌کنید، باید واقعاً رخ داده باشند و نه آن داده‌هایی که شما رخ دادن آن‌ها را القا می‌کنید.

● هر فردی که با وی مصاحبه می‌شود، حال خواه قربانی باشد، یا یکی از بستگان و یا شاهدی دیگر، فردی است که روایت خاص خود را دارد. اگر شما از الگوهای نقض حقوق بشر و تخلف‌هایی که با جزئیات هر چه تمام‌تر در منطقه‌ی شما رایج است با خبر باشید، یا آن که نسبتاً یقین دارید که بر سر یک قربانی خاص چه آمده است، نباید چنین فرض کنید که هر کس روایتی یکسان از ماجرا خواهد داشت. شما باید با تک‌تک افراد جداگانه مصاحبه کنید.

● ممکن است که اعضای تیم جمع‌آوری مدارک به هنگام مصاحبه دریابند که قربانیان شکنجه یا دیگر شاهدان به شدت مضطرب‌اند. از این‌رو باید در میان خودشان در مورد واکنش‌ها و احساسات آن‌ها با یکدیگر گفت‌وگو کنند و در صورت نیاز از کمک‌های حرفه‌ای بهره‌گیرند.

۳-۳-۳-۳-۳ انجام مصاحبه

۳-۳-۱-۳ پیش از شروع

به یاد داشته باشید که لازم است با دقت مباحث بخش یک، فصل ۲-۳ را مرور کنید، این بخش مربوط است به رضایت آگاهانه، اخلاق حرفه‌ای و امنیت. این مباحث محور فرایند مصاحبه‌اند، و جنبه‌هایی وجود دارد که شما لازم است به دقت آن‌ها را به مصاحبه‌شونده تفهیم کنید.

۳-۳-۲-۳ چگونه باید مصاحبه را آغاز کنید؟

باید کار را با معرفی خودتان، سازمان‌تان، اهداف‌تان و استفاده‌ای که از اطلاعات جمع‌آوری شده می‌کنید، آغاز کنید. اگر شما فرد خاصی را با نام مورد سؤال قرار دهید، باید به وی توضیح دهید که چگونه نام او را می‌دانید. اطمینان حاصل کنید که مصاحبه‌شونده هیچ مخالفتی با برداشتن یادداشت یا استفاده از ضبط‌صوت یا حضور مترجم ندارد. بحث رضایت آگاهانه را طرح کنید و بر محرمانه‌بودن خود مصاحبه تأکید کنید، و بدین ترتیب به منظور استفاده از مصاحبه، رضایت فرد را به دست آورید. همچنین این نکته اهمیت دارد که انتظارات غیرواقعی برای مصاحبه‌شونده ایجاد نکنید - باید مطمئن شوید که آن‌ها این نکته را درک کرده‌اند که فرایند بالقوه‌ی تسلیم ادعا و اظهارات ممکن است زمان‌بر و نتایج محدودی داشته باشد.

۳-۳-۳- آیا یادداشت برداری در حین مصاحبه ضروری است؟

به منظور تأمین دقت و صحت اطلاعات، ضبط دقیق و جزء به جزء مصاحبه ضروری است، اما شما باید به مصاحبه شونده توضیح دهید که چگونه از این یادداشت ها استفاده می کنید و چه کسی به اطلاعات مندرج در این یادداشت ها دسترسی خواهد داشت. همچنین گاه اقتضاء حکم می کند که صرفاً گوش دهید (برای مثال در پایگاه های کوچک پلیس) و بلافاصله پس از آن یادداشت بردارید.

۳-۳-۴- به کمک چه کسی باید مصاحبه را انجام داد؟

مصاحبه با فرد (به ویژه با قربانی) در مورد واقعی شکنجه هم از لحاظ عاطفی و هم از لحاظ فیزیکی خسته کننده است. به ویژه زمانی این کار دشوار می شود که مصاحبه کننده تنها باشد، چرا که باید هم پرسش کند، گوش دهد، رابطه ای دوستانه با مصاحبه شونده برقرار کند، موقعیت های دشوار عاطفی را اداره کند، یادداشت بردارد، و هم در تمام مدت مراقب ناهماهنگی ها و خلأهای کار باشد و این تقریباً کاری ناممکن است. اگر شرایط فراهم باشد، بهترین کار این است که مصاحبه کنندگان دو نفر باشند، به عبارتی یکی پرسش کند و دیگری یادداشت بردارد. حتی بهتر است که آن دو نفر دارای مهارت های مکمل هم باشند، برای مثال تخصص پزشکی و حقوقی. این باعث می شود که هیچ نکته ی مهمی از قلم نیفتد و امکان برقراری رابطه ی دوستانه با فرد آسان تر شود؛ با وجود این، باید اطمینان حاصل کنید که یکی از مصاحبه کنندگان اساساً مسئول پرسش کردن خواهد بود و به نفر دوم این فرصت داده شود که در آخر در مباحثات وارد شود.

۳-۳-۵- آیا به هنگام کار با یک مترجم، ملاحظات خاصی وجود دارد که باید به خاطر سپرد؟

- اطمینان حاصل کنید که مصاحبه شونده با حضور یک مترجم موافق است و از این نکته آگاه است که وظیفه ی حرفه ای مترجم رعایت رازداری مصاحبه است.
- آگاه باشید که ممکن است مترجم در درک محتوای مصاحبه با مشکل مواجه شود.
- اطمینان حاصل کنید که مترجم بر ضرورت رازداری تمام و کمال واقف است - و این نکته به ویژه زمانی اهمیت دارد که با مترجمان غیر حرفه ای سروکار دارید.
- آگاه باشید که مترجمان غیر حرفه ای در مقایسه با مترجمان حرفه ای، به سهولت جذب مصاحبه می شوند و در آن مشارکت می کنند - از این رو لازم است به آنان تفهیم شود که وظیفه ی آن ها انتقال دقیق عبارات و واژه ها است. و اگر آن ها خود دارای تجربه ای شخصی در این موردند که مایل اند در مورد آن صحبت کنند، به آن ها بگویید که زمان دیگری را برای این منظور جداگانه به آن ها اختصاص می دهید.
- از افراد بومی استفاده نکنید، مگر در موارد بسیار ضروری، چرا که شاید در مصاحبه شونده بی اعتمادی ایجاد کند و نیز ممکن است مصاحبه گر را در معرض خطر قرار دهد. این نکته را در مورد هم بندی های فرد، اعضای خانواده و دیگر بستگان فرد، و هر شخص دیگری که به نوعی در این موقعیت درگیر بوده است، نیز به کار بندید. به علاوه، به خاطر داشته باشید که اعضای خانواده هر چند ممکن است در برخی فرهنگ ها حامی و پشتیبان فرد محسوب شوند، اما در برخی فرهنگ ها نیز طرح برخی مسائل در حضور آن ها نامناسب است. برای مثال، برای یک قربانی زن، بحث در مورد موضوعات جنسی، آن هم در حضور اعضای مرد خانواده، به لحاظ فرهنگی تابو

محسوب می‌شود. اگر شما یا سازمان شما دارای خاستگاهی بومی هستید، باید احتمالاً از تمامی این حساسیت‌ها پیشاپیش مطلع باشید.

- به یاد داشته باشید که به هنگام مصاحبه بی‌حوصلگی از خود نشان ندهید: حتی اگر مستقیماً با مصاحبه‌شونده گفت‌وگو نمی‌کنید، باز هم این نکته اهمیت دارد که رابطه‌ی صمیمی با وی برقرار کنید و نشان دهید به آن‌چه می‌گوید علاقه‌مندید.

۳-۶- چه کارهایی می‌توانید انجام دهید تا مصاحبه‌شونده احساس راحتی بیشتری کند؟

مصاحبه در مورد موضوعات بسیار شخصی نظیر سوء رفتار، می‌تواند بسیار دلهره‌آور باشد و شاید شما نتوانید بر فضای مصاحبه تسلط چندانی داشته باشید، با این همه حتی رعایت برخی ملاحظات خُرد از جانب شما می‌تواند احساس راحتی بیشتری به مصاحبه‌شونده بدهد.

- ایجاد فضایی راحت و خصوصی تا حد امکان – ترجیحاً بدون حضور شخصی دیگر، مگر آن که مصاحبه‌شونده در حضور آن شخص احساس راحتی بیشتر کند و آن فرد نیز بپذیرد که در روند گفت‌وگو دخالت نکند.
- اگر نتوان مصاحبه را کاملاً خصوصی انجام داد، دست‌کم شرایطی را فراهم کنید که دیگران به مصاحبه‌گوش ندهند.

● توجه داشته باشید که رفتارهای بدنی شما و نحوه‌ی نشستن تان در برابر مصاحبه‌شونده می‌تواند بر احساس راحتی او تأثیر گذارد – برای مثال در یک محیط کوچک، به جلو خم شدن ممکن است تهدیدآمیزی را انتقال دهد، در حالی که در شرایطی دیگر، ممکن است عدم وجود چنین حالتی نشانه‌ی بی‌توجهی و عدم علاقه تلقی شود. برخی ممکن است ترجیح دهند که به مصاحبه‌گر نزدیک‌تر باشند، برخی دیگر ممکن است نسبت به فضای شخصی و خصوصی حالتی بسیار دفاعی به خود بگیرند، یا از این که لمس شوند خجالت‌زده شوند و خود را پس بکشند. به محیط اطراف و حالات بدنی مصاحبه‌شونده توجه کنید تا بتوانید بهترین شیوه را برای هر مورد خاص انتخاب کنید.

- در حین گفت‌وگو امکانی برای وقفه و استراحت فراهم کنید.

۳-۷- چگونه می‌توانید با افرادی که از صحبت کردن بسیار می‌هراسند، برخورد کنید؟

برخی مصاحبه‌ها ممکن است در محیط نسبتاً امنی انجام شود، اما در بسیاری از موارد، محیط‌ها امن نیستند. به ویژه این نکته در مواردی که مصاحبه‌شونده همچنان در حبس مقامات است، صادق است. شما نمی‌توانید امنیت آن‌ها را تضمین کنید (به بخش اول، فصل ۲-۳، ملاحظات کلی در مورد مباحث امنیتی رجوع کنید)، اما می‌توانید گام‌هایی بردارید تا فرد را بیشتر در معرض خطر قرار ندهید.

- اطمینان حاصل کنید که افراد رضایت آگاهانه‌شان را نسبت به مصاحبه ابراز داشته‌اند. (به بخش اول، فصل ۲-۳ رجوع کنید).

● هیچ‌گاه بدون کسب اجازه، از افرادی که اظهارات و ادعاهایی در مورد سوء رفتار بیان کرده‌اند، نزد مقامات نام نبرید.

- هرگز از افرادی که به شما اطلاعات داده‌اند، حتی به‌طور ناخواسته، نام نبرید، برای مثال اگر در یک پاسگاه

پلیس با تعداد بسیار اندکی از بازداشت‌شدگان سروکار دارید، باید با تمامی بازداشت‌شدگان یکسان مصاحبه کنید و بلافاصله نیز نسبت به اظهارات به نحوی واکنش نشان ندهید، که برای مقامات زندان شناسایی منبع اطلاعات امکان‌پذیر باشد. اگر احساس می‌کنید که باید مسئله را با کسی، برای مثال، با رئیس پاسگاه پلیس در میان بگذارید، باید نخست با مصاحبه‌شوندگان مشورت کنید و هرگز نباید بدون رضایت آن‌ها قضیه را برای مسئولی بازگو کنید.

- به مصاحبه‌شوندگان توضیح دهید که اگر آن‌ها یا هر یک از بستگان یا دوستانشان به دلیل اطلاعاتی که ارائه داده‌اند، مورد تهدید یا تحت فشار قرار گرفته‌اند، باید به شما اطلاع دهند، کارت خود را همراه با شماره تلفنی که آن‌ها بتوانند با شما تماس حاصل کنند، در اختیارشان قرار دهید و بر اهمیت این تماس تأکید کنید.
- اگر فکر می‌کنید که افرادی ممکن است به نحوی در معرض خطر باشند، تمام سعی‌تان را به کار بندید تا پرونده‌های آن‌ها را پیگیری کنید - سوابق تمامی افرادی را که با آن‌ها مصاحبه کرده‌اید، نگهداری کنید، و در صورت امکان وجود ملاقات‌های بعدی نام افراد را پرسید.

۳-۸- آیا به هنگام مصاحبه در زندان یا در دیگر بازداشتگاه‌ها ملاحظات خاصی وجود دارد که باید به آن‌ها توجه شود؟

- آگاهی از پویایی گروهی و محیط زندان اهمیت دارد، اگر قصد دارید در چنین محیطی با افراد مصاحبه کنید.
- جایی که قیم یا نماینده‌ی زندانی حضور دارد، بهتر است که نخست با این فرد گفت‌وگو کنید و همکاری وی را طلب کنید - همچنین ممکن است در بین زندانیانی که در حبس طولانی مدت به سر می‌برند، نوعی سلسله مراتب وجود داشته باشد که لازم است از آن باخبر باشید.
- در صورت امکان باید سعی کنید با تمامی بازداشت‌شدگان مصاحبه کنید. شاید در یک زندان بزرگ این امر امکان‌پذیر نباشد، اما شما دست‌کم باید سعی کنید با مجموعه‌ی گسترده‌ای از زندانیان که از گروه خاصی هستند گفت‌وگو کنید.
- اگر قرار است گفت‌وگو در بند یا در محیط خوابگاه انجام شود، بهتر است که با یک گفت‌وگوی کلی و گروهی کار خود را شروع کنید و در آن نخست خود را معرفی کنید و بگویید که به دنبال چه هستید، اما همچنین لازم است با تک‌تک افراد نیز گفت‌وگو کنید. حتی اگر افراد دیگری نیز در آن محیط هستند و هیچ خلوتی موجود نیست، باید سعی کنید به نوبت با افراد گفت‌وگو کنید.

۳-۹- چگونه می‌توانید با حساسیت موضوع برخورد کنید؟

گفت‌وگو در مورد تجارب شکنجه معمولاً بسیار حساسیت‌برانگیز و دردناک است، اما شما می‌توانید برای کاستن از خطر لطمه دیدن مجدد قربانیان، گام‌های زیر را بردارید:

- احترام و توجه‌تان را با لحن سخن گفتن، محتوای گفتار، و رفتارتان به مصاحبه‌شونده نشان دهید.
- از فاکتورهای فرهنگی مطلع باشید و نسبت به موضوعاتی که به لحاظ فرهنگی تابو محسوب می‌شوند، توجه کنید.

- به مصاحبه‌شونده اطلاع دهید که ممکن است مورد حمایت قرار گیرد یا پرونده‌اش به نهادهای محول شود.
- به دغدغه‌های شخصی و خانوادگی امکان بیان بدهید و به آن‌ها گوش فرادهید.
- به درد و تألم توجه نشان دهید، اما مرزهای حرفه‌ای را نیز حفظ کنید - توقعات غیرمنطقی ایجاد نکنید، نظیر این مسئله که می‌توانید به نیازهای آن‌ها پاسخ دهید.
- اگر مصاحبه‌شونده منقلب و ناراحت شده است، وی را تحت فشار قرار ندهید - بدانید که شاید برخی از قربانیان آمادگی سخن گفتن از تجارب‌شان را نداشته باشند.
- در صورت امکان، بهتر است که چند مصاحبه‌ی کوتاه‌تر را تدارک ببینید تا یک مصاحبه‌ی طولانی و فشرده.
- سعی کنید پیش از پایان بردن ناگهانی مصاحبه، به یک موضوع کمتر حساسیت‌برانگیز بپردازید.

۳-۱۰- برای به حداکثر رساندن وثوق و اعتبار اطلاعات چه کارهایی می‌توان انجام داد؟

- از پرسش‌های جهت‌دار پرهیز کنید - چرا که این نوع پرسش‌ها پیشاپیش القاکننده‌ی پاسخ‌هایی است که شما به دنبال آن هستید، برای مثال این پرسش که «آیا در زندان شکنجه شده‌اید؟» پرسشی جهت‌دار است، حال آن‌که «چه اتفاقاتی برایتان پیش آمده است؟» چنین نیست. اهمیت دارد که توضیحات مصاحبه‌شونده توضیحات خود او باشد و نه توصیفات و توضیحات شما.
- مصاحبه‌شونده را تشویق کنید که از واژه‌های خودش استفاده کند.
- از به کار بردن فهرست‌ها تا حد ممکن اجتناب کنید، زیرا درجه‌ی خطا را بالا می‌برد، چون احتمال دارد که موارد مندرج در فهرست‌ها دقیقاً با تجارب زندانی مطابقت نداشته باشد.
- بدانید که ناهماهنگی‌ها ضرورتاً به معنای نادرست بودن اظهارات و ادعاها نیست، ممکن است مصاحبه‌شونده گیج شده باشد یا پرسش شما را به درستی نفهمیده باشد. گاهی اوقات برای رفع این ناهماهنگی‌ها می‌توانید همان پرسش را به شکل دیگری طرح کنید.
- به دقت به مصاحبه‌شونده توجه کنید - و برداشت‌تان را در مورد صحت و سقم اظهارات‌اش یا هر چیز دیگری یادداشت کنید.

۳-۱۱- آیا به هنگام انتخاب مصاحبه‌گر یا تیم مصاحبه، باید به ملاحظات خاص جنسی توجه کرد؟

هیچ قانون کلی در این مورد وجود ندارد، و این به خود مصاحبه‌کننده یا مصاحبه‌شونده بستگی دارد. اولویت‌ها ممکن است به عوامل فرهنگی یا شخصی بستگی داشته باشند. در کل، بهتر است به هنگام مصاحبه با یک زن، یک مصاحبه‌گر زن حضور داشته باشد، به ویژه اگر موضوع مصاحبه به مباحث جنسی مربوط شود. در مورد مردان قضیه چندان روشن نیست - آن‌ها ممکن است ترجیح دهند که در مورد مسائل جنسی با زنان گفت‌وگو کنند، اما در عین حال در برخی فرهنگ‌ها نیز این کار قابل قبول نیست. در این میان جنسیت مترجم را از یاد نبرید.

۳-۱۲- آیا به هنگام مصاحبه با کودکان باید ملاحظات خاصی را در نظر گرفت؟

در مصاحبه با کودکان هدف اصلی این است که سعی کنید هیچ آسیبی به آن‌ها نرسد. مصاحبه با کودکان با مصاحبه

با بزرگسالان بسیار متفاوت است و لازم است که با توجه به اقتضای سن شان با آنها برخورد شود. مصاحبه کنندگان باید تجربه‌ی کار با کودکان داشته باشند یا بدانند که اثرات یک مصاحبه ممکن است زیان‌بارتر از مزایای بالقوه‌ی آن باشد. وضعیت مطلوب این است که مصاحبه‌گر هم تجربه داشته باشد و هم در این امر متخصص باشد، و اگر آنها قبلاً چنین کاری را انجام نداده‌اند، توصیه می‌شود که یک مصاحبه‌ی تمرینی با اعضای دیگر تیم مصاحبه ترتیب دهند تا حال و هوای چنین فضایی را به دست آورند. در این رابطه موارد زیر را به خاطر بسپارید:

- کودکان علاوه بر آن که ممکن است خودشان مورد شکنجه قرار گرفته باشند، شاید مجبور به مشاهده‌ی شکنجه‌ی دیگران، به ویژه والدین یا اقوام نزدیک خود شده باشند. و شما نباید اثرات چنین عملی را بر آنها دست‌کم بگیرید.
- طی گفت‌وگو، اهمیت دارد به کودکان حس امنیت و حمایت را القا کنید. و این امکان از طریق حضور یکی از والدین، بستگان، یا سرپرست یا مشاوره‌ی که کودک از پیش او را می‌شناسد، متحقق شود.
- این نکته اهمیت دارد که طی گفت‌وگو رفتار کودک را تحت نظر بگیرید: قابلیت بیان نظرات‌اش به‌طور شفاهی به سن او و مرحله‌ی رشد او بستگی دارد، و رفتار او ممکن است بیش از گفتارش گویای حادثه‌ای باشد که برای او اتفاق افتاده است.
- کودکان به ویژه زود خسته می‌شوند و نباید تحت فشار قرار گیرند.
- اگر کودک قربانی مورد خشونت جسمی یا جنسی قرار گرفته است، انجام معاینه‌ی دقیق و از نزدیک نباید از سوی پزشک غیرکارشناس انجام شود.
- سعی کنید شرایطی فراهم کنید تا کودک پس از مصاحبه تحت شبکه‌ای حمایتی قرار گیرد.

۴- اطلاعاتی که باید ضبط شوند

نکته‌ی مهم:

رهنمودهای زیر به مطلوب‌ترین اطلاعاتی اشاره می‌کند که باید جمع‌آوری شوند. با این حال این فهرست فهرستی سفت و سخت نیست، بلکه باید با انعطاف و با توجه به شرایط از آن استفاده کرد. این نکته اهمیت دارد که بیش از حد بر به دست آوردن برخی جزئیات تأکید نشود، چرا که ممکن است یا در برخی موارد کاری بی‌مورد باشد، یا آن‌که مانع از گردآوری اطلاعات مهم دیگری شود که شما انتظارش را نداشتید. مهم‌ترین این‌ها باید به افراد احترام گذارید و آن‌ها را صرفاً به منزله‌ی منبع اطلاعات در نظر نگیرید، یا این‌که خود مصاحبه را به یک بازجویی تنزل ندهید.

وضوح و شفافیت گزارش باید عامل هدایت‌گرتان باشد. مدام از خود پرسید که آیا جنبه‌ای هست که نفهمیده باشید، یا به نظر ناروشن، مبهم یا متناقض برسد. ببینید آیا گزارش منطقی به نظر می‌رسد یا خیر. به وقفه‌های زمانی که در گزارش به آن اشاره‌ای نشده است، توجه کنید. با نگاه مجدد به این وقفه‌ها و تناقض‌های ظاهری ممکن است عناصری آشکار شود که شما به آن‌ها فکر نکرده بودید تا در مورد آن‌ها پرسش کنید. وضعیت مطلوب این است که شما به کمک یادداشت‌هایی که برداشته‌اید بتوانید رویدادها را در یک توالی زمانی نقل کنید، بدون آن‌که هیچ سؤال جدی‌ای بی‌پاسخ بماند.

در ارسال اظهارات و ادعاها [به مراجع ذی‌صلاح] تأخیر نکنید، آن‌هم به علت نقصان جزئیاتی که در زیر به آن‌ها اشاره خواهد شد (چرا که ممکن است این جزئیات نه ضروری باشد و نه به‌جا)، اما اطمینان حاصل کنید که دست‌کم حداقل عناصر برای تهیه‌ی اظهارنامه در مورد سوء رفتار را تهیه کرده‌اید (به بخش اول، فصل ۳-۳ رجوع کنید): قربانی مورد سوء رفتار قرار گرفته است یا در معرض خطر آن است، آن‌هم یا توسط مقامات رسمی یا با اطلاع و پذیرش آن‌ها.

۴-۱- الگوی اطلاعات

شما باید بدانید که:	
* چه کسی چه رفتاری را در مورد چه کسی انجام داده است؟	* چه وقت، کجا، چرا و چگونه؟

۴-۱-۱- برای پاسخ به این پرسش‌های اساسی به چه جزئیاتی نیاز دارید؟

اطلاعات باید:

- ۱- هویت قربانی یا قربانیان را تعیین کند
- ۲- هویت عامل یا عاملان را تعیین کند
- ۳- باید توضیح دهد که چگونه قربانی به دست مقامات دولتی افتاده است
- ۴- توضیح دهد که قربانی در کجا گرفتار یا دستگیر شده است

۵- شرایط بازداشت را توصیف کند

۶- نوع سوء رفتار را توضیح دهد

۷- به هرگونه واکنش رسمی به این واقعه اشاره کند (از جمله این که اگر هیچ واکنشی ابراز نشده باشد)

تعیین هویت قربانی یا قربانیان

هرچه جزئیات بیشتری در مورد فرد به دست آوریم، تعیین هویت او قطعی تر می شود:

- نام کامل (و نام پدر - در برخی فرهنگ ها لازم است)
- جنسیت (ممکن است نتوان از نام وی جنسیت اش را تشخیص داد)
- زمان تولد و سن
- شغل
- نشانی
- مشخصات ظاهری، از جمله ویژگی غیر عادی
- عکس - از قربانی خواه زنده یا مرده (چرا که می تواند به کارشناسان در تفسیر علائم ظاهری سوء رفتار در عکس، کمک کند).
- اشاره به وضعیت سلامت قربانی پیش از دستگیری یا بازداشت - گزارش های پزشکی، گزارش شاهدان و غیره. به یاد داشته باشید که معمولاً بدون ذکر نام نمی توان اقدامات عاجل انجام داد.

تعیین هویت عامل یا عاملان

به یاد داشته باشید که باید مشخص کنید قربانی در حبس مقامات است، یا با رضایت آن ها بازداشت شده است، یا آن که مقامات نتوانسته اند از قربانی (با توجه به تلافی که در مورد او صورت گرفته) حمایت کنند. اگر می توانید ارتباط عوامل را با دولت اثبات کنید، ضرورت ندارد که تک تک آن ها را شناسایی کنید (البته اگر بتوانید باید این کار را انجام دهید).

- چه کسی قربانی را دستگیر کرده است؟ - بهتر است تعداد افراد، نام، رتبه و واحدشان ذکر شود. اگر نمی توانید این موارد را تعیین کنید، پس جزئیات زیر می تواند به شناسایی عوامل یاری رساند:
- آن ها به کدام واحد نیروی امنیتی، نظامی یا شبه نظامی تعلق دارند؟
- چگونه لباس می پوشند؟ او نیفورم یا لباس شخصی؟
- چه ظاهری دارند؟ آیا ویژگی های غیر عادی در آن ها مشاهده می شود؟
- چه سلاح هایی حمل می کنند؟ برخی سلاح ها ممکن است خاص یک نیرو باشد.
- از چه نوع وسایل نقلیه ای استفاده می کنند؟ با نشان یا بی نشان؛ آیا نمره یا شماره ی خودرو ثبت شده است؟

توضیح دهید که قربانی چگونه به دست مقامات رسمی افتاده است؟

شیوه ی آدم ربایی یا دستگیری یا رفتارهای بعدی به خودی خود می تواند مختص گروه خاصی باشد که در این حوزه فعالیت می کنند (و ممکن است به دلیل شکایات قبلی به سازمان های بین المللی شناسایی شده باشد)، و در تعیین این که قربانی در دست چه عواملی بوده است، کمک کند.

- کجا بازداشت شده است؟ خانه، خیابان، عبادتگاه، خارج از پایگاه نظامی و غیره.

- چه وقت بازداشت شده است؟ تاریخ تقریبی، ماه یا فصل، چه وقت روز، صبح، بعدازظهر یا شب.
- چگونه بازداشت انجام گرفته است؟ آیا از دستبند یا غیره استفاده شده است؟ آیا شاهدهی در آنجا حضور داشته است؟ اگر جزئیاتی در دست نیست، چه زمان و کجا آخرین بار قربانی دیده شده است و به همراه چه کسی بوده است؟
- آیا اختطاری در کار بوده، آیا قربانی به پاسگاه پلیس فراخوانده شده، آیا در تظاهرات خیابانی دستگیر شده است؟ و غیره.
- آیا علتی برای بازداشت وجود دارد؟ حتی اگر هیچ علت رسمی اعلام نشده باشد، می توان از نوع پرسش ها یا شرایط دستگیری، علت آن را تعیین کرد.

توضیح دهید که قربانی کجا گرفتار یا دستگیر شده است

- قربانیان ممکن است در مکان خاصی نگهداری شده باشند، یا صرفاً به منطقه ای از شهر برده شوند و سپس با اعمال سوء رفتارهایی در حین جابه جایی، در آن منطقه رها شوند.
- اشاره به نام و موقعیت مکانی پاسگاه پلیس یا ژاندارمری، کمپ ارتشی، سازمان یا منطقه.
- چه مدت در آنجا نگهداری شده اند؟
- آیا به مکان دیگری منتقل شده اند؟ اگر چنین است، به کجا، از سوی چه کسانی و تقریباً در چه زمانی؟ چگونه به آنجا برده شدند؟ آیا علتی برای این انتقال وجود دارد؟ و اگر موقتی بوده، چه مدت به طول انجامیده است؟

شرایط بازداشت را توصیف کنید

شرایط بازداشت ممکن است شکلی از سوء رفتار باشد، اما تصمیم گیری در مورد آن بستگی به نهادی دارد که اظهارات و گزارش ها را به آن تسلیم می کنید. در مورد بازداشت گاه های مخفی، شهادت افراد مختلف می تواند وجود چنین مکان هایی را ثابت کند و در شناسایی آن یاری رساند. حتی ممکن است به شما کمک کند تا نقشه ی کلی ساختمان را بکشید. از این رو باید جزئیات را تا حد امکان ثبت کنید.

از قربانی بخواهید تا در حد امکان جزئیات دقیق مکانی را که در آن نگهداری شده است شرح دهد، به ویژه سلول یا مکانی که در آنجا می خوابیده و اتاق های دیگری که بدانجا برده می شده، از جمله برای هر نوع بازجویی. ممکن است برای قربانیان از چشم پند استفاده می کردند - در این صورت باید در مورد دیگر حواس شان به جز بینایی از آنها پرس و جو کنید - چه چیزی شنیدند، بوئیدند یا لمس کردند؟ در زیر نوع اطلاعاتی که شما باید گردآوری کنید، آمده است:

- موقعیت مکانی اتاق درون مرکز نگهداری: آیا از پلکانی بالا یا پایین رفته است؛ در اطراف چه چیزهایی شنیده یا چه بوهایی به مشامش رسیده است؛ آیا در سرراهش به آنجا متوجه علامت یا نشان خاصی شده است؛ اگر علامتی مشاهده کرده، آیا از پنجره ی اتاق نیز چیزی دیده می شده است؟
- خود اتاق: اندازه ی اتاق چقدر بوده است؟ دیوارها، کف، سقف و درب از چه جنسی بودند؟ چه شکلی داشتند؟ و آیا چیز غیر عادی در آنها به چشم می خورد؟
- حضور افراد دیگری در اتاق: آیا افراد دیگری در آنجا نگهداری می شدند؛ و اگر چنین بود، تعدادشان چند نفر بود؛ آیا هیچ یک از آنها می توانند شاهدان احتمالی به حساب آیند؛ آیا آنها در مورد وضعیت سلامت قربانی و همچنین در مورد وضعیت سلامت دیگر بازداشتی ها متوجه مورد خاصی شده اند؟

- **انفرادی:** آیا قربانی در انفرادی بوده است، چه مدت و به چه نحوی؟
- **لوازم اتاق:** اتاق از چه چیزهایی تشکیل شده است — تخت خواب، اثاثیه، توالت، دست شویی و غیره؟
- **هوای اتاق:** دمای هوا چگونه بوده است؛ آیا امکان تهویه وجود داشته؛ آیا اتاق مرطوب بوده؟
- **نور:** آیا نوری در اتاق بوده است، و این نور طبیعی بوده یا نور چراغ برق؛ و اگر نور چراغ برق بوده، چه مدت روشن می مانده؛ و چه کیفیتی داشته، برای مثال رنگ آن یا شدت روشنایی آن؟
- **وضعیت بهداشتی:** آیا تسهیلاتی مربوط به بهداشت شخصی وجود داشته است؛ کجا و چگونه به توالت و حمام می رفتند؟ بهداشت کلی مکان چگونه بوده؟ و آیا به نحوی آلوده بوده است؟
- **لباس ها:** از چه نوع لباسی استفاده می شد و آیا آن ها شسته یا تعویض می شدند؟
- **غذا و آب:** آب و غذا هر چند وقت یک بار و با چه میزانی داده می شد؛ کیفیت آن چگونه بود؛ چه کسی آن را توزیع می کرد؛ و بابت آن پولی دریافت می شد یا رایگان بود؟
- **ورزش:** آیا امکان ترک سلول وجود داشت؟ و در صورت چنین امکانی، برای چه مدت و چند وقت یک بار؟
- **مقررات زندگی روزمره:** آیا هیچ گونه سخت گیری خاص یا یکنواختی ای در نظم زندگی روزمره وجود داشت؟
- **مراقبت های پزشکی:** آیا پزشک یا هر متخصص پزشکی دیگر در آن جا حضور داشت یا در دسترس بود؛ آیا این امکان وجود داشت که زندانیان از تسهیلات پزشکی مجزایی بهره ببرند و مورد معاینه یا درمان قرار گیرند، نظیر پزشک یا بیمارستان خانوادگی؛ آیا داروها در دسترس بودند؛ و چه کسی آن ها را تأمین می کرد؟
- **ملاقات های خانوادگی:** آیا ملاقات های خانوادگی امکان پذیر بود؛ و در صورت چنین امکانی در کجا انجام می شد؛ آیا گفت و گو ها در زمان ملاقات مورد استراق سمع قرار می گرفت؛ آیا خانواده می دانست که فرد در کجا نگهداری می شود؟
- **نمایندگی قانونی:** آیا امکان دسترسی به نماینده ی قانونی وجود داشت؛ چه زمانی نخستین ملاقات انجام شد؛ به عبارتی چه مدت پس از دستگیری قربانی؟ هر چند وقت یک بار این ملاقات انجام می شد؛ و در کجا؟ آیا مکالمات مورد استراق سمع قرار می گرفت؟
- **حضور در برابر مقام قضایی:** آیا قربانی نزد قاضی یا به دادگاه برده شد؛ و چه زمانی این کار انجام شد، به عبارتی چه مدت پس از دستگیری وی؟
- **رشوه:** آیا می بایست برای هر یک از این تسهیلات رشوه پرداخت می شده است؟

نوع سوء رفتار را توضیح دهید

- به یاد داشته باشید که سوء رفتار می تواند هم جسمی باشد و هم روانی و این که یکی یا هر دو آن ها ممکن است به شکنجه بینجامد. اشکال و انواع سوء رفتار صرفاً به قوه ی تخیل عامل آن بستگی دارد و ارائه ی فهرستی از آن ها نه امکان پذیر است و نه مطلوب. زمان و مکانی که سوء رفتار روی داده است می تواند به شناسایی عامل آن کمک کند، برای مثال با بررسی این که در آن زمان چه کسی مشغول خدمت بوده است.
- باید از قربانی یا شاهد در مورد ماهیت دقیق رفتاری که بر وی اعمال شده است پرسش کرد:
- کجا روی داده است — چه روی داده است — چند بار — چه اثرات بی درنگ یا بعدی بر قربانی داشته است؟**
- شما می توانید سؤالات زیر را مطرح کنید:
- **در مورد هویت عامل یا عاملان چه چیزی می توانند به یاد آورند.**
 - **آیا در مورد اتاقی که سوء رفتار در آن روی داده است، چیز خاص و متمایزی وجود داشته است؟**

- آیا بازداشت شدگان دیگری در آن زمان حضور داشتند؟ آیا آن‌ها شاهد آن چه بر سر قربانی رفته است، بوده‌اند؛ آیا برای خود آن‌ها نیز اتفاقی افتاده است؟
- آیا در حین سوء رفتار از قربانی سؤالاتی شده یا چیزی به او گفته شده است – این ممکن است نشانه‌ی هدف و قصد سوء رفتار باشد (البته اگر هدفی در کار باشد)؟
- در مورد آن چه دقیقاً رخ داده و دفعات آن – اگر سوء رفتار جسمی بوده است، شما باید در مورد ابزارهایی که بدین منظور استفاده شده و بخش‌هایی از بدن که سوء رفتار بر آن‌ها اعمال شده است، پرسش کنید. اگر سوء رفتار از نوع روانی بوده است، باید از قربانی بپرسید که در آن زمان و پس از آن چه احساسی داشته است.
- هر یک از این آشکال سوء رفتار چه اثرات بی‌درنگی بر فرد گذارده است.
- آیا بلافاصله، پس از آن یا حتی به هنگام آزادی تحت مراقبت پزشکی قرار گرفته است؟
- آیا پیش از سوء رفتار، طی آن یا پس از آن هیچ یک از پرسنل پزشکی حضور داشته‌اند، و در صورت حضورشان آیا کمکی ارائه کرده‌اند و نقش آن‌ها چه بوده است؟
- آیا اثرات درازمدتی وجود دارد یا وجود داشته است که قربانی آن‌ها را ناشی از سوء رفتار بدانند؟

چه واکنش رسمی‌ای به این واقعه نشان داده شده است (البته در صورت وجود واکنشی رسمی)؟

- آیا خانواده‌ی قربانی، در هر مرحله، از جمله طی مراحل اولیه‌ی بازداشت، به منظور گرفتن اطلاعاتی در مورد قربانی به مقامات متوسل شده‌اند؟ آیا پاسخی شنیده‌اند؟
- در صورتی که قربانی را در هر زمانی طی حبس نزد قاضی یا به دادگاه فراخوانده باشند، آیا به وی تفهیم اتهام شده است؛ آیا نماینده‌ی قانونی وی در آنجا حضور داشته است؛ آیا هیچ نشان بارزی از جراحات آن زمان در قربانی مشاهده شده است؟
- آیا قربانی طی بازداشت یا به محض آزادی به پزشک دسترسی داشته است؟ چه پزشکی بوده است، به عبارتی، پزشک مستقل، پزشک زندان، پزشک دولتی؟ چگونه قربانی به آنجا برده شده است؟ آیا کسی او را همراهی کرده است؟ در آنجا آیا پزشک او را معاینه کرده است؟ آیا کسی به هنگام معاینه حضور داشته است؟ آیا پزشک، گزارش پزشکی صادر کرده است؟ در آن چه چیز نوشته شده است؟ آیا به هنگام معاینه کسی حضور داشته است؟ آیا هیچ‌گونه علامت بارزی از جراحات آن زمان در قربانی مشاهده شده است؟
- آیا قربانی در مورد سوء رفتار به کسی شکایت کرده است یا به مقام یا مرجعی در این مورد گفته است؟ واکنش چه بوده است؟
- آیا تحقیقاتی انجام شده است؟ در این تحقیقات به چه مسائلی پرداخته شده است؟ آیا با شاهده‌ی مصاحبه شده است؟ آیا با عوامل ادعایی مصاحبه شده است؟ در صورت فوت قربانی در بازداشت، آیا کالبد شکافی انجام شده است؟
- آیا قربانی ارتباطی با مقاماتی (یا مقاماتی دیگر از همان گروه یا نیرو) که او را دستگیر یا بازداشت کرده‌اند، داشته است؟

۴-۱-۲- چه نتایجی بدون سمت و سو دادن به محتوای گزارش، می‌توان از این جزئیات به

دست آورد؟

توصیف جزء به جزء ماجرا آن هم براساس یک قالب زمان‌بندی شده‌ی دقیق، برای اکثر قربانیان کار آسانی نیست.

آنان به هدایت شما نیاز دارند تا بدانند که کدام جنبه‌ها را باید شرح و بسط دهند - به خاطر داشته باشید که نقش شما دقیقاً باید هدایت باشد و نه گذاشتن حرف در دهان مصاحبه شونده. همواره با پرسش‌هایی کلی و صریح کار را آغاز کنید (پرسش‌هایی که پاسخ به آن‌ها محدودیتی ندارد همچون «چه اتفاقاتی برایتان پیش آمده است؟» و نه این پرسش که «آیا شکنجه شده‌اید؟»)، و نسبت به جوهر اطلاعاتی که به شما داده می‌شود، دقیق‌تر باشید.

مطالعه‌ی موردی:

در این جا دو شیوه‌ی متفاوت برای بیان یک روایت واحد وجود دارد:

گزارش پرونده‌ی ۱- جوهر مطلب:

خوزه تورس، ۲۳ ساله چنین گزارش می‌دهد که در ۲۳ ژانویه ۱۹۹۹ دستگیر شد و به پاسگاه پلیس لیتاون سترال برده شد و سپس در ۲۵ ژانویه بدون اتهام آزاد شد. او ادعا می‌کند که به هنگام بازداشت پیوسته به سرش ضربه زده شد و در یک مورد هم به هنگام بازجویی، مأموران ناشناسی به او شوک الکتریکی وارد کردند.

گزارش پرونده‌ی ۲- با جزئیات:

خوزه تورس، ۲۳ ساله، گزارش می‌دهد که در ساعت ۵ صبح ۲۳ ژانویه ۱۹۹۹ در خانه‌اش دستگیر شد و او را به پاسگاه پلیس انیتاون سترال بردند که در ساعت ۷ صبح به آن جا رسید. او را تنها در سلولی واقع در یک زیرزمین رها کردند که نه پنجره‌ای داشت و نه توالت، و مملو از موش بود. تقریباً چهار ساعت بعد دو مأمور با لباس شخصی او را از سلول‌اش بیرون آوردند و به طبقه‌ی سوم و دفتری بردند که در سمت راست یک راهروی دراز قرار داشت. اثاثیه‌ی این دفتر شامل سه صندلی فلزی و پلاستیکی خاکستری‌رنگ، یک میز چوبی و سه قفسه‌ی فلزی و خاکستری‌رنگ مخصوص نگهداری پوشه بود، همچنین یک فرش کوچک قهوه‌ای‌رنگ و پنجره‌ای کوچک با پرده‌های کرکره‌ای بسته که روبه‌روی در قرار داشت. تقویمی باتصاویری از اتومبیل‌ها نیز بر دیوار سمت چپ در آویخته شده بود. یکی از مأموران ریش داشت و موی سرش به‌طور غیرمعمول کوتاه و فردار بود. مأمور دیگر عینک داشت و بالای ابروی راست‌اش جای زخم کوچک مثلثی‌شکلی وجود داشت و سیگار می‌کشید. طی بازجویی مأموری که ریش داشت، مأمور دیگر را که جای زخم داشت، «سارگه» خطاب می‌کرد.

خوزه را دو ساعت در آن دفتر نگه داشتند. طی این مدت مأموری که جای زخم بر صورت داشت پیوسته از او اطلاعاتی در مورد عملیات مواد مخدر در انیتاون می‌پرسید. و هنگامی که خوزه اظهار می‌داشت که چیزی در مورد باند مواد مخدر نمی‌داند، این مأمور که دستان او را از پشت با دستبند بسته بود، پیوسته با یک دفترچه تلفن زردرنگ به سر او ضربه می‌زد، او این دفترچه را از روی قفسه‌ی پوشه‌ها برداشته بود.

(گزارش پرونده‌ی ۲- ادامه:)

خوزه را به همان سلول قبلی برگرداندند. هجده ساعت بعد، بار دیگر دو مأمور با لباس شخصی او را بیرون آوردند. یکی از مأموران همان مأمور دیروزی بود که جای زخم بر چهره داشت. مأمور دیگر موی کوتاه و روشن و صدای بسیار کلفتی داشت. آن‌ها او را به همان دفتر در طبقه‌ی سوم بردند. این بار مأموری که موی روشنی داشت از او خواست تا بلوزش را درآورد، و در همان حال که به روی صندلی نشسته بود به دستش دستبند زدند. همان مأمور یک جعبه‌ی مستطیل شکل سیاه از کشوی سمت چپ میز بیرون آورد. ابعاد این جعبه ۷×۵ سانتی‌متر بود و دو شاخک فلزی از یک سر آن بیرون زده بود. او آن را به نوک سینه‌ی سمت راست خوزه نزدیک کرد و دکمه‌ای را فشار داد. خوزه صدای زنگ‌داری شنید و درد شدید در همان ناحیه احساس کرد. این عمل سه بار تکرار شد. و در همان زمان که او همچنان در آن دفتر بود، افسری که جای زخم بر صورت داشت دوباره از او در مورد باند مواد مخدر انیتاون و محموله‌ی بزرگ هروئین که قرار بود هفته‌ی بعد برسد، پرسش می‌کرد.

خوزه بدون اتهام در ۲۵ ژانویه آزاد شد.

هنگامی که ماریا، نماینده‌ی سازمان غیردولتی، در ۲۸ ژانویه با او در خانه‌اش مصاحبه کرد، توانست دو جای سرخ‌رنگ به ابعاد ۸ میلی‌متر را در اطراف نوک سینه سمت راست خوزه مشاهده کند، همچنین کبودی زرد و بنفش‌رنگی به صورت دایره‌ای شکل دور میچ‌دستان او قابل رؤیت بود. خوزه همچنین نواحی وسیعی از کبودی را در قسمت تحتانی پشت‌اش و ورم‌کردگی قابل توجهی را در نزدیکی‌های کلیه نشان داد. وی همچنین به هنگام ادرار کردن از درد شکایت داشت، از سردرد پیوسته و صدای زنگ در گوش‌اش نیز می‌نالید. به هنگام شرح این واقعه به نظر عصبی می‌آمد، دور چشمانش کبود بود، پیوسته جایش را تغییر می‌داد و به رغم هوای معتدل احساس سرما می‌کرد.

گزارش ۱، گزارشی غلط یا نادرست نیست – صرفاً فاقد جزئیات است. با این حال این جزئیات برای دنبال کردن بسیاری از اقدامات عملی ممکن، کلید اصلی است. اگر به گزارش ۱ توجه کنید، درمی‌یابید که این گزارش دارای عناصر اصلی برای ادعا در مورد شکنجه است (قربانی؛ عاملی در ارتباط با مقامات؛ سوء رفتار)، اما تشریح سوء رفتار بسیار اندک است و اشاره‌ی چندانی به این‌که عوامل چه کسانی هستند و چگونه می‌توان ادعای اعمال شکنجه را تقویت کرد، وجود ندارد. و این امر انجام هر اقدام جدی‌ای را در مورد این ادعا دشوار می‌کند.

از سوی دیگر، گزارش ۲ بسیار دقیق و روشنگرانه است و امکانات و فرصت‌های بسیاری برای تقویت ادعا فراهم می‌آورد. این گزارش علاوه بر ارائه‌ی عناصر اصلی برای تأیید ارتکاب شکنجه حاوی مطالب زیر نیز هست:

- جزئیات بی‌شماری در مورد عاملان ارائه می‌دهد که شناسایی آنان را امکان‌پذیر می‌کند
- موقعیت مکانی و نقشه‌ی دفتری که سوء رفتار در آن انجام گرفته است، توصیف می‌کند، به نحوی که در صورت بازدید از پاسگاه پلیس یافتن این مکان امکان‌پذیر است
- در صورت بازدید از پاسگاه پلیس می‌توان لوازمی را که برای این سوء رفتار به کار رفته است، یافت
- هدف از دستگیری و بازجویی روشن می‌شود

- جزئیاتی در مورد شرایطی که قربانی در آن نگهداری شده، ارائه می‌دهد
- سوء رفتار را به دقت توصیف می‌کند، به نحوی که کارشناس پزشکی می‌تواند نظرش را در مورد رابطه‌ی میان سوء رفتار و جراحات قربانی اعلام کند
- جراحات قربانی و نیز وضعیت روحی او را تشریح می‌کند

پرسش‌هایی که ماریا می‌توانست بپرسد تا گزارش کاملتری به دست آورد، می‌تواند شامل این موارد باشد:

اظهارات خوزه	پرسش‌های ماریا
من در ۲۳ ژانویه دستگیر شدم	کجا دستگیر شدید؟ چه وقت دستگیر شدید؟
من به پاسگاه پلیس انیتاون ستترال برده شدم	چه وقت به پاسگاه پلیس رسیدید؟ آیا هیچ پنجره‌ای در سلول بود؟ پس از رسیدن به آن‌جا به کجا برده شدید؟ آیا امکانات توالی در سلول بود؟ کس دیگری جز شما در آن سلول بود؟ وضعیت بهداشتی سلول چگونه بود؟
هنگامی که در بازداشت بودم مرتب به سرم ضربه می‌زدند	چه زمانی این اتفاق روی داد؟ کجا این اتفاق روی داد؟ چگونه شما را به آن‌جا بردند؟ آیا به طبقه‌ی بالا رفتید یا پایین؟ چه کسی شما را به آن‌جا برد؟ آیا آزادانه می‌توانستید این سو و آن سو بروید؟ گفتید که شما را زدند - چه کسی این کار را کرد؟ آیا برای زدن شما از چیزی استفاده می‌کردند؟ آیا متوجه شدید که آن وسیله را از کجا برداشتند؟ آیا به شما چیزی می‌گفتند یا از شما پرسش می‌کردند؟
در حسین وارد کردن شوک الکتریکی، از من بازجویی می‌کردند	آن‌ها چه شکلی بودند؟ آیا متوجه چیز غیرعادی در آن‌ها شدید؟ آن دفتر چه ظاهری داشت؟ آیا اثاثیه داشت؟ چه مدت در آن‌جا به سر بردید؟ آیا در مورد آن متوجه چیز خاصی شدید؟ وقتی به آن‌جا رسیدید دقیقاً چه روی داد؟ چه زمانی این امر اتفاق افتاد؟ کجا این اتفاق افتاد؟ چه کسی شما را به آن‌جا برد؟ هنگامی که به آن‌جا رسیدید چه اتفاقی افتاد؟ آیا به شما چیزی می‌گفتند یا از شما چیزی می‌پرسیدند؟ آیا آزادانه می‌توانستید این سو و آن سو بروید؟ پرسش‌ها بعداً چه اتفاقی افتاد؟ آیا در نتیجه‌ی این کار نشانه‌ای بر جای مانده است؟ این جعبه چه شکلی داشت؟ او با آن جعبه چه کار کرد؟ دقیقاً با آن جعبه به کجای بدن شما ضربه وارد شد؟

گزارش دوم می‌تواند به طریقی کامل‌تر هم بشود، هرچند که به دلایل بسیاری، گزارشی دقیق است. در این گزارش به شاهدان احتمالی اشاره‌ای نشده است - برای مثال، نمی‌دانیم که به هنگام دستگیری خوزه در خانه‌اش، کسی او را دیده است یا نه؟ توصیف شرایط بازداشت کلی است و می‌توان به جزئیات بیشتری اشاره کرد. در این گزارش اشاره به این مطلب نشده است که آیا خوزه اجازه داشته با وکیل یا خانواده‌اش ملاقات کند، آیا در هر مرحله از بازداشت تحت معاینه‌ی پزشکی قرار گرفته است، و آیا در مورد این سوء رفتار به هیچ مقام رسمی شکایت کرده است، هیچ اطلاعاتی نیز در مورد آنچه در فاصله‌ی میان دومین بازجویی و آزادی وی رخ داده است، وجود ندارد. مهم‌ترین که اگر دقت کنید متوجه می‌شوید که ماریا برخی مطالب را از قلم انداخته است. خوزه ساعت ۵ صبح دستگیر شده، اما ساعت ۷ صبح به پاسگاه پلیس رسیده است. از آن جا که ماریا بومی نیست، این پرسش به ذهن‌اش خطور نکرده که فاصله خانه‌ی خوزه تا پاسگاه پلیس چه قدر بوده است. در واقع فقط سه خیابان. بنابراین در فاصله‌ی میان ۵ صبح تا ۷ صبح چه روی داده است؟ ماریا کلید دیگری را نیز نادیده گرفته است - ضرب‌دیدگی و کبودی پشت خوزه و ناحیه‌ی کلیه‌ها و شکایت او از درد به هنگام ادرار کردن. حتی برای یک فرد عادی و غیرمتخصص نیز ارتباط برقرار کردن میان این علائم و گزارش خوزه از ضربه زدن به سرش و شوک الکتریکی به ناحیه‌ی سینه، جای پرسش دارد. و این که خوزه این رفتارها را به منزله‌ی تنها سوء رفتارهای اعمال شده بر وی در پاسگاه پلیس گزارش می‌دهد. به نظر می‌رسد که خوزه پیش از برده شدن به پاسگاه پلیس به محل دیگری برده شده و در آن جا به شدت مورد ضرب و شتم و مشتم و لگد قرار گرفته است، به ویژه در ناحیه‌ی کلیه‌ها. با توجه به عدم هماهنگی زمانی معلوم می‌شود که سوء رفتار دیگری نیز در کار بوده است، اما خوزه یا ذکر آن را از یاد برده یا در مقایسه با آنچه در پاسگاه پلیس بر سرش آمده، آن را کم‌اهمیت تلقی کرده است. ماریا باید در مراحل اولیه‌ی مصاحبه، پرسش‌های دقیق‌تری طرح می‌کرد، به عبارتی این پرسش را طرح می‌کرد که در پاسگاه پلیس چه روی داد و نه این که بعد از این که او را از خانه بردند چه روی داد، یا این که صرفاً بپرسد که بعداً چه روی داد.

۲-۲- محیط‌های خاص

نمونه‌ها و پرسش‌هایی که در بخش قبل و بر مبنای اطلاعاتی الگووار ارائه شد، صرفاً سوء رفتار را در اماکن پلیس و در زندان‌های کوتاه‌مدت رسمی بررسی می‌کند، چرا که اظهارات و ادعاهایی که در این موارد دریافت می‌شوند رایج‌ترین و شایع‌ترین نوع این ادعاها هستند. هر چند که اکثر رهنمودها و عناصر کلی برای دیگر محیط‌ها نیز کاربرد دارند، اما باید بدانید که همه‌ی آن‌ها به جا و مناسب نیستند. هنگامی که خود را مهبیای بازدید از نوع دیگری از زندان می‌کنید، یا مهبیای مصاحبه‌ای می‌شوید که به محیط دیگری جدا از محیط توصیف شده‌ی قبلی ربط دارد باید در مورد تفاوت‌های نحوه‌ی پرسش‌گری تأمل کنید.

نمونه‌هایی از **مراکز مربوط به بازداشت بلندمدت** می‌تواند شامل زندان‌ها (هم برای زندانیان محکوم و هم متهم)، مکان‌هایی که زندانیان در انتظار محاکمه در آن به سر می‌برند (و گاهی برای مدتی بسیار طولانی) و زندان‌های مخصوص نگهداری کودکان باشد. در چنین مراکزی اگر توجه شما به رفتارهای درون چنین نهادهایی جلب شود (به جای وقایعی که پیش از زندانی شدن روی داده است)، بعید است که به مسائل مربوط به دستگیری و آدم‌ربایی بپردازید. در عوض، لازم است تا پرسش‌های دقیقی در مورد شرایط زندان، نظام حاکم بر آن، ارتباط میان نگهبانان و سوء رفتار طرح کنید. با توجه به این وضعیت، نوع پرسش‌های شما باید شبیه پرسش‌های ماریا باشد،

پرسش‌هایی در این مورد که پس از بُردن خوزه از سلول‌اش چه روی داد. شما باید در مورد امکان سوءرفتار گروهی، یا توسل افراطی به زور یا خشونت در واکنش به مسائل انضباطی‌ای چون شورش نیز آماده باشید.

همچنین نباید فراموش کنید که نهادهایی همچون زندان، منبع اصلی اظهارات و ادعاهای مربوط به رویدادهایی است که پیش از زندانی شدن روی داده‌اند، به ویژه سوءرفتار پلیس. این امر به ویژه در مورد زندانیان تازه‌وارد صدق می‌کند، چرا که این نخستین بار است که آنان به حد کافی احساس امنیت می‌کنند تا در مورد تجارب‌شان صحبت کنند. برای اطلاع بیشتر در این مورد به بخش اول، فصل ۳-۴ و ۳-۵ مراجعه کنید.

در محیط‌های مراقبتی غیرتنبیهی نظیر خانه‌ی سالمندان، مراکز نگهداری کودکان یا مراکز روانی، بار دیگر کانون توجه شما باید شرایط و محیط‌های کلی مربوط به کادر سرپرستی و سوءرفتارها باشد. در چنین محیط‌هایی، سوءرفتار ممکن است به شکل سوءرفتارهای جسمی یا جنسی باشد، اما شاید شامل شکل‌های متنوعی از سوءرفتارهای روانی نیز باشد. به یاد داشته باشید که بهترین شیوه‌ی مصاحبه با کودکان، استفاده از فردی است که دست‌کم تجاربی در کار با کودکان دارد. روش رایج در مورد اکثر مراکز روانی که بسیار هم مجادله‌برانگیز است، استفاده از لباس‌های مهارکننده برای افراد مقیم در چنین مراکزی است.

در مراکز نظامی، مسائل ممکن است از نظام انضباطی که اغلب بسیار سختگیرانه است، ناشی شود. در چنین مواردی این احتمال وجود دارد که شما ادعاهای مربوط به تنبیه‌هایی را بررسی کنید که سوءرفتار تلقی می‌شود، نظیر حبس انفرادی یا محرومیت از برخی مزایا. به یاد داشته باشید که نه فقط در مورد خود تنبیه، نحوه‌ی اجرای آن، مدت آن، دفعات آن و غیره تحقیق کنید، بلکه در مورد فرایندی که چنین تنبیه‌ها و تدابیر انضباطی را تعیین کرده است نیز تحقیق کنید. علت محتمل دیگر این کار شاید تسامح رسمی نسبت به قلدری در نیروهای مسلح باشد که در برخی موارد به سوءرفتار می‌انجامد. به ویژه در این مورد اهمیت دارد که جزئیات ثبت شود، جزئیاتی مربوط به شکل دقیق این قلدری، دفعات و شدت آن، تعداد افرادی که در این کار سهیم بودند، گستره‌ی اعمال آن، اثرات فیزیکی و روانی‌ای که بر قربانی به جا گذاشته است و هرگونه نشانی از تسامح رسمی نسبت به این رفتار.

در بازداشتگاه‌های اتباع خارجی، مسئله شاید از سوءرفتار نسبت به خارجی‌ها از سوی مقامات محلی یا دیگر مقامات ناشی شده باشد (که کلاً باید به همان شیوه‌ای به آن پرداخت که به دیگر اشکال بازداشت کوتاه‌مدت پرداخته شد)، اما باید توجه بیشتری به روند اخراج افراد به کشورهای مبذول شود که در آن‌ها خطر شکنجه شدن‌شان می‌رود. در چنین مواردی شما باید هر مرحله از اخراج را به دقت بررسی کنید و رونوشت‌هایی از تصمیم‌های مربوط به این اخراج را به دست آورید. همچنین باید با افراد در مورد دلایل ترس‌شان از احتمال شکنجه شدن، گفت‌وگو کنید تا دلایل قانع‌کننده‌ای در جهت ممانعت از اخراج آن‌ها در دست داشته باشید. باید در مورد هرگونه شکنجه‌ی اعمال شده در مورد مصاحبه‌شونده یا خویشاوندان نزدیک وی و نیز تهدیداتی که به آن‌ها شده و هرگونه دلیل دیگری برای آن‌که نشان دهد فرد در معرض خطر است، نیز پرسش کنید. به یاد داشته باشید که باید بر خطر فعلی و نه خطر قبلی تمرکز کنید.

در مورد آدم‌ربایی‌ها، ناپدیدشدگی‌ها و اعدام‌های غیرقانونی، کلاً قرار نیست که با خود قربانی مصاحبه کنید، بلکه بیش از آن می‌توانید با اقوام یا آشنایان نزدیک او گفت‌وگو کنید. شما باید بیشتر به شرایط پیرامون ناپدید شدن فرد، شیوه‌ی کار آدم‌ربایان و به ویژه شناسایی شاهدان توجه کنید؛ شاهدانی که می‌توانند اطلاعاتی را نه فقط در مورد

شرایط دستگیری، بلکه همچنین در مورد شرایط دستگیری قربانی در آن زمان، ارائه دهند. محل پیدا شدن جسد قربانی اهمیت بسیار زیادی دارد، چرا که به کمک آن می‌توانیم نشانه‌های جراحات در بدن قربانی طی بازداشت را شناسایی کنیم.

به هنگام جمع‌آوری اظهارات و ادعاها در اردوگاه‌های پناهندگان و آوارگان داخلی باید ادعاهای مربوط به بدرفتاری‌های پیش از ورود به اردوگاه و نیز داخل اردوگاه را جمع‌آوری کنید. اهمیت بسیاری دارد که گزارشی دقیق در مورد عوامل وقایع ادعایی تهیه شود و باید در یافتن هویت آن‌ها بسیار دقیق و موشکافانه عمل کرد. این حکم همچنین شامل ادعاها و اظهاراتی می‌شود که به مناطق جنگی مربوط‌اند.

۵. مدارک

ارائه‌ی اطلاعات و ادعاهایی قوی و مستدل صرفاً به معنای ارائه‌ی گزارش فرد از آنچه بر سرش آمده است، نیست. بلکه همچنین متقاعد کردن دیگران از صحت این اطلاعات است. اهمیتی ندارد که فرد در مصاحبه تا چه حد به نظر شما صادق و قابل اعتماد می‌رسد، بلکه آنچه اهمیت دارد جمع‌آوری حداکثر مدارک مستدل و ممکن است. برای این کار چندین دلیل وجود دارد:

- اگر قربانی نتواند مدارکی به دادگاه ارائه دهد، دیگران فرصت مشاهده‌ی رفتارهای وی را آن‌گونه که شما مشاهده کرده‌اید نخواهند داشت. به عبارت دیگر شما باید گام‌هایی برای متقاعد کردن دیگران در این مورد که قربانی صادق است، بردارید.
- دوم آن‌که تمامی روش‌های تحقیق، چه داخلی و چه بین‌المللی، به شدت نسبت به ادعاهای جعلی نگران‌اند، به ویژه در موقعیت‌های حساس سیاسی. از همین رو هرچه مدارک بیشتری ارائه دهید، تردیدهای آن‌ها نسبت به صحت ادعاها کم‌تر خواهد شد.
- و سرانجام این‌که، روند دادرسی قضایی و نیمه‌قضایی نمی‌تواند صرفاً براساس اتهام، تعیین جرم کند، حال خواه عامل جرم دولتی باشد خواه غیردولتی. این امر به این معنا است که یک پرونده در صورت نداشتن مدارک مستدل به توفیق نخواهد رسید.

مدارک می‌توانند شکل‌های مختلفی داشته باشند: گزارش پزشکی، ارزیابی روانی، اظهارات قربانی، اظهارات شاهد و دیگر شکل‌های مدارک سوم شخص نظیر شهادت کارشناس پزشکی یا هر کارشناس دیگری، یا مدارک بی‌طرفانه‌ای مبنی بر اعمال شکنجه‌های گسترده در شرایط مربوط به آن. به عبارت دیگر، هر آن‌چه که به تأیید و اثبات ادعاها کمک کند.

۵-۱- مدارک پزشکی

روش‌های فنی برای پرسنل پزشکی‌ای که معاینات جسمی یا روانی بر قربانیان ادعایی شکنجه انجام می‌دهند، در شماری از کتاب‌ها و کتابچه‌های تخصصی آمده است (به پیوست ۲ مراجعه کنید)، از همین رو ما در این کتاب به آن‌ها نمی‌پردازیم. با این حال، برای کسی که قصد دارد در مورد شکنجه یا سوءرفتار، اظهارات و ادعاهایی را گزارش دهد، لازم است تا نسبت به برخی موضوعات مطلع باشد، از جمله اهمیت مدارک پزشکی، مشکلاتی که عنوان می‌کند و برخی تدابیر بسیار اساسی‌ای که باید به منظور ثبت چنین مدارکی اتخاذ شوند، البته در صورتی که نتوان قربانی را برای معاینه نزد متخصص پزشکی برد.

مدارک پزشکی احتمالاً مهم‌ترین نوع مدارکی است که می‌توانید به دست آورید، مدارکی که موجب تقویت گواهی شهود می‌شود. ندرتاً مدارک پزشکی می‌توانند حکم قطعی صادر کنند (به عبارتی قطعیت شکنجه را ثابت کنند)، زیرا:

- بسیاری از اشکال شکنجه، آثار بسیار اندکی برجای می‌گذارند، و حتی تعداد بسیار کم‌تری از آن‌ها آثار درازمدت جسمی برجای می‌گذارند.
- اغلب این احتمال وجود دارد که علائم و جراحاتی که ادعا می‌شود ناشی از شکنجه‌اند، ناشی از عوامل دیگری باشند.

کاری که مدارک پزشکی می‌توانند انجام دهند، نشان دادن این نکته است که جراحات یا الگوهای رفتاری ثبت شده در مورد قربانی، با شکنجه‌ی توصیف شده هم‌هانگ است (می‌تواند ناشی از آن باشد). وجود مجموعه‌ای از مدارک جسمانی و روانی منطبق با ادعای طرح شده ارزش کلی مدارک پزشکی را تقویت می‌کند.

چه معاینات جسمی و چه معاینات روانی باید از سوی پرسنل متخصص پزشکی انجام گیرد، و این صرفاً به دلیل ضرورت وجود دانش فنی برای این کار نیست بلکه به این دلیل است که اگر قرار باشد این گزارش‌ها به دادگاه ارائه شوند لازم است که متخصصانی صلاحیتدار این گزارش‌ها را تهیه و تفسیر کرده باشند. باین حال نه به این معنا که شما علائم جسمانی یا رفتاری قابل توجهی را که طی مصاحبه متوجه شده‌اید، نباید ثبت کنید - برعکس این کار بسیار مفید است، به ویژه زمانی که امکان انجام معاینات فوری وجود نداشته باشد. طرح پرسش‌های دقیق از مصاحبه‌شونده و ثبت جزئیات نحوه‌ی رفتار با او درست به اندازه‌ی ثبت آثار جسمانی و روانی ارزشمند است، همچنین صحبت با شاهدی نظیر همسر می‌تواند بسیار مفید باشد، به ویژه برای درک این مطلب که قربانی پس از شکنجه چه وضعیتی داشته و آیا تغییری در رفتارش مشاهده شده است یا خیر.

به هنگام جمع‌آوری مدارک پزشکی، این نکته اهمیت دارد که به تفاوت میان پزشکی درمانی (درمان‌کننده‌ی نشانه‌های بیمار) و پزشکی قانونی توجه شود. هدف از پزشکی قانونی تعیین علت و منشاء جراحات‌ها است، و این حوزه از علم پزشکی، حوزه‌ای تخصصی است.

در بسیاری از کشورها، هر دو نقش پزشکی درمانی و پزشکی قانونی را متخصصان بهداشت دارند، اما در صورت امکان بهتر است از کمک کسی بهره بگیرید که با مهارت‌های پزشکی قانونی و با تفاوت‌های این دو آشنا باشد.

۵-۱-۱- مدارک مربوط به وضعیت جسمی

اگر درست در همان زمان به پزشک دسترسی ندارید، لازم است مدارک قابل رؤیت مبنی بر سوء رفتار ثبت شود، البته صرفاً پس از کسب رضایت از فرد و تصریح این نکته که شما پزشک نیستید و ممکن است نتوانید امکان درمان فوری را برای وی فراهم کنید. در بازداشتگاه هرگونه مشاهده‌ای طی مصاحبه‌ای کوتاه انجام می‌گیرد، حال آن که در فضای بیرون از بازداشتگاه شاید مصاحبه شونده بتواند تا حدودی لباس‌اش را درآورد و حرکت کند و این امکان که جزئیات دقیق‌تری ثبت شود، آسان‌تر است.

علائم ظاهری ممکن است تنها ظرف چند روز پس از وارد شدن جراحات قابل رؤیت باشند، اما حتی در موارد تازه‌تر و اخیرتر هم لازم است که به دنبال علائم گشت. تا حد ممکن اطلاعات را ثبت کنید. به یاد داشته باشید که نبود جراحات قابل رؤیت به معنای عدم سوء رفتار نیست. به موارد زیر توجه نشان دهید:

- هرگونه جراحات قابل رؤیت اعم از ورم، ضرب‌دیدگی، بریدگی، خراشیدگی یا سوختگی.
- هرگونه مشکل فرد در حرکاتی نظیر راه رفتن، از پله‌ها بالا رفتن، نشستن یا ایستادن به مدتی طولانی، خم کردن یا بالا بردن بازوها.
- هرگونه تغییر شکل یا تغییر حالت کمر یا دست و پا.

چگونه یافته‌هایتان را ثبت کنید:

- به محل، اندازه، شکل، رنگ و نوع (بریدگی، کبودی، سوختگی و غیره) جراحات توجه کنید.
- [برای اندازه‌گیری محل جراحی] در صورت امکان از یک خط‌کش استفاده کنید، در غیر این صورت اندازه‌ی تقریبی آن را با مقایسه با یک شیء معمولی بسنجید (اما از استفاده از اشیایی که در اندازه‌های مختلف وجود دارد، نظیر پرتقال، اجتناب کنید).
- اگر تعداد جراحات زیاد است، آن‌ها را بر روی طرح‌واره‌ی بدن انسان مشخص کنید.
- عکس‌ها، حتی عکس‌های غیرحرفه‌ای هم می‌توانند برای بررسی بعدی کارشناسان مفید باشند. حالت مطلوب این است که یک عکس روشن و شفاف از وضعیت کلی جراحات و عکس از فاصله‌ی نزدیک از هر جراحی خاص گرفته شود. در این عکس‌ها باید مبنایی برای اندازه‌گیری و ترجیحاً یک خط‌کش موجود باشد، اما حتی یک شیء معمولی مثل جعبه‌ی کبریت نیز می‌تواند همین نقش را ایفا کند. اشاره به زمان نیز حائز اهمیت است. در صورت امکان بعداً از یک عکاس حرفه‌ای استفاده کنید.
- ظاهر جراحات‌ها را به دقت و تا حد ممکن تشریح کنید. برای مثال، «کبودی بنفش‌رنگ و دایره‌ای شکلی به قطر ۴ سانتی‌متر روی بازوی راست (به سمت خارج) ۱۰ سانتی‌متر بالاتر از آرنج».
- از مصاحبه‌شونده بخواهید نابهنجاری در حرکت یا در حالات بدن را نشان دهد.
- در مورد سیر علائم از زمان واقعه، پرسش کنید. برای مثال پاسخ شاید این چنین باشد: «هفته‌ی گذشته نمی‌توانستم بازوهایم را تا ۹۰ درجه بالا بیاورم، اما حالا می‌توانم آن‌ها را بالای سرم ببرم. هنوز نمی‌توانم مچ دستم را کاملاً حرکت دهم و دستم هنوز بی‌حس است.» چنین اظهاراتی کلمه کلمه باید نقل شوند.

از این رهنمودها می‌توان در صورت معاینه‌ی یک جسد نیز استفاده کرد. در چنین مواقعی شرایط و موقعیتی که جسد در آن پیدا شده، باید ثبت شود (برای مثال، در کجا قرار گرفته بود، نوع سطحی که روی آن قرار گرفته بود، این‌که آیا هوا بسیار سرد بوده یا گرم، این‌که هوا یا محل قرارگرفتن جسد به طور محسوس مرطوب بوده است)، همه‌ی این‌ها می‌تواند به کارشناس پزشکی قانونی کمک کند تا تصمیم بگیرد که آیا این شرایط می‌تواند موجب پدید آمدن علائمی در جسد شده باشد یا خیر.

۵-۱-۲- مدارکی مربوط به وضعیت روانی

حتی شدیدترین شکنجه‌ها (اگر ماهرانه اعمال شده باشند) ممکن است هیچ اثر جسمانی برجای نگذارند، اما آثار روانی عمیقی برجای گذارند. به ویژه هنگامی که قربانی تحت شکنجه‌های عمدی و روانی قرار گرفته باشد، نظیر حبس پیوسته‌ی انفرادی، تحقیرهای مذهبی یا جنسی یا تهدید به مرگ یا تهدید به آسیب رساندن به خانواده‌ی قربانی]. هر چند که بررسی روانی فرد باید صرفاً از سوی یک کارشناس انجام شود، اما مشاهدات یک فرد عادی (غیرحرفه‌ای) در مورد رفتار و برخورد قربانی به همراه اظهارات ذهنی او در مورد خودش (برای مثال، کابوس‌ها و افکار مبتنی بر خودکشی) باید مورد توجه قرار گیرد و بعدها از سوی یک کارشناس مورد تفسیر قرار گیرد.

نشانه‌های زیر ممکن است مشهود یا از سوی مصاحبه‌شونده بازگو شده باشد. خواب‌ها یا یادآوری‌های گذشته می‌توانند منشاء آن را نشان دهند. فکر کردن به رویدادهای دردناک که به‌طور سرسختانه‌ای در ذهن تکرار

می‌شوند، برای مثال، با یادآوری خاطرات دردناک مکرر و مزاحم در مورد آن وقایع، خواب‌های عذاب‌آور و تکراری در مورد آن وقایع، رفتارها یا حساسیت‌های ناگهانی‌گویی که این وقایع دردناک تکرار شده‌اند (فلاش‌بک‌ها).

● افسردگی شدید به هنگام قرارگرفتن در معرض رویدادهایی که نماد آن شکنجه‌ها یا شبیه جنبه‌هایی از آن هستند و معمولاً با پرهیز سرسختانه از محرک‌هایی بروز می‌یابد که با آن ضربه روحی یا آزارهای احساسی و کلی ارتباط دارند.

● نشانه‌های برانگیختگی‌های فزاینده همچون دشواری در به خواب رفتن، تندخویی یا فوران خشم و عدم تمرکز. مصاحبه‌گر ممکن است متوجه بی‌قراری، اضطراب یا واکنش‌های ناگهانی و افراطی شود.

از آن جایی که اکثر نشانه‌های روانی، نشانه‌هایی ذهنی‌اند، به دست آوردن مدارک موثق از خانواده یا دوستان مفید خواهد بود، نظیر: «او فریادزنان از خواب می‌پرد و در طول شب عرق می‌کند، آن هم به همراه این کابوس که شکنجه می‌شود»، یا «خیلی زود از کوره درمی‌رود. پیش از دستگیری آدم آرام و خونسردی بود»، یا «همیشه از عبور کردن از محلی که در آن‌جا دستگیر شده است اجتناب می‌کند».

۵-۲- اظهارات فردی که ادعای تسلیم کرده است

یک اظهارنامه‌ی کتبی که وقایعی را توصیف می‌کند و به امضای قربانی یا فرد دیگری که ادعایی را طرح کرده رسیده است، باید در هر جای ممکن، یعنی محیطی غیربازداشتی، تهیه شود. این اظهارنامه‌ی کتبی در تمامی شرایط ضروری نیست، اما در تمامی مراحل رسیدگی به افزایش وثوق و اعتبار ادعاها کمک می‌کند. به علاوه فقدان چنین اظهارنامه‌ی کتبی‌ای بر شیوه‌های در دسترس شما تأثیر می‌گذارد و شاید حتی مانع از شروع روند دادرسی شود.

اظهارات باید به دقت وقایع شکنجه و وقایعی را که به شکنجه یا رویدادهای پس از آن منجر شده است، شرح دهد. برای چنین اظهاراتی هیچ قالب خاصی وجود ندارد، بلکه باید تا حد ممکن اطلاع‌دهنده باشد. نوع جزئیاتی که ترجیحاً بهتر است درج شود، در بخش دوم فصل چهار آمده است.

لازم نیست که این اظهارات به دست خود فرد اظهارکننده نوشته شود — بلکه ممکن است از سوی مصاحبه‌گر نوشته شده باشد، یا ترجیحاً تایپ شده باشد و سپس فرد آن را بخواند یا در صورت بی‌سواد بودن او برای وی خوانده شود تا وی آن را تصدیق و تأیید کند. اما در هر حال باید امضا یا انگشت زده شود. اگر قرار باشد از این اظهارات در مراحل دادرسی استفاده شود، باید هم دارای امضا و درج تاریخ از سوی فرد اظهارکننده باشد و هم از سوی مصاحبه‌گر، و در صورت امکان یک شاهد نیز باید زیر این اظهارات را امضا کند و تاریخ بزند.

سازمان‌ها معمولاً به منظور ثبت این نوع اظهارات، پرسش‌نامه‌های خاصی دارند که اطلاعات لازم در آن‌ها قید شده است و به همین منظور از افرادی که ادعایی را طرح می‌کنند می‌خواهند تا این پرسش‌نامه را پُر کنند.

از آن جایی که شکنجه اغلب در خفا صورت می‌گیرد، به دشواری می‌توان شهادتی بر آن یافت. و آن جایی هم که شهادتی باشد، معمولاً از سخن گفتن از آن چه دیده است سر باز می‌زند، زیرا ممکن است عواقب این کارگريانش را بگیرد، یا ممکن است یادآوری آن تجارب برای وی بسیار دردناک باشد. باین حال، آن جایی که شاهدانی باشند و بخواهند اظهاراتی در مورد آن چه دیده‌اند بیان کنند، این امر به طور قابل توجهی به اعتبار ادعاها و اظهارات می‌افزاید و نیز جزئیات جدیدی را طرح می‌کند که قربانی یا فرد اظهار کننده ممکن است قادر به ارائه آن‌ها نباشند. همچنین می‌تواند به بازسازی ارتباط زمانی رویدادها و قرار دادن آن‌ها در بافت خاص خودش یاری رساند. هدف از اظهارات شاهد، کمک به درک دقیق آن چیزی است که روی داده است، و از همین رو باید تا حد ممکن دقیق باشد.

شاهدان مفید صرفاً شاهدانی نیستند که شاهد شکنجه بوده‌اند.

- افرادی که در زمان دستگیری قربانی، حضور داشته‌اند می‌توانند اطلاعات ارزشمندی در مورد هویت عاملان، شیوه رفتار با قربانی به هنگام دستگیری، و شرایطی که در آن زمان فرد را بازداشت کرده‌اند، ارائه دهند. و این به ویژه زمانی اهمیت می‌یابد که قربانی مُرده است، اما جسد علائم شکنجه را نشان می‌دهد و دولت نیز ادعا می‌کند که او هرگز بازداشت نشده یا جراحات وارده بر او از سوی مأموران نبوده است.
- اگر فردی می‌داند که قربانی پیش از دستگیر شدن مورد تهدیدهای تلفنی یا پیام‌های تهدیدآمیز قرار داشته، باید گزارش دهد.
- هم‌بندی‌های فرد می‌توانند تأیید کنند که قربانی را برای بازجویی بردند و وضعیت او را پیش و بعد از بازجویی تشریح کنند یا تأیید کنند که او بعد از بازجویی، دیگر بازنگشت. آن‌ها می‌توانند در مورد صداهایی که شنیدند نظیر جیغ و فریاد یا مشاهده‌ی لکه‌های خون یا در مورد شکنجه‌هایی که دیده‌اند شهادت دهند. آن‌ها می‌توانند در مورد شکنجه‌ی خودشان یا مشاهده‌ی شکنجه‌ی دیگران شهادت دهند و این می‌تواند به تأیید این مطلب که شکنجه در مکان مورد نظر انجام می‌شده و یا فلان مأمور یا نگهبان از پیش در شکنجه دخالت داشته است، کمک کند. همچنین می‌تواند به اثبات این الگوها کمک کند، برای مثال، پلیس در پاسگاه همواره قربانی را به فلان دفتر واقع در فلان طبقه می‌برد و نگهبانان همواره بعد از تغییر پرسنل قربانی را به محل خاصی در زندان می‌برند که در آن‌جا همواره سوء رفتار اعمال می‌شود.
- پزشکی که زندانی را درست پس از شکنجه معاینه کرده باشد، می‌تواند مدارک مهمی در اختیار شما قرار دهد.

بهترین راه برای شناسایی احتمالی شاهدان وقایع نگاری رویدادهایی است که بر قربانی رفته است، و پرسش این که آیا در هر مرحله کسی حضور داشته است یا خیر: در زمان دستگیری، به هنگام ورود به مرکز مورد نظر یا مکانی که فرد را در آن نگاه داشته‌اند؛ آیا سلول مشترک بوده یا در سلول‌های مجاور کسی بوده است، آیا کسی بُردن قربانی را به منظور شکنجه شدن دیده یا شاهد خود واقعه بوده است، یا این که جراحات و بیهوشی ناشی از آن را دیده است؛ و آیا کسی تجارب مشترکی با فرد مزبور را از سرگذرانده است. در صورتی که قربانی به دلیل فوت، یا ناپدید شدن و یا همچنان در حبس به سر بردن، قادر به طرح ادعاها و اظهارات نیست، آیا خویشاوند، همسایه یا فردی بومی می‌تواند شاهدان احتمالی را معرفی کند یا حتی خود اطلاعات مفیدی ارائه دهد.

فراموش نکنید که اصول رضایت آگاهانه (به بخش اول، فصل ۲-۳ مراجعه کنید) علاوه بر قربانیان برای شاهدان نیز باید به کار گرفته شود. و این حکم به ویژه زمانی که اظهارات کتبی ثبت می شود، صدق می کند. در مورد گفت وگوهای غیررسمی با شاهد احتمالی ای که قصد ندارید به او استناد کنید، پرداختن به جزئیات ضرورت ندارد و به شرایط بستگی دارد. با این همه به یاد داشته باشید که از فرد بدون رضایت اش نام نبرید.

شهادت نامه ی شهود باید مانند اطلاعات ثبت شده از مدعی شکنجه، توسط شهود و شخص مصاحبه کننده تاریخ زده و امضا شود.

۵-۴- مدارک و قرائن دیگر

هیچ فهرست پیشنهادی در مورد انواع دیگر مدارکی که تقویت کننده ی اظهارات باشد وجود ندارد. نوع مدرکی که می خواهید به آن توسل کنید تا حد زیادی بستگی به اظهاراتی دارد که در صدد اثبات شان هستید و لازم است که بنا به مورد تعیین شوند. شما باید بکوشید از یک سو مدرکی را که تقویت کننده ی موردی خاص است و از سوی دیگر مدرکی عینی ارائه دهید، مدرکی که بتواند به شما کمک کند تا نشان دهید که تا چه حد ادعاها و اظهارات با تصویر کلی مطرح شده هماهنگ هستند. لازمی این کار خلاقیت است و امکانات آن گسترده است. نمونه هایی از دیگر انواع مدارک شامل موارد زیر هستند:

● **گزارش رسانه ها:** باید از چنین مدرکی با احتیاط استفاده کرد و در کل برای طرح شکایت ناکافی است، اما می تواند به منزله ی مدرکی مستقل در مورد روی دادن یک واقعه یا اشاره به موقعیتی کلی بسیار مفید واقع شود.

● **گزارش کارشناسان:** این گزارش ها به ویژه می تواند شامل گزارش های پزشکی، پزشکی قانونی، گزارش های پرتاب شناسی گلوله، یا هر شکل دیگری از گزارش ها یا تحقیقات کارشناسانه باشد.

● **گزارش ها یا اظهارات رسمی:** می توان به گزارش ها و یافته های حاصل از تحقیقات خاص داخلی و بازدیدهای نهادهای بین المللی چون گزارشگر ویژه ی سازمان ملل یا نمایندگانی از هیئت اروپایی منع شکنجه (CPT) مراجعه کرد، تا بدین ترتیب بتوان به منبع رسمی تر اطلاعات دست یافت. همچنین می توان از قطعنامه هایی که سازمان های بین المللی صادر می کنند تا نگرانی شان را از وضعیت یک کشور ابراز کنند، بهره گرفت؛ قطعنامه هایی نظیر قطعنامه ی کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل، مجمع عمومی سازمان کشورهای آمریکایی (OAS) یا پارلمان اروپا. در مورد پناهندگان نیز، کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل می تواند اطلاعات ارزشمندی ارائه کند. وزارت امور خارجه ی آمریکا نیز سالانه گزارش هایی در مورد حقوق بشر در سراسر جهان ارائه می کند.

● **مدرکی در مورد اعمال شکنجه در کشور یا منطقه ی مورد بحث:** چنین اطلاعاتی به اعتبار اظهارات و ادعاها می افزاید، زیرا نشان می دهد که در مورد برخی رفتارها که شکایاتی در موردشان طرح شده است، سابقه و پیشینه ای وجود دارد. این مدارک به ویژه در مواردی به کار می آید که هدف ممانعت از اخراج فرد به کشوری

است که خطر شکنجه‌ی وی وجود دارد – هرچند که فرد باید ثابت کند شخصاً در معرض خطر است، اما آسان‌ترین است که معلوم شود شکنجه در کشور مورد نظر رایج و متداول است.

چنین اطلاعاتی به راحتی در گزارش‌های سازمان‌های غیردولتی یافت می‌شود. اما ارزش این گزارش‌ها بسته به اعتبار سازمان مورد نظر متفاوت خواهد بود. گزارش‌هایی که قصد دارند تا در مورد وضعیت یک کشور هیاهو به راه اندازند، چندان ارزشی ندارند؛ در مورد گزارش سازمان‌های غیردولتی ملی نیز باید محتاط بود زیرا اگرچه آن‌ها برخورد نزدیکی نسبت به یک موقعیت دارند، اما در عین حال چندان بی‌طرف نیستند. البته اگر این‌ها تنها گزارش‌های موجود باشند، باید آن‌ها را ارائه کرد. اما بهترین حالت این است که گزارش‌های سازمان‌های غیردولتی بزرگ بین‌المللی را انتخاب کنیم (البته در صورتی که چنین گزارش‌هایی موجود باشند) چرا که به دلیل دقت و اعتبارشان مورد احترام و تأیید عمومی‌اند – و سپس به منزله‌ی مکمل، از گزارش‌های سازمان‌های غیردولتی کوچک‌تر و داخلی استفاده کنیم.

● **تحقیقات خاص:** اگر قصد دارید تا موضوعی خاص را نشان دهید، در تحقیقات‌تان باید الگوهایی را نیز تعیین کنید. برای مثال، اگر سعی می‌کنید نشان دهید که در مورد شکنجه، نوعی تسامح دولتی وجود دارد، باید موارد و پرونده‌های بیشماری را گردآوری کنید که حکایت از این امر داشته باشند که پیگرد حقوقی انجام نگرفته است یا به‌رغم مدارک مستدل، عوامل جرم‌گناهکار شناخته نشده‌اند، یا این که باید یک کارشناس پزشکی پیدا کنید که شهادت دهد که با موارد بیشماری از جراحات حاصل از شکنجه برخورد کرده است.

● **نسخه‌هایی از تصمیم‌های داخلی:** اگر قصد دارید پرونده‌ای را به مراجع قضایی بین‌المللی تسلیم کنید تا طرح شکایت شود (بخش سوم، فصل ۳)، باید نشان دهید که فرد قربانی توان یافتن راهکاری در سطح داخلی را ندارد. به این منظور، باید نسخه‌هایی از تصمیمات داخلی (چه قضایی و چه اداری) که در این مورد اتخاذ شده است، ارائه دهید. و این شامل تمامی تصمیم‌گیری‌هایی است که رأی بر عدم تعقیب یا عدم تحقیق داده‌اند، یا نسخه‌های از دادخواست قربانی یا خانواده‌ی وی، و نیز هرگونه رأی که در دادگاه صادر شده است.

چکیده‌ی مطالب اثبات ادعاها و اظهارات

۱- اصول اولیه‌ی جمع‌آوری مدارک

به هنگام گردآوری مدارک باید:

- درصدد یافتن اطلاعاتی با کیفیت مطلوب باشید: عواملی که به کیفیت اطلاعات مربوطاند شامل منبع اطلاعات، سطح جزئیات، وجود یا عدم وجود تناقض، وجود یا عدم وجود عناصری که اظهارات را تأیید (تقویت) یا رد کند، اطلاعاتی که می‌توانند الگویی ارائه دهند و تازگی یا کهنگی اطلاعات.
- برداشتن گام‌هایی به منظور به حداکثر رساندن دقت و اعتبار اطلاعات: شما می‌توانید دقت و اعتبار اطلاعات را با انجام برخی تدابیر به حداکثر برسانید: با احتیاط‌ها و پیش‌بینی‌های کلی، با یافتن تأییدیه‌هایی برای موارد خاص چه در حین مصاحبه و چه پس از آن و با اعمال قضاوتی درست.

۲- مصاحبه با فردی که ادعاها و اظهاراتی در مورد اعمال شکنجه دارد

- مصاحبه با فردی که ادعاهایی در مورد شکنجه دارد، کاری دشوار و حساس است، اما این امر با اتخاذ برخی تدابیر و تأملات قبلی، برای دست‌اندرکاران آسان‌تر خواهد شد. شما باید پیش از انجام مصاحبه، متن اصلی را با دقت مورد بررسی و بازخوانی قرار دهید.
- طی مصاحبه باید بتوانید بین مراحل زیر توازن برقرار کنید:
- نیاز برای فراهم آوردن گزارشی مفید و [در عین حال] اهمیت رعایت نیازهای فرد مصاحبه‌شونده
- نیاز برای جمع‌آوری حداکثر جزئیات ممکن و [در عین حال] اهمیتی که عدم خط‌دهی بیش از حد به گزارش‌دار است.

پیش از شروع مصاحبه، لازم است که با توجه به ملاحظات زیر، تأملاتی را پیشاپیش در نظر بگیرید: رضایت آگاهانه؛ نحوه‌ی شروع مصاحبه؛ چه کسی باید مصاحبه کند؛ بهره‌گیری از مترجم؛ ایجاد احساس راحتی در مصاحبه‌شونده؛ نحوه‌ی برخورد با افرادی که از مصاحبه کردن می‌هراسند، انجام مصاحبه‌های گروهی در بازداشتگاه‌ها؛ توجه به موضوعات حساسیت‌برانگیز، به حداکثر رساندن صحت اطلاعات؛ بهره‌گیری از هر دو جنس [مذکر و مؤنث] در تیم مصاحبه؛ مصاحبه با کودکان. (برای اطلاعات بیشتر به متن اصلی مراجعه کنید)

۳- اطلاعاتی که باید ضبط شوند

- اطلاعات باید حاوی این مطالب باشند:
- چه کسی، چه کاری را نسبت به چه کسی انجام داده است؟

● چه وقت، کجا، چرا، و چگونه؟

اطلاعات باید:

- قربانی یا قربانیان را شناسایی کند
- عامل یا عوامل را شناسایی کند
- تشریح کند که چگونه قربانی به دست مقامات دولتی افتاده است
- توضیح دهد که قربانی کجا دستگیر یا بازداشت شده است
- شرایط حبس را تشریح کند
- نوع سوء رفتار را شرح دهد
- هرگونه واکنش رسمی به این واقعه را توضیح دهد

برای به دست آوردن جزئیات آن هم بدون سمت و سوی اضافه به محتوای گزارش، شما باید از پرسش‌های جهت‌دار اجتناب کنید- همواره با پرسش‌های کلی و صریح کار را شروع کنید (پرسش‌هایی که برای پاسخ به آن حدودی وجود ندارد، برای مثال «چه اتفاقاتی برایتان پیش آمده است؟» به جای آن‌که بپرسید «آیا شکنجه شده‌اید؟» و نسبت به جوهر اطلاعاتی که به شما ارائه می‌شود، دقیق‌تر باشید. (به مطالعه‌ی موردی رجوع کنید)

بدانید که بافت‌های متفاوت مصاحبه ممکن است رویکردهای متفاوتی بطلبد. (برای اطلاعات بیشتر به متن اصلی مراجعه کنید)

۴- مدارک

به هنگام طرح اظهارات و ادعاها باید همواره سعی کنید تا حد ممکن مدارک مستدل و محکم‌تری ارائه کنید - چرا که دیگران را، هم نسبت به صداقت خودتان و هم نسبت به صداقت قربانی متقاعد می‌کند، و تردیدهای شما و دیگران را در مورد صحت اظهارات زایل می‌کند و این امر همچنین برای برخی از شیوه‌های به خصوص آیین‌های قضایی الزامی است.

برخی از اشکال رایج مدارک عبارتند از:

- مدارک پزشکی: چه جسمی چه روانی
- اظهارنامه‌ای از سوی فردی که اظهاراتی عنوان کرده است: که یا باید یک اظهارنامه‌ی رسمی و کتبی یا به شکل پرسشنامه باشد

● گواهی شاهدان: شاهدانی را شامل می‌شود که شاهد خود واقعه‌ی شکنجه، یا شاهد دستگیری قربانی، یا شاهد وضعیت جسمانی قربانی پیش از حبس یا طی دوره‌ی حبس، یا شاهد هرگونه رفتار تهدیدآمیز از سوی مقامات (پیش از بازداشت قربانی) بوده‌اند. بهتر است که از طریق وقایع‌نگاری رویدادها به کمک قربانی، شاهدان احتمالی شناسایی شوند، به عبارتی از قربانی پرسیده شود که چه کسانی در هر مرحله از این واقعه حضور داشته‌اند (البته در صورتی که کسی حضور داشته باشد).

انواع دیگر مدارک ممکن است شامل: گزارش روزنامه‌ها، گزارش کارشناسان، گزارش‌ها و اظهارات رسمی؛ هرگونه مدرکی دال بر اِعمال شکنجه در کشور؛ تحقیقات خاص؛ نسخه‌هایی از تصمیم‌گیری‌های قضایی، ملی و اداری باشد.

ابراز واکنش به اطلاعات گردآوری شده

۱- مقدمه‌ای بر روش‌های عملی ممکن

۱-۱- اقدام در سطح بین‌المللی

۲-۱- اقدام در سطح ملی

۲- در مورد مراجع بین‌المللی بررسی گزارش‌ها از چه نکاتی باید مطلع بود و چگونه باید به آن متوسل شد؟

۱-۲- اطلاعات شما باید دارای چه ویژگی‌هایی باشد؟

۲-۲- به منظور ارائه‌ی اطلاعات به یک نهاد نظارت‌کننده، گزارش شما باید حاوی چه مطالبی باشد؟

۳-۲- ارائه‌ی اطلاعات در چهارچوب روند رسیدگی به گزارشات دولتی

۴-۲- ارائه‌ی اطلاعات به یک هیئت تحقیقاتی

۳- از چه نکاتی باید در مورد روند رسیدگی بین‌المللی به شکایات مطلع بود و چگونه باید از آن‌ها استفاده کرد؟

۱-۳- با توسل به روند شکایت فردی چه نتایجی می‌توانید حاصل کنید؟

۲-۳- مراجع رسیدگی به شکایات فردی به چه نوع شکایاتی رسیدگی می‌کنند؟

۳-۳- چگونگی روند رسیدگی به شکایت فردی

۴-۳- براساس روند رسیدگی به شکایت فردی، یک دادخواست باید شامل چه مطالبی باشد؟

۵-۳- توصیه‌هایی عملی به منظور استفاده از روند رسیدگی به شکایات فردی

۴- مراجع و روند دادرسی: سازمان ملل

۱-۴- مقدمه‌ای بر سیستم سازمان ملل

۲-۴- مراجع بررسی گزارش‌ها در درون سیستم سازمان ملل

۳-۴- روند رسیدگی به شکایات در سیستم سازمان ملل

۵- مراجع و روند رسیدگی: منطقه‌ای

۱-۵- سیستم اروپایی

۲-۵- سیستم کشورهای آمریکایی

۳-۵- سیستم آفریقایی

۴-۵- مناطق دیگر

۶- جدول‌هایی به منظور بررسی مقایسه‌ای مراجع بین‌المللی

۷- از چه منابعی می‌توانید کمک بیشتری طلب کنید؟

۱-۷- چرا ممکن است نیاز به کمک بیشتری داشته باشید؟

۲-۷- برخی منابع خاص قابل ارجاع

۱- مقدمه‌ای بر روش‌های عملی ممکن

زمانی که جمع‌آوری اطلاعات خام را به پایان رساندید، باید در مورد انتخاب بهترین مکان برای ارسال اطلاعات و نحوه‌ی ارائه‌ی آن به شکلی که نتیجه‌ی موردنظر شما برآورده شود، تأمل کنید. این فصل به شناسایی و ارزیابی شیوه‌هایی می‌پردازد که ممکن است بهره‌گیری از آن‌ها برای شما امکان‌پذیر باشد، و نیز رهنمودهایی ارائه می‌دهد مبنی بر این که چگونه از آن‌ها به نحو احسن استفاده کنید.

نخستین گام باید یافتن راهکاری در درون نظام داخلی کشور باشد، به ویژه هنگامی که اطلاعات به یک مورد فردی مربوط است. این کتاب راهنما، بنا به دلایل عملی، بر اتخاذ راهکارها درون نظام بین‌المللی متمرکز است، اما این نکته را نباید این‌چنین تفسیر کرد که نمی‌بایست از راهکارهای داخلی و ملی استفاده کرد. برعکس، دلایل بی‌شماری وجود دارند که دالّ بر استفاده‌ی حداکثر از این مدارک است:

- اگر قرار است پیشرفت‌های درازمدتی در زمینه‌ی حقوق بشر در کشوری تحقق یابد، پس اهمیت دارد که نهادهای ملی تقویت شوند.
- در صورت کارایی راهکارهای ملی، معمولاً این راهکارها در مقایسه با روند بین‌المللی که در درازمدت نتیجه می‌دهند، می‌توانند به شکایات سریع‌تر و مستقیم‌تر رسیدگی کنند.
- براساس قوانین بین‌المللی، باید به دولت‌ها فرصت داد تا نقض حقوق بشر را در کشورشان رسیدگی و برطرف کنند، چرا که آن‌ها پیش از دخالت سازمان‌های بین‌المللی مسئول چنین کاری هستند – در نتیجه، اِعمال روند دادرسی بین‌المللی در مورد شکایات فردی معمولاً مستلزم **عدم کارایی** راهکارهای ملی است (به بخش سوم، فصل ۳-۲-۲ در مورد علت این الزام مراجعه کنید) و این نخستین گام پیش از بررسی هر شکایتی است.

اقدام در سطح بین‌المللی آن جایی بیش‌ترین ضرورت را می‌یابد که:

- راهکارهای ملی در ارائه‌ی اقدامات مؤثر در مورد یک پرونده، ناتوان یا ناکارا باشند.
- هدف شما آگاه کردن جامعه‌ی بین‌المللی از وضعیت حقوق بشر در یک کشور است، خواه وضعیت کلی آن کشور باشد یا جنبه‌های خاصی از آن.

۱-۱- اقدام در سطح بین‌المللی

در سطح بین‌المللی، سازوکارها و مراجعی که می‌توانند در ارتباط با اظهارات مربوط به شکنجه و دیگر شکل‌های سوء رفتار یاری رسانند، بسیار گسترده‌اند. کانون توجه این کتاب و این بخش، آن دسته از مراجع بین‌المللی است که اطلاعات به دست آن‌ها سپرده می‌شود و وظیفه‌ی آن‌ها اظهارنظر در این مورد است که آیا دولتی براساس قوانین بین‌المللی تعهدات‌اش را انجام داده است یا خیر. از آن‌رو که مسئولیت این مراجع نظارت بر اجرای سیستم

بین‌المللی در حفاظت از حقوق بشر است - از طریق این مراجع است که می‌توان براساس قوانین بین‌المللی، تعهدات دولتی را یادآور شد تا بدین ترتیب بتوان پاسخی رسمی به اظهارات و ادعاهای مربوط به شکنجه به‌دست آورد و به راهکاری در جهت رفع نقض حقوق بشر رسید. اما نباید فراموش کنیم که منابع کمکی دیگری نیز وجود دارند که می‌توان از آن‌ها کمک‌های مشاوره‌ای، حمایتی و غیره دریافت کرد، به ویژه اگر شما در رجوع به یک روند دادرسی رسمی با مشکل مواجه‌اید. در بخش سوم، فصل ۷ به این مراجع اشاره خواهد شد.

۱-۱-۱- طیفی از روند دادرسی بین‌المللی

برای فعالیت در سطح بین‌المللی، امکانات بی‌شماری موجودند. اکنون مراجعی وجود دارند که از دل سازمان ملل بیرون آمده‌اند و می‌توانند موقعیت کشورها را در سرتاسر جهان بررسی کنند. سازمان‌های دیگری نیز فعالیت می‌کنند که از درون یک سازمان منطقه‌ای به وجود آمده‌اند و صرفاً می‌توانند در پیوند با دولت‌های آن منطقه عمل کنند. مراجعی هستند که صرفاً به موضوعات مربوط به شکنجه می‌پردازند (خاص شکنجه‌اند)، و مراجعی نیز هستند که بررسی حقوق کلی تر انسان و از آن جمله شکنجه در حوزه‌ی مسئولیت‌شان است. شیوه‌های عملکرد این مراجع می‌تواند کاملاً از یکدیگر متفاوت نیز باشد. بهترین راه برای متمایز کردن نهادهای مختلف، تعیین **خاستگاه** آن‌ها (به عبارتی چگونگی تأسیس آن‌ها) و **عملکرد**شان است.

۱-۱-۱-۱ خاستگاه این مراجع

نمی‌توان از هر مرجع در ارتباط با هر کشوری استفاده کرد. **خاستگاه** مرجع در این زمینه حائز اهمیت است، چراکه به ما می‌گوید که این مرجع در مورد چه کشورهایی می‌تواند اظهارات و ادعاها را دریافت کند. تمایز اصلی میان نهادهای معاهده‌ای و مراجع غیر معاهده‌ای است.

● نهادهای معاهده‌ای نهادهایی‌اند که براساس موافقت‌نامه‌ای حقوقی و لازم‌الاجرا میان شماری از کشورها تأسیس می‌شوند، که این موافقت‌نامه همچون یک قرارداد عمل می‌کند و معمولاً تحت عنوان معاهده شناخته می‌شود اما نام‌های دیگری نیز دارد نظیر کنوانسیون، میثاق یا منشور. هدف فعالیت نهادهای معاهده‌ای نظارت بر شیوه‌ی رعایت موافقت‌نامه از سوی دولت‌هایی است که طرف‌های آن هستند (به عبارتی پذیرفته‌اند که به آن احترام بگذارند). برای مثال، کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل تعهداتی را که دولت‌های عضو باید رعایت کنند، تعیین می‌کند و نیز نهادهای نظارتی را تحت عنوان **کمیته‌ی منع شکنجه** ایجاد می‌کند که وظیفه‌اش نظارت بر رعایت این تعهدات است. اگر قصد دارید ادعا و اظهاراتی در مورد اعمال شکنجه را به یک نهاد معاهده‌ای بفرستید، مهم‌ترین نکته‌ای که باید به خاطر بسپارید این است که باید مطمئن شوید که کشوری که در موردش این اظهارات و ادعاها مطرح شده است، به واقع طرف این معاهده باشد. زیرا که نهاد معاهده‌ای محصول یک موافقت‌نامه است و نمی‌تواند وضعیت کشورهایی را بررسی کند که طرف این موافقت‌نامه نیستند.

● **مراجع غیر معاهده‌ای** مراجعی هستند که با هدف خاص نظارت بر یک تعهدنامه تأسیس نشده‌اند. آن‌ها ممکن است یک ارگان سیاسی متشکل از نمایندگان دولتی باشند، همچون کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل یا ممکن

است مراجعی باشند که با قطعنامه‌ی (تصمیم‌گیری رسمی معمولاً از طریق رأی‌گیری) چنین ارگان‌های سیاسی‌ای ایجاد شده باشند. به این معنا که این مرجع به‌طور خودکار دارای اختیار بررسی موقعیت تمامی کشورهایی است که عضو نهاد بین‌دولتی‌اند، بدون آن‌که نیازی باشد تا این دولت‌ها موافقت کتبی‌شان را تسلیم کنند. برای مثال، کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل از طریق یک قطعنامه وجود گزارشگر ویژه‌ی شکنجه را پیش‌بینی کرد. بدین معنا که گزارشگر ویژه می‌تواند اظهارات و ادعاها در مورد هر کشوری را که عضو سازمان ملل باشد، دریافت کند و مورد بررسی قرار دهد. پس همان‌گونه که ملاحظه کردید، نهادهای غیرمعاهده‌ای می‌توانند ادعاها و اظهارات را از طیف گسترده‌تری از کشورها دریافت کنند، آن‌ها محدود به کشورهایی نیستند که موافقت‌نامه‌ی خاصی را امضاء کرده‌اند.

خاستگاه یک مرجع و نهاد قانونی می‌تواند محدود به کشورهایی نیز باشد که به طریقی تحت نظارت این مرجع‌اند. اگر مرجعی از دل یک سازمان بین‌دولتی بیرون آمده باشد، معمولاً در مورد همان کشورهایی به کار می‌رود که عضو این سازمان‌اند. و این هم مراجع معاهده‌ای و هم غیرمعاهده‌ای را دربر می‌گیرد. به عبارتی:

● هنگامی که یک سازمان بین‌دولتی، منطقه‌ای باشد، عملکرد یک مرجع را (به منزله‌ی قانونی کلی) به کشورهای همان منطقه محدود می‌کند. برای مثال، فقط اعضای سازمان کشورهای آمریکایی می‌توانند در کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر وارد شوند و نظارت دیوان آمریکایی حقوق بشر را بپذیرند. به استثنای مواردی که کشورهای مؤسس یک مرجع امکان عضویت کشورهای خارج از این سازمان یا منطقه را بدهند؛ و یک چنین استثنایی ممکن است به زودی در مورد کنوانسیون اروپایی منع شکنجه پیش‌بینی شود.

● هنگامی که مرجعی از دل یک سازمان جهانی همچون سازمان ملل بیرون می‌آید، امکانات آن به روی هر کشور عضو این سازمان در سراسر جهان گشوده است، و عملاً این یعنی به روی تمامی کشورهای جهان.

۱-۱-۲- وظیفه و عملکرد یک مرجع

بسیاری از نهادهایی که در این کتاب به آن‌ها اشاره شده است، بیش از یک وظیفه برعهده دارند. به ویژه این‌که، نباید تصور کنید که آن‌ها صرفاً ادعاها و اظهارات فردی را دریافت می‌کنند. بسیاری از مراجع به موقعیت‌های گسترده‌تری می‌پردازند، آن‌هم با هدف کسب نتایج پیشگیرانه. درک تفاوت‌های میان وظایف مختلف اهمیت بسیاری دارد، زیرا هر یک به انواع متفاوتی از اطلاعات واکنش نشان می‌دهند و راهکارهای متفاوتی ارائه می‌دهند. به این معنا، که شما از یک سو باید اطمینان حاصل کنید که اطلاعات‌تان به گونه‌ای است که این مرجع می‌تواند به آن واکنش نشان دهد و از سوی دیگر این مرجع باید قادر باشد راهکار موردنظر شما را ارائه دهد. به‌طور کلی وظایف اصلی مراجع را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد: بررسی گزارش و روند رسیدگی به شکایات.

بررسی گزارش شامل موارد زیر می‌شود:

● تأمل بر گزارش‌های دولتی: برخی از نهادهای معاهده‌ای گزارش‌هایی را دریافت می‌کنند و مورد بررسی قرار

می‌دهند که از سوی کشورهای عضو در مورد وضعیت کشورشان تهیه شده است، و نیز در مورد شیوه‌ای که این کشورها به تعهدات‌شان ترتیب اثر می‌دهند، رسیدگی می‌کنند. نهاد معاهده‌ای نظرات‌اش را در مورد گزارش و پیشنهاداتی به منظور بهبود موقعیت آن کشور ارائه می‌کند. این نظرات و پیشنهادها معمولاً علنی و رسمی‌اند.

● **نظارت:** برخی از مراجع معاهده‌ای و غیرمعاهده‌ای ممکن است از زاویه‌ای کاملاً خاص در امر نظارت فعالیت کنند. و این نظارت در مورد مبحثی خاص یا در سطح جهانی یا در سطح منطقه‌ای عمل می‌کند، برای مثال مبحثی چون شکنجه، یا خشونت علیه زنان یا وضعیت کلی حقوق بشر در کشورهای خاص. و معمولاً این فعالیت شامل دریافت و تحلیل اطلاعات هم در مورد اظهارات و ادعاهای فردی است و هم در مورد ادعاهای عمومی تا بدین ترتیب گزارشی از یک وضعیت ارائه دهد.

● **تحقیقات میدانی:** برخی از مراجع، معاهده‌ای یا غیرمعاهده‌ای، ممکن است وظیفه‌شان انجام تحقیقات در محل باشد و از کشورها به طور دوره‌ای و یا به دلایل خاصی، سرزده بازدید کنند.

روند رسیدگی به شکایات شامل موارد زیر است:

● **دریافت و بررسی شکایات فردی:** این وظیفه‌ای است که صرفاً بر دوش نهادهای معاهده‌ای است. برخلاف گزارش که در آن اظهارات و ادعاها ممکن است دریافت شوند، اما اساساً به منظور درک یک موقعیت کلی از آن‌ها استفاده می‌شود، روند رسیدگی به شکایات به یک روند قضایی و رسیدگی مبتنی بر اقامه‌ی دعوا است. براین اساس، کانون توجه به شکایت فردی است، و هدف تعیین این نکته است که آیا فلان دولت حقوقی را که به فرد یا افراد تحت معاهده اعطاء شده رانقض کرده است یا خیر. این کار به مثابه طرح دعوا در دادگاه است و درواقع روندی رسمی است به همراه مراحل معین که باید دنبال شود.

● **دریافت و بررسی شکایات دولت‌ها بر علیه یکدیگر:** براین اساس، دولت‌ها ممکن است شکایاتی علیه دیگر دولت‌ها نسبت به نقض تعهدات و مسئولیت‌های آن‌ها در قبال حقوق بشر طرح کنند. این وظیفه را هم نهادهای معاهده‌ای و هم نهادهای غیرمعاهده‌ای می‌توانند انجام دهند. این نوع روند رسیدگی به شکایات موضوع این کتاب نیست، زیرا همیاری و دخالت سازمان‌های غیردولتی را نمی‌طلبد.

جدول ۱: نگاهی اجمالی به برخی از مراجع بین‌المللی - بر مبنای خاستگاه و عملکرد

وظایف			خاستگاه				مراجع	
شکایات فردی			گزارش‌دهی		جهانی	منطقه‌ای	غیرمعهاده‌ای	معهاده‌ای
اجباری	انتخابی	تحقیقات	نظارت	گزارش دولتی				
	✓	✓	؟*	✓	سازمان ملل			✓
	✓			✓	سازمان ملل			✓
	؟*			✓	سازمان ملل			✓
	؟*			✓	سازمان ملل			✓
	✓			✓	سازمان ملل			✓
		✓	✓		سازمان ملل		✓	
			✓		سازمان ملل		✓	
✓			✓			شورای اروپا		✓
		✓	✓			شورای اروپا		✓
✓		✓	✓			سازمان ایالات آمریکا		✓
						سازمان ایالات آمریکا		✓
✓		✓	✓	✓		سازمان وحدت آفریقا		✓

زیرنویس (۱): این امکان وجود دارد که پروتکل کنوانسیون اروپا در مورد منع شکنجه در آینده‌ای نزدیک به تصویب رسد و این امکان برای دولت‌های غیرعضو شورای اروپا فراهم شود که عضو این کنوانسیون شوند.

زیرنویس ۲*؟: این عملکردها ممکن است در آینده‌ای نزدیک در اختیار این مراجع قرار گیرند. برای آگاهی از جزئیات بیشتر به مباحث مراجع خاص رجوع کنید.

۱-۲- چگونه یک مرجع بین‌المللی را انتخاب کنیم

به منظور انتخاب از میان طیف گسترده‌ای از مراجع در سطح بین‌المللی، لازم است به دو مطلب زیر توجه کنیم:

- قابل دسترس بودن: کدام یک از مراجع در دسترس ما است؟

اطلاعاتی در مورد آن کشور دریافت کند، اما نمی‌تواند روند رسیدگی به شکایت فردی را فعال کند. ➤ آیا دولت شروطی بر معاهده تعیین کرده است که سبب شود تا اجرای آن در مورد پرونده‌ی شما دستخوش تغییراتی شود؟

منفی بودن پاسخ: معمولاً به این معنا خواهد بود که مرجع مزبور محصول یک سازمان بین‌الدولی است. ➤ آیا کشوری عضو این سازمان بین‌الدولی است؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، این مرجع اطلاعات و گزارش‌ها را در مورد این کشور خواهد پذیرفت. به یاد داشته باشید که مراجع غیرمعاهده‌ای سازمان ملل، در اساس اطلاعات در مورد هر کشوری در جهان را می‌پذیرد.

۱-۲-۲-۱ مناسب بودن کدام یک از این مراجع با توجه به اهداف شما مناسب‌ترین است؟

هنگامی که شما مراجعی را تعیین می‌کنید که در دسترس شما هستند، باید بدانید که از ارائه‌ی اطلاعات به آن‌ها چه چیزی می‌خواهید به دست آورید، از همین رو باید مرجع یا مراجعی را انتخاب کنید که بتوانند اهداف شما را بیش از سایرین برآورده کنند.

جدول ۲- مناسب‌ترین مراجع با توجه به اهداف احتمالی شما

اهداف احتمالی	مرجعی که بیش از همه می‌تواند این هدف را برآورده کند
اهداف کلی	
جلب توجه به یک موقعیت / کشف نقض مستمر حقوق بشر	مراجع رسیدگی به گزارش یا مراجع رسیدگی به شکایات
کوشش در ایجاد تحولات مثبت در موقعیتی کلی یک کشور	مراجع رسیدگی به گزارش یا مراجع رسیدگی به شکایات
مبارزه علیه در مصونیت ماندن عاملان از مجازات	مراجع رسیدگی به گزارش یا مراجع رسیدگی به شکایات
اهداف خاص	
اطلاعات در مورد تجاوزات	هر روند رسیدگی به شکایات
توضیح خواستن از عامل / عاملان	هر روند رسیدگی به شکایات؛ مراجع بررسی گزارش که به ادعاهای فردی رسیدگی می‌کنند
جبران خسارت	روند رسیدگی به شکایاتی که قادر به تعیین غرامت‌اند
ممانعت از اخراج و بازگرداندن فرد به کشوری که اعتقاد راسخ بر این است که خطر شکنجه وی را تهدید می‌کند	آیین‌های رسیدگی‌ای که قادرند تدابیری موقتی اتخاذ کنند یا پیشنهاد دهند؛ مراجع بررسی کننده گزارش که به اظهارات و ادعاهای فردی می‌پردازند

۱-۲-۱ اقدام در سطح ملی

به اندازه تعداد کشورها در جهان اشکال مختلف تجدید نظرخواهی و جبران خسارت با طبیعت خاص خود و روش و آیین دادرسی وجود دارد. این کتاب هرگز نخواهد توانست به گونه‌ای جامع به تمامی آن‌ها بپردازد، مگر آن‌که دامنه‌ی این کتاب به مجلدهای بیشتری گسترش داده شود. به همین جهت، این بخش صرفاً به معرفی شیوه‌هایی می‌پردازد که شما در سیستم ملی کشورها بیش از سایر شیوه‌ها

به آن‌ها برخورد خواهید کرد، و بدین ترتیب می‌توانید از وجود و ماهیت‌شان مطلع شوید. با این همه، توصیه می‌شود که با حقوق‌دانی از کشور موردنظران یا با یک سازمان غیردولتی و با تجربه‌ی ملی مشورت کنید تا بدین ترتیب بتوانید راهکارهای واقعی و موجود در آن کشور خاص و نیز امکانات استفاده از آن‌ها را به‌دست آورید.

برخی از روش‌های ممکن در سطح ملی ممکن است موارد زیر باشند:

۱-۲-۱- دادرسی کیفری

کسی که ادعا می‌کند از سوی یک مأمور دولتی مورد سوءرفتار قرار گرفته است، می‌تواند با طرح شکایت به پلیس، دادستان یا دادگاه محلی، طرح دعوا کند. در بسیاری از سیستم‌های حقوقی پیگرد قانونی زمانی امکان‌پذیر است که دادستان ضرورت آن را تعیین کند، و قربانی مستقیماً نمی‌تواند اقدام کند. از این‌رو لازم است که شما با یک مشاور حقوقی در خود همان کشور مشورت کنید تا دقیقاً دریابید که چگونه آیین دادرسی در نظام قضایی کشور مزبور عمل می‌کند. هدف از دادرسی کیفری مجازات مجرم است، و نه خسارت‌دهی به قربانی، و راهکارهای ممکن در این زمینه شامل محکوم کردن متخلف به پرداخت جریمه، مجازات تعلیقی یا زندان است. پرسنل نظامی کلاً به همان شیوه‌ای تحت تعقیب قرار می‌گیرند که دیگر مقامات دولتی، اما همچنین ممکن است تحت دادرسی نظامی قرار گیرند، که شامل دادگاه نظامی خواهد بود (محاکمه‌ی پرسنل نظامی در برابر دادگاه نظامی و براساس مقررات نظامی). آیین دادرسی نظامی فقط در حوزه‌ی ارتش کاربرد دارد، اما اگر کسی مدعی باشد که از سوی یک نظامی مورد شکنجه یا سوءرفتار قرار گرفته است، می‌تواند شکایت‌اش را به یک افسر عالی‌رتبه که بهتر است در مقام پیگرد و تحقیق باشد، تسلیم کند. البته نباید فراموش کنیم که در کشوری که نیروهای نظامی بر مسند قدرت هستند، تحقیقات در این زمینه یا انجام نخواهد شد، یا بی‌نتیجه خواهد بود. با همه‌ی این‌ها، براساس قانون نظامی، قصور یک افسر عالی‌رتبه در انجام تحقیقات مربوط به دعاوی شکنجه، به معنای قصور در انجام تحقیقات و نیز تسامح رسمی نسبت به شکنجه است، بنابراین لازم است که اگر خود قربانی رأساً نمی‌تواند اقدام کند، دست‌کم از ابزارهای تحقیق باخبر باشد. این قصور بر اساس قوانین بین‌المللی جنگ مسلحانه نیز یک جرم تلقی می‌شود (به بخش اول، فصل ۶-۳ مراجعه کنید)، چراکه تحقیق در مورد نقض قوانین جنگ از سوی پرسنل، برعهده‌ی فرماندهان ارتش است.

۲-۲-۱- روند دادرسی مدنی

روند دادرسی مدنی ممکن است براساس مقرراتی از حقوق مدنی و یا قانون مدنی در مورد تعهدات اشخاص، رویه‌ی قضایی یا قوانین دیگر باشد. این مقررات مربوط به مباحث متفاوتی است اما کلیه‌ی آن‌ها به تخلفات نسبت به وظایف افراد در قبال دیگران می‌پردازند. در کل، روند دادرسی مدنی، آن‌جایی کاربرد دارد که فردی قصد گرفتن غرامت (و معمولاً مالی) از مقصر را داشته باشد. این روندها ماهیتاً حقوقی‌اند و در دادگاه‌های عادی به کار می‌روند.

۱-۲-۳- روند دادرسی اداری

روند دادرسی اداری ممکن است به یک قربانی اجازه دهد، مثلاً یک تقاضای جبران خسارت را نزد یک کمیسیون مخصوص رسیدگی به جبران خسارات ناشی از جرم و خشونت، تسلیم کند. و یا دادخواستی به مراکز رسیدگی به شکایات بر علیه نیروی انتظامی (پلیس) ارائه دهد. در دادرسی اداری رسیدگی به پرونده ضرورتاً به یک قاضی، در شکل متعارف آن، محول نمی‌شود، بلکه اغلب شامل تصمیم‌گیری‌هایی از سوی محکمه‌ها یا مأمورانی با تجربه است که تخصص یا مسئولیتی خاص برای یک مبحث و حوزه‌ی ویژه دارند.

۱-۲-۴- روند دادرسی انضباطی

با توجه به موضوع مورد بحث ما، روندهای دادرسی انضباطی روندهایی هستند که در حیطه‌ی داخلی پلیس، ارتش و شاخه‌های دیگر نیروهای امنیتی و دولت اعمال می‌شوند. این روندها، روندهایی غیرقضایی هستند، به این معنا که پرونده از سوی یک مقام یا مقامات دولتی مافوق مورد بررسی قرار می‌گیرد. همانند روند رسیدگی در دادگاه نظامی که در آن شکایت ممکن است از جانب فرد مدعی شکنجه به مقامی ارشد تسلیم شود، اما تصمیم‌گیری در مورد آغاز رسیدگی در حیطه‌ی داخلی همان سیستم اعمال می‌شود. احکامی که طبق روند انضباطی صادر می‌شود معمولاً با شغل فرد ارتباط دارد و شامل ممانعت از پرداخت حقوق، تعلیق موقتی از کار، منصوب کردن فرد به کاری دیگر یا حتی انفصال از خدمت است.

۱-۲-۵- دعاوی مربوط به پناهندگی

ماهیت کلی روند رسیدگی به درخواست پناهندگی عبارت است از تعیین افرادی که اگر به کشوری خاص (معمولاً کشور تحت تبعیت‌شان) برگردانده شوند، این خطر موجه وجود دارد که مورد آزار و اذیت قرار گیرند. براساس قانون پناهندگی و قانون عمومی حقوق بشر، دولت‌ها موظف‌اند این افراد را به آن کشور بازنگردانند. در بسیاری از موارد اثبات وجود خطر آزار و اذیت برای تقاضاکنندگان پناهندگی موکول به اثبات وجود خطر شکنجه است. به علاوه دولت‌های عضو کنوانسیون منع شکنجه، براساس حقوق بشر به طور جداگانه‌ای متعهدند تا فردی را که مورد شکنجه قرار خواهد گرفت، به کشور موردنظر بازنگردانند. در چنین مواردی، هدف این نیست که تعیین کنیم دولت مزبور مسئول شکنجه‌ی فرد است، بلکه نشان دادن این نکته است که در صورت بازگرداندن فرد بدان کشور خطر شکنجه وی را تهدید می‌کند، و بدین ترتیب تعهدات دولت را مبنی بر عدم اخراج فرد، به جریان اندازیم. شرایط ویژه از کشوری به کشور دیگر متفاوت است، اما به منزله‌ی یک قانون کلی لازم است نشان دهیم که:

● فردی شخصاً در معرض شکنجه است (به عبارتی، تنها کافی نیست نشان دهیم شکنجه در آن کشور وجود دارد)

● این خطر پیوسته است (به عبارتی وجود خطر شکنجه تنها مربوط به گذشته نیست، بلکه این خطر پیوسته وجود دارد)

هنگامی که خطر شکنجه از سوی عوامل غیردولتی وجود دارد، تعیین و اثبات آن به مراتب دشوارتر است، اما

جریانی وجود دارد که سعی می‌کند در روند رسیدگی به تقاضای پناهندگی، این خطر را در زمره همان خطراتی بگنجانند که از سوی عوامل دولتی وجود دارد. (بخش اول، فصل ۳-۶)

اگر درخواست پناهندگی رد شود و برای اخراج فرد و بازگرداندن وی زمانی مقرر شود، شما باید بدانید که برخی از مراجع قادرند تدابیر موقتی اتخاذ کنند که شامل درخواست از دولت مزبور در تأخیر در اخراج فرد تا هنگام بررسی پرونده‌ی وی است. گزارشگر ویژه در مورد شکنجه در چنین مواردی می‌تواند با ارسال یک درخواست فوری، پادرمیانی کند. هیچ‌یک از این درخواست‌ها الزامی نیست، اما به دولت مزبور امکان تأمل بر آن پرونده را می‌دهد و دست‌کم موقتاً ترتیباتی را فراهم می‌آورد.

۶-۲-۱- راهکارهای خاص

در بسیاری از کشورها، راهکارهای خاصی وجود دارد تا افرادی که از آزادی محروم شده‌اند، بتوانند در مورد غیرقانونی بودن بازداشت‌شان نزد یک مرجع قضایی، اقامه‌ی دعوا کنند. اصطلاحات رایج برای چنین راهکارهایی عبارت است از رسیدگی به این که آیا بازداشت متهم طبق قانون صورت گرفته است یا خیر (*habeas corpus*) و نیز اخذ سند تضمین حقوق خواهان تا زمان رسیدگی به موضوع (*amparo*). این راهکارها ممکن است با ارائه‌ی دادخواست به دادگاه آغاز شوند، دادخواستی از سوی خود فرد یا در صورت عدم امکان آن، از سوی نمایندگان وی. در برخی از نظام‌های قضایی، این کار ضرورتاً باید از سوی وکیل انجام شود. چنین درخواست‌هایی را باید بتوان هر آینه ارائه کرد و باید نسبت به دیگر پرونده‌های دادگاه در اولویت قرار گیرد. براساس قوانین حقوق بشر بین‌المللی، این راهکارها باید همواره قابل دسترس باشند، به ویژه در موقعیت‌های اضطراری. این راهکارها به ویژه زمانی اهمیت می‌یابند که فرد در حبس انفرادی است و احتمال خطر شکنجه‌ی وی در آن مکان افزایش می‌یابد. هنگامی که خطر شکنجه‌ی فرد به هنگام بازجویی وجود دارد، این امکان نیز وجود دارد که بتوان از دادگاه تقاضای حکمی (به منظور جلوگیری از رفتاری خاص) علیه مأموران ذی‌ربط کرد.

۷-۲-۱- روش‌های دیگر

در برخی از کشورها، ارگان‌های رسمی خاصی وجود دارد که صرفاً کارشان بررسی یا تحقیق در مورد نقض احتمالی حقوق بشر است. برخی از این نهادها نظیر نهادهای ویژه‌ی بازرسی و کمیسیون‌های ملی حقوق بشر همگی به سوء رفتارهای جاری می‌پردازند، در حالی که نهادهای دیگری نظیر کمیسیون‌های جست‌وجوگر حقیقت به جرایمی که در دوره‌ای مشخص و در گذشته انجام شده‌اند، می‌پردازند. توانایی‌ها و روش‌های خاص از نهادی به نهاد دیگر متغیر است، اما می‌توان آن‌ها را در قوانینی که آن‌ها را به وجود آورده‌اند جست‌وجو کرد. برخی از این نهادها ممکن است در مورد پرونده‌های فردی تصمیم‌گیری کنند (برخی از کمیسیون‌های ملی حقوق بشر)، در حالی که برخی دیگر ممکن است به موقعیتی کلی بپردازند (کمیسیون‌های جست‌وجوگر حقیقت). تمامی این نهادها آن‌طور که باید و شاید کارا و مستقل نیستند.

۲- در مورد مراجع بین‌المللی بررسی گزارش‌ها از چه نکاتی باید مطلع بود و چگونه باید به آن نکات متوسل شد

اصطلاح «مراجع بررسی گزارش‌ها» در تمام متن به کار می‌رود و اشاره دارد به:

هر مرجع بین‌المللی‌ای که اطلاعات را دریافت می‌کند یا در جست‌وجوی اطلاعات است، تا بدین ترتیب بتواند گزارش یا تفسیری در این مورد ارائه دهد که آیا دولت‌ها بر تعهدات‌شان براساس قوانین بین‌المللی پایبندند یا خیر. اطلاعات و گزارش‌هایی که چنین مرجعی دریافت می‌کند هم به دعاوی فردی و هم به دعاوی عمومی مربوط است، اما هدف نهایی آن به‌دست آوردن تصویری دقیق از موقعیت کلی آن کشور و ارائه‌ی توصیه است.

هدف اصلی مراجع بررسی گزارش‌ها، نظارت و ارزیابی این نکته است که دولت‌ها تا چه حد تعهدات‌شان را براساس قوانین بین‌المللی رعایت می‌کنند.

آن‌ها می‌توانند به امور زیر پردازند:

- به منظور تهیه‌ی گزارش از موقعیتی در یک کشور، اطلاعات را از دولت‌ها و از طرف‌های ثالث دریافت و گردآوری کنند (نظارت)
- بررسی و تفسیر گزارش‌هایی که خود دولت‌ها تهیه کرده‌اند و نیز ارائه‌ی توصیه‌هایی به منظور بهبود وضعیت (تأمل بر گزارش‌های دولتی)
- از کشورها به منظور کشف حقایق بازدید به عمل آورند (تحقیق)
- اما آن‌ها نمی‌توانند به این موارد پردازند:
- تصمیمات الزام‌آور حقوقی اتخاذ کنند
- به افراد غرامت دهند

اطلاعات کلی و عملی در مورد هر یک از این وظایف در زیر آمده است. اما تنوع گسترده‌ای از روش‌ها و توانایی‌های مربوط به مراجع مختلف وجود دارد که در بخش ۳، فصل ۴ و ۵، به ویژگی‌های خاص مراجع ذی‌ربط اشاره خواهد شد.

۲-۱- اطلاعات شما باید دارای چه ویژگی‌هایی باشد؟

مراجع بررسی‌کننده‌ی گزارشات مملو از اطلاعاتی هستند که از منابع مختلف به ایشان ارسال شده است و اکثر این اطلاعات یا دارای کیفیتی مشکوک‌اند و یا فاقد جزئیات مفید. از این رو، بهترین راه برای آن‌که اطمینان حاصل کنید که اطلاعات‌تان نسبت به بقیه‌ی اطلاعات مجزا و ممتاز است باید مطمئن شوید که این اطلاعات دربردارنده‌ی این موارد هستند:

- قابل فهم‌اند
- معقول‌اند
- معتبرند
- دقیق‌اند

۲-۱-۱- قابل فهم بودن

شما می‌توانید با توجه به زبان و طول گزارشی که آن را به مرجعی تسلیم می‌کنید، آن را قابل فهم کنید.

زبان

- اکثر سازمان‌های بین‌المللی میان زبان‌های رسمی و زبان‌های کاری تمایز قائل می‌شوند. هر چند که بنا به قاعده، اطلاعات و اخبار می‌توانند در قالب زبان رسمی تهیه شوند، اما اکثر کارکنان سازمان‌ها صرفاً با زبان کاری آشنا هستند. از طرفی، بسیاری از سازمان‌ها منابع مادی محدودی در اختیار دارند، به عبارتی ترجمه‌ی گزارش همیشه در اولویت قرار ندارد، به ویژه اگر امری دالّ بر ارزش و اهمیت این اخبار وجود نداشته باشد.

اگر شما بخواهید اطلاعات‌تان به بهترین وجه ممکن دریافت شود، باید منتهای تلاش‌تان را به کار گیرید تا این اطلاعات را تا حد ممکن در قالب زبانی کاری ارائه دهید (در بخش سوم، فصل ۴ و ۵، به این موضوعات در مورد هر سازمان اشاره خواهد شد) - این گفته به این معنا نیست که شما باید تمامی مدارک ضمیمه‌شده را ترجمه کنید، بلکه نامه‌ی توضیحی شما باید به یکی از این زبان‌ها باشد و در آن به محتوای هر یک از مدارک الحاقی اشاره شده باشد. اگر نمی‌توانید این کار را انجام دهید، باید دست‌کم چکیده‌ای از مطالب را به زبان کاری ارائه دهید، تا بدین ترتیب به محتوای اصلی اطلاعات یا شکایت اشاره‌ای شده باشد. مسایل ضروری‌ای که باید ذکر شود بستگی به روال و رویه کار دارد، اما به‌طور کلی باید به این موارد اشاره کرد:

- ۱- مخاطب این اخبار چه کسی است
برای مثال، گزارشگر ویژه شکنجه
برای مثال، کمیته‌ی منع شکنجه
- ۲- گزارش از جانب کیست
برای مثال، یک سازمان غیردولتی که به مسایل کودکان خیابانی می‌پردازد
برای مثال، یک سازمان غیردولتی که به مسایل پناه‌جویان می‌پردازد
- ۳- این اظهارات و ادعاها مربوط به چه کشوری است
- ۴- هدف یا محتوای اطلاعات شما و این که آیا اقدامی عاجل لازم است یا خیر
برای مثال، ده مورد ادعا درباره‌ی شکنجه‌ی کودکان خیابانی با اشاره به سوء رفتار مستمر پلیس نسبت به کودکان خیابانی، که عبارت است از ضرب و شتم شدید، تجاوز و اعدام‌های نمایشی.
برای مثال، نقض ماده‌ی ۳ کمیته‌ی منع شکنجه (CAT). فرض کنیم خانمی را قرار است به کشور خاصی

بازگردانند، کشوری که محتملاً در آن تحت شکنجه قرار خواهد گرفت. چرا که ۸ ماه پیش قبل از ترک آن کشور به شدت تحت شکنجه قرار گرفته است (شکنجه‌هایی شامل شوک الکتریکی و ضرب و شتم شدید که منجر به شکستگی جمجمه وی شده است - گواه پزشکی ضمیمه شده است) و برادر وی که همواره در آن کشور زندگی می‌کند، اخیراً بازداشت شده و در مورد محل سکونت وی تحت بازجویی قرار گرفته است. اخراج از کشور در تاریخ..... مقرر شده است - فوری.

● نباید این نکته را مسلم فرض کنید که کارکنانی که اظهارات و ادعاهای شما را دریافت می‌کنند، دانشی تخصصی دارند - این امر اهمیت دارد که آنان گفته‌های شما را بفهمند. اصطلاحاتی که به نظر شما ساده می‌رسند، ممکن است در خارج از کشور شما به طور فراگیر قابل فهم نباشند. همواره اطمینان حاصل کنید که از زبانی ساده استفاده کرده‌اید و اصطلاحات تخصصی را توضیح داده‌اید. به ویژه باید از به کارگیری کلمات و عبارات اختصاری پرهیز کنید.

اندازه و حجم گزارشی که ارائه می‌دهید:

● به هیچ وجه اندازه‌ی مشخص و استاندارد وجود ندارد، اما شما باید به هنگام ارائه‌ی اخبار و گزارش‌ها به محدود بودن کارکنان و منابع توجه داشته باشید. به این معنا که گزارش‌هایتان طولانی‌تر از آنچه ضروری است نباشد و اگر از ۸ یا ۱۰ صفحه تجاوز کرد، باید چکیده‌ای از مطالب را ضمیمه کنید تا مسئول ذی‌ربط راحت‌تر بتواند مفید بودن این مطالب را ارزیابی کند.

۲-۱-۲- معقول و معتبر بودن

شما باید با معرفی خودتان، اهداف‌تان و پرهیز از ادعاهای احساسی، گزارشی معقول و معتبر تسلیم کنید.

خودتان را معرفی کنید:

● واکنشی که شما از تسلیم گزارش‌ها و اطلاعات‌تان حاصل خواهید کرد، به طور قابل ملاحظه‌ای بستگی خواهد داشت به احساسی که در مورد سازمان‌تان، معتبر بودن آن و انگیزه‌هایتان در ارسال این اطلاعات، انتقال می‌دهید. از این رو بهتر است خودتان مستقیماً به این مسایل بپردازید، تا آن‌که آن را به ذهنیت و تخیل کارمندی که گزارش شما را می‌خوانند واگذار کنید. بسیار حائز اهمیت است که وجهی مثبتی از خودتان و سازمان‌تان ارائه دهید، تا در آینده به یک منبع اطلاعاتی معتبر بدل شوید.

اگر برای اولین بار به سازمانی رجوع می‌کنید، می‌توانید گزارش را با شرح وظایف سازمانی‌تان آغاز کنید. بهتر است یک نسخه از شرح ساختار سازمان و یا گزارش سالانه‌ی سازمان که فعالیت‌هایتان را به خوبی توضیح می‌دهد، ضمیمه‌ی گزارش کنید. اگر با یک سازمان غیردولتی بین‌المللی ارتباطی دارید، باید به آن اشاره کنید - چرا که بدین ترتیب اعتبار و صلاحیت‌تان آسان‌تر بررسی می‌شود. لازم است که هم فعالیت‌هایتان و هم مقصود و

اهداف‌تان را شرح دهید. اگر در سازمانی هستید با سمت و سویی سیاسی، این نکته را درج کنید - این سبب می‌شود تا اطلاعات شما در چهارچوب خاص خود قرار داده شود و نیز نشان دهد که شما چیزی را پنهان نمی‌کنید. روش‌های کارتان را توضیح دهید - چگونه اطلاعات‌تان را گردآوری کردید؟ آیا اطلاعات‌تان دست اول است، یا از زبان شخص دیگری شنیده‌اید یا از گزارش روزنامه‌ها اخذ کرده‌اید؟ هدف در کل، هرگونه اطلاعاتی است که به مرجع مزبور یاری دهد تا بتواند برداشتی صحیح از سازمان شما و از کیفیت اطلاعات شما به دست آورد.

بی‌طرف باشید:

● همواره اطمینان حاصل کنید که اطلاعات شما موجه و معقول است. ارائه‌ی دیدگاهی بی‌طرفانه و معقول در مورد یک موقعیت، اطلاعات و اخبار شما را به مراتب معتبرتر می‌کند و نشان می‌دهد که شما قصد دارید موقعیت واقعی را نشان دهید و نه صرفاً یک نوع دیدگاه را. اگر هدف از اطلاعات و اخبار اثبات وجود نقض مستمر حقوق بشر است، طبیعی است که به نظر یک‌سویه برسد، اما با وجود این مهم است که این گزارش‌ها در بافت و چهارچوبی بی‌طرفانه عرضه شوند. در گزارش‌تان پس زمینه را به دقت توضیح دهید، به نحوی که به نظر نرسد مطالب از بسترشان خارج شده‌اند (به منظور اشاره به جزئیاتی که لازم است درج کنید به بخش سوم، فصل ۲-۱ مراجعه کنید). این امر موجب تقویت اعتماد به اطلاعات و مطالب شما می‌شود، به این معنا که اطلاعات ارسالی شما در آینده به مثابه اطلاعاتی ارزیابی می‌شود که از سوی سازمانی ارسال شده که در گذشته وثوق و اعتبار خود را اثبات کرده است.

پرهیز از اظهارات و ادعاهای احساسی:

● استفاده از زبانی احساسی یا توصیف‌هایی هیجان‌آور به زیان گزارش شما تمام می‌شود. مراجع بین‌المللی معمولاً دریافت‌کننده‌ی حجم کثیری از ادعاهای احساسی‌اند که فاقد هرگونه اطلاعات و محتوایی واقعی هستند. یک گزارش معقول و اطلاع‌رسان که برخوردار از مدارکی مستند و محکم باشد، بی‌شک از مابقی اظهارات و ادعاهای غیر موثق متمایز می‌شود و توجه بیشتری را به خود جلب می‌کند.

۲-۱-۳- جزئیات

پرداختن به جزئیات در گزارش موجب طولانی‌شدن آن نخواهد شد - بلکه اطلاعات دقیق به دست می‌دهد. شما باید اطلاعات کافی در اختیار یک نهاد بین‌المللی قرار دهید، تا بدین ترتیب این نهاد بتواند در مورد وقوع شکنجه یا سوء رفتار تصمیم‌گیری کند، و البته در این میان شما باید تا حد ممکن مطالب‌تان را موجز و مختصر ارائه دهید.

باید اطمینان حاصل کنید که جزئیاتی که ارائه می‌دهید جزئیاتی به‌جا و مربوط باشد، به عبارتی به تقویت ادعاها و اظهارات شما یاری رساند. طول و تفصیل‌های بسیار زیاد، به نحوی که ادعاهای شما در زیر لایه‌های آن پنهان شود و نیاز به بیرون کشیدن آن‌ها باشد، کار را برای نهادهای بین‌المللی دشوارتر می‌کند، همان‌طور هنگامی که مجموعه‌ی کثیری از اطلاعات کلی ارائه شود بدون ذکر جزئیات دقیق. حتی الامکان بر جزئیات بی‌شماری تمرکز

کنید که به خود ادعاها و اظهارات شما مربوط است و مطالب کلی را مختصر اما آگاهی بخش و اطلاع دهنده کنید – به این منظور باید بافت و موقعیت کلی را شرح دهید، اما این نکته نباید کانون و محور اصلی گزارش شما شود.

۲-۲- به منظور ارائه‌ی اطلاعات به یک نهاد نظارت کننده، گزارش شما باید حاوی چه مطالبی باشد؟

محتوای گزارش شما بسته به آن چه قصد دارید اثبات کنید متغیر خواهد بود. باین همه می توان رهنمودهایی را ارائه داد.

۲-۲-۱- ارسال اطلاعات کلی به یک نهاد نظارت کننده

به هنگام ارسال اطلاعات کلی به یک مرجع بررسی کننده‌ی گزارش، لازم است که موقعیت و وضعیت کلی نقض حقوق بشر را مشخص کنید.

توصیف موقعیت

اگر مراجع بین المللی درک درستی از بافت و موقعیت کشوری که این مسایل در آن روی داده است، نداشته باشند، برایشان بسیار دشوار خواهد بود که تصویر روشنی از این مسایل به دست آورند و توصیه های مفیدی در این زمینه ارائه دهند. ارائه‌ی خلاصه‌ای بی طرفانه از موقعیت کلی آن کشور بسیار ارزشمند است، و این به معنای ارائه‌ی گزارش های سرسری و مختصر در جهت متهم کردن کشوری به نقض گسترده‌ی حقوق بشر نیست. بلکه به معنای تشریح مختصر وضعیت موجود در کشوری است که ممکن است این گزارش دهی سبب شود تا دولت آن کشور به تعهداتش در جهت منع شکنجه احترام بگذارد. در این زمینه عواملی که باید به آن ها توجه کرد عبارتند از:

- گروه های اصلی سیاسی و جایگاه آن ها در این ارتباط و نیز هرگونه کشمکش درمورد به قدرت رسیدن دولت فعلی و رقابت های اصلی در این زمینه
- هرگونه تنش قومی، اجتماعی یا مذهبی
- وجود جنگ مسلحانه و نیروهای درگیر در آن
- ساختار و قدرت نیروهای امنیتی و نظامی، به ویژه اگر ارتش کنترل امور را به دست دارد
- عقاید، رفتارها و رسوم سنتی در ارتباط با شرایط
- چهارچوب حقوقی کشور، به ویژه هرگونه قانونی که قدرتی خاص را تفویض کند، برای مثال، قوانین ضد تروریستی و دیگر قوانین مرتبط

هدف ارائه‌ی اطلاعاتی است که یک خارجی لازم است از آن ها مطلع باشد تا بتواند درکی از آن چه در کشور مزبور می گذرد، به دست آورد.

توصیف وضعیت کلی نقض حقوق بشر: برخلاف اظهارات و ادعاهای فردی که به یک مورد خاص مربوط است،

اطلاعات و گزارش‌های کلی باید تصویر جامعی از اعمال شکنجه در یک کشور را ارائه دهد، یا جنبه‌ی خاصی از آن را مشخص کند.

به منظور توصیف وضعیت کلی نقض حقوق بشر، کافی نیست که موارد زیر را ارائه دهید:

● مجموعه‌ای از موارد و پرونده‌های خاص و فردی فهرست‌وار

● اظهارات غیرمستدلی در مورد اعمال شکنجه در یک کشور

برعکس باید از این موارد استفاده کنید:

● تا حد ممکن از نمونه‌ها و مثال‌های بی‌شماری استفاده کنید

● اظهارات و ادعاهای فردی به منظور تعیین وضعیت نقض حقوق بشر را مورد ارزیابی و تحلیل قرار دهید. برای مثال، اگر شما ادعاها و اظهارات بیشماری به دست‌تان رسید که مربوط است به استفاده از شوک الکتریکی در یک کشور یا تجاوز به زنان در یک پاسگاه خاص پلیس، می‌توانید از کل این ادعاها و اظهارات چنین نتیجه بگیرید: استفاده از شوک الکتریکی به منزله‌ی یک روش رایج اعمال شکنجه و یا تجاوز به زنان در یک پاسگاه خاص پلیس.

دیگر اشکال کلی ممکن است شامل این موارد باشد: اعمال گسترده‌ی شکنجه و دیگر اشکال سوء رفتار در میان مظنونین بازداشتی، آن هم براساس قانونی که حبس‌های طولانی مدت به صورت ممنوع‌الملاقات را مجاز دانسته است؛ اعمال گسترده‌ی شکنجه بر زندانیانی از گروه‌های قومی یا اجتماعی، قصور در پیگرد قانونی متهمان به اعمال شکنجه، میزان بسیار بالای مرگ‌های مشکوک در زندان، یا گزارش‌های بسیار زیاد در مورد شکنجه‌ی زنان یا کودکان.

مسئله نشان دادن این نکته است که اشکال معینی از شکنجه یا رفتارهای سبب‌ساز شکنجه، صرفاً به چند اتفاق منفرد محدود نمی‌شود، بلکه به شکلی مستمر اجرا می‌شوند. به هنگام ارائه‌ی یافته‌هایتان در مورد الگوها و طرح‌های کلی‌ای که شناسایی کرده‌اید، بهتر است:

● نخست، تمامی این طرح‌ها و الگوها را خلاصه کنید

● سپس هر مسئله را تک‌تک بررسی کنید و در قالب اصطلاحاتی کلی آن‌ها را توضیح دهید

● و سرانجام پس از طرح هر مسئله تا حد ممکن نمونه و مثال‌هایی به منظور تقویت اظهارات‌تان ارائه کنید

جدول ۳: تسلیم اطلاعات کلی به یک مرجع بررسی کننده‌ی گزارشات

فهرست: تسلیم اطلاعات کلی به یک مرجع بررسی کننده گزارش	
آیا اطلاعات شما شامل:	<ul style="list-style-type: none">* معرفی مختصری از اهداف و روش‌های کاری سازمان‌تان است؟* مختصری از بافت و موقعیتی است که ادعاها را شما، به ویژه ساختار حقوقی در آن طرح شده است؟* توصیفی از نقض مستمر حقوق بشر است؟* نمونه‌ها و مثال‌های بیشمار و مبسوط ارائه می‌دهد؟ (به منظور ملاحظه‌ی رهنمودهایی در مورد اطلاعاتی که باید در هر ادعای خاص و فردی موجود باشد، به بخش سوم، فصل ۲-۲ مراجعه کنید)* مدارک مستدل و قابل دسترسی است؟* فهرستی از سازمان‌های داخلی یا افرادی است که بتوان به منظور کسب اطلاعات در مورد کشور موردنظر، با آن‌ها تماس گرفت؟

۲-۲-۲- ارسال اظهارات و ادعاهای خاص و فردی به یک نهاد نظارت کننده

اگر قصد دارید اطلاعاتی را در مورد اظهارات و ادعاهای خاص و فردی به یک مرجع بررسی کننده‌ی گزارش ارسال کنید، باید تا حد ممکن این موارد را در آن بگنجانید:

- **نام قربانی:** که باید شامل نام و نام خانوادگی باشد، مگر آن‌که در مورد ناحیه‌ای خاص چنین مرسوم باشد که فقط از یک نام استفاده کنند. هدف شناسایی است - اگر نام فرد جزء نام‌های بسیار رایج باشد، باید جزئیات و مشخصه‌های دیگری ذکر شود، همچون نشانی محل سکونت، سن، جنسیت یا شغل. چنین جزئیاتی بسیار ارزشمندند و باید در صورت امکان ذکر شوند. اکثر مراجع نمی‌توانند از جانب فردی ناشناس و به عبارتی بی‌نام دست به اقدام زنند. تنها استثنایی که در آن ممکن است ذکر نام ضرورت نداشته باشد زمانی است که به یک گروه کاملاً قابل شناسایی اشاره شود - برای مثال، گروه متشکل از ۵۰ دانشجو که پس از برگزاری تظاهراتی در خارج از دفتر شهردار شهر X در ۱۹ نوامبر ۱۹۹۹ دستگیر شدند - اما در صورت امکان بهتر است نام همواره ذکر شود.

- **تاریخ وقوع واقعه:** این تاریخ باید تا حد ممکن دقیق باشد و هم تاریخ بازداشت از سوی مأموران دولتی و هم تاریخ وقوع هرگونه شکنجه‌ای (اگر این دو زمان متفاوت باشد) را شامل شود. تاریخ دارای اهمیت است، زیرا به ماکمک می‌کند تا ترتیب وقایع را درک کنیم. اگر شما زمان و روز (ساعت دقیق، یا این‌که حتی در صبح رخ داده یا در عصر) را بدانید، می‌تواند مفید باشد.

- **مکان واقعه:** شامل نام شهر، روستا، ناحیه و نیز نام کشور یا منطقه (در صورتی که قابل استفاده باشد) است. همچنین باید به نام مکان وقوع شکنجه یا دیگر شکل‌های سوء رفتار اشاره کنید، و این می‌تواند به معنای اشاره به بیش از یک مکان باشد، البته اگر وقایع چندی رخ داده باشد و محل دستگیری نیز متفاوت باشد.

- **عامل یا عوامل مورد اتهام:** باید شامل نام و رتبه‌ی عامل (در صورت شناسایی این مشخصات) باشد، اما دست‌کم باید به این‌که فرد به کدام بخش از نیروهای امنیتی یا نظامی تعلق دارد، یا در کدام یک از پاسگاه‌های پلیس به کار مشغول است، اشاره شود. معمولاً شناسایی افراد او نیفورم پوش امکان‌پذیر است. به یاد داشته باشید که عامل یا عوامل قاعدتاً باید ارتباطی با دولت داشته باشند - در منطقه‌ای که دستگیری معمولاً از سوی افراد پلیس یا نظامیانی با لباس شخصی انجام می‌شود، نام بردن عوامل چندان ضرورتی ندارد، چون می‌توان براساس اوضاع و احوال به عمق مسئله پی برد. در مورد ادعاها و اظهارات مربوط به عوامل غیردولتی، به بخش اول، فصل ۳-۶ مراجعه کنید.

- **جزئیاتی در مورد نوع رفتار:** بدون توصیف نوع رفتار از اصطلاح «شکنجه» یا «شکنجه شده» استفاده نکنید. در واژگان حقوقی، هر رفتار نامطلوبی ممکن است آن‌قدر فاحش تلقی نشود که بتوان نام شکنجه بر آن نهاد،

حتی اگر شما عمیقاً معتقد باشید که این رفتار شکنجه است. بهترین روش برای توصیف یک رفتار، ارائه‌ی جزئیات هرچه بیشتر در مورد آن است. بر این اساس، یک نهاد بین‌المللی خواهد توانست تصمیم بگیرد که آیا شکنجه در معنای حقوقی آن روی داده است یا خیر. زمانی که شکنجه از نوع فیزیکی است، باید شامل جزئیاتی در مورد نوع رفتار، ابزارهای استفاده شده، بخش‌هایی از بدن که این ابزارها بر آن‌ها به کار رفته و هر نوع جراحت ایجاد شده، باشد. برای مثال، به جای آن‌که بگوییم «آقای X کتک خورد»، که می‌تواند به هر چیزی اشاره داشته باشد، روشنگرانه‌تر این خواهد بود که بگوییم «آقای X به شدت از ناحیه‌ی سر و صورت با یک میله‌ی فلزی کتک خورد، و این باعث شکسته شدن جمجمه و سوراخ شدن پرده‌گوش او شد.» اگر شکنجه از نوع شکنجه‌ی روانی بوده، باید توصیف کنید که از چه عناصری تشکیل شده، قربانی در زمان شکنجه و پس از آن چه احساسی داشته است، و جزئیاتی در مورد شیوه‌ی رفتار یا وضعیت روحی قربانی در نتیجه‌ی این رفتار را شرح دهید، برای مثال، او دچار کابوس یا پارانویا شده است.

هرچند که در مورد جزئیاتی که باید ارائه شود، حداقلی وجود دارد، اما در واقع هیچ حداکثری در مورد جزئیات ذی‌نقش که باید ذکر شوند، وجود ندارد. منظور از ذی‌نقش چیست؟ اساساً به معنای هر اطلاعاتی است که به نهادهای بین‌المللی کمک می‌کند تا از آن‌چه روی داده، درکی حاصل کنند و راحت‌تر بتوانند تصمیم بگیرند که آیا کشوری به تعهدات خود پایبند بوده است یا نه.

از آن‌جا که کشورها تعهداتی در جهت تحقیق در مورد اعمال شکنجه و یافتن راهکاری برای آن دارند، این جزئیات شامل هرگونه اطلاعاتی می‌شود که پس از شکنجه رخ داده است. جزئیاتی که ممکن است ذی‌نقش باشند و در صورت شناسایی باید در گزارش درج شوند شامل موارد زیر هستند:

- سن، جنسیت و حرفه‌ی قربانی – ذکر این نکته که قربانی زن است یا مرد اهمیت دارد، زیرا ممکن است تعیین آن برای کسی که با زبان محلی بیگانه است، دشوار باشد.
- شماره‌ی کارت شناسایی
- نشانی یا محل اقامت
- نژاد یا قومیت
- هرگونه جراحت، یا هرگونه آثار درازمدت
- آیا قربانی به هنگام حبس به وکیل یا پزشک دسترسی داشته است؟
- آیا قربانی در مورد شکنجه شکایتی طرح کرده است؟
- اگر شکایتی طرح شده است، مقامات دولتی در پاسخ به آن چه اقداماتی صورت داده‌اند؟ آیا تحقیق یا پیگردی صورت گرفته است؟ اگر پیگردی انجام شده، مجازاتی از پی آن اعمال شده است؟

جدول ۴: ارائه‌ی اظهارات و ادعاهای فردی به یک مرجع بررسی‌کننده‌ی گزارش

فهرست: ارائه‌ی اظهارات و ادعاهای فردی به یک مرجع بررسی‌کننده‌ی گزارش	
آیا اطلاعات شما شامل:	<ul style="list-style-type: none"> ● معرفی مختصری از اهداف و روش‌های کاری سازمان شما است؟ ● ارائه‌ی جزئیات بیشمار، و یا حداقل شامل مشخصات زیر است: <ul style="list-style-type: none"> ⇐ نام یا دیگر مشخصات شناسایی قربانی ⇐ تاریخ و مکان واقعه ⇐ عامل یا عوامل مورد اتهام ⇐ جزئیات رفتار (در مورد این جزئیات به توضیحات فوق توجه کنید) ● حاوی مدارک مستدل و قابل دسترسی است؟ ● در صورت درخواست رسیدگی فوری به پرونده، اشاره‌ای روشن به فوری بودن آن شده است؟ ● اشاره‌ای روشن به جزئیاتی که باید محرمانه بمانند شده است؟

۲-۳-۱- ارائه اطلاعات در چهارچوب روند رسیدگی به گزارشات دولتی

۲-۳-۱-۱- روند رسیدگی به گزارشات دولتی

هدف از شیوه‌ی خبررسانی دولتی، کمک به نهادهای معاهده‌ای است (و معمولاً صرفاً در مورد کمیته‌های معاهده‌ای حقوق بشر به کار می‌رود)، به این ترتیب که به این نهادها کمک می‌کند تا تصویری روشن از میزان پایبندی کشورها به الزامات معاهده به دست آورند، و به این منظور از کشورها می‌خواهند تا نحوه‌ی انجام تعهدات‌شان را در عمل شرح دهند. کشورها موظف‌اند تا به طور منظم گزارش‌هایی را تسلیم این نهادها کنند، اما بسیاری از آن‌ها در انجام این کار ماه‌ها یا سال‌ها تأخیر می‌کنند. هنگامی که یک نهاد معاهده‌ای، یک گزارش دولتی را دریافت می‌کند، باید آن را به دقت بررسی کند تا نکات قابل توجه آن را شناسایی کند. این گزارش در یک جلسه‌ی رسمی که ممکن است مردم نیز در آن حضور داشته باشند، مورد رسیدگی قرار می‌گیرد. طی این جلسه، به کشوری که گزارش‌اش مورد بررسی قرار می‌گیرد، این فرصت داده خواهد شد تا در صورت لزوم توضیحاتی در مورد گزارش ارائه دهد. و معمولاً با توجه به محتوای گزارش، کمیته خطاب به کشور مورد نظر سؤالاتی را مطرح می‌کند. سرانجام، کمیته اقدام به نتیجه‌گیری کرده و توصیه‌هایی را به منظور اجرای بهتر تعهدات آن کشور ارائه می‌کند.

۲-۳-۲- شما از رهگذر ارائه‌ی اطلاعات در چهارچوب روند رسیدگی به گزارشات دولتی، چه چیز حاصل می‌کنید؟

گزارش‌هایی که نهادهای معاهده‌ای دریافت می‌کنند، از سوی خود کشورها تهیه می‌شود. نه به این معنا که این گزارش‌ها صحت ندارند، بلکه به این معنا که دیدگاه رسمی از یک موقعیت را ارائه می‌دهند. این نکته مهم است که یقین حاصل شود زمانی که این نهادها دست به نتیجه‌گیری و ارائه‌ی توصیه می‌زنند، آن را براساس اطلاعاتی انجام داده باشند که به درستی بازگوکننده‌ی موقعیت یک کشور است. ارائه‌ی اطلاعات موثق به نهادهای معاهده‌ای کمک می‌کند تا:

- در مورد موقعیت یک کشور، درست نتیجه گیری کنند
- به هنگام بررسی گزارش دولتی، پرسش های مناسبی طرح کنند
- توصیه های مفیدی متناسب با موقعیت آن کشور ارائه دهند

بررسی گزارش یک کشور از سوی یک نهاد معاهده ای، رویداد مهمی است که معمولاً سروصدای زیادی به راه می اندازد. بنابراین ارائه ی اطلاعات شما می تواند تضمین کند که نتیجه گیری هایی که این سروصدا را به راه انداخته است، موثق است و نیز اطلاعات شما می تواند توجه را به سمت عرصه های واقعی جلب کند. به علاوه، اگر هدف از ارائه ی اطلاعات از سوی شما طرح پیشنهادی سازنده به منظور بهبود موقعیت آن کشور است، این نکته می تواند بر توصیه های کمیته تأثیر مطلوبی گذارد.

۲-۳-۳- گزارش یک سازمان غیردولتی با توجه به روند رسیدگی به گزارشات دولتی، باید شامل چه مطالبی باشد؟

شما به منظور ارائه ی اطلاعات کلی به یک مرجع بررسی کننده ی گزارشات باید از رهنمودهای کلی ای که در بخش سوم، فصل ۲-۱ آمده است، پیروی کنید. به علاوه، چون روند رسیدگی به گزارشات دولتی شامل بررسی نهاد معاهده ای در مورد میزان رعایت تعهدات (براساس معاهده ای خاص) است، بنابراین آنچه شما را در این راه هدایت می کند عبارت است از مفاد آن معاهده ی خاص، اطلاعات قبلی در مورد آن کشور و نیز هدف از به کارگیری این روند. بنابراین شما باید به هنگام ارائه ی اطلاعات، مطالب زیر را به خاطر بسپارید.

- از آن جا که یگانه مرجع کمیته در بررسی اطلاعات همان معاهده است، بنابراین منطقی است که شما گزارش تان را براساس مفاد آن تنظیم کنید. آن مواردی را دست چین کنید که در مورد آن ها اطلاعات دارید و توضیح دهید که آن ها چگونه در آن کشور اجرا می شوند. این امر اطمینان می دهد که شما به مباحثی پرداخته اید که کمیته بیش از بقیه ی موضوعات به آن ها توجه دارد و نیز به شما کمک می کند تا موضوعات محوری را شناسایی کنید. از آن جایی که یک کشور قطعاً باید اطلاعاتی در مورد موقعیت رسمی حقوقی اش، یعنی چه قوانینی در آن کشور وجود دارد و غیره، ارائه دهد، پرسش اصلی ای که شما باید به آن پاسخ دهید این است که چگونه این قوانین در عمل اجرا می شود.

- اگر گزارش ارائه شده نخستین گزارشی نباشد که از سوی آن کشور خاص تسلیم کمیته شده است، شما باید به نتیجه گیری های سابق کمیته در مورد این کشور نیز مراجعه کنید تا بتوانید حوزه هایی که در گذشته نظر کمیته را به خود جلب کرده است، شناسایی کنید. همچنین باید بررسی کنید که با توجه به گزارش قبلی، چند درصد از توصیه های کمیته به اجرا درآمده است.

- اگر فاصله ی زمانی میان انتشار گزارش دولتی و بررسی آن وجود دارد، باید در مورد محتوای گزارش دولتی نیز اظهار نظر کنید، حال چه موافق آن باشید و چه مخالف (البته همواره با ارائه ی دلایل)، یا این که اطلاعات دیگری

به دست آورید که لازم است در اختیار کمیته قرار دهید. این فاصله‌ی زمانی همچنین به شما کمک می‌کند تا به نکاتی پیردازید که دانستن آن برای کمیته بسیار مفید است. اطمینان حاصل کنید که گزارش تان بی‌طرفانه است و صرفاً به جنبه‌های منفی نپرداخته است – اگر اظهارات یک دولت صحت دارد، آن را تصدیق کنید، همچنین تدابیری را که آن دولت اتخاذ کرده و از این رهگذر به پیشرفت‌هایی در وضعیت کشورش دست یافته است، مورد تصدیق و تأیید قرار دهید. یک رویکرد معقول و متوازن موجب تقویت اعتبار شما می‌شود و نیز به کمیته امکان می‌دهد تا تخمین بزند که چه تدابیری در عمل کارایی دارند و بتواند پیشنهادها و توصیه‌هایی را در موارد دیگر ارائه کند.

● اگر شما نمی‌توانید اطلاعات تان را خیلی خلاصه ارائه کنید، باید سعی کنید تا به تمامی مطالبی که آن دولت طرح کرده یا در معاهده ذکر شده است، پیردازید، بلکه بیشتر بر مباحث مهم تمرکز کنید. به یاد داشته باشید که بهترین شیوه این است که تا حد ممکن اطلاعات تان را مختصر ارائه کنید.

● بکوشید تا حد ممکن آمارها و مثال‌های دقیقی ارائه دهید. وظیفه‌ی شما ارائه‌ی اطلاعات خام است، به نحوی که کمیته بتواند خود نتیجه‌گیری کند. به دیگر سخن، شما باید از ارائه‌ی اظهارات غیرمستدل و بی‌پایه و اساس اجتناب کنید. برای مثال، نباید در مورد بی‌فایده بودن امری اظهار نظر کنید بدون آن‌که برای آن دلایل کافی ارائه کرده باشید.

● ادعاها و اظهارات تان را در قالب متن و بافت موضوع طرح کنید. این‌که چگونه باید موقعیت یک کشور را توصیف کرد؛ به بخش سوم، فصل ۲-۱ مراجعه کنید.

● سعی کنید به پرسش‌هایی پیردازید که احتمال دارد کمیته به هنگام بررسی گزارش دولتی آن‌ها را طرح کند. این امر به کمیته کمک می‌کند تا حوزه‌های مهمی را که گزارش دولتی ممکن است به آن‌ها نپرداخته باشد، شناسایی کند.

* و سرانجام، فراموش نکنید که به منظور بهبود موقعیت آن کشور، پیشنهادها سازنده ارائه کنید. شما برای آن‌که دریابید کدام یک از تدابیر نتایج مثبتی بر موقعیت کلی یک کشور دارد در جایگاه بهتری در مقایسه با کمیته قرار دارید و همین بینش برای کمیته بسیار مفید است. به علاوه، نشان می‌دهد که انگیزه‌های شما صرفاً در جهت تخطئه‌ی آن دولت نیست، بلکه اساساً در جهت یافتن راهکارهایی برای بهبود وضعیت کلی کشور است.

۲-۳-۴- توصیه‌هایی عملی برای ارائه‌ی اطلاعات در چهارچوب روند رسیدگی به گزارشات دولتی

● کشورهای طرف معاهدات حقوق بشری‌ای که روند رسیدگی به گزارشات دولتی را پیش‌بینی کرده‌اند، موظف به ارسال گزارش‌اند. در مورد امضاء این معاهدات توسط کشورتان اطلاع کسب کنید.

● در مورد تاریخ ارسال گزارش توسط کشورتان تحقیق کنید و برای آن‌که دریابید کدام گزارش در جلسه‌ی بعدی کمیته مورد بررسی قرار خواهد گرفت با دبیرخانه‌ی کمیته در ژنو یا با سایت اینترنتی آن (به پیوست ۲ مراجعه

- در سال‌های اخیر شمار کشورهای ارائه دهنده‌ی گزارش‌ها کاهش یافته است. اگر شما اطلاعاتی در مورد مسایل جدی از کشوری دارید، آن را با کمیته در میان گذارید، حتی اگر آن کشور هنوز خود گزارشی ارائه نداده باشد. با این حال، این امر نباید جای ارسال اطلاعات را آن هم در نزدیکی زمان بررسی گزارش بگیرد - نهادهای معاهده‌ای همواره اطلاعات بسیار زیادی دریافت می‌کنند، به نحوی که ممکن است اطلاعاتی را که مدت‌ها پیش دریافت کرده‌اند، از یاد ببرند.

● گزارش دولتی باید شش هفته پیش از بررسی در جلسات کمیته، به اطلاع عموم برسد. اگر شما نسخه‌ای از آن را می‌خواهید، با دبیرخانه تماس بگیرید، یا در صورت امکان به سایت مزبور در اینترنت مراجعه کنید. از آن جایی که شما به وقت زیادی برای تحقیق و ارائه‌ی یک گزارش خوب نیاز دارید، نباید منتظر شوید تا گزارش دولتی در اختیارتان قرار گیرد.

- اگر شما این امکان را دارید که خودتان شخصاً به ژنو بروید و گزارش تان را تحویل دهید، این کار را بکنید – بار دیگر تکرار می‌کنیم که این کار سبب می‌شود گزارش شما از دیگر گزارش‌ها متمایز شود و نیز از این طریق شما می‌توانید توجه را به بخش‌های مهم گزارش تان جلب کنید. همچنین از این طریق می‌توانید تأثیری از خودتان و سازمان‌تان بر کمیته بگذارید، که البته امیدواریم تأثیر مثبتی باشد.

ارائه‌ی اطلاعات به یک هیئت تحقیقاتی هم می‌تواند پیش از بازدید این هیئت و هم در حین بازدید صورت گیرد.

شما باید پیش از بازدید هیئت تحقیقاتی، اطلاعات تان را تهیه کنید، تا بدین ترتیب هیئت مزبور بتواند بر این اساس برنامه و بازدیدش را تنظیم کند. در درجه‌ی اول باید به این نکته توجه کرد که بازدیدهای هیئت تحقیقاتی به منظور بررسی هر جنبه از موقعیت یک کشور بسیار کوتاه خواهد بود. و این امر سبب می‌شود تا به هنگام برنامه‌ریزی و تدارک بازدیدها، گزینشی عمل شود. از این رو اطلاعات شما باید بتواند به هیئت تحقیقاتی کمک کند تا جنبه‌های بسیار مهم یک موقعیت و نیز فعالیت‌هایی را شناسایی کند که پیگیری این فعالیت‌ها در حین بازدید بسیار مثمر تر

آن‌ها اشاره شد و ملاحظات دیگری که در زیر می‌آید، پیروی کنید. خود شما در این مرحله باید بسیار گزینشی عمل کنید. یک هیئت تحقیقاتی برنامه‌ی بسیار فشرده‌ای دارد و نشست‌هایش با سازمان‌های غیردولتی نسبتاً کوتاه خواهد بود.

هدف بازدید یک هیئت تحقیقاتی، گردآوری حقایق است. در این مرحله باید فرض بر این قرار داده شود که هیئت تحقیقاتی می‌توانسته است اطلاعات کلی را پیش از بازدید مورد بررسی قرار دهد، پس آنچه مورد توجه آن‌ها است سه مقوله‌ی زیر است:

- نمونه‌های عینی از آنچه در واقع و در عمل روی داده است.
- ملاقات با قربانیان ادعایی به منظور ضبط شهادت‌های شخصی – برای این منظور احتمالاً بهتر است این ملاقات، مستقل از ملاقات اولیه که به منظور کسب اطلاعات انجام می‌شود، برگزار شود (گرچه این بستگی به برنامه‌ی بازدید دارد) و نیز در مکانی انجام شود که موجب ترس و وحشت قربانیان نشود. و اگر پیشاپیش برای این منظور برنامه‌ریزی نشده است، لازم است آن را با نمایندگان هیئت تحقیقاتی در میان گذارید. به یاد داشته باشید که به هنگام حضور در این جلسه، نسخه‌هایی از مدارکی که مؤید ادعاهای قربانیان است، همچون گزارش‌های پزشکی یا آرای قضایی را به همراه داشته باشید.
- به دست آوردن نام و مکان افرادی که به تازگی دستگیر شده‌اند، به ویژه اگر همچنان تحت بازجویی هستند یا تحت بازجویی بوده‌اند. ممکن است بتوان این افراد را در بازداشتگاه ملاقات کرد (یا در بازداشتگاه پلیس، یا در زندان موقتی که پس از بازجویی به آن‌جا فرستاده شده‌اند). همچنین شناسایی افرادی که به تازگی از زندان آزاد شده‌اند و ادعا می‌شود که اخیراً مورد شکنجه قرار گرفته‌اند، مفید خواهد بود. اگر فردی که اکنون در زندان است یک نماینده‌ی قانونی دارد، پس مفید خواهد بود که به منظور کسب اطلاعات و جزئیات با وی نیز تماس برقرار شود.

اگر شما شخصاً اطلاعات را ارائه می‌دهید، پس باید:

- با توجه به ضیق وقت نخست به نکات مهم بپردازید.
- به دقت به پرسش‌هایی که از شما می‌شود گوش دهید و به دقت به آن‌ها پاسخ دهید، حتی اگر نتیجه‌اش این باشد که نتوانید هر آنچه را که خود آماده کرده‌اید بگویید – هیئت بازدید کننده ممکن است نیاز بیشتری به دریافت پاسخ به سؤالات خود داشته باشد.
- یک لایحه‌ی کتبی تهیه کنید و به منظور تقویت اظهارات‌تان آن را در جلسه مطرح کنید – اگر شما با ضیق وقت مواجه‌اید، باید تمامی آن اطلاعات ضروری را ارائه دهید و این به نمایندگان هیئت تحقیقاتی کمک می‌کند تا شما را در نظر بگیرند و از قلم نیندازند.
- نسخه‌ای از مدارکی را که نشان می‌دهد شما که هستید و چه کاری انجام می‌دهید به همراه داشته باشید، برای مثال، گزارشی از فعالیت‌هایتان.
- از ایراد بیانیه‌های سیاسی در این جلسه اجتناب کنید – چه این کار سبب می‌شود که فرصت‌تان را برای ارائه‌ی اطلاعات مورد نیاز هیئت از دست بدهید.

۳- از چه نکاتی باید در مورد روند رسیدگی بین‌المللی به شکایات مطلع بود و چگونه باید از آن‌ها استفاده کرد

اصطلاح «روند رسیدگی به شکایت» در تمام متن به کار رفته است و به معنای: هر آیین قضایی است که در آن فرد یا گروهی از افراد شکایتی را نزد یک هیئت قضایی بین‌المللی مطرح و در آن ادعا می‌کنند که در یک مورد خاص، حقوق فردی‌شان نقض شده است. شکایت طبق چنین آیینی ممکن است براساس درخواست دادخواست، یا طرح شکایت انجام شود.

مراجع بین‌المللی رسیدگی به شکایات به گونه‌ای طراحی شده‌اند که به پرونده‌های منفرد مربوط به تخلفات کشورها نسبت به تعهدات‌شان براساس حقوق بشر رسیدگی می‌کنند و نه به موقعیت کلی حقوق بشر در یک کشور. عملکرد آن‌ها بسیار شبیه به آیین‌های دادرسی داخلی است و نسبت به روند رسیدگی به گزارشات با مقتضیات رسمی‌تری همراه است. در کل، به این روند به منزله‌ی نخستین چاره‌نگاه نمی‌شود، بلکه زمانی شکایات به آن‌ها ارجاع داده می‌شود که معلوم شود در سطح ملی هیچ راهکار قانونی وجود ندارد (در مورد بحث مربوط به ناتوانی راهکارهای قانونی داخلی به بخش سوم، فصل ۳-۲-۲ مراجعه کنید). تصمیماتی که در قالب آیین‌های بین‌المللی طرح شکایت اتخاذ می‌شود، معمولاً برای کشورها لازم‌الاجرا هستند، اما اجرای آن‌ها با دشواری‌هایی مواجه است.

اطلاعات زیر، به منزله‌ی یک قانون کلی، در مورد تمامی آیین‌های شکایت فردی به کار می‌رود. و به هنگام بحث در مورد مراجع ذی‌ربط مندرج در بخش سوم، فصل ۴ و ۵ به تمامی استثنائات در این زمینه اشاره خواهد شد.

۳-۱- با توسل به روند شکایت فردی چه نتایجی می‌توانید حاصل کنید؟

در روند رسیدگی به شکایات به امور زیر پرداخته می‌شود:

- شکایت فردی
- علنی ساختن پرونده‌های فردی
- توصیه یا حکم به تدابیر موقتی، از جمله عدم اخراج فرد به کشوری که در آن در معرض خطر شکنجه قرار دارد
- اقدام به اشکال معینی از تحقیقات و بازجویی
- اتخاذ تصمیمات قانونی لازم‌الاجرا
- کسب اطلاعات و یافته‌ها در مورد نقض حقوق بشر در پرونده‌های فردی
- تعیین خسارت در پرونده‌های فردی

روند رسیدگی به شکایات قادر نیست:

- به دقت به یک مسئله‌ی همگانی بپردازد

۲-۳- مراجع رسیدگی به شکایات فردی به چه نوع شکایاتی رسیدگی می‌کنند؟

مراجع رسیدگی به شکایات، شکایات زیر را مورد بررسی قرار می‌دهند:

- ۱- شکایات مربوط به تخلفات ادعایی از مفاد معاهده‌ی موردنظر
- ۲- نقض حقوق بنا بر ادعا از سوی کشوری انجام شده است که روند رسیدگی به شکایات فردی را به رسمیت شناخته است (و نیز صلاحیت هیئت اجرایی را به منظور رسیدگی به شکایات فردی پذیرفته است، البته اگر برای این منظور رضایت جداگانه‌ای ضروری باشد، برای مثال، صلاحیت دیوان آمریکایی حقوق بشر، باید صراحتاً مورد پذیرش قرار گیرد، حتی اگر روند رسیدگی به شکایت فردی طبق کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر در مورد تمامی کشورهای عضو اجرا شود)
- ۳- بنا بر ادعا، تخلفی علیه فرد یا گروهی از افراد در حوزه‌ی قضایی یک کشور انجام شده باشد
- ۴- شکایت از سوی قربانی، خانواده یا نماینده‌ی قانونی او (که می‌تواند یک سازمان غیردولتی باشد) طرح شده باشد.

● نقض حقوق بشر

ممکن است ثابت شود که دولتی تعهداتش را نسبت به حقوق بشر نقض کرده است، و این کار را نه صرفاً با اعمال خود (برای مثال، اعمال تعمدی شکنجه)، بلکه همچنین با کوتاهی و قصورش انجام داده است (برای مثال، کوتاهی در برداشتن گام‌های مؤثر در ممانعت از شکنجه / قصور در پیگرد متخلفان / قصور در تحقیق در مورد ادعاها و اظهارات). به این معنا که شکایت ممکن است شامل نقض حقوق دیگر علاوه بر شکنجه باشد که باید با شرایط و قرائن پیرامون این واقعه اثبات شود.

باید خاطر نشان کرد که هر چند برخی از معاهداتی که در این کتاب به آن‌ها اشاره می‌شود صرفاً به مسئله‌ی شکنجه می‌پردازند، اما معاهدات دیگری نیز با ماهیتی کلی‌تر وجود دارند که طیف گسترده‌ای از حقوق بشر را شامل می‌شوند. شکایاتی که تحت معاهداتی کلی‌تر بررسی می‌شوند می‌توانند به نقض بیش از یک حق رسیدگی کنند. برای مثال اگر کسی خودسرانه بازداشت شود و در نتیجه‌ی شکنجه در زندان بمیرد، این امکان وجود دارد که به چند تخلف دیگر نیز رسیدگی شود: نقض حق برخورداری از آزادی و امنیت و نیز نقض حق حیات و حق شکنجه نشدن.

● حوزه‌ی قضایی

براساس حقوق بشر، کشورها موظف‌اند به حقوق تمامی افراد در حوزه‌ی قضایی‌شان احترام بگذارند و از آن حمایت کنند، و این شامل تمامی افرادی است که دولت بر آن‌ها نظارت می‌کند، یعنی تمامی افرادی که در یک کشور زندگی می‌کنند (و از جمله خارجی‌ها و نه صرفاً اتباع همان کشور)، همچنین شامل افرادی می‌شود که از رفتار مأموران دولتی در خارج از کشور آسیب دیده‌اند، برای مثال افرادی که نیروی مسلح کشوری در خارج از آن کشور به آن‌ها آسیب رسانده است.

۳-۳-۱- ترتیب اصلی مراحل

کلیه‌ی روندهای رسیدگی به شکایات فردی مراحل زیر را طی می‌کنند:

- دریافت شکایت
- بررسی اولیه برای اطمینان یافتن از این‌که:
 - ۱- شکایت مربوط است به کشور طرف معاهده‌ای که روند رسیدگی به شکایات فردی را پذیرفته است.
 - ۲- وقایعی که در مورد آن‌ها شکایتی طرح شده است مربوط است به مباحث همان معاهده
 - ۳- به احتمال قوی تخلف مورد ادعای داده است (به عبارتی، ادعای مطرح شده غیر واقعی نیست)
- ارزیابی قابل قبول بودن شکایت، در این مرحله به دو طرف فرصت داده می‌شود نظراتشان را در مورد موضوع ارائه دهند. گاه ممکن است این مرحله با مرحله‌ی بعدی تلفیق شود، در چنین صورتی شما در جریان قرار خواهید گرفت.
- بررسی مستدل بودن شکایت، که شامل اعطای فرصت به دو طرف جهت ارائه‌ی دلایل‌شان به مرجع بین‌المللی جهت جمع‌آوری اطلاعات (در حد ابزارهایی که در اختیار دارد) برای تسهیل در امر تصمیم‌گیری. که ممکن است شامل دفاعیات کتبی، تحقیقات، و توجه به مدارک کارشناسی یا لایحه‌ی مشاور بی‌طرف (*amicus curiae*) باشد.
- اتخاذ تصمیم توسط مرجع در مورد وقوع یا عدم وقوع نقض حقوق بشر و با توجه به اختیارات هیئت، اتخاذ تصمیم در مورد جبران خسارت.

در هر مرحله از رسیدگی، اکثر مراجعی که دریافت‌کننده شکایات هستند، می‌توانند:

- تدابیری موقتی را درخواست یا بدان حکم کنند
- خود را در دسترس طرفین دعوا دهند تا آن‌ها بتوانند دعوا را به شیوه‌ای دوستانه حل و فصل کنند (موافقت بر سر راه‌حلی که برای هر دو طرف مطلوب است و ادامه‌ی دعوا را غیر ضروری می‌کند)

برخی از این مراحل به توضیح بیشتری نیاز دارند.

۳-۳-۲- پذیرش

۳-۳-۲-۱- پذیرش چیست؟

مرحله‌ی پذیرش به منزله‌ی اولین مرحله است — اگر پرونده‌ای قابل پذیرش اعلام شود وارد مرحله‌ی بررسی مستدل بودن آن می‌شویم، اما اگر غیر قابل پذیرش اعلام شود، پرونده بسته خواهد شد. هنگامی که یک هیئت قضایی قابل قبول بودن یک دادخواست را بررسی می‌کنند، اساساً از خود می‌پرسند آیا مجاز به بررسی این پرونده هستند یا خیر. این هیئت به بررسی این‌که آیا اطلاعات موجود حاکی از نقض حقوق بشر

بین‌المللی هست یا خیر نمی‌پردازند (چه این امری است که در مرحله‌ی بررسی مستدل بودن آن، انجام می‌شود)۔ بلکه از خود می‌پرسند آیا دلایلی وجود دارد که کلاً آن هیئت را از بررسی این پرونده بازدارد یا خیر.

۳-۳-۲- چرا یک شکایت غیر قابل‌پذیرش اعلام می‌شود؟

دلایلی («مبانی») که براساس آن‌ها یک هیئت بین‌المللی پرونده‌ای را ردّ می‌کند به هنگام بررسی پرونده اعلام خواهد شد، اما برخی از این دلایل در بین بسیاری از روندهای رسیدگی به شکایات فردی مشترک است. بسیاری از آن‌ها مبانی‌ای آیین‌نامه‌ای هستند، به عبارتی مربوط به اطلاعات پرونده نیستند، بلکه مربوط به شیوه‌ای هستند که براساس آن یک دادخواست طرح می‌شود. مبانی اصلی ردّ یک پرونده عبارت است از:

- **بی‌نام و نشان بودن دادخواست.**
- **درخواست کننده خود قربانی نیست و از سوی قربانی یا خانواده‌ی قربانی نیز برای طرح شکایت مجوزی در دست ندارد.**
- **دادخواست به رویدادهایی مربوط می‌شود که پیش از به اجرا درآمدن معاهده برای کشور ذی‌ربط، روی داده است.** برای مثال، براساس ماده‌ی ۲۷ از کنوانسیون منع شکنجه، این کنوانسیون ۳۰ روز پس از آن‌که کشوری آن را امضاء کرد، لازم‌الاجرا می‌شود (به عبارتی قابل اعمال می‌شود). بدین معنا که اگر دولتی در ۳۱ مارس ۲۰۰۰، این کنوانسیون را امضاء کرد (و روند رسیدگی به شکایات فردی را پذیرفت)، این کنوانسیون در ۳۱ آوریل ۲۰۰۰ به اجرا درخواهد آمد. و کنوانسیون منع شکنجه صرفاً می‌تواند شکایاتی را بررسی کند که به وقایعی مربوط است که در ۳۰ آوریل ۲۰۰۰ یا پس از آن روی داده‌اند.
- **محدوده‌ی زمانی تعیین شده برای تسلیم دادخواست به پایان رسیده باشد.** به منزله‌ی یک قانون کلی، محدوده‌ی هنگامی آغاز می‌شود که آخرین رأی رسمی در مورد این پرونده صادر شده باشد. این زمان می‌تواند از تاریخ واقعه آغاز شود، واقعه‌ای که در مورد آن هیچ رسیدگی قانونی انجام نگرفته است. (به مطالب زیر در مورد ناتوانی راهکارهای داخلی نگاه کنید)، اما در کل این محدوده زمانی از تاریخ صدور حکم عدم پیگرد قانونی، تاریخ رأی دادگاه، یا تاریخ تسلیم دادخواست از سوی متهم که بدون پاسخ مانده است، یا هرگونه تصمیم‌گیری‌ای که معرف آخرین مرحله در روند دادرسی در سیستم قضایی کشور باشد، آغاز می‌شود.
- **شکایت با مفاد کنوانسیون مزبور مغایر است.**
- **شکایت آشکارا بی‌پایه و اساس است یا نوعی سوءاستفاده از حق تسلیم شکایت است.** و این صرفاً مبنایی است برای ردّ شکایت که براساس آن هیئت‌های قضایی به محتوای پرونده ارجاع می‌کنند. این ارزیابی در مورد هر پرونده‌ای جداگانه انجام می‌گیرد و زمانی به کار می‌رود که معلوم شود اطلاعات ارائه شده حاکی از تخلف ادعایی نیست، بنابراین ادعایی طرح شده ادعای بی‌پایه و اساس است که حق تسلیم دادخواست در مورد آن وجود ندارد.
- **داده‌های این پرونده قبلاً در این مرجع رسیدگی به شکایات یا مرجع بین‌المللی دیگری مورد بررسی قرار گرفته است.**
- **راهکارهای ملی و داخلی تا به آخر طی نشده‌اند.**

یکی از رایج‌ترین دلایل ردّ یک شکایت، عدم استفاده از راهکارهای داخلی است، اما اطمینان یافتن از این امر کار دشواری است. بنابراین لازم است در بررسی آن دقت بیشتری انجام گیرد.

← منظور از «طی کردن راهکارهای داخلی» چیست؟

اساساً این گفته به این معنا است که اگر قربانی نقض حقوق بشر بخواهد پرونده‌اش را به یک نهاد بین‌المللی ارجاع دهد، نخست باید از طریق مقامات ملی کشورش درصدد دادخواهی برآید. پیش از توسل به یک نهاد بین‌المللی باید اثبات شود که به کشور مزبور فرصت رسیدگی به پرونده داده شده است. به عبارتی، اگر کشورها در مورد قربانیان نقض حقوق بشر توسط مأموران دولتی، روش‌های مؤثر و واقعی رسیدگی به شکایات و دادرسی ارائه دهند، این کشورها ناقض تعهدات حقوق بشر تلقی نخواهند شد، و قضیه این چنین تعبیر می‌شود که ممکن است برخی افراد بدون اجازه‌ی دولت‌هایشان به رفتارهای غیرقابل قبول دست زده‌اند.

باین حال، نهادهای بین‌المللی می‌پذیرند که در بسیاری از کشورها، راه‌حل‌ها و امکان دسترسی به عدالت یا وجود ندارند یا غیر واقعی‌اند. از همین رو، این نهادها قواعدی را در مورد ویژگی‌های ضروری دادخواهی‌ها، و مراحلی که این دادخواهی باید تا به آخر طی کند، و شرایط خاصی را که در آن ممکن است لازم نباشد این مراحل تا به آخر طی شوند، تعیین می‌کنند.

← راه‌های دادخواهی که باید توسط شاکی طی شود، کدام‌اند؟

شاکی باید هر امکان دادخواهی را که دارای ویژگی‌های زیر است (اعم از قضایی یا اداری) طی کند:

- **قابلیت دسترسی:** مراجع دادرسی موجود که قربانی (یا هر کس به نمایندگی از جانب او) می‌تواند بدون محدودیت به آن‌ها رجوع کند؛
- **مؤثر بودن:** این امکان وجود دارد که از این راهکار بتوان با موفقیت استفاده کرد؛
- **مناسب بودن:** مرجع دادرسی می‌تواند حقوق شاکی را تأمین کند – برای مثال، اگر فردی در شرف اخراج از کشوری است، مرجعی که نتواند اخراج فرد را معلق کند مرجع مؤثری نیست.

اگر مراجع دادرسی داخلی و موجود نتوانند این ضوابط را تأمین کنند در این صورت قربانی ممکن است پیش از طرح شکایت به یک نهاد بین‌المللی، ضرورتی برای طی کردن راهکارهای داخلی نبیند. با وجود این، شاکی باید بتواند نشان دهد که این راهکارها در عمل نمی‌توانند این ضوابط را متحقق کنند، و اثبات این نکته صرفاً نباید براساس ذهنیات قربانی یا نماینده‌ی قانونی او باشد. برای مثال، ممکن است لازم باشد این نکته ثابت شود که تاکنون هیچ مدعی شکجه‌ای نتوانسته است از راهکار خاصی که برای جبران آن در نظر گرفته شده است، استفاده کند. اگر هرگونه شکای در مورد کارایی یک مرجع دادرسی وجود دارد، شاکی دست‌کم باید بتواند ثابت کند که تلاشی برای بهره‌گیری از آن انجام داده است. وانگهی، اگر مرجع دادرسی به دلیل اشتباه خود شاکی غیرقابل دسترس شده است (برای مثال، اگر شاکی مهلت نهایی برای ارائه‌ی دادخواست را رعایت نکند، مرجع دادرسی غیرقابل دسترسی می‌شود؛ این امر نمی‌تواند دلیل موجهی باشد برای عدم کارایی یک مرجع.

اگر شاکی مدعی است که فلان راهکار را نباید طی کرد زیرا غیرقابل دسترس، غیر مؤثر یا نامناسب است، روند کار به قرار زیر است:

۱- شاکی اظهار کند که روند دادرسی‌ای را نباید طی کرد، زیرا غیر مؤثر (یا نامناسب یا غیرقابل دسترس) است – و این هنوز ثابت نشده است.

۲- پس کشور مورد نظر باید نشان دهد که روند دادرسی مزبور مؤثر است.

۳- اگر کشوری بتواند آن را اثبات کند، پس شاکی یا باید نشان دهد که روند دادرسی مزبور را طی کرده است یا این که نشان دهد این روند در مورد پرونده‌ای خاص غیر مؤثر است، هر چند که در کل ممکن است مؤثر باشد.

⇐ چگونه یک روند دادرسی باید تا به انتها طی شود؟

شکایتی که به یک نهاد بین‌المللی ارجاع شده است، باید پیش از این به مراجع داخلی آن کشور ارجاع می‌شده است. هدف از این کار اطمینان یافتن از این امر است که پیش از ارجاع پرونده به یک نهاد بین‌المللی به کشور مزبور فرصت رسیدگی و جبران ضایعات حاصل از آن داده شود.

موردی را در نظر بگیرید که در آن شاکی به دلیل اعمال شکنجه از مقامات ملی درخواست غرامت می‌کند، اما در آن به ماهیت بازجویی‌های پلیس در هیچ مرحله‌ای اعتراض نمی‌کند. اگر دادگاه از پرداخت غرامت به دلیل فقدان مدارک کافی در تأیید اعمال شکنجه استنکاف کند و شاکی شکایت خود را نزد کمیته‌ی منع شکنجه ببرد، آن هم با این ادعا که دولت در انجام تعهدات خود مبنی بر انجام تحقیقاتی سریع و بی‌طرفانه در مورد ادعاهای مربوط به شکنجه قصور کرده است، احتمال عدم پذیرش شکایت توسط کمیته‌ی مزبور به دلیل اعتقاد وی مبنی بر عدم طرح شکایت نزد مقامات داخلی بسیار زیاد است - گرچه می‌توان در مورد عدم تأمین غرامت شکایتی طرح کرد.

⇐ چه زمانی می‌توان روند دادرسی داخلی را طی نکرد؟

مراجع بین‌المللی رسیدگی به شکایات در شرایط خاص ممکن است طی کردن روند دادرسی داخلی را ضروری نداند، حتی اگر این مراجع رسیدگی داخلی در دسترس، به‌طور بالقوه مؤثر و مناسب باشند. این شرایط خاص عبارتند از:

- هنگامی که روند دادرسی به شکل غیر معقولی طولانی باشد، برای مثال آیین‌های رسیدگی دادگاه یا تحقیقات در مورد دعوی بیش از حد به طول انجامد، بدون آن که شاکی قصور کرده باشد؛
- زمانی که سیستم قضایی مستقلاً وجود نداشته باشد؛
- زمانی که جو وحشت و ارباب به گونه‌ای حاکم باشد که نتوان یک نماینده‌ی قانونی اختیار کرد.

هر پرونده مجزا و براساس محتوای آن مورد بررسی قرار می‌گیرد و دلایل و مستندات که موجب رد یک پرونده شده است ممکن است در بررسی پرونده‌ی دیگر مورد توجه قرار نگیرد. بنابراین در استدلال خلاق و مبتکر باشید و در این مورد تردید نکنید. اما یک هشدار: بعید است که بی‌اطلاعی از وجود مراجع دادرسی در دسترس به منزله‌ی توجیهی برای ناتوانی این مراجع تلقی شود. باید اطمینان حاصل کنید که کاملاً از مراجع داخلی و قابلیت دسترسی به آن‌ها در مورد هر پرونده مطلع هستید.

۳-۳-۳- لایحه‌ی مشاور بی‌طرف (amicus curiae) یا میانجی‌گری‌های شخص ثالث

«Amicus curiae» (مشاور بی‌طرف) در اصل به معنای «دوست دادگاه» است و هدف از این لایحه ارائه‌ی اطلاعات به نهاد قضایی است تا بدین ترتیب در اتخاذ تصمیمات به این نهاد کمک شود. این روش هنوز در مراجع وابسته به

سازمان ملل پذیرفته نشده است، اما به این معنا نیست که در آینده مورد پذیرش قرار نگیرد، هم‌اکنون نیز دیوان‌های اروپایی و آمریکایی حقوقی بشر تا حدودی از آن بهره می‌گیرند.

لایحه‌ی مشاور بی‌طرف یک لایحه‌ی کتبی است که از سوی شخص ثالث به مرجع رسیدگی به شکایات ارائه می‌شود؛ به عبارتی از سوی فرد، سازمان یا حتی دولت دیگری که نه شاکی است نه خواهان، و در مورد ارائه‌ی نظر مشورتی نیز دولت یا ارگان درخواست‌کننده نیست، بلکه فرد، نهاد یا دولتی است که احساس می‌کند می‌تواند کمک مهمی به مرجع رسیدگی به شکایات کند. درکل، این نوع میانجی‌گری‌ها باید به صراحت از سوی دادگاه طلب شده باشد، اما گاه تقدیم لایحه به دادگاه از سوی شخص ثالث، داوطلبانه صورت می‌گیرد که ممکن است مورد پذیرش دادگاه قرار گیرد یا رد شود.

محتوای لایحه مورد به مورد فرق می‌کند، هرچند که به‌طور کلی به موضوعات و موقعیت‌های کلی می‌پردازد و نه به یک شکایت خاص و فردی. با این حال درخواست اجازه‌ی (اذن) تقدیم لایحه، در کل باید شامل موارد زیر باشد:

- هویت خود را به اختصار توضیح دهید و وظایف سازمانی‌تان را تشریح کنید.
- دلیل صلاحیت خود یا سازمان‌تان را در این میانجی‌گری ارائه دهید، برای مثال، داشتن تجربه‌ای خاص در این عرصه یا در مورد این کشور خاص؛ انجام پروژه‌ای خاص در مورد موضوع مورد بحث و غیره.
- توضیح دهید که لایحه‌ی شما چه نکته‌ی جدیدی به روند رسیدگی به شکایات می‌افزاید؛ به عبارتی به اختصار توضیح دهید که چه چیز می‌خواهید بگویید و توضیح دهید که مطالب شما به چه نحو برای دادگاه مفید خواهد بود.

۴-۳-۳- تدابیر موقتی

آن‌جایی که روند شکایات فردی امکان اتخاذ تدابیر موقتی را فراهم کند، این امکان برای مرجع ذی‌ربط فراهم می‌شود که در هر مرحله از آیین دادرسی از دولت عضو بخواهد یا به آن دولت حکم کند که گام‌هایی در جهت اجتناب از وارد آمدن خسارت جبران‌ناپذیر به افراد مرتبط با پرونده بردارند. اتخاذ تدابیر موقتی هیچ تأثیری بر نتیجه‌ی پرونده نخواهد داشت و به این معنا نیست که این مرجع به نتایجی مبنی بر قبول و مستدل بودن شکایت رسیده است، بلکه صرفاً اقدامی در جهت فراهم آوردن فرصتی به منظور تأمل و بررسی پرونده است. این ویژگی به‌طور گسترده در پرونده‌هایی به کار می‌رود که مربوط به اخراج قریب‌الوقوع فردی به کشوری است که خطر شکنجه وی را در آن کشور تهدید می‌کند. در چنین مواردی به هنگام اتخاذ تدابیر موقتی، باید از سه شرط تبعیت کرد:

- دلایل مربوط به تعهدات یک کشور مبنی بر عدم اخراج باید به دادگاه‌های داخلی ارائه شده باشد.
- شاکی باید نشان دهد که فرد شخصاً در معرض خطر شکنجه قرار دارد. کافی نیست استدلال شود که مردم به‌طور کلی در کشور مذکور مورد شکنجه قرار می‌گیرند بلکه باید با دلایلی اثبات شود این فرد خاص در معرض خطر شکنجه قرار دارد.
- باید ثابت شود خطری پیوسته در حال حاضر وجود دارد. معمولاً کافی نیست اثبات شود فرد مذکور در گذشته مورد شکنجه قرار گرفته است، باید نشان داده شود که خطر همچنان وجود دارد، برای مثال، نام فرد هنوز در لیست سیاه قرار دارد، یا اعضای خانواده‌ی وی که در آن کشور به سر می‌برند اخیراً مورد شکنجه قرار گرفته‌اند، و یا فرد مزبور به عنوان رهبر مخالفان شناخته شده است.

۴-۳- براساس روند رسیدگی به شکایت فردی، یک دادخواست باید شامل چه مطالبی باشد؟

شما باید دو چیز را ضمیمه‌ی گزارش خود کنید: نخست، نامه توضیحی که باید حاوی جزئیات و اطلاعات معینی باشد. اگر این قضیه رعایت نشده باشد، از شما خواسته می‌شود تا دادخواست‌تان را پیش از انجام هر اقدامی تکمیل کنید. دوم، ارائه‌ی مدارک مستدل.

نامه‌ی توضیحی شما باید شامل موارد زیر باشد:

- نام، ملیت، شغل، نشانی پستی یا امضاء شاکی، یا شامل نام و امضای هر نماینده‌ی قانونی یا فردی باشد که مجاز است از سوی قربانی طرح دعوا کند. اگر شما امکان بررسی هویت شاکی را دارید (برای مثال، کارت شناسایی ملی)، نسخه‌ای از آن را نیز ضمیمه کنید.
- نام کشوری که علیه وی طرح شکایت شده است
- ماده یا موادی از کنوانسیون که بنا به ادعای نقض شده است
- شرحی از اعمال یا اعمال اتهامی (برای اشاره به جزئیاتی که باید درج شود به بخش سوم، فصل ۲-۲-۲ مراجعه کنید)
- درج این مطلب که کشوری به دلیل انجام عملی یا به دلیل ترک فعلی مسئول و مقصر است
- اطلاعاتی در مورد تلاش‌هایی که به منظور دادخواهی در سیستم قضایی آن کشور صورت گرفته است و نیز نتایج آن از جمله: رأی صادر شده، فرجام‌خواهی، تاریخ رأی نهایی، یا هرگونه اطلاعاتی در مورد عدم امکان گذراندن همه‌ی مراحل دادرسی
- اشاره به این نکته که پرونده تا چه حد در یک مرجع رسیدگی بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفته است
- درج نکاتی که باید در دادخواست محرمانه باقی بماند (از جمله نام شاکی)

همواره سعی کنید حتی‌الامکان شکایت‌تان حاوی مدارک مستدل بسیاری باشد (در این مورد به بخش دوم، فصل ۵ مراجعه کنید). این مدارک باید شامل موارد زیر باشد:

- یک اجازه‌نامه که باید حاوی امضای قربانی باشد، در غیر این صورت باید توضیح داده شود که چرا به جای قربانی خانواده‌ی وی اجازه‌نامه را صادر کرده‌اند. (اگر کسی که شکایت را ارسال کرده، قربانی یا خانواده‌ی او نیست، باید به این نکته همواره اشاره شود)
- هر نوع عریضه و یا شکایت به مقامات مسئول
- اشاره به هرگونه رأی قضایی یا اداری در داخل کشور - که شامل آراء دادگاه‌ها در مراحل مختلف دادرسی است. (دادگاه بدوی، دادگاه تجدید نظر، دیوان عالی کشور)، جزئیاتی در مورد کیفرهایی که برای عامل یا عاملان در نظر گرفته شده، تصمیمات اداری نظیر تصمیمات مربوط به شکایت از پلیس، تصمیمات در مورد عدم پیگرد قانونی عامل یا تعقیب یک پرونده، تصمیمات در مورد عدم صلاحیت بررسی یک پرونده

- اظهارات قربانی
- اظهارات شاهد
- گزارش‌ها یا گواهی‌های پزشکی شامل ارزیابی‌های جسمی و روانی (در صورت وجود هر دو آن‌ها)
- گزارش‌های کالبدشکافی
- عکس‌ها
- گزارشات رسانه‌ها
- اطلاعات مربوط به وضعیت کلی، برای مثال، گزارش‌های سازمان‌های غیردولتی مبنی بر اِعمال شکنجه

همواره نسخه‌ای از مدارک را ارسال کنید، و نه اصل آن‌ها را، چرا که ممکن است به شما بازگردانده نشود. مدارک رسمی معمولاً به زبان اصلی ارسال می‌شود، اما شما باید به مضمون آن‌ها اشاره کنید - در صورت امکان مختصری از آن را در قالب زبان کاری ارائه کنید، برای مثال، رأی دادگاه یا آثار جراحت‌هایی که در گواهی پزشکی ثبت شده است.

۵-۳- توصیه‌هایی عملی به منظور استفاده از روند رسیدگی به شکایات فردی

- همواره منتهای سعی خود را بکنید تا مهلت‌های زمانی داده شده از سوی مراجع بین‌المللی را رعایت کنید - اگر می‌دانید که قادر به رعایت مهلت زمانی نیستید، باید درخواست تمدید مهلت کنید. اکثر مراجع بین‌المللی نیاز به این تمدید مهلت را درک می‌کنند، اما اگر در این مورد آنان را در جریان نگذارید، طبیعتاً اغماضی در این مورد وجود نخواهد داشت.
- همواره به وضوح تصریح کنید که کدام بخش از دادخواست شما محرمانه است (اگر چنین بخشی وجود دارد).
- اگر تدابیر ضروری باید اتخاذ شود، همواره به این نکته صراحتاً در صدر دادخواست‌تان اشاره کنید.
- تمامی مراجع بین‌المللی «قوانین مربوط به آیین‌های دادرسی» یا «قوانین دادگاه‌ها» را پذیرفته‌اند و این قوانین با جزئیات هرچه تمام‌تر وظایف این مراجع و این که چه تدابیری باید اتخاذ کنند را تشریح می‌کنند. این قوانین معمولاً بسیار فنی هستند، اما اگر شما پرسش‌هایی در مورد روند دادرسی دارید، این قوانین بهترین مرجع اطلاعاتی خواهند بود.
- اگر شما در چهارچوب رسیدگی به شکایت فردی در مقام نماینده‌ی قانونی عمل می‌کنید، باید همواره با شاکی در تماس باشید - ضروری است که همواره با شاکی در تماس بود، زیرا ممکن است مرجع بین‌المللی از طریق یک اختاریه‌ی کوتاه، اطلاعاتی از شاکی بخواهد و از طرف دیگر شاکی باید همواره در جریان پیشرفت پرونده‌اش باشد.

۴-مراجع و روند دادرسی: سازمان ملل

۴-۱- مقدمه‌ای بر سیستم سازمان ملل

مراجع حقوق بشر سازمان ملل همگی در دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر (OHCHR) در ژنو واقع و از آن منبعث شده‌اند. اگر می‌خواهید اطلاعاتی را به مراجع سازمان ملل تحویل دهید، باید به دو نکته‌ی کلی توجه کنید. یک نکته مربوط به زبان‌ها و دیگری به ارسال اطلاعات.

زبان‌ها: سازمان ملل دارای شش زبان رسمی است (انگلیسی، فرانسه، اسپانیایی، روسی، چینی و عربی)، اما فقط سه زبان کاری دارد (انگلیسی، فرانسه، اسپانیایی) و در عمل رایج‌ترین زبان در دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر انگلیسی است. دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر همچون دیگر سازمان‌های بین‌المللی منابع بسیار محدودی دارد. برای اطلاعات بیشتر در مورد زبان شکایت در چنین شرایطی به بخش سوم، فصل ۲-۱ مراجعه کنید. همچنین لازم به ذکر است که سازمان ملل قواعد پیچیده‌ای در مورد ترجمه‌ی اسناد و مدارک رسمی دارد، به این معنا که در کل یک گزارش علنی نمی‌شود مگر آن‌که به تمامی زبان‌های رسمی ترجمه شود. و این امر گاهی اوقات تأخیرهای طولانی ایجاد می‌کند. و این‌که چرا گزارش پیش از ارائه به جلسات کمیسیون حقوق بشر طرح نمی‌شود، در همین نکته نهفته است.

ارسال اطلاعات: اگر می‌خواهید شکایت‌تان را برای بیش از یک مرجع مرتبط با کمیساریای عالی حقوق بشر ارسال کنید، بهترین شیوه آن است که خودتان نسخه‌ای از آن را برای هر کدام جداگانه بفرستید. دو دلیل برای این اقدام وجود دارد: ۱) همچون هر سازمان بزرگ دیگری، این احتمال وجود دارد که اطلاعات در این سازمان به مراجع دیگر ارسال نشود و ۲) معمولاً لازم است که شما بر نکات مختلف برای مراجع مختلف تأکید کنید.

اگر شما این امکان را ندارید که برای هر یک مجزا نسخه‌ای ارسال کنید، باید به وضوح تصریح کنید که مایلید چه مرجعی اطلاعات شما را دریافت کند، تا بدین ترتیب این اطلاعات در اختیار مراجع مورد نظر شما قرار گیرد. این اقدام به ویژه زمانی معنا دارد که می‌خواهید اطلاعات‌تان را برای چندین گزارشگر ویژه ارسال کنید (به بخش سوم، فصل ۴-۱-۲-۱ مراجعه کنید). برخی از سازمان‌هایی که به طور حرفه‌ای اطلاعاتی را برای دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر ارسال می‌کنند، فرم استاندارد دارند که نام تمامی مراجع قابل دسترس در آن فهرست شده است، و افراد می‌توانند مرجعی را که در مورد یک پرونده‌ی خاص می‌خواهند با آن تماس بگیرند روی این فهرست مشخص کنند.

۴-۲-مراجع بررسی گزارش‌ها در درون سیستم سازمان ملل

۴-۲-۱- روند غیرمعهده‌ای رسیدگی به گزارشات سازمان ملل

دو نهاد اصلی‌ای که مسئول مسایل مربوط به حقوق بشر در چهارچوب سیستم سازمان ملل هستند عبارتند از

کمیسیون حقوق بشر و کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر. یکی از شیوه‌هایی که این دو نهاد بر آن اساس وظایف‌شان را انجام می‌دهند ایجاد و نظارت بر مراجع فرعی است، مراجعی که آن‌ها را در انجام مطالعات، نوشتن پیش‌نویس‌ها و نظارت یاری می‌دهند. چنین مراجعی معمولاً در مورد فعالیت‌های‌شان به کمیسیون یا کمیسیون فرعی گزارش می‌دهند. مراجعی که در زیر می‌آیند همگی از همین نوع‌اند، به عبارتی از سوی کمیسیون حقوق بشر تأسیس شده‌اند و برای فعالیت‌های اجرایی به این کمیسیون و به کمیسیون فرعی وابسته‌اند.

کمیسیون و کمیسیون فرعی هر دو نهادهایی هستند که وظیفه‌شان به ویژه اعمال فشار است (به بخش سوم، فصل ۷ مراجعه کنید). در هر دو این نهادها، اعضای منفرد یا کشورهای عضو می‌توانند تأثیر به‌سزایی بر مباحث طرح شده در جلسات بگذارند، و این اعمال فشار می‌تواند بر موضوعاتی که می‌خواهند از آن حمایت کنند، تأثیر گذارد. این یکی از شیوه‌های مؤثر در جلب توجه به نقض حقوق بشر در یک کشور خاص است. صرفاً سازمان‌های غیردولتی‌ای که در جایگاه‌مشورتی هستند دسترسی مستقیم به این کمیسیون و کمیسیون فرعی دارند، اما برخی از همین سازمان‌های غیردولتی مایلند تا به دیگر سازمان‌های غیردولتی به منظور حضور یافتن در جلسات کمیسیون‌ها کمک کنند. در مورد این نوع سازمان‌های غیردولتی یاری دهنده مستقر در ژنو به پیوست ۲ مراجعه کنید.

جدول ۵: اطلاعات اساسی: کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل

اطلاعات اصلی در مورد: کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل		
خاستگاه	چگونه تأسیس شده است؟	توسط دو قطعه‌نامه‌ی شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل در سال ۱۹۴۶
ترکیب اعضا:	چه زمان کار خود را آغاز کرده است؟	۱۹۴۷
	از چند عضو تشکیل شده است؟	نمایندگان دیپلماتیک ۵۳ کشور
	آیا این اعضا کارشناسان مستقل‌اند یا نمایندگان دولتی؟	نمایندگان دولتی
هدف:	هدف کلی	پرداختن به مسایل مربوط به حقوق بشر، چه در مورد کشورهای عضو و چه در چشم‌اندازی کلی؛ و اتخاذ تدابیری به منظور بهبود وضعیت حقوق بشر در جهان

جدول ۶: اطلاعات اصلی: کمیسیون فرعی سازمان ملل در مورد ترویج و حمایت از حقوق بشر

اطلاعات اصلی در مورد: کمیسیون فرعی سازمان ملل در مورد ترویج و حمایت از حقوق بشر (که در گذشته بیشتر تحت عنوان کمیسیون فرعی منع تبعیض و حمایت از اقلیت‌ها شناخته می‌شد)		
خاستگاه	چگونه تأسیس شده است؟	توسط قطعه‌نامه‌ی کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل در ۱۹۴۷ و در چهارچوب شورای اقتصادی و اجتماعی
ترکیب اعضا:	از چه زمان کار خود را آغاز کرده است؟	۱۹۴۷
	از چند عضو تشکیل شده است؟	۲۶
	آیا این اعضا کارشناسان مستقل‌اند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقلی که در ارتباط با کشورهای خاص انتخاب شده‌اند
هدف:	هدف کلی	انجام مطالعات، ارائه‌ی پیشنهاد و پیش‌نویس اصول و هنجارهای مربوط به حقوق بشر با هدف ارائه‌ی آن‌ها به کمیسیون حقوق بشر به منظور ملاحظات بیشتر و پذیرش احتمالی آن‌ها

ترتیب اصلی زمانی	
دریافت شکایت	
↓ ↓	
اگر غیرقابل قبول باشد - در همین مرحله متوقف می شود.	اگر از لحاظ رسیدگی قابل پذیرش باشد (برای مثال، براساس آیین عمومی کمیسیون حقوق بشر بررسی نمی شود)، شکایت به دولت موردنظر برای اظهار نظر ارسال می شود.
↓ ↓	
اگر شکایات نشان دهنده نقض مستمر حقوق بشر نباشند، یا از دستور کار خارج می شوند یا تا سال بعد در تعلیق می ماند.	<p>جولای: بررسی شکایات و اظهار نظر از سوی پنج عضو گروه کاری کمیسیون فرعی (گروه کاری مخصوص شکایات). شکایاتی که «نشان دهنده نقض حقوق بشر است» به کمیسیون فرعی ارسال می شوند</p>
↓ ↓	
اگر نقض مستمر حقوق بشر شناسایی نشود پرونده از دستور کار خارج می شود یا تا سال بعد در تعلیق می ماند.	<p>آگوست: بازبینی شکایات و اظهار نظر ارسالی گروه کاری از سوی کمیسیون فرعی.</p> <p>در صورت تشخیص نقض مستمر حقوق بشر، پرونده به کمیسیون حقوق بشر ارسال می شود.</p>
↓ ↓	
	<p>فوریه / مارس: بررسی شکایات و اظهار نظر توسط گروه کاری کمیسیون حقوق بشر (گروه کاری در مورد بررسی وضعیت کلی) قبل از تشکیل جلسه کمیسیون. وظیفه گروه کاری ارائه توصیه هایی به کمیسیون در مورد یک رشته اقدامات است.</p>
↓ ↓	
	<p>مارس / آوریل: کمیسیون حقوق بشر در جلسه غیرعلنی به پرونده هایی رسیدگی می کند که به این کمیسیون ارجاع شده است، کشورها استثنائاً هنگام بررسی «وضعیت» کشورشان به شرکت در جلسه دعوت می شوند.</p>

اعلام نام کشورهایی که وضعیت‌شان مورد بررسی قرار گرفته و کشورهایی که از دستور کار خارج می‌شوند. بدین معنا که از طریق فرایند حذف، توجه عمومی جلب کشورهایی می‌شود که مورد بررسی قرار می‌گیرند. در نتیجه گاه وضعیت یک کشور علنی می‌شود و به‌طور علنی در مورد آن گفت‌وگو می‌شود.

جدول ۸: اطلاعات اصلی: مرجع ۱۵۰۳

اطلاعات اصلی در مورد: روند رسیدگی ۱۵۰۳		
خاستگاه	چگونه به‌وجود آمده است؟	توسط قطعنامه‌ی ۱۹۷۰ شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل
ترکیب اعضا:	از چه زمان کار خود را آغاز کرده است؟	۱۹۷۲
هدف:	هدف کلی	روند رسیدگی ۱۵۰۳ توسط کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر و کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل تحقق یافته است.
	هدف کلی	بررسی محرمانه‌ی نقض شدید حقوق بشر در یک کشور خاص به منظور شناسایی وضعیت اعمال مستمر خشونت.
	عملکرد	* نظارت

۴-۲-۱-۲- با ارائه‌ی اطلاعات به روند رسیدگی ۱۵۰۳ چه چیز حاصل می‌کنید؟

از کارایی روند رسیدگی ۱۵۰۳ به دلیل ماهیت محرمانه‌اش به‌طور قابل توجهی کاسته می‌شود. با این حال، شیوه‌ی اعلام نام کشور (به منظور بررسی وضعیت‌شان) و اشاره به کشورهایی که از دستور کار بررسی خارج می‌شوند شیوه‌ای است که کمیسیون حقوق بشر ترویج کرده است و تا حدودی موجب بهبود این وضعیت می‌شود. این امر سبب می‌شود حداقل [وضعیت] کشوری که مورد بررسی قرار می‌گیرد، به اطلاع عموم برسد. حتی در قالب همین روند دادرسی محرمانه نیز از یک کشور براساس اظهارات و ادعاهای ایراد شده توضیح خواسته می‌شود و آن کشور موظف به پاسخگویی می‌شود. آثار مترتب بر ارجاع به این روند رسیدگی می‌تواند این باشد که ارسال صرف شکایت به دولتی ممکن است موجب شود تا آن دولت در مورد وضعیت مورد شکایت تحقیقاتی انجام دهد و در رفع آن بکوشد، یا ممکن است سبب شود تا آن اعمال را به حالت تعلیق درآورد یا متوقف کند، تاب‌دین ترتیب مانع از جلب توجه به سمت ارجاع شکایت به کمیسیون فرعی شود. در مواردی که شکایات و پاسخ‌ها راه خود را به سمت کمیسیون فرعی باز می‌کنند، این کمیسیون طی بررسی «وضعیت» [آن کشور]، موضوعات مورد توجه‌اش را تعیین می‌کند و ممکن است از آن دولت بخواهد تا در بهبود آن بکوشد. همچنین در مورد برخی مسایل خاص شاید از دولت‌ها بخواهد تا پاسخی به این مسایل ارائه دهند. کمیسیون این امکان را دارد که دست به مطالعه بزند یا یک هیئت تحقیقاتی موقت را با رضایت دولت مزبور تشکیل دهد، اما در عین حال در طول سال‌ها این کمیسیون توانسته است راه‌های مقابله با مسایل مهم و بغرنج را بیابد، آن هم از طریق تعیین کارشناسانی که تحقیقات میدانی انجام می‌دهند و در جلسه‌ی بعدی کمیسیون، گزارش‌های محرمانه‌ای به این نهاد ارائه می‌کنند.

کمیسیون حقوق بشر در موارد فوق‌العاده مهم و جدی ممکن است رسیدگی به یک وضعیت را به یک مرجع عمومی محول کند، که این می‌تواند شامل تعیین گزارشگر ویژه باشد. (به بخش سوم، فصل ۴-۲-۱-۲ مراجعه کنید).

از روند رسیدگی ۱۵۰۳ می‌توان برای موارد زیر استفاده کرد:

● افزایش آگاهی نسبت به یک وضعیت جدی مربوط به نقض شدید حقوق بشر (دست‌کم درون خود کمیسیون حقوق بشر).

● ارائه‌ی پیشنهادات به منظور بهبود این وضعیت

روند رسیدگی ۱۵۰۳ مناسب نخواهد بود، اگر قصد دارید:

● یک راهکار فوری برای یک فرد بیابید.

● واکنشی نسبت به دعاوی تان دریافت کنید. شما صرفاً می‌توانید مطمئن شوید که شکایت تان در چهارچوب این روند رسیدگی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴-۲-۱-۳- یک شکایت به مرجع رسیدگی ۱۵۰۳ باید شامل چه مطالبی باشد؟

شکایت به مرجع ۱۵۰۳ باید:

● خطاب به سازمان ملل یا هر یک از نهادها یا اعضای آن باشد. به عبارت دیگر، به‌طور خاص لازم نیست که مرجع رسیدگی ۱۵۰۳ را خطاب قرار دهد، بلکه دست‌کم باید از سازمان ملل درخواست اقدام کند.

شکایت به مرجع ۱۵۰۳ نباید دارای خصوصیات زیر باشد:

● بدون نام باشد. پیش از آن‌که شکایت برای دولت مورد نظر ارسال شود، نام فرد یا افراد از آن حذف می‌شود. مگر آن‌که شاکی اعتراضی به افشای نام‌اش نداشته باشد.

● دارای عبارات توهین‌آمیز باشد.

● صرفاً دارای انگیزه‌های سیاسی یا صرفاً امکانی برای تبلیغات باشد، بلکه باید نشانگر درد و رنج واقعی باشد.

مرجع ۱۵۰۳ به گونه‌ای سامان یافته است که «وضعیت‌هایی» را شناسایی و ردیابی کند «که نشانگر عادت به نقض مستمر، فاحش و قطعی حقوق بشر است.»

بدین معنا که هنگام تهیه‌ی شکایت براساس روند رسیدگی ۱۵۰۳ باید به ملاحظات زیر توجه کرد:

● هدف از چنین شکایتی جلب توجه به یک وضعیت است، و نه جلب توجه به یک مورد فردی، و از سوی دیگر این شکایت باید کمکی در شناسایی عادت مستمر به نقض حقوق بشر باشد. به عبارت دیگر بسیار مفید خواهد

بود که پرونده‌های منفرد را در قالب یک سند گرد آوریم، تا این که آن‌ها را تک تک ارسال کنیم. و گرچه یک پرونده‌ی منفرد که با پرونده‌های دیگر ادغام شود، می‌تواند آغاز بررسی یک «وضعیت» باشد، اما به تنهایی کافی نخواهد بود.

● مدارک باید مربوط باشد به **نقض فاحش حقوق بشر** (که شکنجه را شامل می‌شود).

● مدارک باید با گذشت زمان و نیز در صورت اخذ از منابع مختلف اطلاعاتی، ثابت و یکدست باشند.

● مدارک مربوط به تخلفات باید موثق باشند. به این معنا که نباید تناقض‌گویی شود، مستندات را به منظور تأیید ادعاهای شما ارائه دهد و فاقد هرگونه ابهام باشد.

هنگامی که دلایل ادعای خود را تشریح می‌کنید باید از رهنمودهای بخش سوم، فصل ۲-۲-۲ تبعیت کنید، زیرا محتوای شکایت شما باید تا حد ممکن با استانداردها هماهنگ باشد، اما به علاوه باید:

● توضیح دهید که چرا فکر می‌کنید تخلفی صورت گرفته است و چرا تصور می‌کنید داده‌ها حاکی از نقض مستمر و فاحش حقوق بشر هستند.

● حتی الامکان مدارک محکمی ارائه کنید (به منظور ملاحظه‌ی مثال‌هایی در این مورد به بخش دوم، فصل ۵ و بخش سوم، فصل ۳ مراجعه کنید).

● توضیح دهید که آیا مراجع دادرسی داخلی دنبال شده‌اند و نتیجه‌ی آن‌ها چه بوده است، از جمله ارائه‌ی نسخه‌هایی از رأی دادگاه (اگر به پرونده مربوط باشد) – اگر هیچ روند دادخواهی داخلی ای دنبال نشده است، دلایل آن ذکر شود.

● پیشنهادها یا در مورد شیوه‌ی انتخابی و مناسب‌تان ذکر کنید – برای مثال، تعیین گزارشگر ویژه یا انجام تحقیقات یا صرفاً اقدامی از سوی سازمان ملل به منظور خاتمه دادن به تخلفات.

۴-۱-۲-۴- توصیه‌های خاص

● چه کسانی اطلاعات را دریافت می‌کنند و از منبع آن مطلع می‌شوند؟

نام تنظیم‌کننده‌ی شکایت به هنگام ارسال برای دولت حذف می‌شود، مگر آن‌که وی اعتراضی به افشای نام خود نداشته باشد. محرمانه بودن این رویه به این معنا است که هیچ پرونده‌ی مورد بررسی علنی قرار نمی‌گیرد.

● آیا پس از ارسال شکایت واکنش یا پاسخی دریافت خواهید کرد؟

از آن‌جا که این رویه محرمانه است، شما هیچ‌گونه واکنشی در مورد محتوای گزارش‌تان دریافت نمی‌کنید و در جریان هیچ اقدامی قرار نمی‌گیرید. با این حال، تأییدیه‌ای دریافت می‌کنید مبنی بر این که گزارش‌تان در مرجع مزبور مورد بررسی قرار گرفته است.

● اگر می‌خواهید شکایت‌تان در جلسه‌ی بعدی گروه‌کاری کمیسیون فرعی و در ماه ژوئیه مورد بررسی قرار گیرد، باید آن را تا اواسط آوریل به دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل برسانید. در غیر این صورت تا ژوئیه سال بعد مورد بررسی قرار نخواهد گرفت.

● مرجع ۱۵۰۳ شکایات را از طریق پست الکترونیکی دریافت می‌کند، در حالی که در مورد کمیته‌ی منع شکنجه و کمیته‌ی حقوق بشر این امکان میسر نیست.

● شما باید به موارد زیر توجه کنید:

شکایات پذیرفته نمی‌شوند اگر مربوط به کشوری باشد:	شکایات پذیرفته می‌شوند اگر مربوط به کشوری باشد:
● که حق دادخواهی فردی را تحت میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، کمیته‌ی منع شکنجه و کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی پذیرفته است، اما شکایت مربوط است به وضعیت کلی یک کشور و نه یک شکایت فردی.	● که [وضعیت‌اش] طبق روند دادرسی علنی کمیسیون حقوق بشر تحت بررسی است. ● که حق دادخواهی فردی را طبق میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، کمیته‌ی منع شکنجه یا کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی پذیرفته است، و شکایت مربوط است به تخلف فردی از حقی که تحت حمایت یکی از این معاهدات است.

● مراجع سیدگی خاص کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل

وظیفه‌ی مراجع خاص کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل یا نظارت بر موضوعی خاص در سطح جهان است یا نظارت بر کشورهای خاصی در رابطه با طیف گسترده‌ای از حقوق بشر. این مراجع معمولاً تحت عناوین گزارشگران ویژه یگروه‌های کاری شناخته می‌شوند، اما اسامی دیگری نیز دارند، همچون کارشناسان مستقل و نمایندگان ویژه. تمامی این مراجع طبق قطعنامه‌ای به وجود آمده‌اند که هدف آن رسیدگی به موقعیت‌هایی است که به بررسی و مطالعه‌ی عمیقی نیاز است. برخی از این مراجع هر ساله گزارش‌های خود را به‌طور رسمی و علنی به کمیسیون حقوق بشر ارسال می‌کنند و برخی دیگر نیز به مجمع عمومی سازمان ملل گزارش می‌دهند.

هر یک از این مراجع شیوه‌های کاری نسبتاً متفاوتی دارند، اما همگی یکسان انتخاب می‌شوند، در ارتباط با ارسال شکایت ملاحظات اصلی‌ای که در نظر گرفته می‌شود یکسان است؛ و تمامی اصول کلی‌ای که در سطور پیشین در مورد ارسال شکایت بحث شد، در مورد مراجع سازمان ملل نیز کاربرد دارد. مرجعی که شما مایلید تا بیش از مراجع دیگر در مورد ادعاهای مربوط به شکنجه از آن استفاده کنید، گزارشگر ویژه‌ی شکنجه است؛ مرجعی که از آن به منزله‌ی یک نمونه‌ی اصلی استفاده می‌شود. با این حال به خاطر سپردن این نکته حائز اهمیت است که این گزارشگر صرفاً یکی از چند مرجع ویژه‌ی مربوط به ادعاها و اظهارات ارسالی در مورد اعمال شکنجه است.

۴-۲-۱-۲-۱- گزارشگران موضوعی و گروه‌های کاری

باید به تمامی مراجع موضوعی به همان شیوه‌ای نگرینست که در سطور بعدی و در مورد گزارشگر ویژه شکنجه توصیف شده است. نکته‌ای که باید به خاطر سپرد این است که مراجع متفاوت موضوعی مجزا از یکدیگر عمل نمی‌کنند، و ممکن است در مورد ادعایی یکسان یا مشترک یا جداگانه عمل کنند.

در کل، زمانی که ادعا مربوط است به رفتاری که شکنجه یا سوء رفتار تلقی می‌شود، باید گزارش مربوط به آن را به گزارشگر ویژه شکنجه ارسال کنید. اما زمانی که گزارش‌ها مربوط به دیگر تخلفات از حقوق بشر است، باید اطلاعات مربوط به آن را به دیگر مراجع ویژه و ذی ربط ارسال کنید، یا آن‌که بر روی نامه درج کنید که می‌خواهید مطالب‌تان به دست کدام یک از مراجع ویژه برسد. اقداماتی که از سوی بیش از یک گزارشگر یا گروه کاری انجام شود بر اعتبار کار می‌افزاید و احتمالاً می‌تواند اعمال نفوذ بیشتری بر یک کشور کند، تا زمانی که تنها یک مرجع به این مسئله بپردازد.

نمونه‌ای از ادعایی که می‌تواند به بیش از یک مرجع محول شود عبارت است از، به طور مثال: بازداشت و دستگیری وحشیانه‌ی یک روزنامه‌نگار زن از سوی مقامات دولتی، به بهانه‌ی فعالیت‌های روزنامه‌نگاری وی همراه با تجاوز و ضرب و شتم با باتوم به هنگام دستگیری است. براساس جزئیات موجود و شرایط خاص، این پرونده بالقوه می‌تواند به این مراجع محول شود: گزارشگران ویژه‌ی شکنجه، خشونت علیه زنان و آزادی بیان و نیز گروه کاری بازداشت خودسرانه.

این احتمال وجود دارد که در مورد پرونده‌ای گزارشگر ویژه‌ی شکنجه اعلام کند که نمی‌تواند در این مورد اقدام کند، در حالی که یک مرجع دیگر صلاحیت رسیدگی داشته باشد. از همین رو این نکته اهمیت دارد که صرفاً بر یک مرجع خاص تأکید نشود، در حالی که ممکن است مراجع دیگری در این زمینه صاحب صلاحیت باشند. برای مثال، هنگامی که رفتار اعمال شده بر یک زندانی آن قدر شدید نیست که گزارشگر ویژه‌ی شکنجه مداخله کند، اما داده‌ها همچنان حاکی از یک بازداشت خودسرانه است. در این حالت گروه کاری مربوط به بازداشت خودسرانه می‌تواند پرونده را دنبال کنند. از آنجایی که گزارشگر ویژه‌ی شکنجه باید هر مورد را براساس داده‌های خاص آن مورد بررسی قرار دهد، نمی‌توان با قطعیت پیش‌بینی کرد که آیا این مرجع می‌تواند در یک مورد خاص دست به اقدام زند – بنابراین بهتر است امکان و فرصت پیگیری ادعاها و اظهارات را به حداکثر رساند، آن هم به این ترتیب که این امکان فراهم شود که ادعاها به دست هر مرجعی که صلاحیت رسیدگی به آن را دارد برسد، و نه این که آن را فقط به یک مرجع ارسال کرد.

از آنجا که سرپرستی و نظارت بر مراجع موضوعی، برعهده‌ی کمیسیون حقوق بشر است، این احتمال وجود دارد که گزارشگر ویژه یا یک گروه کاری خاص از ادامه‌ی کار منع شود و برای سال بعد یک گروه کاری دیگر یا گزارشگر دیگری آغاز به کار کند. جدول صفحه‌ی بعد به برخی نکات و نیز به مراجع موضوعی ذی ربطی که به هنگام تألیف این کتاب مشغول به کار بودند اشاره می‌کند.

جدول ۹- مراجع موضوعی ذی ربط و مربوط به کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل

مرجع حقوقی:	تفاسیر:
گروه کاری مربوط به بازداشت خودسرانه	باید توضیح دهید که چرا فکر می‌کنید بازداشتی خودسرانه است. گروه کاری این بازداشت را این چنین تعریف می‌کند: ۱- فاقد مبنای قانونی است ۲- در خلاف جهت حقوق بنیادین است، حقوقی نظیر حق آزادی بیان (برای مثال، دستگیری یک روزنامه‌نگار به دلیل حرفه‌اش)؛ یا ۳- خودسرانه است زیرا تعهدات لازم مربوط به آیین دادرسی را رعایت نکرده است (برای مثال اگر دادگاه برای رسیدگی به پرونده فوراً تشکیل نشود. برای خودسرانه نامیدن بازداشت، غیرعادلانه بودن آن کافی نیست. گروه کاری معمولاً پرونده‌ی فردی را که آزاد شده است بررسی نمی‌کند، مگر آن‌که پرونده به یک مسئله‌ی اساسی و مهم مربوط باشد.
گروه کاری در مورد مفقودالثر شدن تحمیلی یا ناخواسته	گروه کاری صرفاً به پرونده‌های کاملاً فردی رسیدگی می‌کند، اگر فرد یا سازمانی که اطلاعاتی را ارائه می‌کند از اقوام فرد نیست، بلکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بنا به درخواست خانواده فرد اقدام کرده است، باید پیوسته به خانواده‌ی وی در تماس باشد؛ چرا که پاسخ و اطلاعات باید صرفاً از سوی خود خانواده‌ی فرد ارائه شود. اگر می‌خواهید گزارش‌تان محرمانه بماند، باید در شکایت‌تان به این نکته اشاره کنید.
گزارشگر ویژه در مورد اعدام‌های غیرقانونی، شتابزده و خودسرانه	گزارشگر ویژه در مواردی می‌تواند دست به اقدام زند که در اثر اقدامات مقامات دولتی یا گروه‌های وابسته به دولت یا به دلیل مسامحه‌ی دولت عواقب زیر حاصل شده باشد: ۱- کفر اعدام در نتیجه‌ی برگزاری یک محاکمه‌ی غیرمنصفانه، یا نقض حق استیناف، یا حکم اعدام برای یک صغیر، یک عقب‌مانده‌ی ذهنی یا یک بیمار روانی، یک زن حامله، یا زنی که به‌تازگی زایمان کرده است؛ ۲- تهدید به مرگ یا خطر قریب‌الوقوع اعدام غیرقانونی؛ ۳- مرگ در زندان تحت شکنجه، مسامحه، فشار، یا شرایط تهدید کننده‌ی زندگی در زندان؛ ۴- مرگ در نتیجه‌ی توسل به زور غیرضروری یا بیش از اندازه؛ ۵- مرگ بر اثر نقض قوانین بین‌المللی جنگ مسلحانه؛ ۶- اخراج و بازگرداندن به کشوری که خطر مرگ فرد را تهدید می‌کند؛ ۷- نسل‌کشی؛ ۸- نقض تعهد به تحقیق و تعقیب عوامل و پرداخت غرامت مناسب. اگر می‌خواهید گزارش‌تان محرمانه بماند، باید این نکته را در شکایت‌تان درج کنید.
گزارشگر ویژه در مورد ترویج و حمایت از حق آزادی عقیده و بیان	حوزه‌ی فعالیت این گزارشگر عبارت است از: افرادی که در زمینه‌ی ترویج و اجرای حقوق فعالیت می‌کنند، از جمله افرادی که در حوزه‌ی اطلاع‌رسانی مشغول به کار هستند؛ احزاب مخالف سیاسی و فعالان اتحادیه‌ها؛ رسانه‌ها (جراید و رادیو و تلویزیون) که شامل هرگونه تهدیدی بر استقلال‌شان است؛ ناشران و دست‌اندرکاران رسانه‌های دیگر؛ مدافعان حقوق بشر؛ موانع بر سر راه آگاهی از حقوق زنان؛ و موانع دسترسی به اطلاعات. اگر می‌خواهید گزارش‌تان محرمانه بماند، باید این نکته را در شکایت‌تان درج کنید.
گزارشگر ویژه مربوط به استقلال قضات و وکلا	اطلاعات دریافتی می‌تواند مربوط به وکلا و مأموران دادگستری باشد. در این رابطه، وظیفه‌ی گزارشگر ویژه مربوط به تأمین امنیت و کارکرد صحیح نظام عدالت است.
گزارشگر ویژه‌ی شکنجه	به مبحث زیر مراجعه کنید
گزارشگر ویژه در مورد خشونت علیه زنان	گزارشگر ویژه به بررسی موارد خشونت علیه زنان به دلیل جنسیت‌شان می‌پردازد - گزارش شما باید حاوی دلایلی باشد که بر اساس آن شما به این نتیجه رسیده‌اید که زن درگیر در پرونده به دلیل جنسیت‌اش آماج خشونت قرار گرفته است. ویژگی خاص این نظارت این است که صرفاً به خشونت مقامات دولتی توجه نمی‌کند، بلکه به نادیده گرفتن خشونت از سوی دولت و درون خانواده توجه نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات کلی، شما باید توجه کنید که گزارشگر ویژه به‌طور خاص به نمونه‌هایی از رفتارهای درست توجه دارد که می‌توان از آن به منزله‌ی الگویی برای ارائه توصیه به کشورهای دیگر استفاده کرد. در این زمینه شکایات محرمانه‌اند.
مراجع موضوعی مربوطه‌ی دیگر عبارتند از: گزارشگر ویژه مربوط به فروش کودکان، فحشای کودکان و پورنوگرافی کودکان؛ نماینده‌ی ویژه‌ی دبیرکل سازمان ملل در خصوص کودکان در جنگ مسلحانه؛ نماینده‌ی ویژه‌ی دبیرکل سازمان ملل در مورد آوارگان داخلی؛ گزارشگر ویژه در خصوص وضعیت حقوق بشر مهاجران؛ گزارشگر ویژه در خصوص اشکال جدید نژادپرستی، تبعیض نژادی، بیگانه‌ستیزی و عدم تسامح در این زمینه؛ گزارشگر ویژه در خصوص مسئله‌ی عدم تسامح مذهبی.	

جدول ۱۰- اطلاعات اصلی: گزارشگر ویژه ی شکنجه

اطلاعات اصلی در مورد: گزارشگر ویژه ی شکنجه		
خاستگاه:	چگونه به وجود آمده است؟	توسط قطعنامه ی کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل
	چه زمان به اجرا در آمده است؟	۱۹۸۵
ترکیب اعضا:	از چند عضو تشکیل شده است؟	۱
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناس مستقل
هدف:	هدف کلی	نظارت و گزارش به کمیسیون حقوق بشر در مورد اعمال شکنجه در جهان
	عملکردها	● نظارت ● انجام تحقیقات

۴-۲-۱-۲-۱- نحوه ی عملکرد گزارشگر ویژه ی شکنجه چگونه است؟

وظیفه ی گزارشگر ویژه حتی الامکان ارائه ی تصویر مقرون به واقعیت از اعمال شکنجه در جهان به کمیسیون حقوق بشر است. به این منظور او به اطلاعات به دست آمده از منابع مختلف نیازمند است، منابعی چون سازمان های غیردولتی و خود دولت ها.

بر مبنای این اطلاعات او فعالیت های زیر را به انجام می رساند:

- دولت ها را وادار به گفت وگو در مورد دعاوی موثقی که نظرش را جلب کرده است، می کند.
- بازدیدهای تحقیقاتی انجام می دهد.

گفت‌وگو:

در صورت تشخیص معتبر بودن شکایت توسط گزارشگر ویژه، گفت‌وگو با یک دولت با یکی از دو شیوه زیر آغاز می‌شود: ارسال یک ابلاغیه‌ی رسیدگی فوری، طرح شکایت در قالب یک ابلاغیه‌ی استاندارد. ابلاغیه‌ی رسیدگی فوری به منظور واکنش فوری نسبت به اطلاعات واصله‌ای است که براساس آن فرد ممکن است در معرض خطر شکنجه قرار داشته باشد و از این روند به منظور جلوگیری از هرگونه شکنجه احتمالی استفاده می‌شود. بنابراین این روند فقط زمانی به کار می‌رود که اطلاعات بسیار جدید باشند. این روند، روندی غیراتهامی است به این معنا که صرفاً از دولت می‌خواهد تا گام‌هایی را در جهت عدم اعمال شکنجه بر فرد بردارد، بدون آن‌که موضعی مبنی بر این‌که ترس از شکنجه موجه است یا ناموجه، اتخاذ کند.

ابلاغیه‌ی استاندارد براساس یک قاعده‌ی دوره‌ای به دولت‌ها ارسال می‌شود، این ابلاغیه‌ها هم شامل ادعاهای فردی است و هم شامل ادعاهایی مربوط به گرایش‌های کلی، نقض مستمر حقوق بشر و عوامل خاصی که به اعمال شکنجه در کشور کمک می‌کنند.

ابلاغیه‌ها با توجه به ادعاهای طرح شده برای دولت ارسال می‌شود، تا بدین ترتیب آن دولت بتواند در مورد آن‌ها اظهار نظر کند. گزارشگر ویژه بر مبنای پاسخ‌ها و واکنش دولت به این ادعاها یا ممکن است دست به تحقیقات بیشتری بزند یا پیشنهادهای و توصیه‌هایی ارائه کند. تمامی شکایاتی که در طول سال ارسال و دریافت می‌گردد، در قالب یک گزارش سالیانه ارجاع داده می‌شود، همراه با توصیه‌ها و اظهارات کلی و مقتضی که شامل توصیه‌هایی در مورد ریشه‌کشی شکنجه است.

تحقیقات:

گزارشگر ویژه‌ی شکنجه با انجام بازدیدهای تحقیقاتی، اطلاعات دست‌اولی به دست می‌آورد. او نمی‌تواند بنا به انتخاب خود از هر کشوری بازدید کند، بلکه این بازدید باید بنا به دعوت دولت آن کشور باشد. طی این بازدید، گزارشگر ویژه با مقامات دولتی، نمایندگان از سازمان‌های غیردولتی و قربانیان ادعایی ملاقات می‌کند و نیز از بازداشتگاه‌هایی نظیر زندان و پاسگاه‌های پلیس، بازدید به عمل می‌آورد. برچنین اساسی هدف او نیل به درکی درست از موقعیت واقعی آن کشور است. او پس از بازدید، گزارشی تهیه می‌کند که در آن نتیجه‌گیری‌هایش را در مورد دامنه‌ی مسئله یا عدم وجود مشکل و مسئله در آن کشور ارائه می‌دهد، و توصیه‌هایی را در جهت انجام هرگونه اقدامی برای بهبود این وضعیت مطرح می‌کند.

۲-۲-۱-۲-۴- چه نتایجی از تحویل اطلاعات به گزارشگر ویژه‌ی شکنجه ممکن است حاصل شود؟

قدرت گزارشگر ویژه از کمیسیون حقوق بشر نشأت می‌گیرد و در ماهیت علنی روند دادرسی نهفته است. نتیجه‌گیری این گزارشگر به لحاظ قانونی لازم‌الاجرا نیست و او دارای قدرت اجرایی نیست. با این حال، اکثر کشورها نسبت به محکومیت علنی مصونیت ندارند و علنی شدن یافته‌ها کشورها را وادار می‌کند تا در انجام اصلاحات مشارکت کنند یا در غیر این صورت توصیه‌های این گزارشگر را به اجرا درآورند.

در مورد یک موقعیت کلی نقض حقوق بشر، گزارشگر ویژه قادر به انجام امور زیر است:

- اعمال شکنجه در یک کشور و نیز هرگونه تسامح رسمی نسبت به آن را علنی کند
- در مورد اصلاحاتی که لازم است صورت گیرد، توصیه‌هایی به دولت‌ها ارائه دهد
- به منظور جلب توجه عمومی به یک موقعیت خاص، درخواست بازدیدهای تحقیقاتی کند

در مورد یک موقعیت خاص و فردی گزارشگر ویژه قادر به انجام امور زیر است:

- وقایع منفرد شکنجه را علنی کند
 - در مورد شکنجه‌های منفرد توصیه‌هایی به دولت‌ها ارائه دهد، از جمله توصیه‌هایی در مورد پیگرد متخلفان
 - از شکنجه‌ی افرادی که ممکن است در معرض خطر باشند جلوگیری به عمل آورد، برای مثال بخواهد تا افراد مخفیانه بازداشت نشوند یا تحت درمان‌های فوری قرار گیرند
 - از اخراج فرد و فرستادن او به کشوری که اعتقاد راسخ بر این است که خطر شکنجه وی را تهدید می‌کند، جلوگیری به عمل آورد
- گزارشگر ویژه قادر به انجام امور زیر نیست:

- بازدید از کشورها بدون رضایت دولت‌هایشان
- اتخاذ تصمیمات لازم‌الاجرا در مورد پرونده‌های خاص و فردی
- اجرای توصیه‌هایی که به دولت‌ها می‌کند
- پرداخت غرامت به افراد

۲-۴-۱-۲-۳- شکایت به گزارشگر ویژه شکنجه باید شامل چه مواردی باشد؟

- اگر می‌خواهید گزارشگر ویژه در یک مورد شکنجه‌ی منفرد و غیر اضطراری اقدام کند، باید از رهنمودهایی که در بخش سوم، فصل ۲-۲ در مورد شکایت بر اساس ضوابط استاندارد آمده است، پیروی کنید.
 - اگر می‌خواهید گزارشگر ویژه از روند رسیدگی مربوط به درخواست فوری و اضطراری استفاده کند، باید تا حد ممکن رهنمودهای ذکر شده را رعایت کنید، اما باید موارد زیر را نیز به خاطر بسپارید:
- ⇐ در صورتی که شکنجه هنوز روی نداده باشد، ذکر تاریخ و زمان دستگیری و مکان آن حائز اهمیت است.
- ⇐ باید بتوانید نشان دهید که خطر شکنجه وجود دارد. به این معنا که باید بر عواملی تأکید کنید که وجود این خطر را نشان می‌دهند، برای مثال، حبس به صورت ممنوع‌الملاقات یا بی‌اطلاعی از بازداشت فرد؛ اطلاع از این نکته که فرد مزبور در بازداشت قبلی‌اش مورد شکنجه قرار گرفته است؛ اطلاع از این نکته که افرادی که توسط این شاخه‌ی پلیس دستگیر می‌شوند معمولاً تحت شکنجه قرار می‌گیرند، یا اعضای گروه خاصی که این فرد در آن عضویت دارد، معمولاً به هنگام دستگیری مورد شکنجه قرار می‌گیرند.

- در مورد دعاوی کلی هیچ رهنمود خاصی برای تحویل اطلاعات به گزارشگر ویژه وجود ندارد. دعاوی کلی، ادعاهایی هستند که به یک مورد منفرد و یک واقعه‌ی خاص محدود نمی‌شوند. با وجود این، این ادعاها مبتنی بر مجموعه‌ای از وقایع منفرد هستند. براساس گزارش‌هایی منسجم می‌توان از این وقایع منفرد عادت مستمر به نقض

حقوق بشر را شناسایی کرد، و نیز در مورد عواملی که موجب تسهیل اعمال شکنجه در کشوری می‌شوند، به اظهار نظر پرداخت. نمونه‌ها و مواردی از دعاوی کلی عبارتند از:

- ← استفاده‌ی گسترده از یک شیوه‌ی خاص شکنجه، برای مثال شوک الکتریکی
- ← تجویز قانونی برای استفاده‌ی گسترده از غل و زنجیر برای زندانیان
- ← تجویز قانونی برای ممنوع‌الملاقات کردن بازداشتی برای مدت طولانی
- ← گزارش‌های پی‌درپی در مورد عدم محکومیت عاملین شکنجه
- ← گزارش‌های پی‌درپی در مورد اعمال شکنجه از سوی یک پاسگاه خاص پلیس یا شاخه‌ای از نیروهای امنیتی
- ← گزارش‌های پی‌درپی در مورد این که اعضای یک گروه قومی خاص بیش از بقیه‌ی گروه‌ها مورد شکنجه قرار می‌گیرند
- ← گزارش‌های پی‌درپی در مورد این که زندانیانی که به بیماری‌های مهلک دچارند، مورد درمان پزشکی قرار نمی‌گیرند

همان‌طور که مشاهده می‌کنید مهم‌ترین عامل شناسایی یک وضعیت کلی اعمال مستمر شکنجه است. برای جزئیات بیشتر در این مورد به بخش سوم، فصل ۲-۱ مراجعه کنید. به منظور تقویت دعاوی کلی، هرچه مواردی که گردآوری می‌شود بیشتر باشد مؤثرتر است، زیرا نشان می‌دهد اعمالی که شناسایی شده‌اند صرفاً یک سری وقایع پراکنده نیستند، بلکه وقایعی جدی و گسترده‌اند.

۴-۲-۱-۲-۴- توصیه‌های خاص

- چه کسانی اطلاعات را دریافت می‌کنند و از منبع آن مطلع می‌شوند؟

برای آن که گزارش‌گر ویژه بتواند در مورد یک پرونده‌ی خاص و منفرد دست به اقدام زند، لازم است تا نام قربانی یا قربانیان ادعایی به دولت مورد نظر داده شود. نام قربانی ادعایی زمانی که در گزارش سالیانه‌ی گزارش‌گر ویژه ثبت می‌شود، به اطلاع عموم می‌رسد. اگر بخواهید دولت از نام فرد یا افراد آگاه نشود، امکان بررسی پرونده توسط گزارش‌گر ناممکن می‌شود، اما می‌توان از اطلاعات در ترکیب با اطلاعات دیگر به منزله‌ی بنیانی برای بررسی دعاوی کلی استفاده کرد. منبع اطلاعات هرگز فاش نمی‌شود، نه به هنگام ارسال گزارش برای دولت و نه به هنگام ثبت در گزارش سالیانه.

- آیا واکنش یا پاسخی در مورد گزارش تان دریافت می‌کنید؟

شما هیچ‌گونه تأییدیه‌ای مبنی بر وصول گزارش تان دریافت نمی‌کنید. اگر ادعاها و اظهارات شما به دولت مربوط تسلیم شود، معمولاً هرگونه پاسخی باید از سوی همان دولت به شما داده شود، تا بدین ترتیب فرصتی برای بررسی محتوای پاسخ به شما داده شود. تمامی موارد و پرونده‌هایی که برای دولت‌ها ارسال می‌شود، در قالب گزارش سالیانه‌ی گزارش‌گر ویژه به کمیسیون حقوق بشر خلاصه می‌شود؛ به این طریق شما درمی‌یابید آیا اقدامی بر مبنای ادعاهای شما صورت گرفته است یا خیر.

● بخشی از وظیفه‌ی گزارشگر ویژه‌ی شکنجه، شناسایی و نظارت بر سوء رفتار نسبت به گروه‌های خاص است. در سال‌های اخیر، این گزارشگر به ویژه توجه خاصی به سوء رفتار نسبت به کودکان، زنان و مدافعان حقوق بشر نشان داده است. اگر شما اطلاعاتی در مورد هر یک از این گروه‌ها یا دیگر گروه‌های قابل شناسایی دارید، ارسال این اطلاعات به او حائز اهمیت خواهد بود.

۴-۲-۱-۳- گزارشگران خاص هر کشور

کمیسیون حقوق بشر علاوه بر انتصاب گزارشگران موضوعی و گروه‌های کاری، گزارشگرانی خاص هر کشور نیز تعیین می‌کند (یا کارشناسانی مستقل یا نمایندگان خاص) که وظیفه‌شان گزارش در مورد حقوق بشر در تمامی ابعاد آن است، از جمله تحقیق و بررسی در مورد شکنجه و رفتار غیرانسانی در کشوری خاص. در کل، چنین گزارشگرانی در مورد کشورهایی تعیین می‌شوند که وضعیت حقوق بشر در آن‌ها به طور جدی مطرح است، از جمله به هنگام جنگ یا جنگ داخلی. متمایز کردن یک کشور به منظور تحقیق در مورد آن، به طور اجتناب‌ناپذیری یک موضوع حساس سیاسی است، از همین رو برای تعیین گزارشگر خاص برای یک کشور باید بین کشورهای عضو کمیسیون حقوق بشر یک توافق کلی به وجود آمده باشد.

هدف از کار گزارشگران خاص هر کشور همچون گزارشگران موضوعی، ارائه‌ی تصویری دقیق از یک موقعیت است، برخلاف گزارشگران موضوعی که تصویری کلی از یک پدیده‌ی خاص در سطح جهان ارائه می‌دهند، این گزارشگران گزارش نسبتاً جامعی در مورد وضعیت حقوق بشر در یک کشور واحد ارائه می‌کنند. ادعاهای مربوط به شکنجه و رفتارهای غیرانسانی موضوع اصلی کار این گزارشگران است، از این رو آن‌ها باید بتوانند درباره‌ی این موارد در بافت کشور مزبور، گزارش تهیه کنند. اگر برای کشوری که می‌خواهید اعمال شکنجه در آن را گزارش کنید، یک گزارشگر خاص منصوب شده است، باید نام او را در فهرست مراجعی بگنجانید که می‌توانید اطلاعات تان را به آن ارسال کنید. بنابراین برای مثال اگر دستگیری و بازداشت روزنامه‌نگار زنی که قبلاً به طور مثال به آن اشاره کردیم در کشوری روی داده است که گزارشگر ویژه‌ای خاص آن کشور تعیین شده است، برای مثال در میانمار، گینه یا ایران، باید اطلاعات و گزارش‌هایتان را به او تحویل دهید.

به هنگام تألیف این کتاب، ناظران خاصی که برای هر کشور وجود دارند عبارتند از:

جدول ۱۱- گزارشگران خاص هر کشور وابسته به کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل (۱۹۹۹)

افغانستان (گزارشگر ویژه)	عراق (گزارشگر ویژه)
بروندی (گزارشگر ویژه)	میانمار (گزارشگر ویژه)
کامبوج (نماینده‌ی ویژه‌ی دبیرکل)	مناطق اشغالی عربی (گروه ویژه، گزارشگر ویژه و کمیته‌ی ویژه)
قبرس (گروه ویژه)	رواندا (نماینده‌ی ویژه‌ی کمیسیون حقوق بشر)
جمهوری دموکراتیک کنگو (گزارشگر ویژه)	سومالی (کارشناس مستقل)
تیمور شرقی (گروه ویژه)	سودان (گزارشگر ویژه)
گینه‌ی استوایی (نماینده‌ی ویژه‌ی کمیسیون حقوق بشر)	
یوگسلاوی سابق، کوزوو (گروه ویژه)	
هائیتی (کارشناس مستقل)	
جمهوری اسلامی ایران (نماینده‌ی ویژه‌ی کمیسیون حقوق بشر)	

۴-۲-۲- نهادهای معاهده‌ای سازمان ملل

نهادهای معاهده‌ای سازمان ملل به این منظور ایجاد شده‌اند تا بر اجرای تعهدات کشورهای عضو، طبق شماری از معاهدات حقوق بشر سازمان ملل، نظارت کنند. کمیته‌های اصلی‌ای که دعاوی مربوط به شکنجه به آن‌ها ارسال می‌شود عبارتند از:

- کمیته‌ی منع شکنجه (CAT): که بر کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل نظارت می‌کند
- کمیته‌ی حقوق بشر (HRC): که بر میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نظارت می‌کند
- کمیته‌ی حقوق کودک (CRC): که بر کنوانسیون سازمان ملل در مورد حقوق کودک نظارت می‌کند
- کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان (CEDA): که بر کنوانسیون سازمان ملل در مورد رفع تبعیض علیه زنان نظارت می‌کند
- کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی (CERD): که بر کنوانسیون سازمان ملل در مورد رفع تبعیض نژادی نظارت می‌کند

ذی‌ربط‌ترین مراجع به امر شکنجه عبارتند از کمیته‌ی منع شکنجه که صرفاً به موضوع شکنجه می‌پردازد و کمیته‌ی حقوق بشر، که نهادی با سابقه است که با طیف گسترده‌ای از حقوق بشر از جمله امر شکنجه سروکار دارد. بااین حال، زمانی که ادعاهای مربوط به شکنجه به گروه‌های خاص و قابل شناسایی نظیر کودکان، زنان و گروه‌های نژادی مربوط می‌شود، کمیته‌های دیگر می‌توانند بسیار مؤثر باشند. عملکرد این نهادها بسیار به یکدیگر شبیه است: همه‌ی آن‌ها دارای اختیار بررسی و اظهارنظر در مورد گزارش‌های دولتی هستند، و اکثر آن‌ها نیز می‌توانند شکایات فردی دریافت کنند، یا در مرحله‌ی تدوین یک چنین روند دادرسی قرار دارند.

۴-۲-۲-۱- کمیته‌ی منع شکنجه

جدول ۱۲: اطلاعات اصلی: کمیته‌ی منع شکنجه

اطلاعات اصلی در مورد: کمیته‌ی منع شکنجه		
خاستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل
	از چه زمان آغاز به کار کرده است؟	۱۹۸۸
ترکیب اعضا:	از چند عضو تشکیل شده است؟	۱۰
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	تضمین این‌که دولت‌ها براساس این کنوانسیون به تعهدات‌شان مبنی بر منع شکنجه و به کیفر رساندن [اعمال] آن، احترام می‌گذارند.
	عملکردها	<ul style="list-style-type: none"> ● بررسی گزارش‌های دولتی (کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل، ماده‌ی ۱۹) ● تحقیقات از طریق روند تحقیقات محرمانه (ماده‌ی ۲۰، کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل) ● شکایات کشوری از کشور دیگر (ماده‌ی ۲۱، کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل) ● شکایات فردی (اختیاری) (ماده‌ی ۲۲، کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل) (به بخش سوم فصل ۳-۴ مراجعه کنید)

۴-۲-۱-۱- کمیته‌ی منع شکنجه چگونه عمل می‌کند؟

کمیته مسئول نظارت بر میزان احترام کشورها نسبت به تعهدات‌شان در قبال اجرای کنوانسیون منع شکنجه است، به عبارتی ممانعت و جلوگیری از شکنجه و به کیفر رساندن اعمال آن. شیوه‌ی اصلی‌ای که کمیته از طریق آن این امور را انجام می‌دهد عبارت است از:

● **بررسی گزارش‌هایی که کشورها در فواصل زمانی معین ارسال می‌کنند** (به منظور اطلاعات بیشتر در مورد نحوه‌ی عملکرد رسیدگی به گزارشات دولتی به بخش سوم، فصل ۲-۳ مراجعه کنید)

به علاوه کمیته می‌تواند این امور را نیز ساماندهی کند:

در مورد ادعاهای مربوط به اعمال سیستماتیک شکنجه در یکی از کشورهای عضو دست به تحقیقات محرمانه بزند (هرچند که ممکن است برخی کشورها اجازه‌ی این کار را ندهند - به بخش سوم، فصل ۴-۲-۲-۱ مراجعه کنید)

● **در مورد کشورهایی که روند رسیدگی شکایت فردی را پذیرفته‌اند، کمیته می‌تواند ادعاهایی را که از سوی افراد و در مورد وقایع خاص شکنجه به آن نهاد ارجاع می‌شود بررسی کند، از جمله مواردی که شامل اخراج قریب‌الوقوع افراد و اعزام آن‌ها به کشوری است که خطر شکنجه آن‌ها را تهدید می‌کند (در بخش سوم، فصل ۴-۳-۱ به این عملکرد اشاره می‌شود).**

روند تحقیق، روندی محرمانه به منظور تحقیق در مورد ادعاهای مربوط به اعمال سیستماتیک شکنجه در یکی از کشورهای طرف کنوانسیون است. آغاز تحقیقات می‌تواند زمانی باشد که «اطلاعات موثقی» دریافت می‌شود، که «به نظر می‌رسد شامل دلایلی مستند مبنی بر اعمال سیستماتیک شکنجه است». بخش اعظم این اطلاعات از سازمان‌های غیردولتی دریافت می‌شود، و اگر فکر می‌کنید که اطلاعاتی کافی مبنی بر اعمال سیستماتیک شکنجه در دست دارید، می‌توانید صریحاً درخواست تحقیق کنید، هرچند که نباید توقع داشته باشید که اگر طبق درخواست شما اقدامی صورت گرفت، شما از آن مطلع شوید. اگر یک کشور طرف کنوانسیون [در مورد انجام تحقیقات] اعلام موافقت کرد، تحقیقات می‌تواند شامل بازدید از آن کشور باشد. در چنین مواردی، کمیته با سازمان‌های غیردولتی داخلی تماس برقرار می‌کند، البته به این شرط که آن‌ها در مورد این ملاقات‌های رازداری را به خرج دهند.

و سرانجام، کمیته در این مورد که آیا شکنجه به‌طور سیستماتیک در آن کشور اعمال می‌شود، نتیجه‌گیری خواهد کرد. این نتیجه‌گیری به همراه توصیه‌های لازم به آن کشور اعلام می‌شود. کلیه‌ی مراحل کار محرمانه است، اما کمیته پس از نتیجه‌گیری می‌تواند پس از مشورت با آن کشور طرف کنوانسیون، شرح مختصری از نتایج کار را در گزارش سالیانه‌ی کمیته درج کند.

۴-۲-۲-۱-۲- با تحویل اطلاعات به کمیته‌ی منع شکنجه چه نتایجی می‌تواند حاصل شود؟

در مورد آن‌چه از روند گزارش‌های دولتی حاصل می‌شود، می‌توانید به بخش سوم، فصل ۲-۳ مراجعه کنید. نقطه قوت این روند تحقیقاتی (به‌رغم ماهیت محرمانه‌اش) در پیامدهای سلبی‌اش نهفته است که علیه کشوری انجام می‌شود. این روند صرفاً در مواردی انجام می‌شود که موقعیت آن کشور بسیار حاد تلقی شود، و برای کشوری

که به مسامحه در اعمال سیستماتیک شکنجه محکوم شود، کیفر بسیار سنگینی تعیین می‌شود. با وجود این که در طی تحقیقات، روند رسیدگی محرمانه باقی می‌ماند، این احتمال وجود دارد که خلاصه‌ای از یافته‌ها علنی شود، و این شامل یافته‌هایی حاکی از اعمال سیستماتیک شکنجه است. تاکنون این مجوز در دو مورد استفاده شده است. حتی این روند در مواردی هم که یافته‌های کمیته علنی نمی‌شود یا تا مدت‌ها پس از پایان تحقیقات علنی نمی‌شود، می‌تواند مفید واقع شود. این که کمیته این امکان را در اختیار دارد تا یافته‌هایش را علنی کند، می‌تواند فشاری را بر یک کشور وارد کند تا قوانینی وضع کند یا از اعمالی جلوگیری کند تا بدین ترتیب مانع از علنی ساختن وضعیت توسط کمیته شود.

۴-۲-۱-۳- شکایت ارسالی به کمیته‌ی منع شکنجه باید حاوی چه مطالبی باشد؟

در مورد رهنمودهای مربوط به محتوای شکایت در حوزه‌ی روند گزارش‌های دولتی به بخش سوم، فصل ۲-۳-۳ مراجعه کنید.

کنوانسیون منع شکنجه تعهدات بسیار خاصی را تعیین می‌کند، که کشورهای طرف کنوانسیون موظف‌اند تا بسیاری از آن‌ها را از طریق قانون‌گذاری و یا تدابیر دیگر به اجرا درآورند. یک کشور طرف کنوانسیون معمولاً به شیوه‌ای بسیار کلی، موقعیت رسمی و قانونی‌اش را نسبت به هر یک از این تعهدات تعیین می‌کند. هدف اصلی شما باید توصیف آن چیزی باشد که دقیقاً در عمل روی می‌دهد، و در این میان باید تا حد ممکن نمونه و مثال ارائه کنید. صرفاً این که ناکارایی آن را عنوان کنید کافی نیست، بلکه باید دلایل آن را توضیح دهید. برای مثال:

هنگامی که کشورها تدابیر قانونی، اداری، قضایی یا تدابیر دیگری را به منظور ممانعت از شکنجه و دیگر شکل‌های سوء رفتار اتخاذ می‌کنند، آیا این تدابیر واقعاً و در عمل از چنین اعمالی ممانعت به عمل می‌آورند؟ مثال‌هایی ارائه دهید که نشان دهد این تدابیر در چه مواردی مؤثر بوده و در چه مواردی تأثیری نداشته است؟ اگر شکنجه براساس قانون، یک جرم کیفری است، آیا براساس این قانون عوامل شکنجه واقعاً تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند یا محاکمه می‌شوند و چه نوع کیفری را متحمل می‌شوند؟ نمونه‌هایی از عدم پیگردها و تصمیم‌گیری‌ها و نیز احکام یا کیفرها ارائه دهید.

آیا این کشور در مورد ادعاهای مربوط به شکنجه و سوء رفتار تحقیقاتی به عمل آورده است، و در صورت انجام چنین تحقیقاتی، نتیجه‌ی آن چه بوده است؟ برای مثال، آیا دادستان این تحقیقات را جدی تلقی کرده است؟ آیا نتیجه‌ی این تحقیقات هرگز به پیگرد متخلف منجر شده است؟ از چه شیوه‌هایی برای تحقیق استفاده شده است؟ آیا قربانی شکنجه غرامتی یا خسارتی دریافت کرده است؟ و اگر دریافت کرده است، مثال‌هایی از مبالغ دریافتی ارائه دهید.

آیا فردی براساس اظهارات ناشی از شکنجه محکوم شده است؟ به عبارتی، اگر قاضی بداند که اعتراف یا دیگر اظهارات اتهامی بر اثر شکنجه به دست آمده است، آیا باز هم فرد را محکوم می‌کند؟ اگر مایلید تحقیقات به صورت محرمانه صورت بگیرد، پس هدفی دوگانه را دنبال کنید: نشان دادن اعمال سیستماتیک شکنجه در یک کشور، و تبیین بافت آن کشور، به ویژه بافت حقوقی آن.

اعمال سیستماتیک شکنجه: کمیته باتدوین برخی معیارهای کلی تعیین می‌کند که آیا شکنجه به گونه‌ای سیستماتیک اعمال می‌شود یا خیر. به عبارتی زمانی شکنجه به گونه‌ای سیستماتیک اعمال می‌شود که:

● معلوم شده است موارد گزارش شده‌ی شکنجه به گونه‌ای اتفاقی و در مکان یا زمانی خاص روی نداده است، بلکه به گونه‌ای همیشگی، گسترده و تعمدی و دست‌کم در بخش وسیعی از کشور مورد نظر اعمال می‌شود.

به علاوه، این نکته را در نظر می‌گیرد که:

- اعمال سیستماتیک شکنجه ضرورتاً حاصلِ تعمد مستقیم دولت نیست، بلکه ممکن است نتیجه‌ی عواملی باشد که دولت به دشواری می‌تواند آن‌ها را کنترل کند، و وجود چنین شکنجه‌هایی ممکن است حاکی از اختلاف میان سیاست تعیین شده‌ی دولت مرکزی و اجرای آن از سوی مدیریت منطقه‌ای باشد.
- قانون‌گذاری ناکافی که در عمل امکان توسل به شکنجه را فراهم می‌کند، همچنین ممکن است به ماهیت سیستماتیک شکنجه بیفزاید.

سازمان‌های غیردولتی باید اطلاعاتی را در مورد شمار کثیری از وقایع مربوط به اعمال شکنجه ارائه کنند، و در ارائه‌ی این اطلاعات باید کاملاً سازمان یافته عمل کنند تا بتوانند به بهترین وجه ماهیت سیستماتیک اعمال شکنجه را به اثبات برسانند. بدین معنا که صرفاً ارائه‌ی گزارش در مورد چند مورد منفرد شکنجه کافی نخواهد بود. باید در مورد این وقایع یک توجه و تمرکز جغرافیایی صورت گیرد، یا برای مثال، به گزارش‌های متعدد مربوط به یک قانون خاص توجه شود.

موقعیت: برای آن‌که کمیته بتواند دریابد که آیا شکنجه به گونه‌ای سیستماتیک در یک کشور اعمال می‌شود، لازم است با موقعیت آن کشور، به ویژه با بافت حقوقی اش آشنا باشد. به ویژه اهمیت دارد که کمیته رایاری داد تا عوامل احتمالی اعمال سیستماتیک شکنجه را شناسایی کند، به ویژه قانون‌گذاری‌های ناکافی و نامناسب را. سازمان‌های غیردولتی باید اطلاعاتی را در مورد هر قانون ضد تروریستی موجود و قابل کاربرد در آن کشور ارائه دهند، و توجه کمیته را به سوی آن قوانینی جلب کنند که به نظر می‌رسد مسئله‌ساز هستند، برای مثال قوانینی که حبس طولانی به صورت ممنوع‌الملاقات را جایز می‌داند، یا از مأموران عامل شکنجه حمایت می‌کند.

۴-۲-۱-۲-۴- توصیه‌های خاص

- کشورها این حق را دارند تا طبق ماده‌ی ۲۰ صلاحیت کمیته را در انجام تحقیقات محرمانه به رسمیت نشناسند. بدین معنا که رضایت کشورهای عضو نسبت به این روند ضروری است، مگر آن‌که آن‌ها به گونه‌ی دیگری تصریح کرده باشند. اگر می‌خواهید درخواست انجام تحقیقات کنید، نخست باید مطمئن شوید که کشور مورد نظر با این روند مخالفی نداشته باشد.
- ممکن است سازمان‌های غیردولتی انجام چنین روندی را درخواست کنند، اما از آن‌جا که این روند کاملاً محرمانه است، ممکن است آن‌ها واکنش یا پاسخی دریافت نکنند. نباید اهمیت ماهیت محرمانه‌ی این آیین را دست‌کم گرفت. اگر شما به دلیل اطلاعاتی که در زمینه‌ی چنین تحقیقی ارائه داده‌اید، طرف‌گفت‌وگو قرار گرفته‌اید (از جمله در مورد یک بازدید تحقیقاتی)، اگر می‌خواهید سازمان‌تان بار دیگر طرف مشورت قرار گیرد، لازم است محرمانه بودن تحقیقات را رعایت کنید.

● در حال حاضر مباحثاتی در جریان است تا پروتکلی در مورد کنوانسیون منع شکنجه تهیه شود و از این طریق به کمیته همان اختیاراتی داده شود که کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه داراست، به عبارتی ایجاد سیستمی در جهت بازدیدهای پیوسته از بازداشتگاه‌ها.

۴-۲-۲-۲- کمیته‌ی حقوق بشر

جدول ۱۳- اطلاعات اصلی: کمیته‌ی حقوق بشر

اطلاعات اصلی در مورد: کمیته‌ی حقوق بشر		
خاستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	از طریق میثاق بین‌المللی سال ۱۹۶۶ در مورد حقوق مدنی و سیاسی
	چه وقت آغاز به کار کرده است؟	۱۹۷۶
ترکیب اعضا:	از چند عضو تشکیل شده است؟	۱۸
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	نظارت بر اجرای تعهدات کشورها بر اساس این میثاق
	عملکردها	<ul style="list-style-type: none"> ● بررسی گزارش‌های دولتی (ماده‌ی ۴۰، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی) ● شکایات دولت‌ها بر علیه یکدیگر (ماده‌ی ۴۱، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی) (هرگز مورد استفاده قرار نگرفته است) ● شکایات فردی (اختیاری) (پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی) (به بخش سوم فصل ۳-۴ مراجعه کنید)

۴-۲-۲-۱- نحوه‌ی عملکرد کمیته‌ی حقوق بشر چگونه است؟

مسئولیت کمیته شامل حصول اطمینان از انجام تعهدات کشورهای طرف میثاق و برخورداری آحاد افراد از حقوق مندرج در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است، از جمله حق محفوظ ماندن از شکنجه یا رفتار یا مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز (ماده‌ی ۷) و این حق که با تمامی محرومان از آزادی به شیوه‌ای انسانی و شایسته رفتار شود (ماده‌ی ۱۰). این وظیفه به دو طریق انجام می‌شود:

- کمیته گزارش‌هایی را که در فواصل منظم، از سوی کشورهای طرف میثاق دریافت می‌کند، مورد ارزیابی قرار می‌دهد و در مورد آن‌ها اظهار نظر می‌کند
- کمیته اظهارات و ادعاهایی را که از سوی افراد در مورد تخلف‌های خاص دریافت می‌کند، مورد بررسی قرار می‌دهد (در بخش سوم، فصل ۳-۴ به این نکته پرداخته خواهد شد)

در مورد نحوه‌ی عملکرد روند رسیدگی به گزارشات دولتی و نتایج حاصل در چهارچوب این روند و محتوای گزارش، به بخش سوم، فصل ۳-۲ مراجعه کنید.

۲-۲-۲-۲-۴- توصیه‌های خاص

- کمیته‌ی حقوق بشر می‌تواند از کشورهای طرف میثاق بخواند تا گزارش ویژه‌ای تهیه و ارسال کنند، البته اگر شواهد و قرائن چنین ضرورتی را بطلبد. به‌طور بالقوه، چنین درخواستی می‌تواند در واکنش به اطلاعاتی باشد که از نقض شدید حقوق بشر حکایت دارند. کشورهایی که از آن‌ها درخواست ارائه‌ی چنین گزارشی شده است، شامل کشورهای یوگسلاوی سابق در دوره‌ی پس از استقلال‌شان است.
- در صورت امکان باید ۲۵ نسخه از گزارش‌های سازمان‌های غیردولتی ارائه شود.

۴-۲-۳-۴- کمیته‌های دیگر

جدول ۱۴- اطلاعات اصلی: کمیته‌ی حقوق کودک (CRC)

اطلاعات اصلی در مورد: کمیته‌ی حقوق کودک		
خواستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل در سال ۱۹۸۹
ترکیب اعضا:	چه وقت آغاز به کار کرده است؟	۱۹۹۱
	از چند عضو تشکیل شده است؟	۱۰
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	نظارت بر اجرای تعهدات کشورهای طرف کنوانسیون طبق کنوانسیون حقوق کودک
عملکردها	<p>● بررسی گزارش‌های دولتی (ماده‌ی ۴۴، کنوانسیون حقوق کودک در حال حاضر مباحثاتی در حال انجام است که مربوط است به احتمال پذیرش پروتکلی برای کنوانسیون حقوق کودک که به شکایات فردی نیز امکان وصول می‌دهد</p>	

جدول ۱۵- اطلاعات اصلی: کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان (CEDAW)

اطلاعات اصلی در مورد: کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان		
خواستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط کنوانسیون سال ۱۹۷۹ سازمان ملل در مورد رفع تبعیض علیه زنان
ترکیب اعضا:	از چه زمان آغاز به کار کرده است؟	۱۹۸۱
	از چند عضو تشکیل شده است؟	۲۳
هدف:	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
	هدف کلی	نظارت بر اجرای تعهدات کشورهای طرف کنوانسیون براساس کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان
	عملکردها	<ul style="list-style-type: none"> ● بررسی گزارش‌های دولتی (ماده‌ی ۱۸، کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان) <p>در اوایل ۱۹۹۹، سرانجام این موافقت حاصل شد که شکایات فردی نیز دریافت شود، اما در زمان تألیف این کتاب هنوز این حکم به مرحله‌ی اجرا درنیامده است.</p>

جدول ۱۶- اطلاعات اصلی: کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی

اطلاعات اصلی در مورد: کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی		
خاستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط کنوانسیون بین‌المللی سال ۱۹۶۵ در مورد رفع تمامی اشکال تبعیض نژادی
	چه وقت آغاز به کار کرده است؟	۱۹۶۹
ترکیب اعضا:	از چند عضو تشکیل شده است؟	۱۸
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	نظارت بر اجرای تعهدات کشورهای طرف کنوانسیون بر اساس کنوانسیون رفع تبعیض نژادی
	عملکردها	<ul style="list-style-type: none"> ● بررسی گزارش‌های دولتی (ماده‌ی ۹، کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض نژادی) ● شکایات دولت‌ها بر علیه یکدیگر (ماده‌ی ۱۱، کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض نژادی) (مورد استفاده قرار نگرفته است) * شکایات فردی (اختیاری) (ماده‌ی ۱۴، کنوانسیون رفع تبعیض نژادی) (به بخش سوم، فصل ۳-۳-۴ مراجعه کنید)

در حال حاضر، این سه کمیته هر سه از طریق روند رسیدگی به گزارشات دولتی عمل می‌کنند. کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی تنها کمیته‌ای است که آیین شکایات فردی را نیز در دستورکاری خود دارد (به بخش سوم، فصل ۳-۳-۴ مراجعه کنید)، اما این احتمال وجود دارد که کمیته‌ی حقوق کودک و نیز کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان نیز در آینده‌ای نسبتاً نزدیک از این روند بهره‌گیرد.

در مورد نحوه‌ی عملکرد روند رسیدگی به گزارشات دولتی، و این که چه نتایجی از این روند به دست می‌آید و نیز رهنمودهایی در مورد نحوه‌ی تهیه و ارائه‌ی گزارش در چهارچوب این روند به بخش سوم، فصل ۳-۲ مراجعه کنید.

۴-۲-۱-۳-۱- توصیه‌های خاص

کمیته‌ی حقوق کودک همواره پیش از تشکیل جلسه‌ی اصلی، یک جلسه‌ی مقدماتی با گروه کاری خود تشکیل می‌دهد که طی آن موضوعات مورد بحث با دولت‌هایی که به گزارشاتشان رسیدگی می‌شود مطرح می‌کند، این فهرست براساس بررسی گزارشات دولتی، گزارشات سازمان‌های غیردولتی و گزارشات نهادهای وابسته به سازمان ملل و آژانس‌های متخصص تنظیم می‌شود، و از دولت مزبور خواسته می‌شود پیش از جلسه رسیدگی به گزارشات، به پرسش‌ها پاسخ کتبی دهد. بنابراین باید به خاطر سپرد که گزارش سازمان‌های غیردولتی در مورد یک کشور باید پیش از تشکیل جلسه‌ی مربوط به بررسی آن کشور، تهیه و ارسال شود.

* کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان بیشتر خواهان تهیه و ارائه گزارش‌های دوره‌ای مربوط به مباحث خاص توسط کشورها است تا دریافت گزارش‌های مربوط به مباحث کلی اجرای تعهدات کنوانسیون. این امر در مورد گزارش‌های سازمان‌های غیردولتی نیز صدق می‌کند.

۳-۴- روند رسیدگی به شکایات در سیستم سازمان ملل

۴-۳-۱- کمیته‌ی منع شکنجه

جدول ۱۷- سلسله مراتب زمانی در روند رسیدگی به شکایت فردی: کمیته‌ی منع شکنجه

در مورد «اطلاعات اصلی: کمیته‌ی منع شکنجه» به بخش سوم، فصل ۲-۲-۴ مراجعه کنید.

۴-۱-۳-۱- این کمیته چه نوع شکایاتی را می‌تواند بررسی کند؟

در مورد نوع شکایاتی که به طور کلی می‌توانند از طریق روند رسیدگی به شکایات فردی بررسی شوند، به بخش سوم فصل ۲-۳ مراجعه کنید.

کنوانسیون منع شکنجه تنها، تعهداتی را مبنی بر عدم شکنجه به کشورهای عضو تحمیل نمی‌کند، بلکه همچنین از کشورها می‌خواهد تا گام‌هایی پیشگیرانه و ترمیمی در جهت ممانعت از شکنجه بردارند. بدین معنا که شما نه تنها می‌توانید شکایاتی را علیه یک کشور به دلیل اعمال شکنجه طرح کنید، بلکه براساس دیگر تعهدات آن کشور نسبت به کنوانسیون نیز می‌توانید اقدام کنید. تعهدات اصلی (به منظور مشاهده‌ی فهرست کامل به ماده‌ی ۲-۱۶ کمیته‌ی منع شکنجه سازمان ملل مراجعه کنید) شامل این مواردند:

- تعهد کشور به عدم اخراج، بازگرداندن یا استرداد فرد به کشور دیگر، با وجود دلایل قطعی مبنی بر وجود خطر شکنجه برای فرد مزبور در آن کشور. (ماده‌ی ۳)
- تعهد به انجام تحقیقات سریع و بی‌طرفانه در مورد اظهارات و ادعاهای مربوط به شکنجه و حمایت از شاکی و شاهد در برابر هرگونه تهدید و ارباب حاصل از این اظهارات. (ماده‌ی ۱۳)
- تعهد به تضمین احقاق حق قربانی شکنجه توسط نظام قضایی کشور و تأمین حق دریافت غرامت عادلانه و مناسب برای او یا در صورت مرگ وی بر اثر شکنجه برای بازماندگانش. (ماده‌ی ۱۴)
- تعهد در جهت تضمین این‌که از اظهارات به‌دست آمده تحت شکنجه به عنوان مدرک در مراحل دادرسی استفاده نشود، مگر بر علیه فردی که متهم به اعمال شکنجه است. (ماده‌ی ۱۵)

۴-۱-۳-۲- شرایط پذیرش یک شکایت چیست؟

یک شکایت در موارد زیر غیرقابل قبول تلقی می‌شود:

- بی‌نام و نشان باشد
- شکایتی نابه‌جا و نادرست باشد
- با مفاد کنوانسیون مغایرت داشته باشد
- پرونده در گذشته یا در حال حاضر طبق روند رسیدگی بین‌المللی دیگری مورد بررسی قرار گرفته است یا تحت بررسی است
- مراحل قانونی رسیدگی به شکایات در داخل کشور طی نشده‌اند، مگر این‌که مراحل رسیدگی داخلی به گونه‌ای نامعقول طولانی باشد و یا حصول نتایج ثمربخش برای قربانی، بعید به نظر می‌رسد.

۴-۳-۳- توصیه‌های خاص

- در مورد این که آیا کشور مورد نظر، طرف کنوانسیون منع شکنجه است و آیین شکایات فردی را طبق ماده‌ی ۲۲ پذیرفته است یا خیر اطلاع کسب کنید.

● به یاد داشته باشید که شما می‌توانید در مورد نقض هر یک از مفاد کنوانسیون منع شکنجه شکایتی طرح کنید، و این شکایت می‌تواند تنها در مورد خود واقعه‌ی شکنجه نباشد. اکثر پرونده‌هایی که به این کمیته ارجاع می‌شود (جدا از پرونده‌های مربوط به اخراج افراد) به مفاد معاهده‌ی ناظر بر جبران خسارت مربوطند. اگر شکایت شما به این مفاد مربوط است، لازم است بر داده‌هایی تأکید کنید که در ارتباط با عدم جبران خسارت از سوی کشور طرف کنوانسیون است.

● کمیته و دبیرخانه‌ی آن نسبت به محرمانه نگاه داشتن مراحل رسیدگی بسیار سختگیر هستند. به این معنا که آن‌ها اطلاعات مربوط به پرونده را به کسی غیر از تنظیم‌کننده‌ی شکایت یا نماینده‌ی وی که نام او به وضوح در اجازه‌نامه‌ای ذکر شده است، تحویل نمی‌دهند و تنظیم‌کننده‌ی شکایت و نماینده‌ی وی نیز نباید اطلاعات مربوط به مراحل رسیدگی را به استماع عموم برسانند. اگر در مورد این که چه اطلاعاتی باید محرمانه بماند و چه اطلاعاتی باید فاش شود تردیدی دارید، آن را با دبیرخانه‌ی کمیته در میان گذارید.

● اگر قصد دارید شکایتی در مورد اخراج قریب‌الوقوع فردی تنظیم کنید (براساس ماده‌ی ۳ کمیته‌ی منع شکنجه‌ی سازمان ملل)، درخواست‌تان را به لحظات آخر موکول نکنید. در سال‌های اخیر سوء استفاده‌هایی در مورد تدابیر موقتی صورت گرفته است، از همین رو کمیته شروع به برچیدن چنین کاربردهایی کرده است. به محض تعیین زمان برای اخراج فرد، عاقلانه‌ترین راه، تماس با دبیرخانه‌ی کمیته است، حتی اگر در مورد این تصمیم درخواست تجدیدنظر کرده باشید. موقعیت را توضیح و هشدار دهید که در صورت رد درخواست تجدیدنظر، درخواست اتخاذ تدابیر موقتی خواهد شد. بدین معنا که دبیرخانه بتواند در صورت لزوم تدابیری برای مداخله در قضیه در لحظه‌ی حساس قبل از اخراج، اتخاذ کند و در لحظات واپسین غافلگیر نشود. دبیرخانه همچنین می‌تواند به منظور افزایش نقاط قوت پرونده، شما را راهنمایی کند.

جدول ۱۸- کاربردهای عملی روند رسیدگی به شکایات فردی: کمیته‌ی منع شکنجه

کاربردهای عملی روند رسیدگی به شکایات فردی: کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل	
چه کسی می‌تواند پرونده‌ای را طبق این روند طرح کند؟	هر کسی که ادعا می‌کند قربانی نقض این کنوانسیون است، بستگان او، نماینده‌ی تعیین شده از سوی او، یا افراد دیگر (در صورتی که قربانی شخصاً نتواند اظهارات خود را تسلیم کند و تنظیم کننده‌ی شکایت بتواند اقدام از سوی قربانی را توجیه کند).
آیا برای چنین درخواستی محدودیت زمانی وجود دارد؟	خیر، اما تخلف ادعایی باید پس از زمانی باشد که کشور طرف کنوانسیون، اجرای این روند را پذیرفته است.
آیا می‌توانید بررسی پرونده را تحت این روند درخواست کنید، در صورتی که قبلاً پرونده تحت روند دیگر و با توجه به همین مجموعه داده‌ها مورد بررسی قرار گرفته است؟	خیر
آیا به یک نماینده‌ی قانونی نیاز دارید؟	خیر
آیا امکان کمک مالی وجود دارد؟	خیر
آیا لایحه‌ی مشاور بی‌طرف پذیرفته می‌شود؟	منظور نمی‌شود، اما بی‌تأثیر هم نیست
در مورد شکایت چه کسانی می‌توانند مطلع شوند؟	تنظیم کننده‌ی شکایت و نماینده‌ی او. کمیته و دبیرخانه‌ی کمیته، و کشور طرف کنوانسیون. هویت تنظیم کننده‌ی شکایت زمانی فاش می‌شود که کمیته دریابد تخلفی صورت گرفته است و در صورت درخواست فرد حتی در چنین مواقعی هویت وی محرمانه می‌ماند.
این روند چقدر به طول می‌انجامد؟	معمولاً یک سال، گرچه می‌تواند طولانی‌تر شود.
این مرجع به هنگام تصمیم‌گیری از چه تدابیری می‌تواند بهره‌گیرد؟ برای مثال تحقیقات محلی؛ بازدید از محل؛ دفاعیات کتبی، استماع شفاهی؛ غیره.	دفاعیات کتبی، استماع شفاهی.
آیا تدابیر موقت یا اضطراری وجود دارد؟	بله

۲-۳-۴- کمیته‌ی حقوق بشر

در مورد «اطلاعات اصلی: کمیته‌ی حقوق بشر» به بخش سوم، فصل ۲-۲-۴ مراجعه کنید. مراحل رسیدگی به شکایات فردی کمیته‌ی حقوق بشر به همان ترتیبی صورت می‌گیرد که برای رسیدگی به شکایات فردی توسط کمیته منع شکنجه مقرر شده است، به بخش سوم، فصل ۱-۳-۴ مراجعه کنید. در مورد نوع شکایاتی که مورد بررسی قرار می‌گیرند به بخش سوم، فصل ۲-۳ مراجعه کنید.

۱-۲-۳-۴- شرایط پذیرش یک شکایت چیست؟

یک شکایت غیرقابل قبول شناخته می‌شود اگر:

- بی‌نام و نشان باشد

- شکایتی نابه‌جا و نادرست باشد
- با مفاد معاهده مغایرت داشته باشد
- همین موضوع تحت روند دیگری از تحقیقات بین‌المللی تحت بررسی باشد
- مراحل قانونی رسیدگی به شکایات داخلی طی نشده‌اند، مگر آن‌که این مراحل به گونه‌ای نامعقول طولانی شده باشند.

جدول ۱۹- کاربردهای عملی روند رسیدگی به شکایت فردی: پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

کاربردهای عملی روند رسیدگی به شکایت فردی: پروتکل اختیاری برای میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی	
چه کسی می‌تواند پرونده‌ای را تحت این روند طرح کند؟	افرادی که ادعا می‌کنند قربانی نقض میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی‌اند. شکایات از سوی خانواده‌ی نزدیک، یا نماینده‌ی مجاز او دریافت می‌شود (باید اجازه‌نامه‌ای از سوی قربانی یا خانواده‌ی او موجود باشد). و دلیل این‌که چرا قربانیان خود دست به اقدام نزده‌اند.
آیا برای چنین درخواستی محدودیت زمانی وجود دارد؟	خیر، اما چنانچه دلیل موجهی برای تأخیر طولانی وجود نداشته باشد، ممکن است کمیته پرونده را غیرقابل قبول بخواند.
آیا می‌توانید بررسی پرونده را تحت این روند درخواست کنید، در صورتی که پرونده تحت روند رسیدگی دیگری، و با توجه به همین مجموعه داده‌ها مورد بررسی قرار گرفته است؟	بله، اما به شرط آن‌که کشور موردنظر در این رابطه شروطی تعیین نکرده باشد.
آیا به یک نماینده‌ی قانونی نیاز دارید؟	خیر
آیا امکان کمک مالی وجود دارد؟	خیر
آیا لایحه‌ی مشاور بی‌طرف پذیرفته می‌شود؟	خیر
در مورد شکایت چه کسانی می‌توانند مطلع شوند؟	کشور طرف میثاق همواره باید از هویت شاکی مطلع شود، تا بتواند به ادعاها و اظهارات وی پاسخ دهد، اما کمیته در صورت درخواست شاکی نام وی را افشا نخواهد کرد. شاکی و کشور طرف میثاق این حق را دارند تا اطلاعات مربوط به روند دادرسی را در اختیار عموم قرار دهند، مگر آن‌که خود بخواهند آن را محرمانه نگاه دارند.
این مرجع به هنگام تصمیم‌گیری از چه تدابیری می‌تواند بهره گیرد؟	تدابیری که مبتنی باشد بر دفاعیات کتبی طرفین – تدابیر دیگر امکان‌پذیر نیست
روند رسیدگی چه مدت زمانی به طول می‌انجامد؟	معمولاً بین ۲ تا ۵ سال، هر چند که ممکن است در موارد اضطراری به یک سال نیز کاهش یابد.
آیا تدابیر موقت یا اضطراری وجود دارد؟	بله، اما کمیته ندرتاً از آن بهره می‌گیرد.

۴-۳-۲- توصیه‌های خاص

- در مورد این که آیا کشور مورد نظر، طرف میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی هست یا خیر و آیا روند رسیدگی به شکایت فردی را براساس پروتکل اختیاری آن پذیرفته است یا خیر، اطلاع کسب کنید.
- براساس این روند رسیدگی، شکایتی می‌تواند غیرقابل قبول تلقی شود که تحت روند دیگری از تحقیقات بین‌المللی مورد بررسی قرار داشته باشد. به این معنا که پرونده در گذشته تحت روند دیگری مورد بررسی قرار گرفته و رسیدگی به آن پایان یافته است، همچنان می‌تواند برای رسیدگی پذیرفته شود. از همین رو این امکان وجود دارد که رسیدگی به پرونده‌ای را به منظور یافتن راهکاری برای آن، نخست به یک مرجع بین‌المللی دیگر و سپس به کمیته‌ی حقوق بشر محول کرد.
- با این حال، بسیاری از کشورهای طرف میثاق شروطی تعیین کرده‌اند که مانع از رسیدگی کمیته به مواردی می‌شود که در گذشته توسط نهادهای دیگری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. بنابراین باید ببینید که آیا چنین شروطی در مورد پرونده‌ی شما کاربرد دارد یا خیر.
- کمیته‌ی حقوق بشر به جای آن که خلاصه‌ای از دیدگاه‌هایش را به گزارش سالیانه‌اش ضمیمه کند، آن را به صورت مستقل منتشر می‌کند.

۴-۳-۳- کمیته‌های دیگر

- در مورد «اطلاعات اصلی: کمیته‌ی حقوق کودک»، «اطلاعات اصلی: کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان»، و «اطلاعات اصلی: کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی» به بخش سوم فصل ۴-۲-۳ مراجعه کنید.
- در حال حاضر فقط کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی به شکایات فردی رسیدگی می‌کند، اما این عملکرد به تازگی در مورد کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی علیه زنان مورد پذیرش قرار گرفته است و در مورد کمیته‌ی حقوق کودک نیز بحث در مورد پذیرش آن در جریان است.
- مراحل رسیدگی به شکایت فردی توسط کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی به همان ترتیبی صورت می‌گیرد که برای رسیدگی به شکایات فردی توسط کمیته منع شکنجه مقرر شده است. به بخش سوم، فصل ۴-۳-۱ مراجعه کنید.
- در مورد نوع شکایاتی که می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد به بخش سوم، فصل ۳-۲ مراجعه کنید.

۴-۳-۳-۱- شرایط پذیرش یک شکایت چیست؟

یک شکایت غیرقابل قبول شناخته می‌شود اگر:

- بی‌نام و نشان باشد
- شکایتی نابه‌جا و نادرست باشد
- با مفاد معاهده مغایرت داشته باشد
- مراحل قانونی دادرسی داخل کشور، از جمله ارگان ملی‌ای که بدین منظور تعیین شده، طی نشده باشد، مگر آن که این مراحل به‌طور نامعقولی طولانی باشند
- شکایت ظرف شش ماه پس از طی کردن تمام مراحل قانونی موجود، تسلیم نشود، مگر در شرایط موجه و استثنایی

۴-۳-۲- توصیه‌های خاص

- در مورد این که آیا کشور مورد نظر عضو کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی است و آیا آیین شکایت فردی را طبق ماده‌ی ۱۴ پذیرفته است یا خیر، اطلاع کسب کنید.
- هر چند کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی، کنوانسیون است که به طور گسترده مورد تصویب قرار گرفته است، با این همه تعداد اندکی از کشورهای طرف این کنوانسیون روند رسیدگی به شکایت فردی را پذیرفته‌اند
- کمیته رفع تبعیض نژادی این امکان را فراهم آورده است تا در صورت پذیرش روند رسیدگی به شکایات فردی توسط کشورهای طرف کنوانسیون، آن‌ها بتوانند یک نهاد صلاحیت‌دار در سطح ملی به منظور بررسی چنین شکایاتی ایجاد کنند. و در صورتی که هیچ راهکاری از سوی نهاد مزبور ارائه نشد، می‌توان از کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی درخواست رسیدگی کرد.
- کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی ممکن است شکایتی را قابل قبول تلقی کند، حتی اگر این شکایت در مرجع بین‌المللی دیگر تحت بررسی باشد.
- کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی هویت شاکی را بدون اخذ رضایت او افشاء نمی‌کند.

جدول ۲۰- کاربردهای عملی روند رسیدگی به شکایات فردی: کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی

کاربردهای عملی روند رسیدگی به شکایت فردی: کنوانسیون رفع تبعیض نژادی سازمان ملل	
چه کسی می‌تواند پرونده‌ای را تحت این روند طرح کند؟	هر کس که مدعی است قربانی نقض حقوق مندرج در کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی است. شکایات معمولاً باید از سوی خود قربانی یا اعضای خانواده یا نماینده‌ی تعیین شده‌ی از جانب او انجام شود، اما ممکن است استثنائاً از سوی شخص ثالثی به نمایندگی از قربانی ادعایی انجام شود، البته در صورتی که قربانی نتواند شخصاً اقدام کند و شخص ثالث نیز بتواند اقدام از جانب قربانی را توجیه کند.
آیا برای چنین درخواستی محدودیت زمانی وجود دارد؟	ظرف شش ماه پس از طی مراحل قانونی داخلی، به استثنای شرایط خاص و قابل اثبات
آیا می‌توانید بررسی پرونده را طبق این روند تحت رسیدگی قرار دهید، در حالی که در گذشته تحت روند رسیدگی دیگری، با توجه به همین مجموعه داده‌ها مورد رسیدگی قرار گرفته است؟	بله
آیا به یک نماینده‌ی قانونی نیاز دارید؟	خیر
آیا امکان کمک مالی وجود دارد؟	خیر
آیا لایحه‌ی مشاور بی‌طرف پذیرفته می‌شود؟	منظور نمی‌شود، اما بی‌تأثیر هم نیست
در مورد شکایت چه کسانی می‌توانند مطلع شوند؟	بدون اعلام رضایت فرد، هویت او افشاء نمی‌شود
این روند چه قدر به طول می‌انجامد؟	معمولاً ۱ تا ۳ سال
این مرجع به هنگام تصمیم‌گیری از چه تدابیری می‌تواند بهره‌گیرد؟ برای مثال، تحقیقات محلی؛ بازدید از محل؛ دفاعیات کتبی؛ استماع شفاهی؛ غیره	دفاعیات کتبی، استماع شفاهی؛ درخواست از نهادهای وابسته به سازمان ملل و آژانس‌های تخصصی برای ارائه‌ی مدارک لازم
آیا تدابیر موقت یا اضطراری وجود دارد؟	بله

۵- مراجع و روند رسیدگی: منطقه‌ای

۵-۱- سیستم اروپایی

در منطقه‌ی اروپا شماری از سازمان‌های بین‌المللی وجود دارد: سازمان امنیت و همکاری اروپا، شورای اروپا و اتحادیه‌ی اروپا. به هنگام تألیف این کتاب، فقط شورای اروپا مراجع رسمی‌ای را به منظور رسیدگی به ادعاهای مربوط به شکنجه و دیگر شکل‌های سوء رفتار ایجاد کرده است، و سازمان امنیت و همکاری اروپا نیز در حوزه‌ی حقوق بشر فعال است. در این مورد به بخش سوم، فصل ۷ مراجعه کنید.

در شورای اروپا دو نهاد وجود دارد که در چهارچوب موضوع این کتاب قرار می‌گیرند: کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه و دیوان اروپایی حقوق بشر. کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه مفصلاً مورد بررسی قرار خواهد گرفت، زیرا وظیفه‌ی منحصر به فرد آن را هیچ نهاد دیگری انجام نمی‌دهد.

زبان‌ها: زبان اداری و کاری شورای اروپا انگلیسی و فرانسه است. از همین رو دست‌کم خلاصه‌ای از اظهارات و ادعاهای آنان را به یکی از این دو زبان ارائه دهید. در مورد زبان تسلیم شکایات به بخش سوم، فصل ۱-۲-۱ مراجعه کنید.

۵-۱-۱- مرجع رسیدگی به گزارشات: کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه

جدول ۲۱- اطلاعات اصلی: کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه

اطلاعات اصلی در مورد: کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه		
خاستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط کنوانسیون اروپایی سال ۱۹۸۷ به منظور ممانعت از شکنجه
	از چه زمانی کار خود را آغاز کرده است؟	۱۹۸۹
ترکیب اعضا:	از چند نفر عضو تشکیل شده است؟	به تعداد کشورهای عضو کنوانسیون (فعلاً ۴۰ نفر)
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	تلاش در جهت حمایت از افراد محروم از آزادی از طریق جلوگیری از شکنجه و رفتار یا مجازات‌های غیرانسانی یا تحقیرآمیز
	عملکردها	* نظارت * تحقیق

۵-۱-۱- نحوه‌ی عملکرد کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه چگونه است؟

عملکردهای این کمیته کاملاً پیشگیرانه است، اما بیش از دیگر مراجعی که در این کتاب به آن‌ها اشاره شد، مداخله‌گرانه است. کمیته با بازدید از بازداشتگاه‌های کشورهای طرف کنوانسیون، رفتار با افراد محروم از آزادی را در این مکان‌ها بررسی می‌کند و گزارش و پیشنهادهایی براساس یافته‌های خود تهیه و آن را برای کشور موردنظر

ارسال می‌کند. این گزارش محرمانه است، اما می‌تواند با رضایت کشور مزبور علنی شود. در موارد استثنایی که کشور طرف کنوانسیون از همکاری با کمیته یا اجرای پیشنهادهای آن سر باز زند، کمیته ممکن است تصمیم به صدور یک بیانیه رسمی در مورد آن کشور بگیرد. هدف کلی این فرآیند محکوم کردن بیش از حد کشورها نیست، بلکه شناسایی مشکلات و ارائه توصیه در جهت حمایت از افراد محروم از آزادی در برابر شکنجه و رفتار یا مجازات غیرانسانی یا تحقیرآمیز است.

ویژگی بازدیدهای این کمیته:

- آنچه به ویژه در مورد بازدیدهای این کمیته در مقایسه با کمیته‌های دیگر حائز اهمیت است، عبارت است از:
 - در هر زمانی انجام می‌شود
 - این بازدیدها می‌تواند از هر مکانی در حوزه قضایی کشور طرف کنوانسیون انجام شود، یعنی هر آن جایی که افراد به طریقی از سوی مأموران دولتی یا مأموران نظم عمومی از آزادی محروم شده‌اند. و این صرفاً شامل مکان‌های شناخته شده بازداشت مثل پاسگاه‌های پلیس و زندان‌ها، بازداشتگاه‌های پیش از محاکمه و بازداشتگاه‌های اداری نمی‌شود، بلکه شامل مقر نظامیان، بیمارستان‌های روانی، بازداشتگاه‌های خارجیان، ترانزیت فرودگاه‌ها، مراکز ترک اعتیاد و مراکز نگهداری کودکان و بزرگسالان نیز می‌شود.
 - کمیته حق دارد با افراد محروم از آزادی به طور خصوصی گفت‌وگو کند
 - کمیته حق دارد آزادانه با هر کس که فکر می‌کند اطلاعاتی در ارتباط با موضوع دارد، تماس برقرار کند
- به عبارت دقیق‌تر هنگامی که کشوری تعهداتی را براساس کنوانسیون می‌پذیرد، فعالیت‌های کمیته دیگر وابسته به رضایت آن کشور نخواهد بود.

انواع بازدیدهای کمیته:

اساساً بازدیدهای کمیته به دو شکل صورت می‌گیرد: **بازدیدهای دوره‌ای و بازدیدهای سرزده**. بازدیدهای دوره‌ای به‌طور پیوسته از کشورهای عضو به عمل می‌آید. **بازدیدهای سرزده** در پاسخ به ادعاهای جدی و مستمر حاکی از وجود مسئله‌ای اضطراری در یکی از کشورهای طرف کنوانسیون، و در هر زمان انجام می‌شود. به‌علاوه، کمیته می‌تواند به دلیل اقتضاء شرایط، موقعیت‌هایی را که قبلاً از آن‌ها تحقیق به عمل آورده است، مورد بازدید و سرکشی مجدد قرار دهد.

در عمل، هر چند ضرورتی ندارد بازدیدها با اطلاع قبلی صورت گیرد، اما کمیته در مورد **بازدیدهای دوره‌ای** از یک روند اطلاع‌رسانی بهره می‌گیرد که شامل ۱) در ابتدای هر سال اعلام می‌کند که کدام کشورها مورد بازدید قرار خواهند گرفت؛ ۲) حدود دو هفته پیش از بازدید، به کشور مورد نظر تاریخ‌های پیشنهادی بازدید را اعلام می‌کند؛ ۳) چند روز پیش از شروع بازدید، فهرستی از مکان‌هایی را که هیئت بازدیدکننده مایل به بازدید از آن‌ها است، اعلام می‌کند. طی بازدید، هیئت بازدیدکننده ممکن است تصمیم بگیرد بی‌خبر از مکان‌های از پیش اعلام نشده بازدید کند. اعلام زمان بازدیدها در مورد **بازدیدهای سرزده** انجام نمی‌گیرد، چرا که بازدید سرزده کاملاً بدون اطلاع قبلی است.

به کشورها این امکان داده شده است تا بتوانند فهرستی از دلایل خاص ارائه دهند (دفاع ملی؛ امنیت عمومی؛

بی‌نظمی جدی در محل نگهداری زندانیان؛ یا در جریان بودن یک بازجویی در مورد یک جرم سنگین) تا بدین ترتیب بازدید را به تأخیر اندازند - اما این کار صرفاً به منظور تأخیر انجام می‌شود و نه ممانعت نامحدود از بازدید.

۵-۱-۲- با ارائه اطلاعات به کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه چه نتایجی حاصل می‌شود؟

● در کل:

معنای ماهیت محرمانه‌ی کار کمیته این است که هر چند در مورد اطلاعات ارسالی به دبیرخانه‌ی کمیته همواره اعلام وصول می‌شود (نامه‌ای مبنی بر دریافت شکایت تان دریافت می‌کنید)، اما در مورد کیفیت یا جوهر اطلاعات اظهار نظر نمی‌شود، یا اشاره نمی‌شود که چگونه از این اطلاعات استفاده خواهد شد. فرآیند ارسال اطلاعات برای این سازمان غیردولتی مثل پرتاب کردن سنگ درون یک چاه بسیار عمیق و شنیدن صدای «چلپ» است، به این معنا که سنگ به ته چاه رسیده، اما نمی‌توانیم ببینیم که در کجا فرود آمده است. اطلاعاتی که شما در اختیار کمیته می‌گذارید نقش مهمی برای کمیته دارد، و همین اطلاعات است که به کمیته امکان می‌دهد تا وظایفش را انجام دهد، بنابراین نتایج کار را باید در درازمدت جست‌وجو کرد. اطلاعات شما می‌تواند به کمیته کمک کند تا:

- بر حادث‌ترین مسایل یک کشور که مربوط است به رفتار با محرومان از آزادی و خطر شکنجه و سوء رفتار تمرکز کند، و عوامل احتمالی این مسایل را شناسایی کند.
- نیاز احتمالی برای یک بازدید سرزده را تعیین کند.
- بازدیدهایش را برنامه‌ریزی کند و مراکزی را که باید از آن‌ها بازدید به عمل آورد، و مسایلی را که باید از نزدیک مورد بررسی قرار گیرد، شناسایی کند.
- زمینه‌ی اجتماعی و حقوقی یک کشور را درک کند.
- میزان اجرای توصیه‌هایش را (به ویژه با توجه به تدابیر امنیتی) در گفت‌وگویی پیوسته میان کمیته و دولت‌ها ارزیابی کند.
- بر تحولات جاری (چه مثبت و چه منفی) در کشور عضو نظارت کند.

بدین معنا که شما با ارائه‌ی اطلاعات به شناسایی مسایل حاد مربوط به رفتار با محرومان از آزادی، و حتی مهم‌تر، شناسایی علل این مسایل و توسعه و اجرای تدابیری در جهت ممانعت از آن‌ها یاری می‌رسانید.

● موارد فردی:

کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه برخلاف بسیاری از مراجع دیگر به موارد منفرد و فردی نمی‌پردازد. در اروپا این عملکرد در حوزه‌ی فعالیت دیوان اروپایی حقوق بشر است که منحصرأً به ادعاهای فردی رسیدگی می‌کند و در سطور بعد به آن اشاره خواهد شد. هدف از شکل‌گیری کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه، اصلاحات درازمدت در حمایت کلی از زندانیان در بازداشتگاه‌های رسمی و ممانعت از شکنجه است (و نه ارائه‌ی راهکار). اما، صرفاً از آن‌جا که کمیته راهکارهای فردی ارائه نمی‌کند، به این معنا نیست که افراد مستقیم یا غیرمستقیم از فعالیت‌های آن بهره نمی‌برند.

پیش از هر چیز مهم است به یاد داشته باشید که از طریق همین ادعاها و اظهارات فردی است که می‌توان نقض مستمر حقوق بشر را شناسایی کرد و در نتیجه افراد می‌توانند از ممنوعیت سوء رفتار بهره‌مند شوند. برای مثال، اگر شمار کثیری از ادعاها مربوط به سوء رفتار در مراکز نگهداری کودکان باشد، و کمیته، تحقیقاتی در این زمینه انجام دهد و توصیه‌هایی در جهت رفع علل آن ارائه دهد، افرادی که در این مراکز نگهداری می‌شوند به‌طور مستقیم از این فعالیت‌ها بهره‌مند خواهند شد.

وانگهی کمیته در مورد پرونده‌های فردی به عنوان دفاع از حقوق فرد دخالت نمی‌کند، بلکه اقدام آن در چهارچوب فعالیت‌های کلی‌اش صورت می‌گیرد. به عبارتی کمیته از یک مطالعه‌ی موردی در تحقیق در مورد یک رفتار خاص یا یک ادعای کلی استفاده می‌کند. برای مثال، کمیته در مواردی که افراد تحت قانون ضد تروریسم در بازداشت به سر می‌برند وارد عمل می‌شود، تا در مورد ادعاهای مربوط به سوء رفتار نسبت به چنین افرادی تحقیقات به عمل آورد. چنین دخالت‌هایی ممکن است هنگامی رخ دهد که قرار است نظر هیئت بازدید کننده طی بازدید از یک کشور به یک موقعیت اضطراری جلب شود. کمیته حتی در واکنش به بازداشت یک فرد سرشناس که ادعا شده بود در معرض خطر شکنجه قرار دارد، به صورت سرزده و بی‌خبر، از او بازدید به عمل آورده است. نکته‌ی مهمی که باید به خاطر سپرد این است که هر چند که هدف از دخالت‌های کمیته در چنین مواردی ارائه‌ی راهکار فردی نیست، اما می‌تواند در نهایت همین نتایج را به همراه داشته باشد.

۵-۱-۳. شکایت به کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه، باید حاوی چه مطالبی باشد؟

در مورد نحوه‌ی ارائه‌ی اطلاعات به یک مرجع بررسی‌کننده‌ی گزارشات می‌توانید به رهنمودهای کلی در بخش سوم، فصل ۲ مراجعه کنید. به علاوه، باید موارد زیر را نیز به خاطر داشته باشید:

ویژگی اطلاعات:

محتوای اطلاعات شما تا حدودی تحت تأثیر هدف خاصی است که دنبال می‌کنید - برای مثال، اگر احساس می‌کنید انجام یک بازدید سرزده ضروری است، باید بر ماهیت اضطراری و حاد این موقعیت تأکید کنید. اما، در هر حال، اطلاعات باید معقول (به منظور دستیابی به این امر مهم به بخش سوم، فصل ۲-۱ مراجعه کنید) و قابل رسیدگی از سوی کمیته باشد. به این معنا که:

- اظهارات و ادعاها باید حتی‌الامکان جدید باشند
- جزئیات باید حتی‌الامکان دقیق باشند

اگر کمیته بخواهد در مقام بررسی اطلاعات برآید، هر دو این موارد ضروری خواهند بود. اگر کمیته بخواهد به مسایل کنونی بپردازد، جدید بودن ادعاها نیز برای کمیته حائز اهمیت است. فراموش نکنید که ارائه‌ی مدارک تکمیلی موجب تقویت و تأیید جزئیات ادعاها و اظهارات شما می‌شود، به ویژه مدارک پزشکی‌ای که با ادعاها سازگار باشند.

به علاوه، به استثنای اطلاعاتی که برای مثال از اجرای توصیه‌های کمیته از سوی کشور طرف کنوانسیون خبر می‌دهد، ویژگی مهم دیگری نیز وجود دارد که لازم است موجود باشد:

● اطلاعات باید بر ارائه‌ی مدارک در جهت اثبات وجود نقض مستمر حقوق بشر و یا یک «وضعیت» متمرکز شود.

این نکته حائز اهمیت است، زیرا کار کمیته تحقیق و بهبود موقعیت کلی کشورهای طرف کنوانسیون است. اگر شما در مورد یک پرونده منفرد به کمیته گزارش دهید، این اطلاعات به منزله‌ی بخشی از مجموعه‌ی گسترده‌تر اطلاعاتی که از منابع دیگر دریافت شده است، مفید واقع خواهد شد (و قطعاً باید ارسال شود)، اما معمولاً برای اثبات وجود یک مسئله‌ی دامنه‌دار کافی نخواهد بود. اگر شما مجموعه‌ای از موارد را ارائه دهید، به مراتب بیشتر در جهت اثبات وجود نقض مستمر حقوق بشر حرکت کرده‌اید و به کمیته در جهت انجام تحقیقاتش انگیزه‌ی بیشتری می‌دهید.

مراکز مورد توجه

خود را محدود به نهادهای حبس نظیر زندان‌ها یا پاسگاه‌های پلیس نکنید. این مراکز قطعاً کانون اصلی توجه کمیته هستند، اما مراکز دیگری نیز هستند که افراد به دستور مقامات دولتی از آزادی محروم می‌شوند، و این مراکز نیز تحت حوزه‌ی سرپرستی و نظارت کمیته قرار دارند. در این مورد می‌توان به مقر نظامیان، بازداشتگاه خارجیان، مراکز ترک اعتیاد، مراکز نگهداری کودکان و سالمندان، نهادهای روان‌پزشکی اشاره کرد، اما مراکز مورد توجه تنها به مراکز مذکور منحصر نمی‌شود، بلکه هر نهادی که دارای دو ویژگی زیر باشد داخل در حوزه‌ی کار کمیسیون است: ۱- وجود افرادی که آزادانه و به میل خود نتوانند این مراکز را ترک کنند. ۲- محرومیت از آزادی این افراد توسط مقام مسئول حکومتی صورت گرفته باشد.

همچنین به یاد داشته باشید که کمیته به تمامی جنبه‌های رفتار با محرومان از آزادی توجه نشان می‌دهد. و این صرفاً به اعمال شکنجه محدود نمی‌شود، بلکه تمامی عواملی که موجب ایجاد فضایی غیرانسانی و تحقیرآمیز در آن مراکز می‌شود، از جمله اندازه‌ی سلول و مدت اقامت، وضعیت بهداشتی و تسهیلات بهداشتی، امکانات ورزشی، مراقبت‌های بهداشتی، حبس انفرادی و محدودیت‌هایی در برقراری تماس با جهان بیرون از آن مراکز را شامل می‌شود. کمیته علاوه بر این که توصیه‌هایی در مورد شرایط مادی و اجتماعی بازداشت ارائه می‌کند، از منظری دور اندیشانه به مباحثی چون تدابیر امنیتی و قانونی یا آموزش پرسنل نیز می‌پردازد.

۵-۱-۴- توصیه‌های خاص

● چه کسانی اطلاعات را دریافت می‌کنند و از منبع آن مطلع می‌شوند؟
کمیته‌ی منع شکنجه هرگز در گزارش خود از افراد نام نمی‌برد، مگر آن‌که از قبل پرونده‌هایشان شناخته شده باشد یا در حوزه‌ی همگانی قابل شناسایی باشند. همچنین از سازمان دولتی‌ای که به هنگام بازدید با آن ملاقات و اطلاعاتی از آن دریافت کرده است، در صورت درخواست آن سازمان، نامی برده نخواهد شد.

● آیا پاسخ گزارش‌تان را دریافت می‌کنید؟

از آن جایی که کل این فرآیند دارای ماهیتی محرمانه است، هیچ‌گونه پاسخ مستقیمی در مورد آن دریافت نمی‌کنید.

● اطمینان حاصل کنید که کشوری که در مورد آن گزارش ارسال می‌کنید، طرف کنوانسیون اروپایی منع شکنجه باشد.

● اطلاعاتی که در حین بازدیدهای دوره‌ای ارائه می‌شوند بسیار مفید هستند، اما اگر این اطلاعات پیش از بازدید در اختیار کمیته قرار گیرد مفیدتر خواهد بود زیرا کمیته فرصت خواهد داشت محتوای آن را مورد بررسی قرار دهد. در مورد این که کمیته در سال آینده از چه کشورهایی بازدید می‌کند، اطلاع کسب کنید. (کمیته معمولاً پیش از پایان سال و اغلب در ماه دسامبر اطلاعیه‌ای رسمی در این مورد صادر می‌کند)، بدین ترتیب شما می‌توانید اطلاعات‌تان را از پیش تهیه و ارسال کنید. دانستن این امر حائز اهمیت است که بازدیدهای دوره‌ای در هر زمانی از سال انجام می‌شود و شما از زمان دقیق آن مطلع نخواهید شد.

● نباید برای ارسال اطلاعات در مورد یک کشور به انتظار جدول زمان‌بندی بازدیدهای دوره‌ای بمانید. گفت‌وگو میان کمیته و کشورهای طرف کنوانسیون در حین بازدیدها ادامه خواهد داشت، و کمیته نیاز دارد تا از تحولات مطلع شود. از اطلاعات شما ممکن است به عنوان پایه‌ای برای تعیین ضرورت یک بازدید سرزده استفاده شود. ● کمیته معمولاً در نخستین روز ورودش به یک کشور با سازمان‌های غیردولتی آن کشور ملاقات می‌کند - این به شما فرصت می‌دهد تا تازه‌ترین اطلاعات را در اختیار کمیته قرار دهید و در مورد مکان‌هایی که کمیته قرار است از آن‌ها بازدید کند، نقشی تأثیرگذار داشته باشید.

۵-۱-۲. روند رسیدگی به شکایات: کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (ECHR)

جدول ۲۲- اطلاعات اصلی: دیوان اروپایی حقوق بشر

اطلاعات اصلی در مورد: دیوان اروپایی حقوق بشر		
خاستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط کنوانسیون اروپایی سال ۱۹۵۰ در مورد حقوق بشر که با یازدهمین پروتکل این کنوانسیون در سال ۱۹۹۴ مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفته است.
ترکیب اعضا:	از چه زمان به اجرا درآمده است؟	از ۱۹۸۸ و طی یک سیستم اصلاحی
	از چند عضو تشکیل شده است؟	از قضاتی به تعداد کشورهای عضو کنوانسیون
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	بررسی شکایات مربوط به نقض کنوانسیون دیوان اروپایی حقوق بشر
	عملکردها	<p>* شکایات کشوری بر علیه کشور دیگر (اجباری) (ماده ۳۳، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر)</p> <p>* شکایات فردی (اجباری) (ماده ۳۴، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر)</p> <p>* تحقیق (صرفاً در زمینه شکایات فردی، که در این روند دادرسی امری اختیاری است).</p>

۱-۲-۱-۵- شرط پذیرش یک شکایت چیست؟

یک شکایت رد می‌شود اگر:

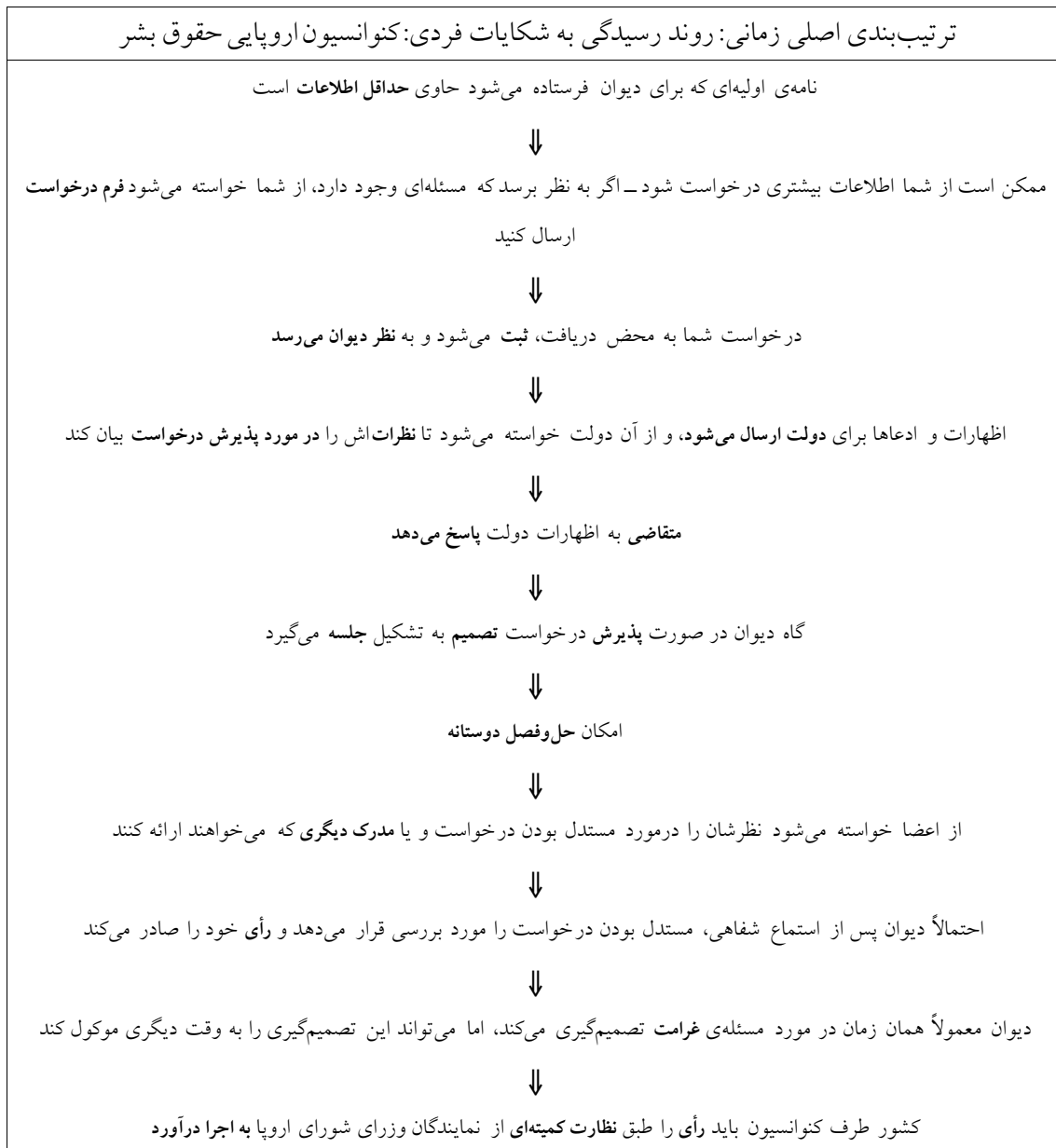
- بی‌نام و نشان باشد
- شکایت ظرف شش ماه از تاریخ آخرین رأی در مورد پرونده در مراجع داخلی، ارسال نشده باشد
- شکایت آشکارا بی‌پایه و اساس باشد
- شکایت با مفاد کنوانسیون مغایرت داشته باشد
- اساساً همان شکایتی باشد که قبلاً توسط این دیوان یا دیگر مراجع بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفته است، و فاقد هر نوع اطلاعات جدید مربوط به موضوع است.
- مراحل قانونی داخلی تا به آخر طی نشده باشد، مگر آن‌که این مراحل غیر مؤثر و به طرز غیر معقولی طولانی باشند.

۱-۲-۲-۵- درخواست شما باید شامل چه مطالبی باشد؟

نخستین نامه‌ی شما باید شامل این مطالب باشد:

- چکیده‌ای از مضمون شکایت تان
 - اشاره به کنوانسیون که به اعتقاد شما حقوق مندرج در آن نقض شده است
 - اشاره به مراحل قانونی‌ای که طی کرده‌اید
 - فهرستی از تصمیم‌گیری‌ها و آرائی که در مورد پرونده‌ی شما صادر شده است، از جمله تاریخ رأی، فرد صادر کننده رأی، و اشاره به مضمون رأی – شما باید نسخه‌ای از هر یک از آراء را به درخواست خود ضمیمه کنید.
- اگر قصد دارید یک فرم درخواست پر کنید، لازم است دستورالعمل‌های ذکر شده در فرم و نامه‌ی الحاقی به آن را رعایت کنید.

جدول ۲۳- مراحل مختلف در روند رسیدگی به شکایات فردی: کنوانسیون اروپایی حقوق بشر

جدول ۲۴- کاربردهای عملی در روند رسیدگی به شکایات فردی: کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (ECHR)

کاربردهای عملی در روند رسیدگی به شکایات فردی: کنوانسیون اروپایی حقوق بشر	
چه کسی می‌تواند پرونده‌ای را طبق این روند رسیدگی به جریان اندازد؟	افراد، سازمان‌های غیردولتی و گروه‌هایی که ادعا می‌کنند قربانی نقض حقوق بشر واقع شده‌اند. در صورتی که خود قربانی نتواند شخصاً اقدام کند، پرونده می‌تواند از سوی یکی از اقوام نزدیک وی طرح شود، برای مثال هنگامی که قربانی ناپدید یا فوت شده باشد.
آیا برای ارائه‌ی درخواست‌ها محدودیت زمانی وجود دارد؟	شش ماه از زمان آخرین رأی در مورد پرونده از سوی مقامات دولتی.
آیا می‌توانید پرونده‌ای را در این روند تحت رسیدگی قرار دهید، در حالی که پیش از این طبق روند دیگری و با توجه به همین مجموعه داده‌ها مورد بررسی قرار گرفته است؟	خیر
آیا به یک نماینده‌ی قانونی نیاز دارید؟	نه به هنگام ارائه‌ی درخواست، اما پس از پذیرش پرونده و به جریان افتادن آن به یک نماینده‌ی قانونی نیاز خواهد بود، مگر آن‌که رئیس دیوان استثنایی قائل شود و از متقاضی بخواهد تا خود او پرونده‌اش را طرح کند.
آیا امکان کمک مالی وجود دارد؟	بله، اما نه در زمان ارائه‌ی درخواست، بلکه زمانی که درخواست برای دولت ارسال می‌شود. شما باید در مورد منابع مالی‌تان قُرمی پُر کنید که به تأیید هیئت کمک‌های حقوقی کشورتان رسیده باشد، زیرا کمک‌های حقوقی در صورت وجود نیاز مالی ارائه می‌شود.
آیا لایحه‌ی مشاور بی‌طرف پذیرفته می‌شود؟	بله، با مجوز (قانون ۶۱، مجموعه قوانین دیوان)
چه کسانی در مورد شکایت مطلع می‌شوند؟	اساساً مراحل دادرسی علنی است، مگر آن‌که رئیس دیوان تصمیم دیگری اتخاذ کند. در موارد استثنایی، یعنی هنگامی که متقاضی نخواهد هویت‌ش فاش شود و دلایل آن را ذکر کند، در این صورت ممکن است با اجازه‌ی رئیس دیوان به نام فرد اشاره‌ای نشود.
چه مدت به طول می‌انجامد؟	چندین سال
این مرجع به هنگام تصمیم‌گیری از چه تدابیری می‌تواند بهره گیرد؟ برای مثال، تحقیقات محلی؛ بازدید از محل؛ دفاعیات کتبی؛ استماع شفاهی؛ غیره	تحقیقات محلی؛ مدارک کارشناسی؛ دفاعیات کتبی؛ استماع شفاهی
آیا تدابیر موقتی یا اضطراری وجود دارد؟	بله، اما بنا به خواست دیوان انجام می‌شود و در کنوانسیون به آن اشاره‌ای نشده است. این تدابیر در موارد بسیار خاص اعمال می‌شوند، اساساً موارد مربوط به مهاجرت یا اخراج فرد که در صورت اخراج فرد «خطر جدی» وی را تهدید کند. (قانون ۳۹، مجموعه قوانین دیوان).

۵-۲-۳- توصیه‌های خاص

- براساس روند دادرسی اولیه (که در سال ۱۹۸۸ مورد بازنگری قرار گرفت)، مراحل اولیه پرونده باید نزد کمیسیون اروپایی حقوق بشر انجام شود. اگر شما براساس قوانین کنوانسیون، سرگرم تحقیق در مورد موضوع خاصی هستید، به یاد داشته باشید که در گزارش‌های کمیسیون و نیز آرای صادر شده از سوی دیوان تفحص کنید.
- اگر فرصت شش ماهه‌ای که طی آن درخواست باید تحویل داده شود، در شرف پایان است، و فرصتی برای ارائه‌ی یک درخواست کامل وجود ندارد، شما می‌توانید درخواستی تحت عنوان «در آخرین لحظه» به همراه مختصری از شکایت خود ارسال کنید، و سپس متعاقب آن و هرچه زودتر درخواست کاملی ارسال کنید.
- با توجه به ضرب‌الاجل تعیین شده از سوی دیوان، آن‌چه اهمیت دارد تاریخ ارسال است و نه تاریخ دریافت آن از سوی دیوان. با این حال، توصیه می‌شود که دست‌کم روزی را که گزارش‌تان را پست کرده‌اید به اطلاع دیوان برسانید. برای این کار می‌توانید نسخه‌ای از نامه‌ی توضیحی را برای دیوان فاکس کنید، یا از طریق پست الکترونیکی یا تلفن این کار را انجام دهید.
- دیوان ممکن است بنا به ابتکار خود یا بنا به درخواست یکی از طرفین دعوا مدارکی را گردآوری کند که برای پرونده مفید می‌داند، از جمله انجام تحقیقات در صورتی که این تحقیقات از سوی یکی از طرفین دعوا درخواست شود هزینه آن را طرف درخواست کننده باید پرداخت کند. با این حال، محکمه ممکن است تصمیم دیگری اتخاذ کند. اگر نمی‌خواهید چنین هزینه‌هایی را متقبل شوید، توصیه می‌کنیم که محتوای نامه را به دقت بنویسید - و به دیوان پیشنهاد کنید که به منظور گردآوری مدارک و اتخاذ تدابیر در این جهت بنا به صلاحدید خود عمل کند.
- دیوان به پرونده‌های عادی، در محکمه‌هایی متشکل از ۷ قاضی رسیدگی می‌کند. هنگامی که پرونده مسئله‌ی جدی و مهمی را طرح کند و یا در مورد یک موضوع خاص، اتخاذ رویه‌ی قضایی مطرح باشد، پرونده به محکمه‌ی عالی متشکل از ۱۷ قاضی ارجاع می‌شود. این امکان وجود دارد که در مورد استثنائی پرونده‌ای که از سوی محکمه‌ای مورد بررسی قرار گرفته و رأی برای آن صادر شده است، ظرف سه ماه پس از صدور رأی، برای تجدیدنظر به محکمه‌ی عالی ارجاع داده شود. (قانون ۷۳، مجموعه قوانین دیوان)
- این احتمال وجود دارد که ظرف یک سال از صدور رأی، درخواست تفسیر رأی شود. (قانون ۷۹، مجموعه قوانین دیوان) همچنین این امکان وجود دارد که ظرف شش ماه پس از یافتن حقایق تازه‌ای که می‌تواند بر رأی دیوان تأثیر گذارد، درخواست تجدیدنظر در مورد رأی صادره صورت گیرد.

۵-۲- سیستم کشورهای آمریکایی

سازمان منطقه‌ای آمریکا که شامل آمریکای شمالی، مرکزی و جنوبی و نیز منطقه‌ی کارائیب است، سازمان کشورهای آمریکایی (OAS) خوانده می‌شود. بسیاری از اسناد حقوق بشر در همین سازمان به تصویب رسیده‌اند، از جمله بیانیه‌ی حقوق و وظایف بشر، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، کنوانسیون آمریکایی منع و مجازات اعمال شکنجه، کنوانسیون آمریکایی در مورد ناپدید شدن‌های اجباری، و کنوانسیون آمریکایی منع، مجازات و ریشه‌کنی خشونت علیه زنان. دو نهاد مسئول اجرای این اسناد است: کمیسیون آمریکایی و دیوان حقوق بشر.

زبان: زبان رسمی کمیسیون و دیوان عبارت است از اسپانیایی، فرانسوی، انگلیسی و پرتغالی. دیوان و کمیسیون زبان یا زبان‌های کاری خود را با توجه به زبان اعضای خود انتخاب می‌کنند. در چهارچوب روند رسیدگی به شکایات فردی، دیوان ممکن است در یک مورد خاص تصمیم بگیرد که به زبان یکی از طرفین دعوای خود را انجام دهد، البته این زبان باید جزو زبان‌های رسمی باشد.

جدول ۲۵- اطلاعات اصلی دیوان آمریکایی حقوق بشر

اطلاعات اصلی در مورد: دیوان آمریکایی حقوق بشر		
خاستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر در سال ۱۹۶۹
	از چه زمان به اجرا درآمده است؟	۱۹۷۹
ترکیب اعضا:	از چند عضو تشکیل شده است؟	۷
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	نظارت بر اجرای کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر
	عملکردها	● شکایات فردی (اختیاری) (ماده‌ی ۶۱-۶۲، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر) ● شکایات دولتی (اجباری) (ماده‌ی ۴۴، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر)

جدول ۲۶- اطلاعات اصلی: کمیسیون آمریکایی حقوق بشر

اطلاعات اصلی در مورد: کمیسیون آمریکایی حقوق بشر		
خاستگاه:	چگونه و چه وقت ایجاد شده است؟	توسط قطعنامه‌ی وزرای خارجه سازمان کشورهای آمریکایی در ۱۹۵۹ و به منظور گسترش رعایت بیانیه‌ی آمریکایی حقوق و وظایف بشر در ۱۹۶۹ توسط کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، مورد بازنگری قرار گرفت
	از چند عضو تشکیل شده است؟	۷
ترکیب اعضا:	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
	هدف کلی	ترویج رعایت حقوق بشر و دفاع از آن
هدف:	عملکردها	● نظارت (ماده‌ی ۴۱، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر) ● تحقیقات (ماده‌ی ۴۱، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر) ● شکایات کشوری از کشور دیگر (اختیاری) (ماده‌ی ۴۵، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر) ● شکایات فردی (اجباری) (ماده‌ی ۴۴، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر)

۵-۲-۱- مرجع بررسی گزارشات: کمیسیون آمریکایی حقوق بشر

۵-۲-۱-۱- کمیسیون آمریکایی حقوق بشر چگونه عمل می‌کند؟

کمیسیون آمریکایی مسئول نظارت بر انجام تعهدات یک کشور طبق اسناد حقوق بشر سازمان کشورهای آمریکایی است. این کمیسیون علاوه بر بررسی گزارشات دریافتی، به شکایات فردی نیز رسیدگی می‌کند. (به این نقش دوم در سطور بعدی و در بخش سوم، فصل ۵-۲-۱ اشاره خواهد شد.)

کمیسیون آمریکایی حقوق بشر اختیار دارد آگاهی نسبت به حقوق بشر را در کشورهای عضو سازمان ایالات آمریکا (خواه طرف کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر باشند یا نباشند)، ترویج دهد، توصیه‌هایی به دولت‌ها ارائه کند، مطالعاتی انجام دهد و گزارش‌هایی تهیه کند، دولت‌ها را وادار کند تا اطلاعات مربوط به حقوق بشر را در اختیار کمیسیون قرار دهند، و در مورد حقوق بشر همچون یک نهاد مشورتی عمل کند. مهم‌ترین وظایف این کمیسیون با توجه به اهداف این کتاب عبارت است از:

* تهیه گزارش در مورد وضعیت حقوق بشر در کشورهای خاص براساس مجموعه‌ای از بازدیدهای تحقیقی (در صورت اعلام رضایت کشور موردنظر عضو)، مدارک کارشناسی و اطلاعات دریافتی در قالب اشکال مختلف چون دادخواست‌های فردی

* تهیه گزارش سالیانه شامل مدخل‌هایی در مورد برخی از کشورهای خاص

کمیسیون همچنین در مورد کشورهای عضو کنوانسیون آمریکایی منع و مجازات شکنجه، اختیار دارد به امور زیر بپردازد:

* دریافت اطلاعات از کشورهای عضو در مورد تدابیر اتخاذ شده به منظور اجرای کنوانسیون، و نیز تحلیل و بررسی موقعیت کشورهای عضو سازمان کشورهای آمریکایی در ارتباط با منع و ریشه‌کنی شکنجه، در قالب گزارش سالیانه کمیسیون است (ماده‌ی ۱۷)

۵-۲-۱-۲- با ارائه اطلاعات به کمیسیون آمریکایی حقوق بشر چه نتایجی حاصل می‌شود؟

با وجود این‌که این کمیسیون می‌تواند تحقیقات را رأساً انجام دهد، اما اطلاعاتی که از منابع مختلف و از جمله از سازمان‌های غیردولتی دریافت می‌کند، به او در شناسایی موقعیت‌هایی، که باید مورد توجه خاص قرار گیرند کمک بسیاری می‌کنند. ارائه اطلاعات می‌تواند نتایج زیر را نیز دربرداشته باشد:

- توجه را به موقعیتی خاص جلب کند
- تحولات مثبت در موقعیتی کلی جست‌وجو شود
- با مصونیت [متخلفان از مجازات] مقابله شود

به علاوه ارائه اطلاعات به هنگام بازدید [کمیسیون] از محل، فرصت دیگری است که می‌توان به شیوه‌ای کاملاً خاص، توجه کمیسیون اروپایی را به مسایل اضطراری جلب کرد.

اختیارات کمیسیون آمریکا (براساس کنوانسیون منع و مجازات شکنجه) در امر گزارش‌دهی در مورد اعمال شکنجه در کشورهای طرف کنوانسیون، دارای قابلیت زیادی در تمرکز بر مسئله شکنجه در منطقه است. با این حال،

کمیسیون اروپایی هنوز این قدرت و نیروی بالقوه را به کار نینداخته است. در این رابطه، سازمان‌های غیردولتی می‌توانند با ارائه‌ی اطلاعات، این نیرو را به حرکت اندازند و تسهیل کنند.

۳-۱-۲-۵- شکایت به کمیسیون آمریکایی حقوق بشر باید حاوی چه مطالبی باشد؟

در مورد نحوه‌ی ارائه‌ی اطلاعات فردی و کلی به یک نهاد بررسی‌کننده‌ی گزارش به بخش سوم، فصل ۲ مراجعه کنید.

۲-۲-۵- روند رسیدگی به شکایات: کمیسیون آمریکایی و دیوان آمریکایی حقوق بشر

در مورد «اطلاعات اصلی در مورد: کمیسیون آمریکایی حقوق بشر» و «اطلاعات اصلی در مورد: دیوان آمریکایی حقوق بشر» به مطالب صفحات قبل، یعنی بخش سوم، فصل ۲-۵ مراجعه کنید.

طرح یک شکایت در قالب سیستم آمریکایی می‌تواند یا بر کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (آن‌جایی که کشوری طرف کنوانسیون است)، مبتنی باشد و یا بر اساس معیارهای بنیادین حقوق بشر، طبق قوانین بین‌المللی، و با ارجاعی ویژه به قطعنامه‌ی آمریکایی حقوق و وظایف انسان بنا شود (آن‌جایی که کشوری عضو سازمان ایالات آمریکا است، اما عضو کنوانسیون حقوق بشر نیست).

در عمل، نحوه‌ی عملکرد و کاربرد این روند مشابه دو مورد قبل است، البته به این شرط که شکایت نزد کمیسیون فرستاده شود. با این حال، شکایات ممکن است در موارد زیر صرفاً برای دیوان فرستاده شود:

- اگر شکایت مربوط به کشوری باشد که عضو کنوانسیون حقوق بشر است
- اگر شکایت مربوط به فردی باشد که حدود و اختیارات قضایی دادگاه را پذیرفته است

جدول ۲۷: سلسله مراتب در روند رسیدگی به شکایات فردی: سیستم آمریکایی

ترتیب اصلی زمانی: روند شکایت فردی - سیستم آمریکایی

شکایتی از سوی کمیسیون دریافت می‌شود

پرونده‌ای گشوده می‌شود. ممکن است از خواهان درخواست شود اطلاعات دیگری ارائه کند

هیچ مرحله‌ی رسمی برای پذیرش پرونده وجود ندارد. در این مرحله کمیسیون ممکن است پرونده‌ای را قبول یا رد کند، یا صرفاً ممکن است قبول پرونده را در گزارش خود در مورد مستدل بودن آن قبول کند.

از دولت خواسته شود تا اطلاعات ذی‌ربط را ظرف ۹۰ روز ارائه دهد (یا در صورت درخواست وقت بیشتر ظرف ۱۸۰ روز). در موارد اضطراری، درخواست بررسی سریع اطلاعات می‌شود. همچنین ممکن است از خواهان اطلاعات بیشتری خواسته شود.

طرفین این فرصت را دارند تا در مورد اظهارات طرف دیگر اظهار نظر کنند.

کمیسیون ممکن است خود اطلاعات مورد نظرش را جمع‌آوری کند، حال یا از طریق بازدید از محل، استماع، یا هر طریق ضروری دیگر.

کمیسیون به منظور دستیابی به حل و فصل دوستانه، خدماتی ارائه می‌کند.

اگر حل و فصل دوستانه حاصل نشد، کمیسیون یک گزارش محرمانه به همراه نتیجه‌گیری‌ها و توصیه‌هایی تهیه می‌کند و آن را برای کشور مزبور ارسال می‌کند.

اگر کشور طرف کنوانسیون از توصیه‌ها تبعیت نکند، و:

عضو کنوانسیون حقوق بشر باشد و اختیارات قانونی دیوان را پذیرفته باشد، پرونده یا از سوی کمیسیون یا از سوی کشور طرف کنوانسیون و نه از سوی خواهان به دیوان محول می‌شود. ممکن است کمیسیون از خواهان درخواست یاری کند

دیوان اطلاعات در مورد پرونده را از طریق استماع کتبی و شفاهی و از هر طریق لازم دیگری به دست می‌آورد.

دیوان در این مورد که آیا تخلفی صورت گرفته است یا خیر، رأی صادر می‌کند.

دیوان به مسئله‌ی غرامت نیز می‌پردازد، یا در رأی اصلی یا به‌طور مجزا.

نه عضو کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر باشد، یا این‌که عضو باشد اما اختیارات قانونی دیوان را نپذیرفته باشد، در این صورت کمیسیون می‌تواند دومین گزارش را تهیه کند که معمولاً به اطلاع عموم می‌رسد. و این پایان قضیه است.

۵-۲-۱- از این روند رسیدگی چه نتایجی می‌توان حاصل کرد؟

کمیسیون آمریکایی حقوق بشر می‌تواند:

- در یک پرونده‌ی فردی و در قالب یک گزارش اقدام به نتیجه‌گیری کند
- اگر کشوری تدابیر لازم را در جهت همگامی با این نتیجه‌گیری‌ها اتخاذ نکند، کمیسیون گزارش خود را به اطلاع عموم می‌رساند
- از دولت می‌خواهد در مواردی که خطر وارد آمدن صدمه‌ای جبران‌ناپذیر افراد را تهدید می‌کند، تدابیر پیشگیرانه اتخاذ کند
- به‌طور محرمانه از دولت بخواهد اطلاعاتی در مورد مکان ناپدیدشدگان ادعایی ارائه دهد

دیوان آمریکایی حقوق بشر می‌تواند:

- رأیی لازم‌الاجرا صادر کند که نشانگر رأی به عدم رعایت حقوق بشر است
- حکم به پیگرد قانونی متخلف صادر کند
- غرامت تعیین کند
- در موارد اضطراری که صدمه‌ای جبران‌ناپذیر فرد را تهدید می‌کند، تدابیر موقتی به منظور حمایت از وی اتخاذ کند

۵-۲-۲- چه نوع شکایاتی توسط کمیسیون آمریکایی حقوق بشر مورد بررسی قرار می‌گیرد؟

اگر شکایت مربوط به کشور عضو کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر باشد، در موارد زیر قابل بررسی خواهد بود:

- ادعای نقض کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر شده باشد، کنوانسیونی که کشور موردنظر ملزم به رعایت آن است (در مورد اعمال فعالان غیردولتی به بخش اول، فصل ۳-۶ مراجعه کنید)
- اگر شکایت مربوط به کشور عضو سازمان کشورهای آمریکایی که طرف کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر نیست، باشد در موارد زیر می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد:

- شکایت مربوط به تخلف ادعایی از استانداردهای بنیادین حقوق بشر (طبق قوانین بین‌المللی) با ارجاعی خاص به بیانیه‌ی آمریکایی حقوق و وظایف انسان باشد.
- چه نوع شکایاتی می‌تواند توسط دیوان آمریکایی حقوق بشر مورد بررسی قرار گیرد:

- شکایاتی که مدعی نقض کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر است، کنوانسیونی که کشور موردنظر ملزم به رعایت آن است (در مورد اعمال فعالان غیردولتی به بخش اول، فصل ۳-۶ مراجعه کنید)
- شکایاتی که مربوط باشد به کشور طرف کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر که اختیارات قانونی دیوان را پذیرفته است

- شکایاتی که نخست از سوی کمیسیون بررسی شده باشد
- شکایت از سوی کشور عضو یا کمیسیون به دیوان ارجاع داده شده باشد

۵-۲-۳- شرایط پذیرش شکایت چیست؟

شکایت در موارد زیر پذیرفته نمی‌شود:

- مراحل قانونی درست و مؤثر داخلی تا به آخر طی نشده باشد
- پرونده ظرف شش ماه از صدور و ابلاغ آخرین رأی در مورد آن، یا ظرف «زمان معقول» در مورد پرونده‌هایی که مراحل قانونی را در مورد آن‌ها نمی‌توان طی کرد، طرح نشده باشد.
- پرونده با همین محتوا، قبلاً از سوی کمیسیون یا محکمه‌ی بین‌المللی دیگری مورد رسیدگی قرار گرفته، یا تحت بررسی است، مگر آن‌که شخص ثالثی قبلاً این پرونده را بدون مجوز از سوی قربانی یا خانواده‌ی وی طرح کرده باشد و پرونده‌ی کنونی از سوی قربانی، اعضای خانواده‌ی وی یا نماینده‌ی قانونی او طرح شده است.
- شکایت بی‌نام و نشان است یا فاقد برخی جزئیات در مورد خواهان است
- شکایت فاقد اطلاعاتی حاکی از نقض حقوق است
- شکایت آشکارا بی‌پایه و اساس است

۵-۲-۴- توصیه‌های خاص

- در مورد این‌که آیا کشور مورد نظر طرف کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر است یا خیر، و آیا صلاحیت دادگاه را در بررسی شکایات فردی پذیرفته است یا خیر، اطلاع کسب کنید. در غیر این صورت شکایات فردی مربوط به کشور عضو سازمان کشورهای آمریکایی ممکن است براساس بیانیه‌ی آمریکایی به کمیسیون محول شود.
- شکایات باید مبتنی باشند بر کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (یا بیانیه‌ی آمریکایی)، اما مشورت با کنوانسیون آمریکایی منع و مجازات شکنجه و کنوانسیون آمریکایی ناپدیدشدن‌های اجباری و کنوانسیون آمریکایی منع مجازات و ریشه‌کنی خشونت علیه زنان نیز می‌تواند در روشن شدن مطلب مؤثر باشند.
- در مرحله‌ای که دیوان به مسئله‌ی غرامت می‌پردازد، نمایندگان قربانی یا خانواده‌ی قربانی مجاز به طرح دلایل خود هستند.

جدول ۲۸- کاربردهای عملی در روند رسیدگی به شکایات فردی: سیستم آمریکایی

کاربردهای عملی در روند رسیدگی به شکایات فردی: سیستم آمریکایی	
چه کسی می‌تواند پرونده‌ای را طبق این روند به جریان اندازد؟	هر فرد، گروه، یا سازمان غیردولتی‌ای که قانوناً در یک یا چند کشور طرف معاهده به رسمیت شناخته شده است، که یا به نفع خود یا به نفع یک فرد ثالث اقدام می‌کنند. ضرورتی وجود ندارد که با قربانی تماس برقرار کرد، بلکه معمولاً کافی است که با خانواده‌ی وی یا نماینده‌ی قانونی وی تماس برقرار شود.
آیا برای ارائه‌ی درخواست‌ها محدودیت زمانی وجود دارد؟	شش ماه از زمان صدور آخرین رأی در مورد پرونده‌ای که مراحل قانونی داخلی در مورد آن طی شده است، یا زمان معقولی مبتنی بر اطلاعاتی که حاکی از آن هستند که طی کردن مراحل قانونی داخلی امکان‌پذیر نیست.
آیا می‌توانید پرونده‌ای را طبق این روند تحت رسیدگی قرار دهید، در حالی که پیش از این طبق روند دیگری و با توجه به همین مجموعه داده‌ها مورد بررسی قرار گرفته است؟	خیر - مگر آن‌که پرونده از سوی شخصی ثالث بدون داشتن مجوز از سوی قربانی یا خانواده‌ی او طرح شده باشد.
آیا به یک نماینده‌ی قانونی نیاز دارید؟	نه ضرورتاً، اما حضورش توصیه می‌شود
آیا امکان کمک مالی وجود دارد؟	خیر
آیا لایحه‌ی مشاور بی‌طرف پذیرفته می‌شود؟	بله
چه کسانی در مورد شکایت مطلع می‌شوند؟	خواهان می‌تواند پس از ارائه‌ی دادخواست، در یک کنفرانس مطبوعاتی شرکت کند
چه مدت به طول می‌انجامد؟	شاید سال‌ها
این مرجع به هنگام تصمیم‌گیری از چه تدابیری می‌تواند بهره‌گیرد؟ برای مثال، تحقیقات محلی؛ بازدید از محل؛ دفاعیات کتبی، استماع شفاهی، غیره	تحقیقات محلی؛ بازدید از محل؛ مدارک کارشناسی؛ دفاعیات کتبی؛ استماع شفاهی
آیا تدابیر موقت یا اضطراری وجود دارد؟	بله

۵-۳- سیستم آفریقایی

سیستم آفریقایی به منظور حمایت از حقوق بشر شکل گرفته است و مبتنی است بر منشور آفریقایی حقوق بشر و حقوق ملت‌ها؛ این منشور تحت و نظارت سازمان وحدت آفریقا (OAV) به تصویب رسیده است. نظارت بر رعایت این منشور تاکنون وظیفه‌ی انحصاری کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها بوده است. کمیسیون آفریقایی در حوزه‌ی فعالیت خود تاکنون گزارشگران ویژه‌ای را تعیین کرده است، از آن جمله گزارشگر ویژه‌ی اعدام‌های غیرقانونی، گزارشگر ویژه‌ی زنان؛ و با توجه به اهداف این کتاب گزارشگر زندان‌ها و شرایط حبس در آفریقا. در سال ۱۹۸۸، پروتکلی با هدف استقرار یک دیوان آفریقایی که به موازات کمیسیون فعالیت کند تصویب شد، اما این دیوان صرفاً زمانی کار خود را آغاز می‌کند که ۱۵ کشور پروتکل را امضا کنند، و با توجه به نشانه‌های موجود از سوی کشورهای آفریقا این کار احتمالاً بین ۵ تا ۱۰ سال به طول خواهد انجامید.

جدول ۲۹- اطلاعات اصلی: کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها

اطلاعات اصلی در مورد: کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها		
خاستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط منشور آفریقایی سال ۱۹۸۱ در مورد حقوق بشر و ملت‌ها
	چه وقت آغاز به کار کرده است؟	۱۹۸۷
ترکیب اعضا:	از چند عضو تشکیل شده است؟	۱۱
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	ترویج و حمایت از حقوق بشر و ملت‌ها در آفریقا
	عملکردها	<ul style="list-style-type: none"> ● بررسی گزارش‌های دولتی (ماده‌ی ۶۲، منشور آفریقایی در مورد حقوق بشر و ملت‌ها) ● نظارت (ماده‌ی ۴۵، منشور آفریقایی در مورد حقوق بشر و ملت‌ها) ● تحقیق (ماده‌ی ۴۵ و ۵۸، منشور آفریقایی در مورد حقوق بشر و ملت‌ها) ● دریافت شکایات، از جمله از سوی کشورها (ماده‌ی ۴۷، منشور آفریقایی در مورد حقوق بشر و ملت‌ها) و از سوی افراد (به‌طور خودکار) (ماده‌ی ۵۵، منشور آفریقایی در مورد حقوق بشر و ملت‌ها)

۵-۳-۱- مراجع بررسی گزارشات

۵-۳-۱-۱- کمیسیون آفریقایی در مورد حقوق بشر و ملت‌ها

۵-۳-۱-۱-۱- عملکرد

کمیسیون آفریقا می‌تواند موارد زیر را بررسی کند:

- گزارش‌های دوره‌ای کشورهای را مورد بررسی قرار دهد (ماده‌ی ۶۲، منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها)
- تحقیقات و مطالعاتی انجام دهد، از جمله از طریق بازدیدهای تحقیقاتی (ماده‌ی ۴۵ (۱) (a)، منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها)
- به هنگام دریافت شکایاتی مبنی بر وجود مجموعه‌ای از تخلفات جدی و گسترده از حقوق بشر، به انجام مطالعاتی عمیق و تحقیقاتی فعالانه اقدام کند (ماده‌ی ۵۸، منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها)
- در مورد عملکرد روند رسیدگی به گزارشات دولتی به بخش سوم، فصل ۲-۳ مراجعه کنید

۵-۳-۱-۱-۲- توصیه‌های خاص

- هر سازمان غیردولتی مهمی، چنانچه آفریقایی باشد یا غیرآفریقایی، می‌تواند از کمیسیون آفریقایی درخواست کسب موقعیت ناظر از کمیسیون را کند. برای ارسال شکایات و گزارش‌ها دارا بودن موقعیت ناظر کمیسیون ضروری نیست. اما این موقعیت امتیازاتی را برای سازمان به همراه دارد، مثل: مطلع شدن از گردهمایی عمومی و مشارکت

در آن؛ دریافت مدارک و نشریات کمیسیون آفریقایی و درخواست گنجاندن موضوعی به دستور کار کمیسیون. هر نوع درخواستی مبنی بر گنجاندن موضوعی به دستور کار باید دست کم ۱۰ هفته پیش از شروع جلسه طرح شود. هر نوع درخواستی برای کسب موقعیت ناظر باید کتباً ارائه شود و شامل موارد زیر باشد: اساسنامه‌ی سازمان، اطلاعاتی در مورد ساختار سازمان، مدیریت، اعضاء و فعالیت‌ها. همچنین ارسال نسخه‌هایی از نشریات یا گزارش فعالیت سازمان مفید خواهد بود. در مورد بررسی این درخواست گزارشگری تعیین می‌شود که او در مورد تفویض یا عدم تفویض موقعیت ناظر پیشنهاداتی به کمیسیون ارائه می‌دهد.

۵-۳-۲- گزارشگر ویژه زندان‌ها و شرایط زندان در آفریقا

جدول ۳۰- اطلاعات در مورد: گزارشگر ویژه زندان‌ها و شرایط زندان در آفریقا

اطلاعات اصلی در مورد: گزارشگر ویژه زندان‌ها و شرایط زندان در آفریقا		
خاستگاه:	چگونه ایجاد شده است؟	توسط قطعنامه‌ی کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها در سال ۱۹۹۶
	از چه زمانی آغاز به کار کرده است؟	۱۹۹۶
ترکیب اعضا:	از چند عضو تشکیل شده است؟	۱
	آیا این افراد کارشناسان مستقل هستند یا نمایندگان دولتی؟	کارشناسان مستقل
هدف:	هدف کلی	بررسی شرایط افراد محروم از آزادی در حوزه‌ی کشورهای عضو منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها
	عملکردها	● نظارت ● تحقیق

گزارشگر ویژه زندان‌ها می‌تواند نقش خود را در مورد تمامی کشورهای عضو منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها ایفا کند.

گزارشگر ویژه زندان‌ها و شرایط زندان در آفریقا قادر است موارد زیر را به اجرا درآورد

- با توجه به شناسایی مسایل و ارائه توصیه‌هایی به منظور بهبود این شرایط، نظارت کند
- توصیه‌هایی در مورد پرونده‌های فردی ارائه دهد
- درخواست اقدام ضروری در مورد پرونده‌های فردی کند
- در حوزه‌ی سرپرستی‌اش، اطلاعاتی را جست‌وجو و دریافت کند
- با رضایت کشورهای عضو، اقدام به بازدیدهای تحقیقاتی کند. گزارش چنین بازدیدهایی شفاهاً و در جلسه‌ی علنی به استحضار کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها می‌رسد، و گرچه با توجه به پیشنهاد منشور، گزارش‌ها صرفاً باید با اذن مجمع سران کشورها و دولت‌های سازمان وحدت آفریقا علنی شود، اما در عمل کمیسیون بدون مشورت با سازمان وحدت آفریقا آن‌ها را در معرض اطلاع عموم قرار می‌دهد.

کانون‌های اصلی توجه گزارشگر ویژه زندان‌ها و شرایط حبس عبارت است از:

- شرایط زندان‌ها
- مسایل بهداشتی در داخل زندان‌ها
- حبس یا بازداشت خودسرانه و غیرقانونی
- نحوه‌ی رفتار با افراد محروم از آزادی
- شرایط حبس برای گروه‌های آسیب‌پذیری چون: پناهندگان، معلولان جسمی یا ذهنی، و کودکان

۵-۳-۲- روند شکایت: کمیسیون آفریقای حقوق بشر و ملت‌ها

جدول ۳۱- مراحل رسیدگی به شکایات فردی: منشور آفریقا در مورد حقوق بشر و ملت‌ها

۵-۳-۱- شرایط عدم پذیرش یک شکایت چیست؟

- فاقد نام تنظیم کننده‌ی شکایت باشد (هر چند که وی می‌تواند عدم ذکر نام‌اش را از کمیسیون درخواست کند)
- مراحل قانونی داخلی طی نشده باشد، مگر آن‌که این مراحل به طرز نامعقولی طولانی باشد (به «توصیه‌های خاص» که در سطور بعدی ذکر شده است، مراجعه کنید)
- شکایت در زمان معقولی پس از طی مراحل قانونی داخلی تسلیم نشود
- محتوای شکایت با مفاد منشور سازمان وحدت آفریقا یا با منشور آفریقا مغایرت داشته باشد
- شکایت با زبانی توهین‌آمیز خطاب به کشور موردنظر نوشته شده باشد

- ادعاها منحصرأ برپایه‌ی گزارش رسانه‌های همگانی باشد
- دادخواست به موضوعاتی می‌پردازد که قبلاً از سوی کشورهای درگیر و طبق اصول سازمان ملل، منشور سازمان وحدت آفریقا یا منشور آفریقایی مورد حل و فصل قرار گرفته است

جدول ۳۲- کاربردهای عملی روند دادرسی به شکایات فردی: منشور آفریقا در مورد حقوق بشر و ملت‌ها

کاربرد عملی روند دادرسی به شکایات فردی: منشور آفریقا در مورد حقوق بشر و ملت‌ها	
چه کسی می‌تواند پرونده‌ای را طبق این روند به جریان اندازد؟	هر فرد یا سازمان غیردولتی‌ای که اطلاعات دقیق و کافی از واقعه ارائه دهد، به نحوی که تحقیقات بر این اساس امکان‌پذیر شود - با توجه به مشکلات عملی در آفریقا، ضرورتی ندارد که قربانی یا خانواده‌ی او این اطلاعات را ارائه کنند
آیا محدودیت زمانی برای ارائه‌ی درخواست‌ها وجود دارد؟	درخواست‌ها باید در زمان معقولی تحویل داده شود، اما کمیسیون با اغماض قابل ملاحظه‌ای به این مسئله نگاه می‌کند
آیا می‌توانید پرونده‌ای را طبق این روند تحت رسیدگی قرار دهید، در حالی که پیش از این و با توجه به همین مجموعه داده‌ها مورد بررسی قرار گرفته است؟	خیر
آیا به یک نماینده‌ی قانونی نیاز دارید؟	خیر، اما بهره‌گیری از آن مجاز است
آیا امکان کمک مالی وجود دارد؟	خیر
آیا لایحه‌ی مشاور بی‌طرف پذیرفته می‌شود؟	هر اطلاعاتی که بتواند به کمیسیون کمک کند دریافت می‌شود، اما محرمانه بودن آن باید از سوی همه رعایت شود.
چه کسی در مورد شکایت مطلع خواهد شد؟	هویت تنظیم‌کننده‌ی شکایت ممکن است بنا به درخواست وی محرمانه بماند
روند رسیدگی چه مدت به طول می‌انجامد؟	در پرونده‌های اولیه تأخیرهای طولانی وجود داشت، اما اکنون روند رسیدگی بین ۱۸ ماه تا دو سال به طول می‌انجامد.
این مرجع به هنگام تصمیم‌گیری از چه تدابیری می‌تواند بهره‌گیرد؟ برای مثال، تحقیقات محلی؛ بازدید از محل؛ دفاعیات کتبی؛ استماع شفاهی؛ غیره	دفاعیات کتبی؛ استماع شفاهی، بازدید از محل در مواردی که گروه‌هایی از شاکیان در آن محل حضور دارند
آیا تدابیر موقت یا اضطراری وجود دارد؟	بله

۵-۳-۲- توصیه‌های خاص

- کمیسیون شکایت را مورد رسیدگی قرار خواهد داد، حتی اگر کشور مربوطه به ادعاها واکنشی نشان ندهد.
- اگر علاوه بر جزئیات مهم، شکایت به تخلف‌های فاحش و گسترده‌ی حقوق بشر و ملت‌ها مربوط است، باید به آن اشاره شود
- در موارد تخلف‌های فاحش و گسترده، و آن‌جایی که تعداد شاکیان متعدد است یا سابقه‌ی طولانی نقض حقوق وجود دارد، کمیسیون عملاً ارجاع به محاکم قانونی داخلی را ضروری نمی‌داند، براساس این استدلال که این کار غیرعملی و یا نامطلوب خواهد بود.
- همچنین می‌توان، زمانی که ادعاها مربوط به تخلفات فاحش و گسترده است، شکایت را بر ماده‌ی ۵۸ استوار کرد

و از ضرورت طی کردن مراحل قانونی داخلی اجتناب ورزید.

- کمیسیون از تنظیم کنندگان شکایات می‌خواهد نام و نشانی‌شان را در آن درج کنند، و در صورت غیرعملی بودن این کار (برای مثال، زمانی که تعداد قربانیان بسیار است) ضرورتی برای نام بردن از تک تک قربانیان وجود ندارد. اما در هر حال، به منظور انجام تحقیقات، اطلاعات باید کافی و دقیق باشد.
- بخش اعظم روند مربوط به شکایات فردی از طریق آیین دادرسی و رویه‌ی کمیسیون حاصل شده است – از این رو تعجب نکنید اگر اطلاعات چندانی در مورد این آیین در خود منشور یافت نمی‌شود.

۵-۴- مناطق دیگر

در حال حاضر هیچ منطقه‌ی دیگری وجود ندارد که مراجعی رسمی را برای رسیدگی به ادعاهای مربوط به تخلفات حقوق بشر ایجاد کرده باشد، با وجود این بسیاری از کشورها نسبت به مسئله‌ی حقوق بشر به‌طور روزافزونی علاقه نشان می‌دهند. در سال‌های آتی ممکن است شاهد رشد نهادهای بین‌المللی‌ای باشیم که ادعاها و اظهارات را مورد بررسی قرار می‌دهند، و این احتمال وجود دارد که نهادهای جدید منطقه‌ای براساس آیین‌های اثبات، محک خورده و قابل اعتماد اروپایی، آمریکایی و آفریقایی – که در سطور پیشین توصیف شد – ایجاد شوند. وانگهی، نباید از نبودِ راهکارهای بین‌المللی قابل دسترس مأیوس شوید – نهادهای وابسته به سازمان ملل هیچ محدودیت جغرافیایی نمی‌شناسند و قادرند تا وضعیت تمامی کشورهای جهان را مورد بررسی قرار دهند. در مورد این که کشور شما عضو کدام معاهده است، اطلاع کسب کنید و به یاد داشته باشید که مراجع غیرمعاهده‌ای می‌توانند وضعیت حقوق بشر را در هر کشور عضو سازمان ملل بررسی کنند.

۶- جدول هایی به منظور بررسی مقایسه ای مراجع بین المللی

جدول ۳۳- بررسی مقایسه ای ۱- کمیته منع شکنجه (CAT)، کمیته حقوق بشر (HRC) و کمیته رفع تبعیض نژادی (CERD) (کلی)

CERD		HRC		CAT			
IC	SR	IC	SR	IC	IP	SR	
							تا چه حد این مرجع برای:
							← جلب توجه به یک موقعیت مناسب است؟
خیر	بله	خیر	بله	خیر	خیر	بله	* آیا روند رسیدگی علنی است؟
بله	بله	بله	بله	بله	شاید	بله	* آیا آراء آن علنی است؟
خیر	خیر	خیر	خیر	خیر	بله	خیر	* آیا بازدیدهای تحقیقی انجام می دهد؟
—	—	—	—	—	شاید	—	* آیا نتایج چنین بازدیدی به اطلاع عموم می رسد؟
							* به دنبال ایجاد تحولات در یک موقعیت کلی است؟
خیر	بله	خیر	بله	بله	بله	بله	* آیا این مرجع می تواند توصیه هایی در مورد یک وضعیت کلی یا نظام مند ارائه دهد؟
—	خیر	—	خیر	خیر	خیر	خیر	* آیا یک کشور قانوناً ملزم به رعایت این توصیه ها است؟
—	متفاوت است	—	متفاوت است	عدم وجود رویه قضایی کافی	بله	متفاوت است	* آیا کشورها معمولاً از این توصیه ها تبعیت می کنند؟
—	گزارش بعدی	—	در حال تکوین است	خیر، اما نادیده گرفته نشده است	خیر، اما می توان به طور موردی این کار را انجام داد	گزارش بعدی	* آیا این مرجع دارای یک رویه ی پیگیر است؟
—	خیر	—	خیر	خیر	شاید خلاصه ای از نتایج کارش را منتشر کند	خیر	* آیا این مرجع می تواند در مورد کشورهایی که همکاری نمی کنند، حکم خاصی صادر کند؟

← امکان دادخواهی فردی:						
نزد یک مرجع رسیدگی به گزارشات:						
انتشار یک پرونده‌ی فردی در چهارچوب یک موقعیت کلی						
جلوگیری از اخراج						
خیر	بله، اگرچه اغلب این کار را نمی‌کند	خیر	خیر	خیر	*	آیا این مرجع در مورد پرونده‌های فردی می‌تواند توصیه‌هایی ارائه کند؟
—	خیر	—	—	—	*	آیا یک کشور قانوناً ملزم به تبعیت از این توصیه‌ها است؟
—	بله	—	—	—	*	آیا کشورها معمولاً از این توصیه‌ها تبعیت می‌کنند؟
خیر	خیر	خیر	خیر	—	*	آیا این مرجع دارای یک رویه‌ی پیگیر در مورد پرونده‌های فردی است؟
خیر	بله	خیر	—	—	*	آیا تدابیر اضطراری موجود است؟
	خیر		—	—	*	آیا یک کشور قانوناً ملزم به تبعیت از این تدابیر است؟
	بله		—	—	*	آیا کشورها معمولاً از این تدابیر تبعیت می‌کنند؟

SR مرجع رسیدگی به گزارشات
 IP روند تحقیقات
 IC روند رسیدگی به شکایات فردی

جدول ۳۴- ارزیابی مقایسه‌ای II- کمیته‌ی حقوق کودک (CRC) کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان (CEDAW)، روند رسیدگی ۱۵۰۳ و گزارشگران ویژه / گروه‌ها / کارشناسان مستقل / نمایندگان ویژه‌ی کمیسیون سازمان ملل در مورد حقوق بشر (SR-CHR)

۱۵۰۳	SR-CHR		CEDAW	CRC	
COM	FF	COM	SR	SR	
					این مرجع تا چه حد برای
					← جلب کردن توجه به یک موقعیت مناسب است؟
خیر	خیر	خیر	بله	بله	* آیا روند دادرسی علنی است؟
خیر، اما این واقعیت که کشور موردنظر تحت بررسی است، واقعیتی علنی است	بله	بله	بله	بله	* آیا یافته‌های آن علنی است؟
بله، اما معمولاً این کار را انجام نمی‌دهد	خیر	خیر	خیر	خیر	* آیا بازدیدهای تحقیقی انجام می‌دهد؟
خیر	بله	—	—	—	* آیا یافته‌های چنین بازدیدیی به اطلاع عموم می‌رسد؟
					← به دنبال ایجاد تحولات در یک موقعیت کلی است؟
بله، اما به صورت محرمانه	بله	بله	بله	بله	* آیا این مرجع می‌تواند توصیه‌هایی در مورد یک وضعیت کلی یا نظام‌مند ارائه دهد؟
خیر	خیر	خیر	خیر	خیر	* آیا یک کشور قانوناً ملزم به رعایت این توصیه‌ها است؟
متفاوت است	اغلب	متفاوت است	متفاوت است	متفاوت است	* آیا کشورها معمولاً از این توصیه‌ها تبعیت می‌کنند؟
می‌تواند کشوری را تا سال بعد تحت بررسی و نظارت قرار دهد	گفت‌وگوی مداوم	می‌تواند به گفت‌وگو ادامه دهد	گزارش بعدی	گزارش بعدی	* آیا این مرجع دارای یک رویه‌ی پیگیر است؟
به هنگام ارائه‌ی گزارش به کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل می‌تواند بیانیه‌ای صادر کند		خیر	خیر	خیر	* آیا این مرجع می‌تواند در مورد کشورهایی که همکاری نمی‌کنند، حکم خاصی صادر کند؟

					<p>↪ امکان دادخواهی فردی:</p> <p>نزد یک مرجع رسیدگی به گزارشات:</p> <p>انتشار یک پرونده‌ی فردی در چهارچوب یک موقعیت کلی</p> <p>جلوگیری از اخراج</p> <p>* آیا این مرجع در مورد پرونده‌های فردی می‌تواند توصیه‌هایی ارائه کند؟</p> <p>* آیا یک کشور قانوناً ملزم به تبعیت از این توصیه‌ها است؟</p> <p>* آیا کشورها معمولاً از این توصیه‌ها تبعیت می‌کنند؟</p> <p>* آیا این مرجع دارای یک رویه‌ی پیگیر در مورد پرونده‌های فردی است؟</p> <p>* آیا تدابیر اضطراری موجود است؟</p> <p>* آیا یک کشور قانوناً ملزم به تبعیت از این تدابیر است؟</p> <p>* آیا کشورها معمولاً از این تدابیر تبعیت می‌کنند؟</p>
	خیر	خیر	خیر	خیر	
	خیر	خیر	—	—	
	معمولاً	متفاوت است	—	—	
	می‌تواند به گفت‌وگو ادامه دهد	این مرجع این فرصت را دارد تا در واکنش به پاسخ دولت، بررسی‌هایی انجام دهد	خیر	خیر	
	بله	بله	خیر	خیر	
	خیر	خیر	—	—	
	معمولاً	معمولاً	—	—	

SR مرجع رسیدگی به گزارشات دولتی

COM روند رسیدگی به گزارشات

FF تحقیقات

گزارشگر مخصوص / گروه کاری / کارشناس مستقل / نماینده‌ی مخصوص کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل SR-CHR

جدول ۳۵- ارزیابی مقایسه‌ای III- کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه (CPT)، کمیسیون آمریکایی حقوق بشر (IACN)

و دیوان آمریکایی حقوق بشر (IACt) (کلی)

IACt	IACN		CPT	
IC	IC	FF	FF	
خیر	خیر	خیر	خیر	این مرجع تا چه حد برای
بله	خیر به‌طور خودکار	به تحقیقات رجوع کنید	به تحقیقات رجوع کنید	← جلب توجه به یک موقعیت مناسب است؟
بله	بله	بله	بله	* آیا روند رسیدگی علنی است؟
با ارجاع به رأی	خیر به‌طور خودکار	معمولاً	به شرط آن‌که کشور با انتشار آن موافقت کند، که اغلب نیز چنین می‌شود	* آیا یافته‌های آن علنی است؟
بله	بله	بله	بله	* آیا بازدیدهای تحقیقی انجام می‌دهد؟
بله	خیر	خیر	نه	* آیا یافته‌های چنین باز دیدی به اطلاع عموم می‌رسد؟
بله	متفاوت است	متفاوت است	بله	← به دنبال ایجاد تحولات در یک موقعیت کلی است؟
ممکن است درخواست	ممکن است در مورد اقدامات انجام شده، درخواست اطلاعات کند	بازدیدهای بعدی	بازدیدهای بعدی و گفت‌وگوی پیوسته	* آیا این مرجع می‌تواند توصیه‌هایی در مورد یک وضعیت کلی یا نظام‌مند ارائه دهد؟
خیر	گزارش علنی / ارجاع به دادگاه	خیر	بیانیه‌ی عمومی	* آیا یک کشور قانوناً ملزم به رعایت این توصیه‌ها است؟
				* آیا کشورها معمولاً از این توصیه‌ها تبعیت می‌کنند؟
				* آیا این مرجع دارای یک رویه‌ی پیگیر است؟
				* آیا این مرجع می‌تواند در مورد کشورهایی که همکاری نمی‌کنند، حکم خاصی صادر کند؟

		← امکان دادخواهی فردی:		نزد یک مرجع رسیدگی به گزارشات:
		انتشار یک پرونده‌ی فردی در چهارچوب یک موقعیت کلی		جلوگیری از اخراج
		بله	بله	* آیا این مرجع در مورد پرونده‌های فردی می‌تواند توصیه‌هایی ارائه کند؟
		خیر	خیر	* آیا یک کشور قانوناً ملزم به تبعیت از این توصیه‌ها است؟
		متفاوت است	بله	* آیا کشورها معمولاً از این توصیه‌ها تبعیت می‌کنند؟
		ممکن است در مورد یک پرونده تحقیقاتی به عمل آورد	می‌تواند باشد	* آیا این مرجع دارای یک رویه‌ی پیگیر در مورد پرونده‌های فردی است؟
		بله	می‌تواند باشد	* آیا تدابیر اضطراری موجود است؟
		خیر	خیر	* آیا یک کشور قانوناً ملزم به تبعیت از این تدابیر است؟
		متفاوت است	بله	* آیا کشورها معمولاً از این تدابیر تبعیت می‌کنند؟

تحقیقات FF

روند رسیدگی به شکایات فردی IC

جدول ۳۶- ارزیابی مقایسه‌ای IV- کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها (ACNHR) و گزارشگر ویژه‌ی

زندان‌ها و شرایط زندان در آفریقا (SPR) (کلی)

SPR		ACNHR			
COM	FF	IC	FF\IDS	SR	
خیر	خیر	خیر	خیر	بله	این مرجع تا چه حد برای ← جلب کردن توجه به یک موقعیت مناسب است؟ * آیا این روند رسیدگی علنی است؟ * آیا یافته‌های آن علنی است؟
بله	بله	پیوست به گزارش سالانه‌ی منشور آفریقا در مورد حقوق بشر و ملت‌ها در مورد شکایات گروهی می‌تواند	معمولاً	بله	
بله	بله		بله	—	* آیا بازدیدهای تحقیقی انجام می‌دهد؟
بله، اما در انتشار آن می‌تواند تأخیری وجود داشته باشد	بله، اما در انتشار آن می‌تواند تأخیری وجود داشته باشد	بله، اگر با «موقعیتی» مرتبط باشد	معمولاً، اما با تأخیرهای طولانی	—	* آیا یافته‌های چنین بازبینی به اطلاع عموم می‌رسد؟
بله، اگر با «موقعیتی» مرتبط باشد	بله	خیر	بله	بله	← به دنبال ایجاد تحولات در یک موقعیت کلی است؟ * آیا این مرجع می‌تواند توصیه‌هایی در مورد یک وضعیت کلی یا نظام‌مند ارائه دهد؟
خیر	خیر	گاهی اوقات احتمالاً از طریق	خیر	خیر	* آیا یک کشور قانوناً ملزم به رعایت این توصیه‌ها است؟
گاهی اوقات منتفی نیست	گاهی اوقات مأموریت‌های بعدی	سازمان وحدت آفریقا خیر	گاهی اوقات ممکن است موضوعی را در دستور کار خود قرار دهد	گاهی اوقات گزارش بعدی دولتی	* آیا کشورها معمولاً از این توصیه‌ها تبعیت می‌کنند؟ * آیا این مرجع دارای یک رویه‌ی پیگیر است؟
خیر	خیر		خیر	خیر	* آیا این مرجع می‌تواند در مورد کشورهایی که همکاری نمی‌کنند، حکم خاصی صادر کند؟

					<p>← امکان دادخواهی فردی:</p> <p>نزد یک مرجع رسیدگی به گزارشات:</p> <p>انتشار یک پرونده‌ی فردی در چهارچوب یک موقعیت کلی</p> <p>جلوگیری از اخراج</p> <p>* آیا این مرجع در مورد پرونده‌های فردی می‌تواند توصیه‌هایی ارائه کند؟</p> <p>* آیا یک کشور قانوناً ملزم به تبعیت از این توصیه‌ها است؟</p> <p>* آیا کشورها معمولاً از این توصیه‌ها تبعیت می‌کنند؟</p> <p>* آیا این مرجع دارای یک رویه‌ی پیگیر در مورد پرونده‌های فردی است؟</p> <p>* آیا تدابیر اضطراری موجود است؟</p> <p>* آیا یک کشور قانوناً ملزم به تبعیت از این تدابیر است؟</p> <p>* آیا کشورها معمولاً از این تدابیر تبعیت می‌کنند؟</p>
					بله
					خیر
					گاهی اوقات
					منتفی نیست
					بله
					خیر
					گاهی اوقات

روند رسیدگی به گزارشات دادرسی

تحقیقات

مطالعات عمیق

روند رسیدگی به شکایات فردی

روند رسیدگی به گزارشات

SR

FF

IDS

IC

COM

جدول ۳۷- ارزیابی مقایسه‌ای IV- کمیته منع شکنجه (CAT)، کمیته حقوق بشر (HRC) و کمیته رفع تبعیض نژادی (CERD) (روند رسیدگی به شکایات فردی)

CERD	HRC	CAT	
			این مرجع تا چه حد برای ← دادخواهی فردی مناسب است؟ از طریق رسیدگی به شکایات یافته‌های قانونی مبنی بر وجود نقض حقوق جلوگیری از اخراج * چه نوع غرامتی (در صورت تخصیص) تعیین می‌شود؟ * آیا کشورها قانوناً ملزم به تبعیت از رأی نهایی هستند؟ * آیا کشورها معمولاً از آن تبعیت می‌کنند؟ * آیا راهی برای اجرای رأی وجود دارد؟ * آیا تدابیر موقتی یا اضطراری وجود دارد؟ * آیا کشوری قانوناً ملزم به تبعیت از این تدابیر است؟ * آیا کشورها معمولاً از این تدابیر تبعیت می‌کنند؟
بله	بله	بله	
به‌طور بالقوه	بله	بله	
هر اقدام لازم برای جلب	هر اقدام لازم برای جلب	هر اقدام لازم برای جلب	
رضایت	رضایت	رضایت	
خیر	خیر	خیر	
متفاوت است	متفاوت است	معمولاً خیر، اما از	
خیر	خیر	اقدامات انجام شده	
		درخواست اطلاعات	
		می‌کند.	
بله	بله	بله	
خیر	خیر	خیر	
بله	بله	معمولاً	

جدول ۳۸- ارزیابی مقایسه‌ای V - دیوان اروپایی حقوق بشر (ECTHR) کمیسیون آمریکایی حقوق بشر (IACN)، دیوان آمریکایی حقوق بشر (IACT) و کمیسیون آفریقا در مورد حقوق بشر و ملت‌ها (روند رسیدگی به گزارشات فردی)

ACNHR	IACT	IACN	ECTHR	
				این مرجع تا چه حد برای ← دادخواهی فردی مناسب است؟ از طریق رسیدگی به شکایات: یافته‌های قانونی مبنی بر وجود نقض حقوق جلوگیری از اخراج * چه نوع غرامتی (در صورت تخصیص) تعیین می‌گیرد؟
-	می‌تواند شامل غرامت و دیگر راهکارهای کمتر سنتی باشد	-	می‌تواند شامل غرامت مالی باشد	
خیر	بله	خیر	بله	* آیا کشورها قانوناً ملزم به تبعیت از رأی نهایی‌اند؟
گاهی اوقات	بله	متفاوت است	بله	* آیا کشورها معمولاً از آن تبعیت می‌کنند؟
خیر	ممکن است در دادگاه‌های داخلی پیگیری شود	خیر، هر چند که امکانات بالقوه‌ی ارجاع به دیوان یا انتشار یافته‌های IACN ممکن است موجب پذیرش رأی شود	ممکن است از سوی کمیته‌ی وزرا انجام شود	* آیا راهی برای اجرای رأی وجود دارد؟
بله	بله	بله	بله	* آیا تدابیر موقتی یا اضطراری وجود دارد؟
خیر	بله	خیر	خیر	* آیا کشوری قانوناً ملزم به تبعیت از این تدابیر است؟
گاهی اوقات	بله	متفاوت است	بله	* آیا کشورها معمولاً از این تدابیر تبعیت می‌کنند؟

۷- از چه منابعی می‌توانید کمک بیشتری طلب کنید؟

۱-۷ چرا ممکن است نیاز به کمک بیشتری داشته باشید؟

روند رسیدگی رسمی در مراجع بین‌المللی صرفاً به منظور انجام تعهدات کشورها طبق قوانین بین‌المللی به وجود آمده‌اند، و این امر قطعاً به منظور واکنش به ادعا و اظهارات مربوط به شکنجه، یگانه راه‌حل و کمک نخواهد بود. دلایل بسیاری مبنی بر نیاز به ارجاع به منابع دیگر وجود دارد، خواه در کنار توسل به یک مرجع رسمی یا به جای آن.

● در برخی شرایط، ممکن است شما به هیچ‌وجه تمایلی به توسل به نهادهای بین‌المللی نداشته باشید. خواه به این دلیل که احساس خطر می‌کنید، یا روند رسیدگی را خطرناک می‌بینید. در مواردی که شما اطلاعاتی در دست دارید که می‌تواند به فرد در یافتن راهکار مناسب کمک کند، یا حتی زندگی وی را نجات دهد، یا این که ممکن است برای نهادهای بین‌المللی واجد اهمیت باشد، در این صورت دست‌کم باید اقدامی انجام دهید که ضرورتاً خودتان به شخصه درگیر نشوید، و این اطلاعات نیز به هرز نرود. یک راه‌حل ممکن، انتقال اطلاعات به سازمان یا گروه دیگر است که موقعیت بهتری برای پیگیری قضیه دارد. همچنین به منظور کسب حمایت و راهنمایی، سازمان‌هایی وجود دارند که می‌توانید به آن‌ها متوسل شوید و آن‌ها بهترین شیوه را به شما پیشنهاد می‌کنند.

● باید به خاطر داشته باشید که به منظور یافتن یک راهکار چه به مراجع رسمی مراجعه کنید چه نکنید، بیشترین کمک شما به قربانی شکنجه حمایت از او و تسهیل توان بخشی او خواهد بود. و به این منظور سازمان‌های ویژه و تخصصی وجود دارند که شما می‌توانید با آن‌ها تماس بگیرید.

● اعمال نفوذ یک مکمل مؤثر و سریع در پیشبرد روند رسمی رسیدگی است، به ویژه از سوی کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل و کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر، و همین‌طور از سوی مجموعه‌ای از نهادهای سیاسی.

جدول ۳۹- منابع قابل ارجاع

نوع کمک	منابع ممکن (برای اطلاعات بیشتر به ضمیمه‌ی ۲ مراجعه کنید)
سازمان‌هایی که ممکن است بتوانند براساس اطلاعات شما دست به اقدام زنند	<ul style="list-style-type: none"> * کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ * کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل * سازمان‌های غیردولتی با تجربه‌تر بین‌المللی و ملی * هیئت‌های عملیاتی؛ نظیر هیئت‌های وابسته به سازمان امنیت و همکاری اروپا، کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل یا سازمان‌های بزرگ غیردولتی * سازمان‌های خاص قربانیان نظیر کنفرانس‌های سازمان بین‌المللی کار (ILO) یا اتحادیه‌ی بین‌المجالس (IPU)
سازمان‌های مشاوره‌ای و حمایتی	<ul style="list-style-type: none"> * سازمان‌های غیردولتی باتجربه‌تر بین‌المللی یا ملی * سازمان‌ها و شبکه‌های حرفه‌ای
سازمان‌هایی که قادرند قربانیان را تحت حمایت و توان‌بخشی قرار دهند	<ul style="list-style-type: none"> * صندوق داوطلبانه‌ی سازمان ملل برای قربانیان شکنجه * سازمان‌های بین‌المللی و ملی توان‌بخشی
سازمان‌ها و نهادهایی که اِعمال نفوذ در آن‌ها ممکن است مؤثر واقع شود	<ul style="list-style-type: none"> * کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل * کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر سازمان ملل

۲-۷-۱- کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ

کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ (ICRC) یک سازمان بی‌طرف و مستقل است که اساساً در حوزه‌ی جنگ‌های مسلحانه فعالیت می‌کند، اما در موقعیت‌های خشونت‌بار و ناآرامی‌های سیاسی نیز وارد عمل می‌شود. پایگاه‌های این کمیته در ژنو (سوئیس) قرار دارد، اما هیئت‌های عملیاتی آن در بسیاری از کشورهایی که به آن‌ها نیاز دارند مستقرند، این امر معمولاً با رضایت مقامات حکومتی صورت می‌گیرد. یکی از عملکردهای این کمیته در موقعیت‌های جنگی ارائه‌ی نقشی میانجی‌گرانه و بی‌طرف میان بازداشت‌شدگان و مسئولان بازداشتگاه است. نمایندگان آن‌ها از بازداشتگاه‌هایی که افراد در آن‌ها به دلیل جنگ یا ناآرامی بازداشت شده‌اند، بازدید به عمل می‌آورند، و شرایط بازداشتگاه و رفتار با بازداشت‌شدگان را مورد بررسی قرار می‌دهند و با ایشان در مورد تجربیات‌شان در بازداشتگاه گفت‌وگو می‌کنند. آن‌ها خواستار دسترسی به تمامی بازداشتگاه‌هایی هستند که به حوزه‌ی فعالیت‌شان مربوط است، و نیز خواهان یافتن فرصت مصاحبه با زندانیان به‌طور خصوصی و بدون حضور شاهد مقابل، بازدیدکنندگان در مورد آن‌چه در مدت این بازدیدها مشاهده کرده‌اند، رازداری کامل را نیز رعایت می‌کنند. کمیته‌ی صلیب سرخ اغلب به دلیل اختیارات خاص و شیوه‌ی خاص فعالیتش، به زندان‌هایی دسترسی پیدا می‌کند که مراجع دیگر نمی‌توانند از آن‌ها بازدید کنند.

کمیته‌ی صلیب سرخ شبکه و پرسنل خود را دارد، و مستقل از دیگر سازمان‌ها عمل می‌کند. با این حال، کمیته تمایل دارد اطلاعاتی در مورد نقض مستمر حقوق بشر به دست آورد یا پرس‌وجوهایی در مورد زندانیان خاص یا مفقودالاثرا انجام دهد که امکان پیگیری وضعیت‌شان وجود دارد. کمیته ترجیح می‌دهد این اطلاعات را مستقیماً از سوی خانواده‌ی قربانی دریافت کند، اما از سازمان‌هایی غیردولتی نیز اطلاعات دریافت می‌کند، البته به شرط رعایت اصل رازداری در کار؛ به این معنا که سازمان‌های غیردولتی نباید در مورد هر نوع اقدام، منتظر واکنش یا پاسخ باشند. در مورد مفقودالاثرا یا ناپدید شدگان، کمیته ممکن است پاسخی برای خانواده‌ی فرد ارسال کند. در کل، کمیته پیش از دست زدن به هر اقدامی خواهان ملاقات مستقیم با خانواده‌ی فرد است. اصل راهبرده‌ی کمیته‌ی صلیب سرخ عبارت است از اقدام به نفع و به نام خود زندانیان و نه به نفع دیگر سازمان‌ها. اطلاعات ارسالی به کمیته‌ی صلیب سرخ باید تا حد ممکن به جزئیات دستگیری و بازداشت اشاره کرده باشد. کلاً، کمیته‌ی صلیب سرخ بیشتر گرایش دارد تا به پرونده‌هایی حاکی از نقض مستمر حقوق بشر رسیدگی کند تا پرونده‌های فردی و منفرد.

۲-۷-۲- کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل

وظیفه‌ی کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل (UNHCR) عبارت است از حمایت و کمک به افراد متواری از کشورشان به دلیل ترس موجه از آزار دیدن افرادی که نمی‌توانند یا نمی‌خواهند به کشورشان بازگردند (پناهندگان)؛ و نیز حمایت و کمک به گروه‌های دیگر با وضعیت مشابه نظیر آوارگان داخلی (IDPS) و قربانیان جنگ‌های داخلی. یکی از شیوه‌هایی که کمیته به کمک آن نقش خود را ایفا می‌کند، وجود شبکه‌ای از پرسنل است که در سراسر جهان و در مناطق متفاوتی مستقرند که افرادی (در حوزه‌ی فعالیت کمیته) در این مناطق به سر می‌برند، از جمله شهرهای بزرگ، اردوگاه‌های دورافتاده‌ی پناهندگان یا آوارگان داخلی و در طول مرزها. هدف کمیته اساساً حمایت و به

حداقل رساندن خطر حمله به پناهندگان و آوارگان داخلی و اردوگاه‌های آن‌ها است و نیز شناسایی علل این جابه‌جایی در موقعیت‌های خاص و پرداختن به این علل. در چنین فضایی به شدت لازم است تا کمیته را از موارد زیر مطلع کرد:

(۱) هرگونه سوء رفتار نسبت به پناهندگان و آوارگان در کشورشان یا به هنگام جابه‌جایی؛

(۲) هرگونه سوء رفتار نسبت به پناهندگان و آوارگان در اردوگاه‌ها.

۷-۲-۳. هیئت‌ها و بازدیدهای عملیاتی

سازمان‌های بین‌الدولی نظیر سازمان امنیت و همکاری اروپا و سازمان ملل و سازمان‌های غیردولتی ممکن است هیئت‌های عملیاتی تعیین یا بازدیدهای عملیاتی ترتیب دهند. این بازدیدها ممکن است یا به صورت دائمی (پیوسته) یا به صورت سرزده (در واکنش به یک رویداد یا موقعیتی خاص) انجام شود. وظیفه‌ی اکثر این سازمان‌ها نظارت و گردآوری اطلاعات در مورد یک موقعیت است، و به‌طور گسترده وابسته به تأمین اطلاعات از منابع مختلف هستند.

۷-۲-۴. سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی و ملی یا بومی و دیگر سازمان‌های حمایتی

تعداد سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی و ملی بی‌شمار است. گام اولیه باید برقراری تماس با یک سازمان غیردولتی بزرگ ملی و باتجربه باشد. و این اغلب بهترین راه کسب اطلاعاتی در مورد راهکارهای داخلی، یا در مورد معاهداتی است که کشور مورد نظر طرف آن معاهده است. سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی می‌توانند کمک بسیار مؤثری ارائه کنند، حال چه در جهت پذیرش مسئولیت انتقال ادعاها و اظهارات باشد یا در ارائه‌ی مشاوره. شکل به ویژه مفید یک سازمان غیردولتی بین‌المللی، «سازمان فراگیر» است. این سازمان‌ها به منزله‌ی نقطه‌ی اصلی تماس با شبکه‌ای از سازمان‌های غیردولتی ملی و کوچک‌تر عمل می‌کنند. در کل، سازمان‌های غیردولتی ملی برای آن‌که بتوانند به منزله‌ی بخشی از یک شبکه عمل کنند باید اهداف‌شان، شیوه‌ی فعالیت‌شان و غیره را توضیح دهند، و نیز باید قادر باشند نشان دهند که اطلاعات‌شان موثق است. برای مشاهده‌ی نمونه‌هایی از چنین سازمان‌هایی به ضمیمه‌ی ۲ مراجعه کنید.

۷-۲-۵. صندوق داوطلبانه‌ی سازمان ملل برای قربانیان شکنجه

صندوق داوطلبانه‌ی سازمان ملل برای قربانیان شکنجه به منظور توزیع بودجه به سازمان‌های غیردولتی تأسیس شده است، تا این سازمان‌ها بتوانند کمک‌های پزشکی، روان‌پزشکی، حقوقی، اجتماعی، مالی، انسان‌دوستانه و غیره را به قربانیان شکنجه و خانواده‌ی آن‌ها ارائه دهند. هر سازمان غیردولتی که مایل باشد در چنین پروژه‌ای فعالیت کند می‌تواند از صندوق، درخواست کمک مالی کند. فرم درخواست باید کامل و شامل جزئیاتی در مورد پروژه‌ی پیشنهادی باشد، و صندوق هم متقابلاً انتظار دارد تا در مورد نحوه‌ی کاربرد این بودجه گزارش دریافت کند. فرصت ارسال فرم درخواست تا ۳۱ دسامبر هر سال است و بودجه‌ها معمولاً شش ماه پس از این تاریخ توزیع می‌شود. برای جزئیات بیشتر به ضمیمه‌ی ۲ مراجعه کنید.

۷-۲-۶- اعمال فشار

قدرت و نقش افکار عمومی در مورد ایجاد تغییر، انکارناپذیر و بی جایگزین است. بی شک اعمال پیوسته‌ی فشار می‌تواند تخلف‌ها و نقض حقوق بشر را در معرض دید قرار دهد. می‌توان جلسات کمیسیون سازمان ملل در مورد حقوق بشر و کمیسیون فرعی حمایت و ترویج حقوق بشر را که در ژنو برگزار می‌شود، جزء کانون‌های مهم اعمال فشار به‌شمار آورد. اعمال فشار بر نمایندگان یا اعضای دولت می‌تواند تفاوت زیادی میان از حذف موضوعی از دستور کار، تا پذیرش قطعنامه‌ای در محکومیت یک کشور به وجود آورد. اگر قصد دارید در چنین پروژه‌ای شرکت کنید، توصیه می‌کنیم با یکی از سازمان‌های غیردولتی مستقر در ژنو تماس برقرار کنید، تا به شما کمک کند و در مورد نحوه‌ی درخواست مجوز حضور در جلسات و نحوه‌ی ارائه‌ی یک درخواست کتبی یا شفاهی، اطلاعاتی در اختیارتان قرار دهد. برای برقراری تماس به ضمیمه‌ی ۲ مراجعه کنید.

نهادهای دیگری نیز وجود دارند که می‌توانند در مورد مباحث مربوط به حقوق بشر اعمال فشار کنند، از جمله ارگان‌های سیاسی وابسته به سازمان‌های بین‌المللی؛ برای مثال، پارلمان اروپا و نمایندگان دولتی (نه لزوماً نمایندگان کشور شما)، به ویژه نمایندگان کشورهای ذی‌نفوذ.

چکیده‌ی مطالب

قسمت سوم - پاسخ به اطلاعات جمع آوری شده

۱- مقدمه‌ای بر روش‌ها و اقدامات ممکن

اقدامی که می‌توان انجام داد

● در سطح بین‌المللی

● در سطح ملی

اگر راهکارهای مؤثر در سطح ملی موجود باشد، باید پیش از مراجعه به مراجع بین‌المللی به آن‌ها متوسل شوید. راهکارهای ممکن در سطح ملی ممکن است شامل این موارد باشد:

دادرسی کیفری دادرسی مدنی؛ دادرسی اداری؛ دادرسی انضباطی یا دعاوی مربوط به پناهندگی

به هنگام انتخاب یک شیوه در سطح بین‌المللی، باید به این نکات توجه کنید:

● در دسترس بودن یک مرجع: آیا امکان بهره‌گیری از آن برای شما وجود دارد؟

● مناسب بودن مرجع: آیا مناسب اهداف شما است؟

۲- در مورد مراجع رسیدگی به گزارشات بین‌المللی چه نکاتی باید بدانید و چگونه باید از آن‌ها بهره‌برید

یک مرجع رسیدگی کننده به گزارشات بین‌المللی، مرجعی است که اطلاعات را دریافت می‌کند یا به جست‌وجوی اطلاعات می‌پردازد تا طبق قوانین بین‌المللی در این مورد که آیا کشورها تعهدات‌شان را انجام می‌دهند یا خیر، گزارش تهیه کند یا اظهارنظر کند. اطلاعاتی که چنین مرجعی دریافت می‌کند هم ممکن است مربوط باشد به ادعاهای فردی و هم کلی، اما هدف نهایی به‌دست آوردن تصویر دقیقی از یک موقعیت کلی و ارائه‌ی توصیه در این زمینه است.

مهم‌ترین شیوه‌هایی که مراجع رسیدگی به گزارشات بین‌المللی می‌توانند از طریق آن‌ها وظایف‌شان را انجام دهند، عبارت است از:

● نظارت

● بررسی گزارشات دولتی

● بازدیدهای تحقیقی

محتوا و شکل درخواست شما بسته به عملکرد مراجع متفاوت خواهد بود (برای ملاحظات بیشتر به بخش اصلی کتاب مراجعه کنید)، اما تمامی شکایات باید:

● قابل فهم

● معقول و معتبر

● و دقیق باشند.

۳- در مورد روند و مراجع رسیدگی به شکایات فردی چه نکاتی باید بدانید و چگونه باید از آن‌ها بهره ببرید

روند شکایت بین‌المللی شامل فرآیندی قضایی و رسمی است که در آن فرد یا گروهی از افراد شکایتی مبنی بر نقض حقوق فردی‌شان به یک نهاد قضایی بین‌المللی تسلیم می‌کنند. شکایت تحت چنین روندی می‌تواند در قالب دادخواست، درخواست یا شکایت طرح شود.

به هنگام بررسی یک شکایت فردی، نهاد ذی‌ربط دو پرسش اصلی طرح می‌کند:

- آیا این نهاد مجاز به بررسی شکایت است؟ این پرسشی است که به پذیرش شکایت مربوط می‌شود. اگر نهاد مزبور پرونده را نامعقول بخواند (به عبارتی مجاز به بررسی پرونده نخواهد بود)، در این صورت پرونده بسته می‌شود و اطلاعات مندرج مورد بررسی قرار نخواهد گرفت (در مورد دلایل رد یک پرونده به بخش اصلی کتاب مراجعه کنید)
- آیا داده‌های مندرج در پرونده حاکی از زیرپا گذاشتن تعهدات یک کشور است؟ این امر، یعنی بررسی قابلیت‌های یک پرونده، در صورتی انجام می‌شود که پرونده قابل قبول خوانده شود. شکایتی تحت روند رسیدگی به شکایات بین‌المللی باید همواره شامل موارد زیر باشد:
- در نامه‌ی توضیحی ضمیمه، حداقلی از جزئیات درج شده باشد (برای ملاحظات بیشتر به بخش اصلی کتاب مراجعه کنید)
- حتی‌الامکان حاوی مدارک مؤید ادعا باشد. (برای ملاحظات بیشتر به بخش اصلی کتاب مراجعه کنید)

۴- مراجع و روند رسیدگی: سازمان ملل

سازوکارها و مراجع رسیدگی به گزارشات ذی‌ربط در سیستم سازمان ملل عبارتند از:

- روند ۱۵۰۳
- مراجع خاص مربوط به کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل: گزارشگران موضوعی و گزارشگران خاص کشورها
- کمیته‌ی منع شکنجه
- کمیته‌ی حقوق بشر
- کمیته‌ی حقوق کودک
- کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان
- کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی
- شکایات در سیستم سازمان ملل مبتنی هستند بر:
- کنوانسیون منع شکنجه (که از سوی کمیته‌ی منع شکنجه اجرا می‌شود)
- پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (که از سوی کمیته‌ی حقوق بشر اجرا می‌شود)
- کنوانسیون رفع تبعیض نژادی (که از سوی کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی اجرا می‌شود)

۵- مراجع و روند رسیدگی: منطقه‌ای

اروپا:

مرجع رسیدگی به گزارشات ذی ربط سیستم درون اروپایی عبارت است از:

- کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه

روند شکایت سیستم درون اروپایی مبتنی است بر:

- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (که از سوی دیوان اروپایی حقوق بشر به اجرا درمی آید)
قاره‌ی آمریکا:

مرجع رسیدگی به گزارشات ذی ربط سیستم درون آمریکایی عبارت است از:

- کمیسیون آمریکایی حقوق بشر

روند شکایت سیستم درون آمریکایی مبتنی است بر:

- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر یا اعلامیه‌ی حقوق و وظایف انسان (که از سوی کمیسیون آمریکایی و دیوان حقوق بشر به اجرا درمی آید)
آفریقا:

مراجع رسیدگی به گزارشات ذی ربط در سیستم آفریقایی عبارت است از:

- کمیسیون آفریقا در مورد حقوق بشر و ملت‌ها

- گزارشگر ویژه‌ی زندان‌ها و شرایط زندان در آفریقا

روند شکایت در سیستم آفریقا مبتنی است بر:

- منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها (که از سوی کمیسیون آفریقا در مورد حقوق بشر و ملت‌ها به اجرا درمی آید)

۶- از چه نهادهایی می‌توانید کمک بیشتری طلب کنید؟

ممکن است شما نخواهید خودتان شخصاً به مراجع بین‌المللی مراجعه کنید، یا به کمک و راهنمایی نیاز داشته باشید، حال چه برای خودتان و چه برای قربانی. آنجایی که خودتان اقدام می‌کنید، ممکن است بخواهید از طریق اعمال فشار، این روند تقویت و تسهیل شود.

در چنین مواردی، سازمان‌ها و نهادهایی که ممکن است بتوانید به آن‌ها رجوع کنید عبارتند از:

نهادهای سازمان‌هایی که می‌توانند خود بر مبنای اطلاعات شما دست به اقدام زنند یا می‌توانند کمک‌های مشورتی و حمایتی ارائه کنند؛ سازمان‌ها و نهادهایی که می‌توانند با ارائه‌ی کمک یا توان بخشی به قربانی یاری رسانند؛ و نیز سازمان‌ها و نهادهایی که در صورت نیاز به اعمال فشار فعال می‌توانند مثرتر واقع شوند.

ضمائم

- ۱- ضمیمه‌ی یک - فهرستی از اسناد مربوطه
- ۲- ضمیمه‌ی دو - نشانی‌ها و کسب اطلاعات بیشتر
- ۳- ضمیمه‌ی سه - درخواست‌نامه‌های استاندارد
- ۴- ضمیمه‌ی چهار - نمودار بدن

تمامی اسنادی که در زیر فهرست شده‌اند به‌طور بالقوه می‌توانند به کار هر آن کسی آیند که قصد دارد اظهاراتی در مورد سوءرفتار به نهادهای بین‌المللی یا درون یک سیستم ملی و داخلی ارائه دهد. این فهرست به‌طور موضوعی تنظیم شده است تا آسان‌تر بتوان تمامی اسناد مربوط به یک مبحث خاص را پیدا کرد. این اسناد درون این تقسیم‌بندی‌های موضوعی بر اساس خاستگاه‌شان به زیربخش‌هایی تقسیم می‌شوند؛ منظور از خاستگاه، آن سازمان بین‌المللی است که مولد این اسناد بوده است. به دلیل محدودیت حجم کتاب، نتوانستیم به تمامی این اسناد در این جا اشاره کنیم، اما در ضمیمه‌ی دو به منابعی اشاره شده است که می‌توان نسخه‌ای از این اسناد را از این منابع دریافت کرد.

۱- اسناد کلی حقوق بشر:

سازمان ملل:

- اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر
 - میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی
 - پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی
- شورای اروپا:

- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر
 - سازمان کشورهای آمریکایی:
 - بیانیه‌ی آمریکایی حقوق بشر و وظایف انسان
 - کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر
- سازمان وحدت آفریقا:
- منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها

۲- اسناد خاص مربوط به حقوق بشر

سازمان ملل:

- بیانیه‌ی حمایت از تمامی افراد در مقابل شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های خشن، غیرانسانی یا تحقیرآمیز
 - کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های خشن، غیرانسانی یا تحقیرآمیز
- شورای اروپا:

- کنوانسیون اروپایی منع شکنجه
- سازمان کشورهای آمریکایی:
- کنوانسیون آمریکایی منع شکنجه و مجازات‌های اعمال آن

۳- استانداردهای کلی در مورد رفتار با افراد در زندان‌های رسمی

سازمان ملل:

- قواعد حداقل استاندارد برای رفتار با زندانیان
 - اصول کلی رفتار با زندانیان
 - مجموعه اصول حمایت از تمامی افرادی که تحت هر شکلی از بازداشت قرار دارند یا در زندان به سر می‌برند
 - قواعد سازمان ملل به منظور حمایت از نوجوانان محروم از آزادی
 - مجموعه قواعد حداقل استاندارد سازمان ملل در مورد دادرسی ویژه نوجوانان («قواعد پکن»)
- شورای اروپا:**
- قوانین مربوط به زندان‌های اروپا

۴- استانداردهای حرفه‌ای

سازمان ملل:

- اصول مربوط به اخلاق پزشکی مربوط به نقش پرسنل بهداشت به ویژه پزشکان در حمایت از زندانیان و بازداشت شدگان علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های خشن، غیرانسانی یا تحقیرآمیز
 - قواعد مربوط به الگوی کالبدشکافی
 - مقررات چگونگی رفتار مجریان قانون
 - اصول پایه‌ای در مورد توسل به زور و سلاح گرم از سوی مجریان قانون
 - اصول پایه‌ای در مورد نقش وکلا
 - رهنمودهایی در مورد نقش دادستانی و مقامات دادرسی
 - اصول پایه‌ای در مورد استقلال قوه قضائیه
- شورای اروپا:**
- بیانیه درباره‌ی پلیس

۵- اسناد مربوط به زنان

سازمان ملل:

- اعلامیه‌ی مربوط به رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان
 - کنوانسیون مربوط به رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان
 - اعلامیه‌ی رفع خشونت علیه زنان
- سازمان کشورهای آمریکایی:**
- کنوانسیون آمریکایی منع، مجازات و ریشه‌کنی خشونت علیه زنان

۶- اسناد مربوط به کودکان

سازمان ملل:

- اعلامیه‌ی حقوق کودک
- کنوانسیون حقوق کودک
- قواعد سازمان ملل در مورد حمایت از نوجوانان محروم از آزادی

● مجموعه قواعد حداقل استاندارد سازمان ملل در مورد دادرسی ویژه نوجوانان (قواعد پکن)

سازمان وحدت آفریقا:

● منشور آفریقا در مورد حقوق و رفاه کودک

۷- اسناد مربوط به افرادی که بنا به دلایل روانی در مؤسسات نگهداری می‌شوند:

سازمان ملل:

● اصول مربوط به حمایت از بیماران روانی و بهبود مراقبت‌های بهداشتی روانی

۸- اسناد مربوط به تبعیض نژادی، آپارتاید و نسل‌کشی:

سازمان ملل:

● بیانیه‌ی سازمان ملل در مورد رفع تمامی اشکال تبعیض نژادی

● کنوانسیون بین‌المللی رفع تمامی اشکال تبعیض نژادی

● کنوانسیون منع و مجازات جرایم مربوط به نسل‌کشی

● کنوانسیون بین‌المللی مربوط به منع و مجازات جرایم مربوط به آپارتاید

۹- اسناد مربوط به مفقودالاثر شدن و اعدام‌های غیرقانونی

سازمان ملل:

● بیانیه‌ی حمایت از تمامی افراد در برابر مفقودالاثر شدن تحمیلی

● اصول مربوط به پیشگیری مؤثر از اعدام‌های غیرقانونی، خودسرانه و شتاب‌زده و نیز تحقیقات مؤثر در مورد

آنها

سازمان کشورهای آمریکایی:

● کنوانسیون آمریکایی مفقودالاثر شدن‌های اجباری افراد

۱۰- اسناد مربوط به حقوق انسانی

● کنوانسیون (شماره‌ی ۱) ژنو در مورد بهبود شرایط زخمیان و بیماران در نیروهای مسلح در صحنه‌ی جنگ

● کنوانسیون (شماره‌ی ۲) ژنو در مورد بهبود شرایط مجروحین، بیماران و قربانیان سانحه‌ی دریایی نیروهای مسلح

دریایی

● کنوانسیون (شماره‌ی ۳) ژنو مربوط به رفتار با اسرای جنگی

● کنوانسیون (شماره‌ی ۴) ژنو مربوط به حمایت از غیرنظامیان در جنگ

● پروتکل الحاقی به کنوانسیون‌های ژنو مربوط به ۱۲ اوت ۱۹۴۹، و در مورد حمایت از قربانیان جنگ‌های

مسلحانه بین‌المللی (پروتکل یک)

● پروتکل الحاقی به کنوانسیون‌های ژنو مربوط به ۱۲ اوت ۱۹۴۹، و در مورد حمایت از قربانیان جنگ‌های

مسلحانه داخلی (پروتکل دو)

۱۱- دیگر اسناد مربوطه:

سازمان ملل:

- اعلامیه‌ی مربوط به حقوق و مسئولیت افراد، گروه‌ها و ارگان‌های جامعه به منظور ترویج و حمایت از حقوق جهانی و به رسمیت شناخته شده‌ی بشر و آزادی‌های بنیادین («اعلامیه» مربوط به مدافعان حقوق بشر)
- تدابیر تضمینی حمایت از حقوق کسانی که با کیفر مرگ مواجه‌اند
- اعلامیه‌ی اصول بنیادین عدالت در مورد قربانیان جرایم و سوء استفاده از قدرت
- مصوبات مربوط به دیوان بین‌المللی جزایی

نشانی‌ها:

مراجع بین‌المللی:

CONTACT DETAILS:

کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها:

Kairaba Avenue, P.O. Box 673

Banjul, The Gambia

Telephone: +220-392962

Fax: +220-390764

E-mail: achpr@achpr.gm

کمیته‌ی منع شکنجه:

OHCHR-UNOG

CH 1211 Geneva 10, Switzerland

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 9011

E-mail: Webadmin.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/>

کمیته‌ی رفع تبعیض نژادی:

OHCHR-UNOG

CH 1211 Geneva 10, Switzerland

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 9011

E-mail: webadmin.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/>

کمیته‌ی رفع تبعیض علیه زنان:

OHCHR-UNOG

CH 1211 Geneva 10, Switzerland

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 9011

E-mail: webadmin.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/>

کمیته ی حقوق کودک:

OHCHR-UNOG

CH 1211 Geneva 10, Switzerland

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 9011

E-mail: webadmin.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/>

کمیته ی اروپایی منع شکنجه:

Council of Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

France

E-mail: HumanRights.Info@coe.int

Telephone: +33-3-88 41 20 24

Fax: +33-3-88 41 27 04

<http://www.cpt.coe.int/>

دیوان اروپایی حقوق بشر:

Council of Europe

F - 67075 Strasbourg-Cedex

France

Telephone: +33-3-88 41 20 18

Fax: +33-3-88 41 27 30

<http://www.echr.coe.int/>

کمیته ی حقوق بشر:

OHCHR-UNOG

CH 1211 Geneva 10, Switzerland

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 9011

E-mail: webadmin.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/>

کمیسیون آمریکایی حقوق بشر:

Inter-American Commission on Human Rights

1889 F St., NW Washington, D.C., USA 20006.

Telephone: +1-202-458 6002

Fax: +1-202-458 3992

E-mail: cidhoea@oas.org

<http://www.cidh.oas.org/>

دیوان آمریکایی حقوق بشر:

Apdo 6906-1000

San José, Costa Rica

Telephone: + 506-234 0581 or +506-225 3333

Fax: +506-234 0584

E-mail: corteidh@sol.racsa.co.cr

<http://www1.umn.edu/humanrts/iachr/iachr.html>

دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل:

OHCHR-UNOG

CH1211 Geneva 10, Switzerland

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 0099

E-mail: Webadmin.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/> (includes details of all OHCHR field presences and the texts of many international human rights instruments)

گزارشگر ویژه زندان‌ها و شرایط بازداشت در آفریقا:

Kairaba Avenue, P.O. Box 673

Banjul, The Gambia

Telephone: +220-392962

Fax: +220-390764

E-mail: achpr@achpr.gm

گزارشگر ویژه‌ی سازمان ملل در مورد شکنجه:

OHCHR-UNOG

CH 1211 Geneva 10, Switzerland

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 9006

E-mail: webadmin.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/>

روند دادرسی ۱۵۰۳:

OHCHR-UNOG

CH 1211 Geneva 10, Switzerland

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 9011

E-mail: webadmin.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/>

دیگر منابع کمک‌رسان:

آژانس‌های متخصص بین‌الدولی: ⇐

سازمان بین‌المللی کار:

International Labour Standards and Human Rights Department (NORMES)

4 route de Morillons

CH-1211 Geneva 22

Switzerland

Telephone: +41-22-799 7126

Fax: +41-22-799 6926

E-mail: infleg@ilo.org

<http://www.ilo.org/>

دفتر نهادهای دموکراتیک و حقوق بشر:

Organization for Security and Co-operation in Europe

Office for Democratic Institutions and Human Rights

Aleje Ujazdowskie 19

00-557 Warsaw

Poland

Telephone: +48-22-520 06 00

Fax: +48-22-520 06 05

E-mail: office@odihr.osce.waw.pl

<http://www.osce.org/odihr/> (includes current details of field operations)

برنامه‌ی توسعه‌ی سازمان ملل (UNDP):

1 UN Plaza

New York NY 10017

United States

<http://www.undp.org> (this site provides access to many UNDP field offices throughout the world)

کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل:

C.P. 2500,

1211 Geneva 2,

Switzerland

<http://www.unhcr.ch/> (Includes link to email contacts and details of all UNHCR field operations)

یونیسف:

سازمان‌های بین‌المللی بشردوستانه

UNICEF House

3 United Nations Plaza

New York, New York 10017

U.S.A.

Telephone: +1-212-326 7000

Fax: +1-212-887 7465

<http://www.unicef.org/>

کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ:

19 Avenue de la Paix

CH 1202 Geneva

Switzerland

Telephone: +41-22-734 60 01

Fax: +41-22-733 20 57 (Public Information Centre)

E-mail: webmaster.gva@icrc.org

<http://www.icrc.org/>

سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی ⇐

انجمن منع شکنجه (APT):

Route de Ferney 10

Case postale 2267

CH-1211 Geneva 2

Switzerland

Telephone: +41-22-734 2088

Fax: +41-22-734 5649

E-mail: apt@apt.ch

<http://www.apt.ch/> (includes copies of many of their reports and studies)

سازمان جهانی منع شکنجه (OMCT):

International Secretariat

PO Box 35-37 Rue de Varembe

CH1211 Geneva CIC 20

Switzerland

Telephone: +41-22-733 3140

Fax: +41-22-733 1051

E-mail: omct@omct.org

<http://www.omct.org/>

فدراسیون بین‌المللی اتحادیه‌های حقوق بشر (FIDH):

17 Passage de la Main d'Or

75011 Paris, FRANCE

Telephone: +33-1-43 55 25 18

Fax: +33-1-43 55 18 80

E-mail: fidh@csi.com

<http://www.fidh.imagnet.fr/>

دیگر سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی:

سازمان عفو بین‌الملل (AI):

International Secretariat

1 Easton St

London

WCLX 8DJ

UK

Telephone: +44-171-413 5500

Fax: +44-171-956 1157

E-mail: amnestyis@amnesty.org

<http://www.amnesty.org/> (the starting point for access to all AI reports and press releases, as well contact details for national branches)

اقدام مسیحیان برای لغو شکنجه و اعدام (ACAT):

7 rue Georges Lardennois

75019 Paris

Telephone: +33-1-40 40 42 43

Fax: +33-1-40 40 42 44

E-mail: acat-fr@worldnet.fr

<http://home.worldnet.fr/acatfr/>

FIACAT

Fédération Internationale de l'ACAT

27 rue de Maubeuge

75009 PARIS

France

Telephone: +33-1-42 80 01 60

Fax: +33-1-42 80 20 89

E-mail: Fi.Acat@wanadoo.fr

شبکه‌ی بین‌المللی حقوق بشر (HRI)

8 York Street, Suite 302

Ottawa, Ontario

K1N 5S6 Canada

Telephone: +1-613-789 7407

Fax: +1-613-789 7414

E-mail: hri@hri.ca

<http://www.hri.ca/>

دیده‌بان حقوق بشر (HRW):

350 Fifth Avenue, 34th Floor

New York, NY

10118-3299 USA

Telephone: +1-212-290 4700

Fax: +1-212-736 1300

E-mail: hrwnyc@hrw.org

<http://www.hrw.org/>

فدراسیون بین‌المللی هلسینکی در مورد حقوق بشر:

Rummelhardtg. 2/18

A-1090 Vienna

AUSTRIA

Telephone: +43-1-408 88 22

Fax: +43-1-408 88 22-50

E-mail: office@ihf-hr.org

<http://www.ihf-hr.org/>

انستیتوی آمریکایی حقوق بشر:

A.P. 10.081-1000

San José, Costa Rica

Tel.: +506-234 0404

Fax: +506-234 0955

E-mail: instituto@iidh.ed.cr

<http://www.iidh.ed.cr/>

خدمات بین‌المللی حقوق بشر:

کمک به سازمان‌های دولتی با ارائه اطلاعات و کمک در استفاده از سیستم سازمان ملل متحد

1 Rue de Varembe

P.O. Box 16

Ch-1211 Geneva CIC

Switzerland

Telephone: +41-22-733 5123

Fax: 41-22-733 0826

سازمان اصلاحات جزایی بین‌المللی (PRI):

PRI

London office

Unit 450, The Bon Marche Centre

241-251 Ferndale Road

Brixton, London SW9 8BJ, UK

Tel: 44 207 924 95 75

Fax: 44-207 924 96 97

E-mail: headofsecretariat@penalreform.org

پزشکان طرفدار حقوق بشر (PHR)

100 Boylston St.

Suite 702

Boston, MA 02116

United States

Telephone: +1-617-695 0041

Fax: +1-617-695 0307

E-mail: phrusa@igc.apc.org

[http:// www.phrusa.org/](http://www.phrusa.org/)

حمایت از قربانیان ⇐

شورای بین‌المللی توان‌بخشی قربانیان شکنجه (IRCT)

P.O. Box 2107

DK-1014 Copenhagen K

Denmark

Telephone: +45-33-76 06 00

Fax: +45-33-76 05 00

E-mail: irtct@irtct.org

<http://www.irtct.org> (includes the contact details of centres for victims of torture in many countries)

صندوق داوطلبانه‌ی سازمان ملل برای قربانیان شکنجه
(کمک به پروژه‌های صندوق به منظور توان بخشی قربانیان شکنجه)

OHCHR-UNOG (Trust Funds Unit)

CH-1211 Geneva 10

Telephone: +41-22-917 9000

Fax: +41-22-917 9011

E-mail: dpremont.hchr@unog.ch

<http://www.unhchr.ch/>

سازمان‌های حرفه‌ای
اتحادیه‌ی بین‌المجالس (IPU)

C.P. 438

1211 GENEVA 19

Switzerland

Telephone: +41-22-919 41 50

Fax: +41-22-733 31 41, +41-22-919 41 60

E-mail: postbox@mail.ipu.org

<http://www.ipu.org/>

کمیته‌ی وکلا برای حقوق (LCHR)

333 Seventh Avenue, 13th Floor

New York, NY 10001

United States

Telephone: +1-212-845 5200

Fax: +1-212-845 5299

E-Mail: lchrbin@lchr.org

<http://www.lchr.org/>

انجمن جهانی پزشکی (WMA)

PO Box 63

01212 Ferney-Voltaire Cedex

France

Telephone: +33-4-50 40 75 75

Fax: +33-4-50 40 59 37

E-mail: info@wma.net

<http://www.wma.net/>

کسب اطلاعات بیشتر:

● از کجا می‌توانید نسخه‌هایی از اسناد مربوط به این کتاب را به دست آورید؟

آسان‌ترین راه دستیابی به این اسناد از طریق اینترنت است. اسناد را می‌توان از طریق صفحه‌ی اینترنتی سازمان مربوط و ذی‌ربط به دست آورد (به نشانی‌های اینترنتی پیش مراجعه کنید). برای مشاهده‌ی بسیاری از متون معاهدات بین‌المللی می‌توانید به سایت اینترنتی دفتر کمیساری‌ای عالی حقوق بشر سازمان ملل به نشانی <http://www.unhchr.ch/html/intlist.htm> مراجعه کنید.

دیگر سایت اینترنتی مفید در مورد حقوق بشر، سایت دانشگاه مینه‌سوتا است به نشانی: <http://www1.umn.edu/humanrts> و نیز سایت اینترنتی حقوق بشر که پیش از این به آن اشاره شد، هر دو این سایت‌ها امکان دسترسی به بسیاری از اسناد بین‌المللی را فراهم می‌کنند.

اگر امکان دسترسی به اینترنت ندارید، می‌توانید با ارائه‌ی یک درخواست کتبی، نسخه‌هایی از این متون را از خود این سازمان‌ها دریافت کنید. اما راه ساده‌تر این است که با یک سازمان غیردولتی بزرگ‌تر که این متون را در اختیار دارد، تماس برقرار کنید. همچنین بسیاری از این متون در کتابخانه‌های عمومی یا دانشگاه‌ها موجود است، و این امکان وجود دارد که به مجلدهای گردآوری شده‌ی متون حقوق بشر دسترسی پیدا کرد.

در تمامی موارد فراموش نکنید که لازم است این نکته بررسی شود که آیا کشور موردنظر معاهده‌ای خاص را پذیرفته است یا خیر و آیا هیچ قید و شرطی برای آن تعیین کرده است یا خیر.

● از کجا می‌توانید نسخه‌هایی از گزارش‌های مراجع بین‌المللی را که در این کتاب به آن‌ها اشاره شده است، به دست آورید؟

اکثر گزارش‌های مراجع و سازمان‌ها از طریق اینترنت قابل دسترسی است. مراجعی که زیرمجموعه‌ی دفتر کمیساری‌ای عالی حقوق بشر سازمان ملل هستند دارای یک سایت اینترنتی کاملاً پیشرفته‌اند که شامل یک بانک اطلاعاتی است که در آن اکثر اسناد و مدارک دولتی (و البته نه تمامی آن‌ها) یافت می‌شود. کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها سایت مخصوص خود را ندارد، اما بسیاری از گزارش‌های آن در سایت دانشگاه مینه‌سوتا (که پیشتر به آن اشاره شد) موجود است. همچنین می‌توانیم با سازمان موردنظر مکاتبه کنیم، با یک سازمان غیردولتی دیگر تماس بگیریم، یا این گزارش‌ها را در یک کتابخانه بیابیم.

● از کجا می‌توان اسناد مربوط به شکنجه را یافت؟

پروتکل استانبول و کتاب راهنما در مورد تحقیقات مؤثر و اسناد مربوط به شکنجه و دیگر رفتارها یا تنبیه‌های خشن، غیرانسانی یا تحقیرآمیز شامل ماده‌هایی بسیار دقیق در مورد تحقیقات حقوقی در مورد شکنجه و به ویژه معاینات پزشکی از قربانیان شکنجه است. کارشناسان پزشکی که مایلند اطلاعات بیشتری در این مورد کسب کنند، می‌توانند به خود پروتکل مراجعه کنند. انتشار این پروتکل به کمک دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل در سال ۲۰۰۰ انجام شد. در حال حاضر، می‌توان این سند را از [سازمان] پزشکان حقوق بشر تحصیل کرد، و در سایت اینترنتی آن‌ها نیز موجود است (که در بالا به آدرس آن اشاره شده است).

پروتکل مینه‌سوتا و کتاب راهنمایی در مورد پیشگیری مؤثر و تحقیقات در مورد اعدام‌های غیرقانونی، خودسرانه و شتاب‌زده نیز شامل مواد دقیقی در مورد کالبدشکافی‌ها و معاینه‌ی اجساد است، که البته شامل کسانی است که بر اثر شکنجه فوت کرده‌اند. این اطلاعات را می‌توان از طریق دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل به دست آورد:

(1991) UNpub. Sales No. E. 91. IV.1 (doc.ST/CSDHA/12).

- برای دستیابی به اطلاعات بیشتر در مورد حقوق بین‌الملل و اعمال مربوط به شکنجه به «رفتار با زندانیان تحت قوانین بین‌الملل»، اثر رادلی نیجلز، چاپ دوم، انتشارات آکسفورد (۱۹۹۹) مراجعه کنید.
- برای اطلاعات بیشتر در مورد نحوه‌ی توسل به مراجع بین‌المللی حقوق بشر به «راهنمایی برای شیوه‌ی بین‌المللی حقوق بشر»، هرست هانوم، چاپ سوم، Transnational publishers، آردسلی، نیویورک (۱۹۹۹) رجوع کنید.

۳- ضمیمه‌ی سه - فرم درخواست نامهٔ استاندارد

فرم پرسشنامه به منظور تسلیم اظهارات و ادعا در مورد اعمال شکنجه به گزارشگر ویژه‌ی شکنجه اطلاعات مربوط به شکنجه‌ی یک فرد باید به شکل کتبی به گزارشگر ویژه و زیر نظر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل واقع در ژنو ارسال شود:

CH-1211 Geneva 10, Switzerland

گزارشگر ویژه صرفاً می‌تواند به موارد فردی و کاملاً شناسایی شده بپردازد، مواردی که حداقل اطلاعات زیر در آن‌ها گنجانده شده باشد:

- الف) نام کامل قربانی
- ب) تاریخ وقوع سوء رفتار (لااقل ماه و سال)
- ج) محل دستگیری فرد (شهر، استان و غیره) و مکان اعمال سوء رفتار (در صورت شناسایی)
- د) اشاره به نیروها یا دیگر مأموران دولتی مرتکب سوء رفتار
- ه) توصیف شکل سوء رفتار و جراحت حاصل از آن (در صورت وجود چنین جراحتی)
- و) هویت فرد یا سازمان ارائه کننده‌ی گزارش (نام و نشانی - که محرمانه خواهد ماند)

در صورت ضرورت باید اطلاعات دیگری نیز ضمیمه کرد. هر زمان که لازم و ضروری باشد، باید نسخه‌هایی از گزارش پزشکی یا گزارش پلیس ضمیمه پرونده شود تا به تقویت ادله یاری رساند. صرفاً کپی از مدارک آن باید فرستاده شود. ارسال اصل مدارک ضروری نیست.

۱- هویت فرد یا افرادی که مورد سوء رفتار واقع شده‌اند

- الف) نام خانوادگی:
- ب) نام:
- ج) جنسیت (مذکر یا مؤنث):
- د) تاریخ تولد یا سن:
- ه) ملیت:
- و) شغل:
- ز) شماره‌ی کارت شناسایی (در صورت کاربرد):
- ح) فعالیت‌ها (صنفی، سیاسی، مذهبی، انسان‌دوستانه / اجتماعی، مطبوعاتی، غیره):
- ط) نشانی محل سکونت یا محل کار:

۲- شرایط پیرامونی سوء رفتار

- الف) تاریخ و محل دستگیری و شکنجه‌ی متعاقب آن
- ب) هویت نیرو یا نیروهای عامل بازداشت اولیه و یا شکنجه (پلیس، نیروهای اطلاعاتی، نیروهای مسلح، شبه نظامیان، مأموران زندان و غیره)

- ج) آیا هیچ‌کسی اعم از وکیل، اقوام یا دوستان اجازه‌ی ملاقات با قربانی را در حین بازداشت، داشته‌اند؟ و اگر این مجوز وجود داشته، چه مدت پس از بازداشت انجام می‌شده است؟
- د) توصیف شیوه‌های سوء رفتار
- ه) چه جراحاتی در اثر سوء رفتار ایجاد شده است؟
- و) هدف از این سوء رفتار چه بوده است؟
- ز) آیا طی اعمال سوء رفتار یا پس از آن، قربانی تحت معاینه‌ی پزشک قرار گرفته است؟ و اگر چنین بوده، چه زمان؟
- آیا معاینه توسط پزشک زندان انجام شده یا پزشک دولتی؟
- ح) آیا درمان مناسبی برای جراحات حاصل از سوء رفتار ارائه شده است؟
- ط) آیا معاینات پزشکی به شیوه‌ای بوده است که پزشک به جراحات حاصل از سوء رفتار پی ببرد؟ و آیا در این زمینه هیچ گزارش پزشکی یا تأییدیه‌ی پزشکی صادر شده است؟
- ی) اگر قربانی در زندان فوت شده است، آیا کالبدشکافی یا معاینات پزشکی قانونی صورت گرفته است و نتایج آن‌ها چه بوده است؟

۳- مراحل قانونی

آیا مراحل قانونی داخلی از سوی قربانی یا خانواده یا نمایندگان وی طی شده است (شکایت از عوامل مسئول، دستگاه قضایی، ارگان‌های سیاسی و غیره)؟ و اگر اقدامی صورت گرفته، نتایج آن چه بوده است؟

۴- اطلاعاتی در مورد تنظیم‌کننده‌ی گزارش موجود

الف) نام خانوادگی

ب) نام

ج) نسبت با قربانی

ه) سازمان نماینده (در صورت وجود چنین سازمانی)

و) آدرس کامل

فرم نمونه‌ی شکایت تحت پروتکل اختیاری میثاق

بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

شکایتی به: کمیته‌ی حقوق بشر، از طریق کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل

c/o OHCHR-UNOG 1211 Geneva 10, Switzerland,

ارائه شده جهت بررسی طبق پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی.

۱- اطلاعات مربوط به تنظیم‌کننده‌ی شکایت

نام خانوادگی..... نام.....

ملیت..... شغل.....

نشانی فعلی.....

نشانی دیگری به منظور تبادل مکاتبات محرمانه (در صورت وجود نشانی دیگری به غیر از نشانی فعلی

تسلیم‌کننده‌ی شکایت تحت یکی از عناوین زیر شکایت را امضاء می‌کند:

الف) قربانی نقض حقوق که در سطور بعد به آن‌ها اشاره می‌شود...

ب) نماینده‌ی انتسابی یا مشاور حقوقی قربانی یا قربانیان ادعایی...

ج) دیگران...

اگر وضعیت شکایت مورد (ج) را شامل می‌شود، باید موارد زیر توضیح داده شود:

۱) در چه سِمَتی، او از سوی قربانی یا قربانیان اقدام می‌کند (برای مثال، نسبت خانوادگی یا نسبت‌های شخصی دیگر با قربانی یا قربانیان ادعایی):

۲) چرا قربانی یا قربانیان شخصاً نمی‌توانند شکایتی تسلیم کنند:

یک شخص ثالث بی‌ارتباط با قربانی نمی‌تواند از جانب او شکایتی ارسال کند.

۲- اطلاعات مربوط به قربانی یا قربانیان ادعایی

(اگر فردی به جز تنظیم‌کننده‌ی شکایت است)

نام خانوادگی..... نام یا نام.....

ملیت..... شغل.....

تاریخ و محل تولد.....

نشانی یا محل اقامتی.....

کشورهای ذی‌ربط / مواد قانونی نقض شده / مراحل قانونی داخلی

نام دولت یا کشور عضو میثاق بین‌المللی و پروتکل اختیاری که مخاطب شکایت است:

موادی از میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی که بنا بر ادعای نقض شده است:

اقداماتی که از سوی قربانی یا قربانیان ادعایی یا به نمایندگی از سوی آن‌ها در ارجاع به دادگاه یا دیگر مراجع دولتی

انجام شده است، و چه زمان و با چه نتایجی (و در صورت امکان نسخه‌هایی از تمامی تصمیمات مرتبط قضایی یا

اداری ضمیمه شود):

اگر مراحل قانونی داخلی طی نشده است، علت آن را توضیح دهید:

۳- کشور ذیربط / مواد قانونی نقض شده / راهکارهای داخلی

نام دولت یا کشور طرف میثاق بین‌المللی و پروتکل اختیاری که شکایت بر علیه آن صورت گرفته است:

موادی از میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی که بنا بر ادعای نقض شده است:

اقداماتی که از سوی قربانی یا قربانیان ادعایی یا به نمایندگی از سوی آن‌ها در ارجاع به محاکم داخلی انجام یافته است، با ذکر تاریخ و نتایج حاصله (و در صورت امکان نسخه‌هایی از کلیه تصمیمات قضایی یا اداری مرتبط ضمیمه شود):

اگر راهکارهای داخلی طی نشده است، علت آن را توضیح دهید:

۴- دیگر مراجع بین‌المللی

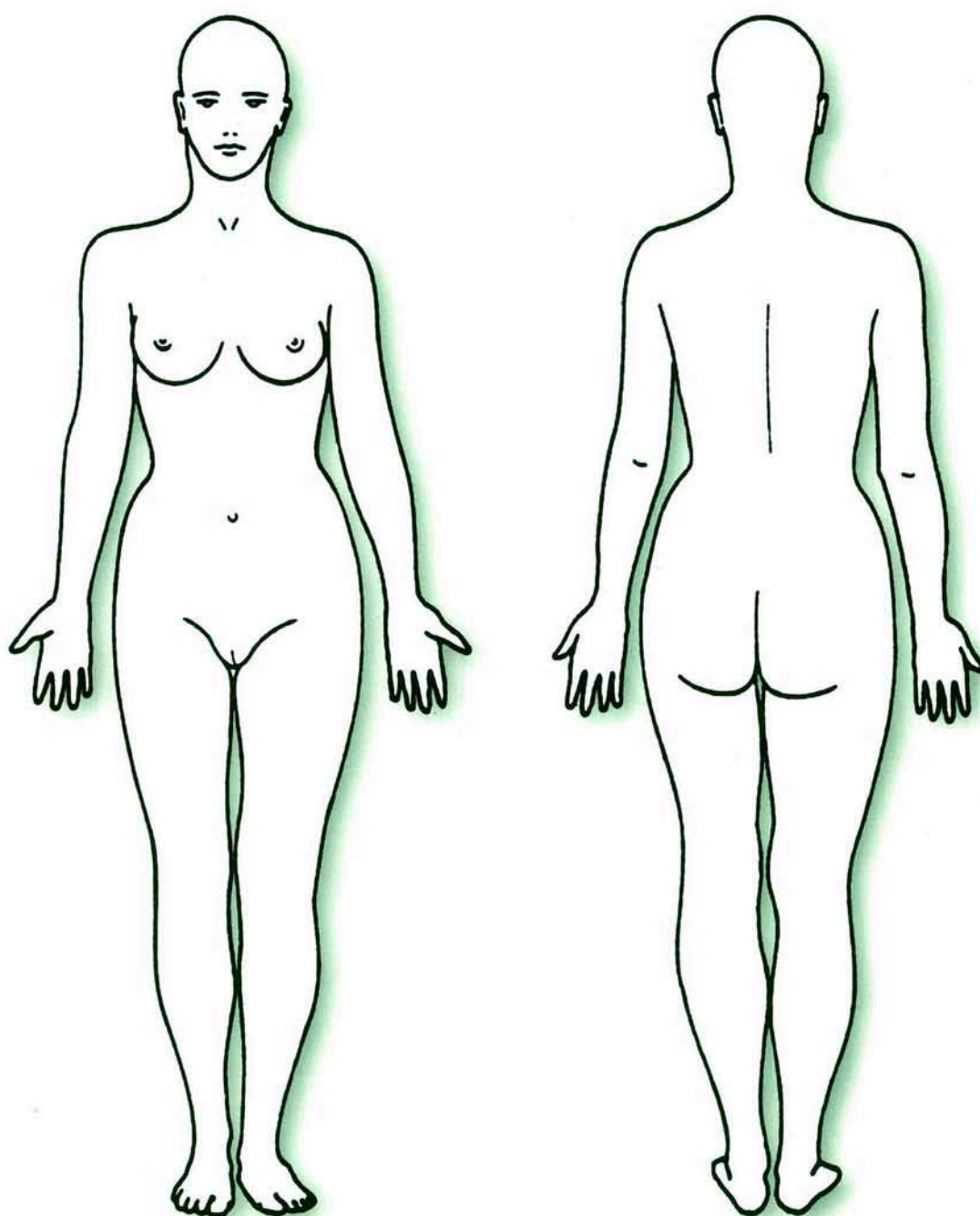
آیا همین پرونده جهت انجام تحقیقات یا حل و فصل آن، پیش از این نزد مرجع بین‌المللی دیگری طرح شده است (برای مثال، کمیسیون آمریکایی حقوق بشر یا کمیسیون اروپایی حقوق بشر)؟ اگر چنین است، چه زمان و با چه نتایجی؟

۵- اطلاعاتی مربوط به موضوع مورد ادعا

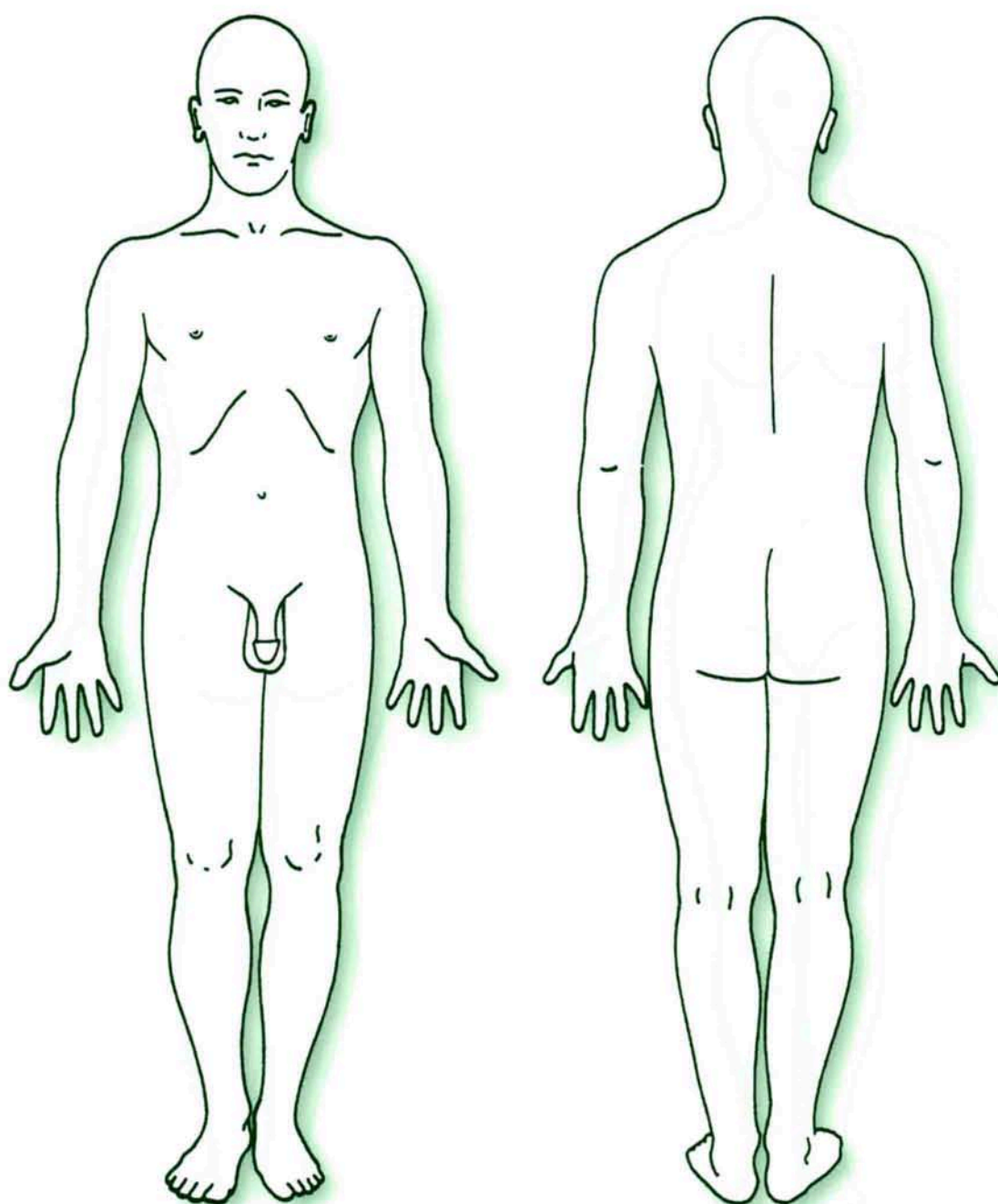
توصیف و اطلاعات دقیقی در مورد نقض حقوق (از جمله زمان و تاریخ‌های مربوط به آن). برای چنین توضیحی هر تعداد صفحه‌ای که لازم است الصاق کنید.

امضای تنظیم‌کننده..... تاریخ:.....

بدن زن: از جلو و پشت

بدن مرد از جلو و پشت

ISBN 1 874635 28 5

Published February 2000

Human Rights Centre

University of Essex

Wivenhoe Park

Colchester CO4 3SQ

Tel: 00 44 1206 872558

FAX: 0044 1206 873428

E-mail: hrc@essex.ac.uk

URL <http://www2.essex.ac.uk/human-rights-centre/>

© The Human Rights Centre

All rights reserved. This work may be reproduced, provided that no commercial use is made of it and the Human Rights Centre, University of Essex, is acknowledged.

Direction for the Persian Publication: Azadeh Niknam
Translated and Published in Persian by

Penal Reform International (PRI)

PRI
London office
Unit 450, The Bon Marche Centre
241-251 Ferndale Road
Brixton, London SW9 8BJ, UK
Tel: 44 207 924 95 75
Fax: 44 207 924 96 97
Email: headofsecretariat@penalreform.org

Website: www.penalreform.org

THE TORTURE REPORTING HANDBOOK

**How to document and respond to allegations of torture within the
international system for the protection of human rights**

By Camille Giffard

Human Rights Centre, University of Essex